

โครงการหนังสือชุด “คั่นส่องส่องญี่ปุ่น”

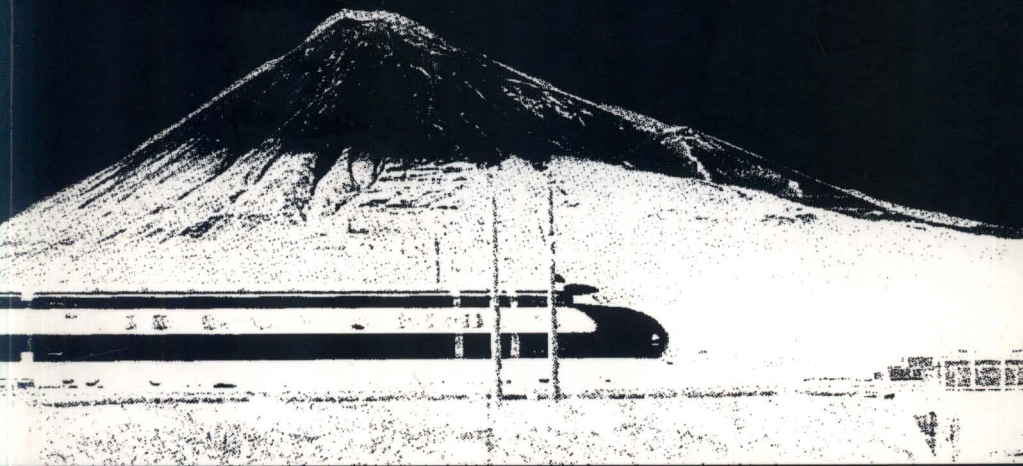
Publication Series “Japanese Mirrors”

ญี่ปุ่น

ฝ่าวิกฤตสู่อาคต

Nihon No Nanmon

தாகามิทซุ ซะว่า
Takamitsu Sawa

ผู้แปล : กนิษฐา มัทซุโอะ
Translator : Khanittha Matsuo

DAIDO THE DAIDO LIFE FOUNDATION

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
THE FOUNDATION FOR THE PROMOTION OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES TEXTBOOKS PROJECT

โครงการหนังสือชุด “คั่นส่องส่องญี่ปุ่น”

Publication Series “Japanese Mirrors”

ญี่ปุ่น

ฝ่าวิกฤตสู่นาคต

แปลจาก

Nihon No Nanmon

แต่งโดย

ทากามิทซุ ซะว่า
Takamitsu Sawa

แปลโดย

กนิษฐา มัทซุโอะ
Khanittha Matsuo

เจ้าของลิขสิทธิ์

THE DAIDO LIFE FOUNDATION

จัดพิมพ์โดย

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

THE FOUNDATION FOR THE PROMOTION OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES TEXTBOOKS PROJECT

ญี่ปุ่น : ฝ่าวิกฤตสู่อนาคต

แปลจากต้นฉบับภาษาญี่ปุ่น

Nihon No Nanmon

ผู้แต่ง

ทากามิทซุ ซะว่า

Takamitsu Sawa

แปลโดย

กนิฏฐา มัทซุโอะ

Khanittha Matsuo

โครงการหนังสือชุด “ก้นอ่องส่องญี่ปุ่น”

Publication Series “Japanese Mirrors”

การแปลและจัดพิมพ์ภาษาไทยได้รับอนุญาตลิขสิทธิ์จาก Nihon Keizai Shimbun, Inc.

日本の難問

© Takamitsu Sawa 1997

Originally Published in Japan by Nihon Keizai Shimbun, Inc.

พิมพ์ครั้งแรก : เมษายน 2543

จำนวนพิมพ์ 2,000 เล่ม

ISBN 974-85814-1-1

ราคา 190 บาท

ประสานการผลิต

ดำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์

แบบปกและรูปเล่ม

ถ้ายวน เพชรนงสง่าง

เจ้าของลิขสิทธิ์

DAIDO

THE DAIDO LIFE FOUNDATION

Edobori 1-2-1, Nishi-ku, Osaka-shi, 550-0002, Japan

Tel. 06-447-6111 Fax. 06-447-6384

จัดพิมพ์โดย

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

THE FOUNDATION FOR THE PROMOTION OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES TEXTBOOKS PROJECT

413/38 ถนนอรุณอมรินทร์ บางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700 โทร-โทรสาร 433 8713

413/38 Arun-amarin Road, Bangkok 10700, Tel.-Fax : 433-8713

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คำนำ

ในการพิมพ์หนังสือภายใต้โครงการ “คั่นห้องส่องญี่ปุ่น”

เวลาได้ผ่านไปกว่าครึ่งศตวรรษแล้วนับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สองได้สิ้นสุดลง ครึ่งศตวรรษที่ผ่านมานับเป็นช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ของโลก นับตั้งแต่อวสานของสหภาพโซเวียตและประเทศสังคมนิยมอื่น ๆ ในยุโรปตะวันออก ตามมาด้วยการเติบโตอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ในทวีปเอเชีย และท้ายสุด ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในทุกวันนี้ ตลอดจนการรวมตัวกันของกลุ่มประเทศภาคียุโรป

ดูเหมือนว่าโลกาภิวัตน์ได้เข้าครอบงำโลกจนทำให้แม้แต่ “รัฐ” เองก็ตกอยู่ในสภาพที่ไร้ความหมาย ผู้คนที่เคยอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐก็ต้องตกอยู่ในภาวะที่มีคมนับสนับกับอนาคตของตนและของประเทศอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน

สำหรับญี่ปุ่นที่เคยถูกมองด้วยสายตาอันแสนชื่นชมจากผู้คนทั่วโลกว่าเป็นประเทศที่สามารถฟื้นฟูตนเองจนกลายมาเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจได้อย่างรวดเร็ว ทั้ง ๆ ที่ได้รับความบอบช้ำเสียหายอย่างหนักในสงครามโลกครั้งที่สอง ก็กำลังเผชิญกับการโจมตีจากสิ่งที่เรียกว่าโลกาภิวัตน์ ภาวะเศรษฐกิจถดถอยต่อเนื่องกันกว่าสิบปีหลังจากเศรษฐกิจฟองสบู่ล่มสลายลง ยังคงบั่นทอนความสามารถของประเทศอยู่ เช่นเดียวกับภาวะขาดเสถียรภาพทางการเมืองอันเนื่องมาจากการขาดผู้นำที่มีความเด็ดเดี่ยวในการตัดสินใจก็ยังบดบังอนาคตของประเทศอยู่เช่นเดิม

แต่ไม่ว่าจะอยู่ในภาวะอย่างไรก็ตาม ประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นก็ได้

รักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อกันไว้ตลอดช่วงประวัติศาสตร์อันยาวนานของทั้งสองประเทศ และจากนี้ไป การทำความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างสองประเทศ ก็เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้สัมพันธภาพดังกล่าวคงทนถาวรต่อไป

เพื่อความเข้าใจที่ดีต่อกันข้างต้น มูลนิธิไดโดได้จัดให้มีการแปล เรียบเรียงและพิมพ์หนังสือทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ประวัติศาสตร์ ฯลฯ ของญี่ปุ่นมาเสนอต่อสายตาของท่านผู้อ่านชาวไทย ทั้งนี้ด้วยความปรารถนาที่จะช่วยเสริมความเข้าใจถึงระบบและความเป็นมาของญี่ปุ่นมากขึ้น โครงการการพิมพ์หนังสือนี้จะมีระยะเวลารวม 5 ปีจากนี้ไป

การนำเสนอโครงสร้างทางการเมืองปัจจุบันของญี่ปุ่น ตลอดจนระบบราชการ การพัฒนาทางเศรษฐกิจ และผลเสียที่ตามมาในรูปแบบของการขาดเสถียรภาพของสถาบันการเงิน ปัญหาสภาพแวดล้อม รวมไปถึงประวัติศาสตร์ ญี่ปุ่นและบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ซึ่งได้มีส่วนในการสร้างเข้าหลอมประเทศในอดีต รวมทั้งข้อมูลอื่น ๆ จากญี่ปุ่น จะช่วยทำให้ผู้อ่านชาวไทยสามารถเข้าใจญี่ปุ่นได้ลึกซึ้งขึ้น และนอกจากนั้น ประสบการณ์ของญี่ปุ่นและข้อมูลข่าวสารเหล่านั้น ยังอาจช่วยทำหน้าที่ของกระจกเงาฉายส่องให้เห็นหนทางที่ประเทศไทยควรเลือกเดินต่อไปในวันข้างหน้าอีกด้วย

โครงการแปล เรียบเรียงและพิมพ์หนังสือนี้มีชื่อว่า “โครงการค้นร่องส่องญี่ปุ่น” (Japanese Mirrors Project) ได้รับความร่วมมือจากมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ภายใต้การดำเนินการของ The Daido Life Foundation

เดือนเมษายน พ.ศ. 2542

The Daido Life Foundation

THE DAIDO LIFE FOUNDATION

THE DAIDO LIFE FOUNDATION หรือมูลนิธิไดโดได้ก่อตั้งเมื่อปี 1985 ภายใต้คำอนุญาตจากกระทรวงต่างประเทศ เนื่องในโอกาสที่บริษัทประกันชีวิต ไดโดฉลองการดำเนินกิจการครบรอบ 80 ปี วัตถุประสงค์หลักของมูลนิธิฯ คือ ทำกิจกรรมหรือให้ความช่วยเหลือทางด้านความร่วมมือระหว่างประเทศ ทั้งนี้ เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีซึ่งกันและกัน มูลนิธิไดโดเชื่อมั่นว่าสิ่งเหล่านี้จะนำมาซึ่งผลประโยชน์อันใหญ่หลวงของการดำเนินนโยบายปรับปรุงประเทศให้เป็นสากลของญี่ปุ่น

กิจกรรมหลักของมูลนิธิฯ เท่าที่ผ่านมาคือการทำประโยชน์ให้แก่สังคม เช่นด้วยการทำกิจกรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อการปรับปรุงประเทศให้เป็นที่รู้จักทั่วโลก ให้ความร่วมมือหรือการสนับสนุนทางการเงินแก่รัฐบาลกลางและท้องถิ่น หน่วยงานต่าง ๆ ของภาคเอกชนที่ประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศ เป็นต้น

กิจกรรมสำคัญ ๆ ของมูลนิธิฯ เท่าที่ผ่านมาได้แก่

1. การแจกรางวัลไดโดแก่นักวิชาการหรือผู้ที่มีความชำนาญการพิเศษทางด้าน Area Studies
2. การแปลและพิมพ์วรรณกรรมเอเชียปัจจุบันเป็นภาษาญี่ปุ่น
3. การแปลและพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับญี่ปุ่นศึกษาเป็นภาษาไทย ภายใต้โครงการ “กันฉ่องส่องญี่ปุ่น”

(6)

4. โครงการแปลบทความทางวิชาการภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาอังกฤษร่วมกับ
Oxford University Press
5. การให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนต่างชาติ (DLF Scholarship)
6. การให้ความร่วมมือและเงินสนับสนุนในด้านต่างๆ

รายนามคณะกรรมการมูลนิธิไดโด

นายชูชีพ	คอนโด	อดีตรองผู้จัดการบริษัทประกันชีวิตไดโด	ประธาน
นายอิตเอดะ	ทากามูระ		ประธานบริหารจัดการ กรรมการและ เลขานุการ
นายทาเครุ	อากาซาว่า	ศาสตราจารย์ศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา ระหว่างประเทศ	กรรมการ
นายอากิระ	อะไรอิ	ที่ปรึกษาหนังสือพิมพ์นิฮอนเคไซ	กรรมการ
นายซุนจิ	อุเอตะ	ที่ปรึกษาบริษัทนิจิเมง	กรรมการ
นายฟูเดโอะ	โอมูระ	ที่ปรึกษาศูนย์ควบคุมและ ตรวจสอบทรัพย์สินแผ่นดิน	กรรมการ
นายคาซุโอะ	อิราโนะ	ผู้อำนวยการใหญ่บริษัทประกันชีวิตไดโด	กรรมการ
นายชินซุเกะ	โฮะริ	อดีตกองกักราชทูตญี่ปุ่น ประจำประเทศสวิตเซอร์แลนด์	กรรมการ
นายอิซามุ	มียาซากิ	อดีตรองผู้อำนวยการใหญ่บริษัทการไฟฟ้านิวไซ	กรรมการ
นายโตะชิอิโกะ	ยามาโมะ	ผู้จัดการบริษัทโคสทูกุ ออฟเซท	กรรมการ
นายชูโทะมุ	โองากะ	ศาสตราจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ มหาวิทยาลัยนครโอซาก้า	ผู้ตรวจสอบบัญชี
นายอากิระ	นากิยาม่า	อดีตรองผู้บริหารบริษัทประกันชีวิตไดโด	ผู้ตรวจสอบบัญชี
นายมาดะโอะ	อูริว	อดีตกองกักราชทูตญี่ปุ่น ประจำประเทศสวิตเซอร์แลนด์	ที่ปรึกษา
นายโชนเม	สากากิ	อดีตรองผู้อำนวยการ พิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์แห่งชาติ	ที่ปรึกษา
นางอากิโกะ	สันโด	อดีตรัฐมนตรี	ที่ปรึกษา
นายทาเกชิ	ชิโอมิ	อดีตรองผู้บริหารบริษัทประกันชีวิตไดโด	ที่ปรึกษา
นางเอทซึโกะ	ทากาโมะ	เจ้าของกิจการโรงละครอิวานามิ	ที่ปรึกษา
นายอิโรชิ	อาราตะ	อดีตรองประธานศูนย์วัฒนธรรมเซเมโอะเกง	ที่ปรึกษา

คำแถลง

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2509 ด้วยความร่วมมือร่วมใจกันเองเป็นส่วนบุคคล ในหมู่ผู้มีความรักในภารกิจบริหารการศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ เมื่อเริ่มดำเนินงาน โครงการตำรามีฐานะเป็นหน่วยงานหนึ่งของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ก่อนที่จะมีฐานะเป็นมูลนิธิเมื่อต้นปี พ.ศ. 2521 ทั้งนี้โดยได้รับความร่วมมือด้านทุนทรัพย์จากมูลนิธิร็อกกี้ เฟลเลอร์ เพื่อใช้ช่วยในการดำเนินงานขั้นต้น เป้าหมายเบื้องต้นของมูลนิธิโครงการตำราก็คือ ส่งเสริมให้มีตำราภาษาไทยที่มีคุณภาพเฉพาะในทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั้งนี้ต่างก็เห็นพ้องต้องกันในระยะนั้นว่า คุณภาพหนังสือตำราไทยระดับอุดมศึกษาแขนงวิชาดังกล่าวยังไม่สูงพอ ถ้าส่งเสริมให้มีหนังสือเช่นนี้เพิ่มขึ้นย่อมมีส่วนช่วยยกระดับมาตรฐานการศึกษาในชั้นมหาวิทยาลัยโดยปริยาย อีกทั้งยังอาจช่วยการสร้างสรรค์ปัญญาความคิดริเริ่ม และความเข้าใจอันถูกต้องในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองโดยส่วนรวม

พร้อมกันนี้มูลนิธิโครงการตำรา ก็มีเจตนาอันแน่วแน่ที่จะทำหน้าที่เป็นที่ชุมนุมผลงานเขียนของนักวิชาการต่าง ๆ ทั้งในและนอกสถาบัน เพื่อให้ผลงานวิชาการที่มีคุณภาพได้เป็นที่รู้จักและเผยแพร่ออกไปโดยทั่วถึงในหมู่ผู้สอน ผู้เรียน และผู้สนใจงานวิชาการ การดำเนินงานของมูลนิธิโครงการ

ตำราฯ มุ่งขยายความเข้าใจและความร่วมมือของบรรดานักวิชาการออกไปในวงกว้างยิ่ง ๆ ขึ้นด้วย ไม่ว่าจะเป็นด้านการกำหนดนโยบายสร้างตำรา การเขียน การแปล และการใช้ตำรานั้น ๆ ซึ่งจะเป็นเครื่องส่งเสริมและกระชับความสัมพันธ์อันพึงปรารถนา ตลอดจนความเข้าใจอันดีต่อกันในวงวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง

นโยบายพื้นฐานของมูลนิธิโครงการตำราฯ คือ ส่งเสริมและเร่งรัดให้มีการจัดพิมพ์หนังสือตำราทุกประเภท ทั้งที่เป็นงานแปลโดยตรง งานแปลเรียบเรียง งานถอดความ งานรวบรวม งานแต่งและงานวิจัย ในช่วงแรก ๆ เราได้เน้นส่งเสริมงานแปลเป็นหลัก ขณะเดียวกันก็ได้ส่งเสริมให้มีการจัดพิมพ์ตำราประเภทอื่น ๆ ด้วย นับแต่ได้ก่อตั้งโครงการตำราฯ มาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยความร่วมมืออย่างดียิ่งของนักวิชาการหลายสถาบัน สามารถส่งเสริม-กลั่นกรอง-ตรวจสอบ และจัดพิมพ์หนังสือตำราภาษาไทยระดับอุดมศึกษาที่มีคุณภาพตามเป้าหมาย เจตนารมณ์ และนโยบาย ได้ครบทุกประเภท และมีเนื้อหาครอบคลุมสาขาวิชาต่าง ๆ ถึง 8 สาขาดังต่อไปนี้คือ (1) สาขาวิชาภูมิศาสตร์ (2) สาขาวิชาประวัติศาสตร์ (3) สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ (4) สาขาวิชารัฐศาสตร์ (5) สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา (6) สาขาวิชาปรัชญา (7) สาขาวิชาจิตวิทยา (8) สาขาวิชาภาษาและวรรณคดี นอกจากนี้ เรายังมีโครงการผลิตตำราสาขาวิชาอื่น ๆ เพิ่มขึ้นด้วย เช่น สาขาวิชาศิลปะ ซึ่งกำลังอยู่ในขั้นดำเนินงาน และยังสามารถขยายงานให้มีการแต่งตำราเป็น “ชุด” ซึ่งมีเนื้อความคาบเกี่ยวระหว่างหลายสาขาวิชา เช่น “ชุดชีวิตและงาน” ของบุคคลที่น่าสนใจ ดังที่ได้จัดพิมพ์เผยแพร่ไปแล้วบางเล่ม

ปัจจุบันมูลนิธิโครงการตำราฯ ยังคงมีเจตนารมณ์แน่วแน่ที่จะขยายงานของเราต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง แม้จะประสบอุปสรรคนานัปการ โดยเฉพาะอุปสรรคด้านทุนรอน เพราะกิจการของเราไม่ใช่กิจการแสวงหากำไร หากมุ่ง

(10)

ประสงค์ให้นักศึกษาและประชาชนได้มีโอกาสซื้อหาหนังสือตำราฯ ในราคา
ย่อมเยาพอสมควร

คณะกรรมการทุกสาขาวิชาของมูลนิธิโครงการตำราฯ ยินดีน้อมรับคำ
แนะนำและคำวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อ่านทุกท่าน และปรารถนาอย่างยิ่งที่จะให้
ท่านผู้อ่านทุกท่านได้เข้ามามีส่วนร่วมในมูลนิธิโครงการตำราฯ ไม่ว่าจะเป็นการ
สนับสนุนแนะนำอยู่ห่าง ๆ ช่วยแต่ง แปล เรียบเรียง หรือ รวบรวม
ตำราสาขาวิชาต่าง ๆ ให้เรา หรือเข้ามาร่วมบริหารงานร่วมกับเรา

เสน่ห์ จามริก

ประธานคณะกรรมการบริหาร

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

**รายนามคณะกรรมการบริหาร
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**

(ก่อตั้ง พ.ศ.2509 โดย นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ นายเสน่ห์ จามริก ฯลฯ)

นายเสน่ห์	จามริก	ประธาน
นางเพ็ชรี	สุมิตร	รองประธาน
นางสาวกุสุมา	สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	กรรมการ
นายธเนศ	อาภรณ์สุวรรณ	กรรมการ
นายรังสรรค์	ธนะพรพันธุ์	กรรมการ
นายสุลักษณ์	ศิวัรักษ์	กรรมการ
นายวิทยา	สุจิตธนารักษ์	กรรมการ
นายเกริกเกียรติ	พิพัฒน์เสรีธรรม	กรรมการ
นายอุทัย	ดุลยเกษม	กรรมการ
นางสาวศรีประภา	เพชรมีศรี	กรรมการ
นางสาวสุกัลักษณ์	เลิศแก้วศรี	กรรมการและற்றுญิก
นายชาญวิทย์	เกษตรศิริ	กรรมการและเลขานุการ
นายทรงยศ	แววหงษ์	กรรมการและผู้จัดการ

คำนำ

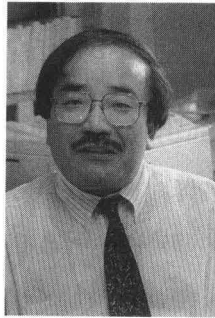
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

ในกระบวนการสร้างและทำความเข้าใจต่อประเทศต่าง ๆ ของการศึกษาในประเทศไทย ปัญหาที่สำคัญที่สุดคือ การที่ต้องเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ผ่านกรอบทัศน์และวิธีการพิจารณาประเด็นปัญหาโดยผ่าน “คนกลาง” ซึ่งโดยทั่วไปก็คือ โลกตะวันตกและภาษาอังกฤษ ความรู้และการเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่าง “โดยตรง” จากภาษาของประเทศนั้น ๆ เอง ที่จะสามารถสร้างและให้ความรู้จักและเข้าใจกันได้อย่างถ่องแท้มากยิ่งขึ้นนั้น ก็เสมือนมีแนวกำแพงที่เข้มแข็งและทอดยาวขวางกั้นไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของประเทศไทยในปัจจุบัน

โครงการจัดพิมพ์หนังสือชุด “คั่นช่องสองญี่ปุ่น” ที่จัดทำขึ้นด้วยความร่วมมือระหว่างมูลนิธิโคโด และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์นั้น กล่าวได้ว่าเป็นโครงการที่ตอบต่อวัตถุประสงค์ขั้นพื้นฐานของทั้งสองฝ่าย กล่าวคือ 1) เป็นการถ่ายทอดความรู้จากผลงานของนักวิชาการระดับนำชาวญี่ปุ่นที่เขียนขึ้นเผยแพร่ในภาษาญี่ปุ่น ให้มาเป็นงานพากย์ภาษาไทย และ 2) จำนวนหนังสือถึง 3 ใน 4 ของการจัดพิมพ์ จะถูกส่งเข้าห้องสมุดของสถาบันการศึกษาทุกระดับ ตลอดทั้งห้องสมุดประชาชนของประเทศไทย ดังนั้น โครงการนี้จึงไม่เพียงที่จะมุ่งต่อการสร้างความเข้าใจและเรียนรู้ประเทศและชาวญี่ปุ่นอย่างโดยตรงและในทุกด้านแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมคุณภาพและความหลากหลายของหนังสือในสถาบันการศึกษาของไทยด้วย

สำหรับหนังสือเรื่อง ญี่ปุ่น : ฝ่าวิกฤตสู่อนาคต ของ ทากามิทซุ ชะวะ
 นั้น เป็นหนังสือวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์ที่เน้นการอธิบายให้เห็นถึงเส้นทาง
 เศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับประชากรและทรัพยากรของประเทศญี่ปุ่น ตลอดถึง
 ปัญหาที่คนญี่ปุ่นต้องวิตกกังวลในแต่ละยุคสมัย กระทั่งร่วมกันสร้างเศรษฐกิจ
 ญี่ปุ่นให้แข็งแกร่งและมีบทบาทเป็นผู้นำในเวทีเศรษฐกิจระดับโลก แต่ในต้น
 ทศวรรษที่ 1990 เศรษฐกิจของญี่ปุ่นกลับผกผันและถดถอย หรือที่เรียกว่า
 “ฟองสบู่แตก” ดังนั้น หนังสือเล่มนี้จึงพยายามที่จะแสวงหามุมมองและวิธี
 การในการจัดการกับปัญหาทางเศรษฐกิจ โดยเน้นพิจารณาปัญหาสภาพ
 แวดล้อมควบคู่กันไปด้วย

ประวัติผู้แต่ง

ตากามิทซุ ซะว่า
(Takamitsu Sawa)

เกิดที่จังหวัดวาคายามา ประเทศญี่ปุ่นเมื่อปี 1942 จบการศึกษาจากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยโตเกียว เมื่อปี 1965 หลังจากจบการศึกษาทางภาคมหาดบัณฑิต รับราชการในตำแหน่งอาจารย์ในสถานศึกษาเดียวกัน และได้ย้ายมารับตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ของสถาบันวิจัยเศรษฐกิจ มหาวิทยาลัยเกียวโตในปี 1969 เคยเป็นนักวิจัยของมหาวิทยาลัยแอดนฟอร์ด เป็นศาสตราจารย์พิเศษประจำมหาวิทยาลัยฮิลลินอย เป็นศาสตราจารย์ของสถาบันวิจัยเศรษฐกิจ มหาวิทยาลัยเกียวโตในปี 1980 ปัจจุบัน ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถาบัน

ผลงานหลัก

Keizaigaku Towa Nan Darou Ka, (เศรษฐศาสตร์คืออะไร), Iwanami Shinsho

Keizai Gaku Ni Okeru Hoshuu To Liberal, (อนุรักษนิยมกับเสรีนิยม
ทางเศรษฐศาสตร์), Iwanami Shoten

Taikoku Nihon No Jouken, (เงื่อนไขของญี่ปุ่นในฐานะประเทศมหาอำนาจ),
Nihon Keizai Shimbun.

Sonken Naki Taikoku, (มหาอำนาจที่ไม่มีใครเคารพ), Koudansha, 1992

Heisei Fukyo No Seiji Keizaigaku, (เศรษฐศาสตร์การเมืองในช่วง
เศรษฐกิจถดถอยในทศวรรษ 1990), Chuo Koronsha

Shihonshugi No Saiteigi, (คำนิยามใหม่ของลัทธิทุนนิยม), Iwanami
Shoten

ประวัติผู้แปล

กนิษฐา มัทซุโอะ (Khanittha Matsuo)

- เกิดที่กรุงเทพฯ เมื่อปี 1958
- ปริญญาตรีเกียรตินิยมอันดับหนึ่ง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ปริญญาโทและ Ph.D Candidate สาขาญี่ปุ่นศึกษา จากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเคโอ
- เคยทำงานเป็นผู้ช่วยวิจัยของศาสตราจารย์โทรุ ยาโน ผู้เชี่ยวชาญทางด้านไทยศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยเกียวโต

ปัจจุบัน

- เป็นผู้จัดรายการวิทยุภาคภาษาไทยให้กับสถานีวิทยุ NHK และสถานีวิทยุ FM. CO·CO·LO
- เป็นเจ้าของคอลัมน์ “Fukugan No Kurashi” (มองชีวิตในญี่ปุ่นด้วยสายตาของคนต่างวัฒนธรรม) ประจำวันจันทร์ในหนังสือพิมพ์ซันเค
- เป็นกรรมการปฏิรูปโครงสร้างเมืองภาคตะวันตก กระทรวงที่ดินญี่ปุ่น
- เป็นที่ปรึกษาด้านกิจกรรมระหว่างประเทศมูลนิธิโตโต ดำเนินโครงการ “คั่นช่องส่องญี่ปุ่น”

ผลงานหลัก

ฮาร่า เคอิ, การพัฒนาการเมืองในญี่ปุ่นก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง, มูลนิธิโตโต,

“สยามประเทศ กระบวนการติดต่อสื่อสารทางสังคม”, *วารสารธรรมศาสตร์*
ฉบับประจำเดือนกันยายน 1994
คอลัมน์ “Voice From Japan” ในวารสาร *Japan World*

คำนำของผู้แต่ง

การสัมมนาทางเศรษฐศาสตร์ที่เคยได้รับความสนใจมากมายจากผู้คนในทศวรรษ 1980 ต้องลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัดในทุกวันนี้ จำนวนหนังสือที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจที่เคยถูกตีพิมพ์ใหม่ ๆ เป็นประจำก็ไม่เคยได้รับความสนใจจากผู้อ่านเหมือนเมื่อก่อน คงเป็นเพราะว่าผู้คนเกิดความชินชาและเบื่อหน่ายต่อเศรษฐกิจที่ตกอยู่ภายใต้ภาวะทรุดโทรมต่อเนื่องกันมามากกว่า 5 ปีแล้ว จะว่าไปแล้ว ความสนใจต่อเศรษฐกิจในทศวรรษ 1980 นั้นอาจจะจะเป็นผลมาจากอิทธิพลของราคาหุ้นและที่ดินที่ถีบตัวสูงขึ้น มากกว่าความสนใจต่อโครงสร้างที่แท้จริงของเศรษฐกิจ หรืออาจเป็นเพราะว่านักเศรษฐศาสตร์เองก็เลื่องที่จะออกหนังสือใหม่ ๆ มา ทั้งนี้เพราะไม่สามารถอ่านอนาคตทางเศรษฐกิจในทุกวันนี้ได้ก็ได้ ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใด ๆ ก็ตาม ความสนใจต่อเศรษฐกิจที่เคยพุ่งขึ้นสูงในช่วง 7-8 ปีก่อนหน้านี้กลับตกต่ำลงอย่างเห็นได้ชัดในปัจจุบันนี้

และไม่ว่าผู้คนจะสนใจต่อเศรษฐกิจมากน้อยเพียงใดก็ตาม เศรษฐกิจก็ยังเคลื่อนไหวอย่างไม่หยุดยั้งอยู่ตลอดเวลา สภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจของผู้ปุ่กำลังเปลี่ยนแปลงไปที่ละเล็กทีละน้อย *ลูเนาะ ทอม* นักคณิตศาสตร์ชื่อดังของโลกเคยกล่าวไว้เมื่อ 25 ปีก่อนหน้านี้ในทฤษฎีคาดาสโทรฟีว่า “การเปลี่ยนแปลงเล็ก ๆ น้อย ๆ นั้นจะค่อย ๆ สะสมและพัฒนาไปเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงในระดับเนื้อหาและโครงสร้าง” หากเรายังปล่อยให้ความสนใจที่มีต่อเศรษฐกิจลดน้อยลงไปเรื่อย ๆ เช่นนี้อยู่ คาดว่าอาจทำให้ความเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจยิ่งเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ซับซ้อนเข้าใจยากยิ่งขึ้น

และท่ามกลางการขาดความสนใจทั้งต่อเศรษฐกิจและการเมืองของผู้คนส่วนใหญ่ ปรากฏว่าพอมารู้สึกตัวอีกครั้ง ก็พบว่าญี่ปุ่นกำลังเผชิญกับภาวะมีดมนมองไม่เห็นทางออกเสียแล้ว การที่สื่อมวลชนและสมาพันธ์เศรษฐกิจทั้งหลายพากันเรียกร้องให้มิ “การปฏิรูป” ครั้งใหญ่โดยไม่ได้คำนึงถึงฐานเสียงทางการเมืองแต่อย่างใดตั้งแต่ปี 1993 เป็นต้นมานั้น ย่อมเป็นเครื่องยืนยันสภาพมีดมนในขณะนี้ได้เป็นอย่างดี ทุกคนเชื่อว่าการพาประเทศให้รอดพ้นจากภาวะมีดมนในทุกวันนี้ได้จำเป็นจะต้องมี “การปฏิรูป” ทั้งทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และการศึกษา แต่อย่างไรก็ตาม การทำให้ “การปฏิรูป” เป็นตัวคนขึ้นมาได้นั้นจำเป็นจะต้องมีการกำหนด “หลักการ” ให้แน่ชัดเสียก่อน ทั้งนี้เพราะว่าการปฏิรูปโดยไม่มี “หลักการ” ย่อมไม่บังเกิดผลดีแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้เองที่ข้าพเจ้าปรารถนาที่จะให้หนังสือเล่มนี้เป็นเครื่องช่วยปูทางในด้านของ “หลักการ” และ “ยุทธศาสตร์” ในการปฏิรูป

อย่างไรก็ตาม ถ้าฟังการปฏิรูปประเทศให้สำเร็จลุล่วงไปเพียงอย่างเดียว ย่อมไม่สามารถกำจัดเหมอมอกที่ปกคลุมอยู่ทั่วญี่ปุ่นในขณะนี้ได้ ทั้งนี้เพราะญี่ปุ่นยังต้องเผชิญกับอุปสรรคที่สำคัญอีกประการหนึ่ง กล่าวคือ อุปสรรคที่เกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วของประเทศต่าง ๆ ในเอเชียเท่าที่ผ่านมา นักเศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่จะมองอนาคตในแง่ดีมากกว่า พวกเขาเชื่อมั่นว่า “อำนาจของตลาด” หรือ “มือที่มองไม่เห็นของพระเจ้า” จะเข้ามาเป็นกลไกในการแก้ไขและเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น แต่ข้าพเจ้านั้นไม่อาจปักใจเชื่อในทฤษฎีที่ว่าตลาดเป็นกลไกที่ทำหน้าที่ได้สมบูรณ์แบบตามที่เพื่อนร่วมอาชีพจำนวนมากของข้าพเจ้าคาดการณ์กันไว้ ทั้งนี้เพราะว่า “อำนาจของตลาด” นั้นนอกจากจะมีขอบเขตจำกัดแล้ว บ่อยครั้งที่เดียวที่มันยังจะ “ทำร้าย” ผู้ที่อ่อนแอกว่าอีกด้วย และเหนือไปกว่าอื่นใด เหตุผลนานาประการที่ข้าพเจ้าจะได้ยกมาอธิบายในหนังสือเล่มนี้ล้วนแล้วแต่เป็น “อุปสรรค” ที่

อำนาจของตลาดไม่สามารถเข้าไปแก้ไขได้

ในการวิเคราะห์หว่าระบบเศรษฐกิจใดดีหรือบกพร่องนั้น มาตรฐานในการวิเคราะห์ที่น่าจะเป็นสากลได้มากที่สุด 2 ประการ คือ ความมีประสิทธิภาพกับความยุติธรรม โดยทั่วไปแล้ว ประสิทธิภาพกับความยุติธรรมมักเป็นสองสิ่งที่จะเดินสวนทางกัน (trade-off) ในสายตาของข้าพเจ้าแล้ว นับตั้งแต่ทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา ดูเหมือนว่ามาตรฐานในการวิเคราะห์ระบบเศรษฐกิจจะเอนเอียงไปที่ประสิทธิภาพมากเกินไป ดังนั้นในการปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ที่จะมาถึงนี้ เราจึงควรเบนเข็มที่เอนเอียงไปทางด้านประสิทธิภาพมากเกินไปให้กลับมาได้ศูนย์กลางกับความยุติธรรม

อนาคตของญี่ปุ่นและโลกเราในศตวรรษที่ 21 ข้างหน้านี้ จะเต็มไปด้วยความไม่แน่นอนผันผวนอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในศตวรรษที่ผ่านมา เมื่อกลางทศวรรษ 1970 *กาลเบรช* ได้ตีพิมพ์หนังสือในชื่อเรื่องว่า “ยุคสมัยแห่งความผันผวน” ไว้ แต่ดูเหมือนว่าศตวรรษแห่งความผันผวนดังกล่าวจะได้เริ่มขึ้นแล้วตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 20 นี้เอง ถึงแม้ข้าพเจ้าจะไม่มีหลักฐานอยู่ในมือพอที่จะสรุปแนวทางการมองอนาคตในช่วงปลายทศวรรษ 1990 ของผู้คนเมื่อสิบกว่าปีก่อนหน้านี้ก็ตาม แต่ก็พอคาดการณ์ได้ว่า อนาคตที่พวกเขาวาดไว้กับความเป็นจริงในขณะนี้คงจะไม่ผิดกันมากเท่าใดนัก แต่สำหรับการพยากรณ์อนาคตในปี 2010 ของพวกเราในขณะนี้ ไม่ใช่เรื่องง่ายตายแต่อย่างใด การพยากรณ์จำเป็นต้องฟังฟังปัจจัยนานาประการมาประกอบในช่วงกลาง ๆ ของหนังสือเล่มนี้ ข้าพเจ้าได้พยากรณ์ทางเลือกของญี่ปุ่นและโลกในศตวรรษที่ 21 ไว้ โดยไม่ใช่ทั้งด้วยการมองโลกในแง่ดีและไม่ใช่ทั้งด้วยการมองโลกในแง่ร้าย อุปสรรคเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ก็ไม่ใช่เรื่องเกินความสามารถของมนุษย์เราในการเตรียมตัวเพื่อเอาชนะ

ข้าพเจ้าเริ่มเขียนหนังสือเล่มนี้เมื่อราว ๆ ฤดูใบไม้ผลิ ปี 1996 เมื่อ

เขียนไปได้เพียงประมาณ 60 หน้า ข้าพเจ้าก็หาเวลามาจับต้องมันอีกไม่ได้เลย จนกระทั่งปลายปี จึงมีโอกาสมานั่งโต๊ะและลงมือเขียนอย่างจริงจังอีกครั้ง และในที่สุดก็สามารถเขียนเสร็จสิ้นลงได้กว่า 200 หน้าเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ปี ถัดมา ท่ามกลางความยุ่งเหยิงข้างต้นนี้ คุณชินโระ โมะจิ เจ้าหน้าที่โรงพิมพ์ ของหนังสือพิมพ์นิฮอนเคไซ ก็ได้ยื้อยื้อ คงเฝ้ารอดันฉบับด้วยความอดทน มาโดยตลอด ข้าพเจ้าต้องขอขอบคุณ คุณโมะจิ มา ณ ที่นี้ด้วย และต้อง ขอขอบคุณสถาบันส่งเสริมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่ได้มอบทุนสนับสนุน การวิจัยในสาขา “รูปแบบสังคมที่แบกภาระทางสภาพแวดล้อมในระดับต่ำ” ซึ่งข้าพเจ้าได้ยกมากล่าวในบทที่ 3 และ 4 ของหนังสือเล่มนี้ ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

เดือนมีนาคม ปี 1997

นายทากามิฮุชิ ชะว่า

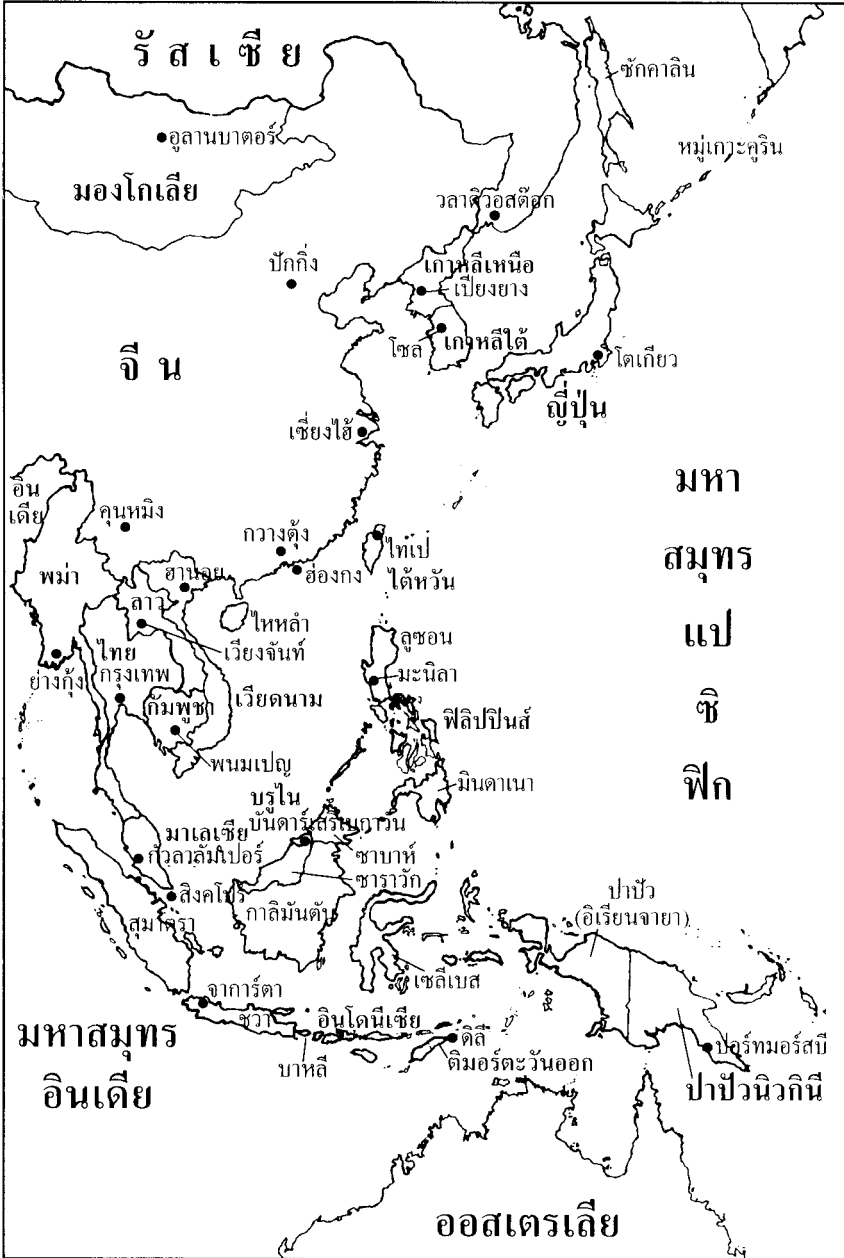
สารบัญ

คำนำในการพิมพ์หนังสือภายใต้โครงการ “ค้นร่องส่องญี่ปุ่น”	(3)
คำแถลงมูลนิธิไดโด	(5)
รายนามคณะกรรมการมูลนิธิไดโด	(7)
คำแถลงมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์	(8)
รายนามคณะกรรมการมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์	(11)
คำนำ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์	(12)
ประวัติผู้แต่ง	(14)
ประวัติผู้แปล	(16)
คำนำของผู้แต่ง	(18)

บทที่

บทนำ : เงามืดที่ครอบคลุมญี่ปุ่นตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20	1
1 ญี่ปุ่นบนขอบปากเหวลึก	17
1.1 หวนกลับไปสำรวจสภาพเศรษฐกิจถดถอยในปี 1990	17
1.2 เจ็บท้องก่อนคลอด : สังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรม	32
1.3 การล่มสลายของระบบการเมืองในปี 1955 กับความยุ่งเหยิงทางการเมือง	48
1.4 อวสานของการจ้างงานถาวร	60
2 หลักการและยุทธศาสตร์ในการ “ปฏิรูปใหญ่ครั้งที่ 3”	67
2.1 ระบบแบบญี่ปุ่นที่กำลังจะหมดประสิทธิภาพไปเอง	67
2.2 แผ่นเหล็กสามเหลี่ยมที่ขึ้นสนิมจนผุกร่อนไปหมด	81

2.3	จะปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจได้อย่างไร	92
2.4	ควรทำอย่างไรเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาการว่างงานในระดับสูง	117
2.5	การปฏิรูปการศึกษาเป็นหัวข้อที่สำคัญที่สุด	131
2.6	ประชาชนควรมีความสุขสบายใกล้เคียงกับ ระดับความเจริญของประเทศ	138
3	อุปสรรคที่มีต้นเหตุมาจากการเติบโตอย่างรวดเร็ว ของประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย	149
3.1	อันตรายจากลัทธิมัลธัส (Malthus)	149
3.2	ศตวรรษที่ 20 เป็นศตวรรษแห่งนวัตกรรม (Innovation)	168
3.3	ปัญหาเคนส์ (Keynes) และปัญหามัลธัส (Malthus) ในศตวรรษที่ 21	181
3.4	อุปสรรคที่เกิดจากการเพิ่มอุณหภูมิของโลก	190
4	การเผชิญอุปสรรคด้วยสายตาก็กว้างไกลครอบคลุมไปทั่วโลก	201
4.1	การเอาชนะปัญหาเคนส์ (Keynes) ในคริสต์ศตวรรษที่ 21	201
4.2	การเอาชนะปัญหามัลธัส (Malthus) ในคริสต์ศตวรรษที่ 21	215
4.3	การป้องกันปัญหาการเพิ่มอุณหภูมิของโลก	226
	บทสรุป : เอเชียตะวันออกในปี 2010	248
	บรรณานุกรม	264

รัฐเซีย

มองโกเลีย

จีน

มหาสมุทรแปซิฟิก

มหาสมุทรอินเดีย

ออสเตรเลีย

•อุลานบาตอร์

ซัคคาลิน

หมู่เกาะคูริน

วลาดีวอสต็อก

ปักกิ่ง

เกาส์เหินอ

เปียงยาง

โซล

เกาส์ใต้

โตเกียว

ญี่ปุ่น

เซี่ยงไฮ้

อินเดีย

คุนหมิง

กวางดิ่ง

ไทเป

พม่า

ฮานอย

ลาว

ฮ่องกง

ไต้หวัน

ย่างกุ้ง

ไทย

กรุงเทพฯ

เวียงจันทน์

ลูซอน

กัมพูชา

เวียดนาม

พนมเปญ

มะนิลา

ฟิลิปปินส์

บรูไน

มาเลเซีย

บันดาร์เสรีเบารู

ชวา

มินดาเนา

กัวลาลัมเปอร์

สิงคโปร์

กาลิมันตัน

ซาบฮ์

ซาราวัก

ปาปัว

(อิเรียนจาฮา)

สมเวิล

จาการ์ตา

ชวา

อินโดนีเซีย

เซเลเบส

มหาสมุทรอินเดีย

อินเดีย

ชวา

อินโดนีเซีย

ติมอร์ตะวันออก

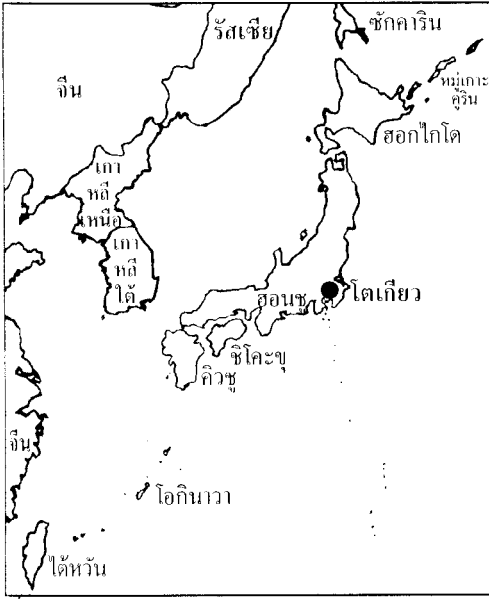
ปาปัวนิวกินี

ปอร์ตมอร์สบี

บาห์ลี

ติมอร์ตะวันออก

ปาปัวนิวกินี

ทะเลญี่ปุ่น

มหา
สมุทร
แป
ซิ
ฟิก

ญี่ปุ่น

Challenges to Japan

日本の難問

閉塞の日本と勃興のアジア

Sawa Takamitsu

佐和隆光

日本経済新聞社

ปกหนังสือ “ญี่ปุ่น : ฝ่าวิกฤตสู่นาคต” (Nihon No Nanmon)

บทนำ

เงามืดที่ครอบคลุมญี่ปุ่น

ตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20

ญี่ปุ่นจะหายสาบสูญไป - อนาคตอันมืดมน

เช้าวันขึ้นปีใหม่ของปี 1997 สี่ปีก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 21 จะมาถึง นิชอนเคไซชิมบุน หนังสือพิมพ์ยักษ์ใหญ่ในวงการข่าวเศรษฐกิจของญี่ปุ่น ได้ตีพิมพ์บทความติดต่อกันภายใต้หัวเรื่อง “สัญญาหมเดือนจากปี 2020 - ญี่ปุ่นจะหายสาบสูญไป” ส่วนหนังสือพิมพ์อาซาฮีก็ได้เริ่มลงบทความชุดตอนแรกในหัวข้อเรื่อง “อนาคตอันมืดมน - มวลชนกับการปฏิรูป” ทั้งบทความเรื่อง “ญี่ปุ่นจะหายสาบสูญไป” และ “อนาคตอันมืดมน” ต่างก็เป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงความวิตกกังวลของคนญี่ปุ่นจำนวนมากตั้งแต่ครั้งหลังของทศวรรษสุดท้ายของคริสต์ศตวรรษที่ 20

เมื่อเศรษฐกิจฟองสบู่เริ่มต้นขึ้นในปี 1987 หรือเมื่อสิบปีก่อนหน้านั้น ผู้คนพากันมัวเมากับราคาที่ดินและหุ้นที่ถีบตัวขึ้นสูงอย่างพรวดพราด ยิ้มหัวอย่างร่าเริงด้วยความเข้าใจผิดคิดว่าตนเองคือมหาเศรษฐี บรรดา “ผู้คนที่หลงนึกว่าตนคือมหาเศรษฐี” เหล่านั้นต่างพากันควักกระเป๋าจ่ายสินค้านำมือยี่ห้อนานาชาติ ไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้า กระเป๋า รองเท้า ฯลฯ มาประดับกาย ตามโรงแรมหรูชั้นหนึ่ง ร้านอาหารราคาแพง ๆ ทุกแห่ง หรือรถด่วนซิงกังเซนแทบทุกขบวน ต่างก็แน่นขนัดไปด้วยผู้คนที่มาใช้บริการอย่างต่อเนื่องทุกวัน

หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หรือโทรทัศน์ ต่างพากันตีพิมพ์บทความ หรือออกอากาศรายการที่กล่าวชมเชยกย่องระบบ ตลอดจนประเพณีต่าง ๆ ของ

ญี่ปุ่นแทบทุกวัน คำว่า “การปฏิรูปโครงสร้างของประเทศ” อันเป็นศัพท์ที่ยอดฮิตในปัจจุบันนี้นั้น เมื่อสิบปีที่แล้วเป็นเสมือนคำศัพท์ของพวกเขาฝ่ายซ้ายอย่างไรรออย่างนั้น ไม่ว่าจะป็นวงการวิชาการหรือเวทีการแสดงความคิดเห็นใด ๆ ก็จะมีแต่บรรดานักเศรษฐศาสตร์และนักบริหารที่พากันหลงตัวเองโอ้อวดว่า “ยุโรปและอเมริกาน่าจะหันมาเรียนรู้วิธีแบบญี่ปุ่นหากต้องการประสบความสำเร็จทางธุรกิจ” นักเศรษฐศาสตร์บางคนถึงกับยืนยันว่า “หมดสมัยที่อเมริกาจะครองโลกแล้ว นับจากปี 1990 เป็นต้นไปจะเป็นปีของญี่ปุ่น”

ในเวลานั้นจะมีสักกี่คนที่สามารถอ่านเหตุการณ์ได้ว่าเพียงสิบปีหลังจากนั้นความกลัวที่ว่าสักวันหนึ่ง “ญี่ปุ่นจะหายสาบสูญไป” จะเข้ามาครอบคลุมนสังคมเช่นทุกวันนี้

สาเหตุของความรู้สึกมีดমন

การที่คนญี่ปุ่นเกิดความรู้สึกมีดมนต่ออนาคตของประเทศภายหลังจากช่วงปลายทศวรรษ 1990 นั้น มีสาเหตุมาจาก

1. การที่เศรษฐกิจของประเทศเผชิญกับสภาพฟองสบู่แตกระหว่างปี 1990-91 ตามมาด้วยภาวะเศรษฐกิจถดถอยซึ่งเป็นที่รู้จักกันในภาษาญี่ปุ่นว่า “Heisie Fukyo” และดูเหมือนว่าจะไม่มีวี่แววดีขึ้นเลยจากนั้นเป็นต้นมา

ในช่วงปีทศวรรษ 1980 ญี่ปุ่นเคยได้รับยกย่องจากผู้คนทั่วโลกให้เป็น “ประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ” และดูเหมือนว่าคนญี่ปุ่นก็ภูมิใจกับชื่อประหลาดที่ว่านี้เามาก ๆ ดังนั้นเมื่อเกิดเจามีดมนเข้ามาครอบงำอำนาจทางเศรษฐกิจของตนขึ้น คนญี่ปุ่นย่อมตื่นตระหนกกับสถานการณ์ดังกล่าวอย่างไม่ต้องสงสัย หากเป็นเรื่องของการเมืองหรือวัฒนธรรมแล้ว ญี่ปุ่นอาจไม่วิตกมากขนาดนี้ แต่สำหรับเศรษฐกิจซึ่งเป็นสิ่งเดียวที่ญี่ปุ่นมั่นใจตลอดมาว่าตนเองเป็น *ที่หนึ่ง* นั้น เมื่อจำต้องไปเดินตามหลังคนอื่นเขา ก็ย่อมหมายความว่า

“ญี่ปุ่นจะค่อย ๆ หายสาบสูญไป” สักวันหนึ่งในไม่ช้า

2. การสิ้นสุดของการเมืองในรูปแบบที่พรรคเสรีประชาธิปไตยเป็นพรรคเดียวที่ครองอำนาจตลอดกาล รวมทั้งภาวะการขาดเสถียรภาพทางการเมืองต่อเนื่องกันกว่า 3 ปีเศษ หลังจากนั้นในเดือนสิงหาคมปี 1993 นายโมริฮิโระ โสะโอะกะว่า ได้จัดตั้งรัฐบาลภายใต้การสนับสนุนของพรรคต่าง ๆ 7 พรรคขึ้น การจัดตั้งรัฐบาลโสะโอะกะว่าถูกมองว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงการเมืองที่ยิ่งใหญ่ ส่งผลให้การเมืองในรูปแบบที่มีเพียงพรรคเสรีประชาธิปไตย พรรคเดียวที่กุมบังเหียนการเมืองของประเทศต้องจบสิ้นลง ในเวลานั้นผู้คนต่างตั้งความหวังว่า “การเมืองของญี่ปุ่นจะเปลี่ยนโฉมหน้าใหม่” แต่ปรากฏว่าการเมืองภายในประเทศกลับยิ่งทวีความยุ่งเหยิงขึ้นเรื่อย ๆ อย่างที่ไม่มีผู้ใดคาดการณ์ล่วงหน้าได้ และจากความยุ่งเหยิงทางการเมืองนี้เองที่ทำให้ผู้คน “มองไม่เห็นอนาคต” และพากันวิตกว่าสักวันหนึ่ง “ญี่ปุ่นจะหายสาบสูญไป”

3. คดีฉ้อราษฎร์บังหลวงของข้าราชการระดับสูงที่ฉาวโฉ่ติด ๆ กัน ชี้ให้เห็นถึงช่องโหว่ของระบบการบริหารแบบญี่ปุ่น หลายคนคงจำได้ว่า ก่อนหน้านั้นไม่นานนัก ข้าราชการประจำของญี่ปุ่นเป็นผู้ที่ได้รับการกล่าวขานกันจากทั่วโลกว่า “เก่งกาจ” และความเก่งกาจของเขาเหล่านั้นเองที่เป็นปัจจัยผลักดันให้ญี่ปุ่นประสบความสำเร็จในการพัฒนาประเทศ ตามความรู้สึกส่วนตัวของข้าพเจ้าแล้วต้องขบอกว่าข้าราชการญี่ปุ่นนั้นเก่งจริง หากแต่ว่า “ความเก่งกาจ” กับ “ความสะอาด” นั้นไม่น่าเชื่อเลยว่าจะห่างไกลกันได้ถึงขนาดนี้ จากสามัญสำนึกของข้าพเจ้าแล้ว คนที่สมอင့် “เก่งกาจ” นั้นย่อมจะมีศีลธรรมจรรยาดีตามไปด้วย อย่างไรก็ตาม มันก็เป็นเพียงผลลัพธ์ทางสถิติเท่านั้น ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ก็มักจะมีคนจำนวนหนึ่งที่ “เก่งกาจ” แต่ “ขี้โกง” ปะปนอยู่เสมอ โดยเฉพาะภายหลังปลายทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา จำนวนของคนเก่งแต่ขี้โกงเหล่านี้ได้เพิ่มขึ้นมากอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ข้าราชการชั้นสูงหลายรายกระทำการฉ้อราษฎร์บังหลวงชนิดที่ชาวบ้านทั่วไป

ไม่ว่าไม่ฝันมาก่อน คดีนี้้อราษฎ์บังหลวงเหล่านั้้นนอกจากจะสันคลอน
โครงสร้างของประเทศภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองแล้ว ยังส่งผลลัทธิให้
ผู้คนจำนวนมากพากัน “มองไม่เห็นอนาคตของประเทศ” และวิตกกังวลว่า
“ญี่ปุ่นจะหายนสูญไป” สักวันหนึ่งข้างหน้า

4. เป้าหมายหลักของคนญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สองคือความต้องการ
เดินตามและเอาชนะ (Oitsuki Oikose) ประเทศในยุโรปและอเมริกานั้้น
เมื่อมองจากตัวเลขแล้วก็เรียกได้ว่าสามารถบรรลุเป้าได้แล้วในระดับหนึ่ง อาจ
กล่าวได้ว่าเป้าหมายที่จะเดินตามและเอาชนะนี้เองที่เป็นแกนสำคัญในการ
สร้างเอกลักษณ์ของพวกเราชาวญี่ปุ่น หลังจากที่เรต้องสูญเสียอย่างย่อยยับ
หลังสงคราม ในปี 1987 ผลผลิตมวลรวมประชาชาติต่อหัว (GDP) ของคน
ญี่ปุ่นได้เพิ่มขึ้นสูงกว่าของอเมริกา และในปี 1994 สูงกว่าของสวิสเซอร์แลนด์
ก้าวขึ้นมาเป็นอันดับหนึ่งของโลก หรือหมายความว่าเป้าหมายข้างต้นได้บรรลุ
ไปเรียบร้อยแล้ว แต่หลังจากนั้นมาจนกระทั่งทุกวันนี้ *ผู้คนไม่อาจหาสิ่งที่จะมา
เป็นเป้าหมายร่วมอันใหม่ได้* การไม่มีเป้าหมายร่วมกันนี้เองที่ทำให้ผู้คนพากัน
วิตกกังวลว่าจะ “มองไม่เห็นอนาคต” และเชื่อว่าหากไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ
“ญี่ปุ่นอาจจะสาบสูญไป” ในไม่ช้า

5. การเสื่อมสลายของระบบสังคมนิยมและการสิ้นสุดของความขัดแย้ง
ระหว่างสองขั้วทางการเมือง การเสื่อมสลายของระบบสังคมนิยมในปี 1990
ได้ส่งผลกระทบต่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของอุตสาหกรรมทาง
การเมืองอย่างสิ้นเชิงก่อนที่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 จะมาถึง การสิ้นสุด
ของความขัดแย้งระหว่างสองขั้วทางการเมืองนี้เองที่ทำให้ผู้คน “มองไม่เห็น
อนาคต” แท้จริงแล้วความผันผวนทางการเมืองภายในประเทศหลังปี 1993
นั้นก็มิสาเหตุมาจากการสิ้นสุดของสงครามเย็น และการเสื่อมสลายของระบบ
สังคมนิยมอันเป็นเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญในคริสต์ศตวรรษที่ 20
นั่นเอง ในช่วงต้น ๆ ของทศวรรษ 1990 เมื่อระบบสังคมนิยมเริ่มถูกมองว่า

ใกล้วินาศนั้น หลายคนพากันสรุปง่าย ๆ ว่าเป็นชัยชนะของระบบทุนนิยม ทว่าทุกสิ่งทุกอย่างก็ไม่ได้ง่ายดายเป็นที่หลายคนคิดไว้ เพราะมีบางคนมองว่า หลังจากสงครามเย็นสิ้นสุดลงแล้ว นอกจากจะมีความขัดแย้งระหว่างขั้วทุนนิยมด้วยกันเอง และอนาคตของระบบทุนนิมนั้นก็ไม่ปลอดโปร่งไปเสียหมดอย่างที่คิดกัน

อนึ่ง การพยายามชี้แนะให้เห็นถึงหนทางประการหนึ่งเพื่อแก้ปัญหาอลหม่านที่กำลังเกิดขึ้นกับโลกหลังการสิ้นสุดของสงครามเย็นนี้ ก็เป็นหัวข้อที่สำคัญประการหนึ่งของหนังสือเล่มนี้

6. การเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ในเอเชียก่อนปลายทศวรรษ 1980 ญี่ปุ่นคงเป็นประเทศพัฒนาแล้วประเทศเดียวในเอเชีย แต่หลังจากกลางทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา เกาหลี ไต้หวัน ฮองกง และสิงคโปร์ ก็ได้ก้าวเข้ามาเป็นสมาชิกหนึ่งของประเทศพัฒนาแล้ว พร้อม ๆ กับที่ประเทศอีกหลาย ๆ ประเทศในเอเชียตะวันออกก็ได้เริ่ม take off โดยการพัฒนาอุตสาหกรรมเมื่อปลายทศวรรษ 1980 จนสามารถประสบความสำเร็จ มีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจได้ในระดับหนึ่ง นโยบายการค้าของญี่ปุ่นที่ยึดมั่นว่า “จะผลิตของดีในราคาที่ถูที่สุด” จึงเริ่มไร้ประสิทธิภาพลงเรื่อย ๆ และตั้งแต่นั้นมาแนวโน้มที่จะเชิญชวนให้ชาวโลกหันมาเรียนรู้วิธีการแบบญี่ปุ่นก็เริ่มลดน้อยลง สภาวะแวดล้อมข้างต้นนี้ได้ส่งผลให้คนญี่ปุ่นที่เคยมั่นใจในตนเองอย่างสูงต้องเปลี่ยนมาเป็นคนที่ขาดความเชื่อมั่นในตัวเองไปอย่างไม่น่าเชื่อ

7. ความสนใจเกี่ยวกับญี่ปุ่นจากผู้คนทั่วโลกเริ่มลดน้อยลงในปลายทศวรรษ 1990 สื่อสารมวลชนในญี่ปุ่นพากันตีพิมพ์บทวิเคราะห์ว่าจะไม่มีประเทศใดมาสนใจติดต่อผ่านญี่ปุ่น (Japan Passing) หรือญี่ปุ่นไม่มีอะไรน่าสนใจเลย (Japan nothing) ข้าพเจ้าเป็นคนไม่ชอบการกลับคำพูดไปมา แต่ไหนแต่ไรแล้ว ดังนั้นจึงอดแปลกใจไม่ได้ที่ก่อนหน้านี้ไม่นาน บรรดานักวิชาการและนักวิจารณ์เหล่านั้นพึงจะคุยโอ้อู่ว้าว ต่อจากนี้ไปจะเป็นสมัยของ

ญี่ปุ่น แต่ทำไมเดี๋ยวนี้พวกเขาจึงกลับคำพูดได้อย่างง่ายดายเช่นนี้ เหตุผลคงเป็นเพราะว่าความที่พวกเขาไม่รู้หรือไม่สนใจที่จะรับรู้ว่าปรากฏการณ์ทางสังคมอันเป็นผลจากเศรษฐกิจนั้นไม่ได้เป็นเส้นตรง (การพยากรณ์ในแบบที่เชื่อว่าจะมีเส้นสัมพันธ์มาต่อรับที่จุดใดจุดหนึ่งมักจะไม่ตรงกับความเป็นจริง) นั่นเองที่ทำให้พวกเขาไม่สามารถเล็งมองปัญหาด้วยการพยากรณ์แบบเส้นตรงและต่อเนื่องได้ วิธีเช่นนี้นับเป็นการมองปัญหาแต่เพียงด้านเดียวเท่านั้น อันที่จริงแล้วข้าพเจ้าแสนจะเบื่อหน่ายกับความไร้เดียงสาของคนในประเทศนี้ ที่ช่างด้อยความรู้ทางสังคมศาสตร์เอามาก ๆ ด้วยเหตุผลนี้เองที่ข้าพเจ้าตัดสินใจที่จะหันหน้ามาเผชิญกับ “อุปสรรคของญี่ปุ่น” และพยายามหาหนทางเยียวยาโรคร้ายที่กำลังคุกคามประเทศนี้อยู่ ซึ่งข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่านั่นคือบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของความรู้ทางสังคมศาสตร์ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ที่กำลังจะมาถึง

เหตุผลทั้ง 7 ประการข้างต้นที่ยกมาอธิบาย คือสาเหตุที่ข้าพเจ้าเชื่อว่าทำให้ผู้คนพากันมองว่าอนาคตของญี่ปุ่นในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 นี้กำลังตกอยู่ในภาวะมืดมน

ข้อสงสัยต่อการมองปัญหา “การปฏิรูป” ในแง่ดี

นักวิจารณ์ทางเศรษฐกิจแทบทุกคนเห็นพ้องต้องกันว่า หากไม่มี “การปฏิรูป” โครงสร้างของระบบต่าง ๆ ของญี่ปุ่นโดยเร่งด่วนแล้ว “ญี่ปุ่นจะหายสาบสูญไป” อย่างไม่ต้องสงสัย จะเห็นได้ว่าพวกเขาเหล่านั้นล้วนแล้วแต่มองปัญหาในแง่ดี เชื่อกันว่าตราบดีที่ญี่ปุ่นสามารถปรับปรุงโครงสร้างของระบบต่าง ๆ ได้ ญี่ปุ่นก็จะยังยืนหยัดอยู่ต่อไป ยิ่งไปกว่านั้น บางคนยังยืนยันเสียงแข็งว่า “ญี่ปุ่นสามารถปฏิรูประบบต่าง ๆ ของตนได้อย่าง ‘ไม่ยากเย็น’” แต่สำหรับข้าพเจ้าแล้ว เมื่อมองจากแง่มุมของ “การรองรับซึ่งกันและกันของระบบ” แล้ว ก็ต้องขบอกว่าการปฏิรูปโครงสร้างของระบบ

เพียงบางส่วนนั้นอาจจะมองดูง่ายตาย แต่แท้จริงแล้วยากเย็นกว่าที่หลายคนคิดไว้มาก การปฏิรูปที่สามารถทำได้นั้นต้องเป็นการปฏิรูปในทุก ๆ ด้าน และที่สำคัญคือหากไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการปฏิรูปที่ชัดเจนแล้ว บรรดาหน่วยงานหรือกลุ่มคนที่จะสูญเสียผลประโยชน์อันเนื่องมาจากการปฏิรูปก็จะออกมาต่อต้าน จนท้ายที่สุดก็จะทำให้การปฏิรูปต้องล้มเหลวไปกลางคัน มาถึงตรงนี้ หลายคนอาจสงสัยว่าแล้วอะไรคือหลักเกณฑ์ในการปฏิรูปที่ว่ามันแล้ว

ข้าพเจ้าขอตอบสั้น ๆ ว่า *ความยุติธรรม* ควรเป็นหลักเกณฑ์ในการปฏิรูปที่จะมีขึ้น ทั้งนี้เพราะว่าระบบแบบญี่ปุ่นนั้นเป็นระบบที่ไม่ยุติธรรมมาก ๆ สำหรับคนแปลกหน้า และคงไม่ต้องย้าอ้อกว่าการมีระบบหรือธรรมเนียมที่ไร้ความยุติธรรมนี้ย่อมไม่เป็นที่ยอมรับของนานาชาติ ดังนั้นสิ่งแรกที่จะต้องทำในการปฏิรูปคือ การขจัดความอยุติธรรมนานาประการที่สามารถพบเห็นได้ ไม่ว่าจะการบริหารแบบญี่ปุ่น การปกครองแบบญี่ปุ่น การคลังแบบญี่ปุ่น รวมทั้งสถาบันการเงินของญี่ปุ่น อย่างไรก็ตาม การปฏิรูปนั้นเป็นกระบวนการที่ยุ้งยากมาก เพราะว่ากรปฏิรูปย่อมส่งผลให้องค์กรหรือกลุ่มคนที่เคยได้รับประโยชน์ต้องสูญเสียมันไปอย่างไร้ทางเลือก การมีหลักการอันเป็นที่ยอมรับของประชาชนทั่วไปจะสามารถทำให้บรรดากลุ่มผลประโยชน์ดั้งเดิมเกิดความตระหนักว่า “เพื่อความสำเร็จในการปฏิรูป การสูญเสียผลประโยชน์ของตนย่อมเป็นเรื่องที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้” หรืออีกนัยหนึ่ง หากไม่สามารถหาคำตอบได้ว่าอะไรควรเป็นหลักการสำคัญแล้ว หมอกควันที่ปกคลุมถนนไปสู่เป้าหมายในการปฏิรูปก็จะยิ่งหนาตาขึ้นทุกวัน ๆ

อีกสิ่งหนึ่งที่จะลืมไม่ได้คือ ระบบต่าง ๆ ของญี่ปุ่นที่เคยเหมาะสมที่สุดกับสังคมอุตสาหกรรมนั้น มีแนวโน้มที่จะไม่เหมาะสมที่สุด กับสังคมหลังพัฒนาอุตสาหกรรมอยู่มาก ๆ ตัวอย่างที่สามารถเห็นได้ชัดคือ ระบบการศึกษาในโรงเรียนญี่ปุ่นที่เน้นความเท่าเทียมกันเป็นหลัก

ในข้อ 2 ของบทที่ 1 ข้าพเจ้าจะชี้ให้เห็นว่าญี่ปุ่นได้เข้าสู่ภาวะอิ่มตัวแล้ว

ภาวะดังกล่าวเป็นขั้นตอนสุดท้ายของสังคมอุตสาหกรรม หลังจากผ่านภาวะเศรษฐกิจถดถอยในทศวรรษ 1990 มา หรืออาจกล่าวได้ว่าญี่ปุ่นในขณะนี้ กำลังอยู่ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อที่จะก้าวไปสู่สังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรม ดังนั้นหากไม่มีการปรับปรุงแก้ไขระบบต่าง ๆ แบบญี่ปุ่นที่*ไม่เหมาะสมที่สุด* ต่อสังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรมแล้ว ก็ย่อมหมายความว่าญี่ปุ่นจะไม่สามารถก้าวไปสู่อนาคตข้างหน้าได้นั่นเอง และหากเราเล็งหรือไม่ยอมปรับปรุงจุดสำคัญ ๆ ต่าง ๆ แล้ว ก็ย่อมหมายความว่าพวกเราชาวญี่ปุ่นคงต้องหยุดแค่นี้ตรงหัวบันไดที่ถูกเรียกว่า *สังคมที่อึดตัวเต็มที่* ไปตลอดคริสต์ศตวรรษที่ 21 ก็ไ้

หลักการในการปฏิรูปและประชาม

ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่าการปฏิรูปโครงสร้างระบบต่าง ๆ แบบญี่ปุ่นนั้นเต็มไปด้วยอุปสรรคนานาประการ ดังนั้นในบทที่ 2 ของหนังสือเล่มนี้ ข้าพเจ้าจะพยายามชี้แนะถึงวิธีเยียวยารักษาโรคร้ายอันเกิดจากอุปสรรคที่ว่านั้น กล่าวคือ จะนำเสนอยุทธวิธีในการปฏิรูปในวงกว้างให้กับผู้อ่าน ตั้งแต่ยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การปฏิรูปการปกครอง การปฏิรูปการศึกษา นโยบาย การจ้างงาน ฯลฯ อย่างไรก็ตามผลลัพธ์โดยตรงจากการปฏิรูปที่ยังความเจ็บปวดอย่างใหญ่หลวงมาสู่สังคม คือปัญหาการว่างงาน ดังนั้นในการดำเนินการปฏิรูปใด ๆ ที่จะส่งผลให้เกิดปัญหาการว่างงานขึ้น รัฐบาลจะต้องวางแผนการปฏิรูปที่ครอบคลุมถึงนโยบายที่จะมารองรับปัญหา ดังกล่าวด้วย หรืออีกนัยหนึ่ง รัฐบาลมีหน้าที่ที่จะต้องมองหาช่องทางของการจ้างงานใหม่เพื่อมารองรับแรงงานที่จะต้องถูกเลิกจ้างไป

อย่างที่ได้อีกแล้วข้างต้นว่า ตัวข้าพเจ้าเองนั้นคิดว่า *ความยุติธรรม* ควรเป็นหลักการสำคัญในการปฏิรูป แต่นักเศรษฐศาสตร์หลายคนกลับเห็นว่า

ประสิทธิภาพ น่าจะเป็นหลักการที่เหมาะสมมากกว่า คงไม่ต้องบอกว่าความมีประสิทธิภาพที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรมเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนาที่สุด แต่ในความเป็นจริงแล้ว บ่อยครั้งที่สองสิ่งนี้ไม่สามารถไปด้วยกันได้ และต้องเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง (trade-off) ดังนั้นประสิทธิภาพและความยุติธรรม จะเคียงข้างไปด้วยกันได้มากน้อยแค่ไหน ย่อมขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณของผู้ตัดสินนโยบายของประเทศ หากเปรียบเทียบกลุ่มการเมืองสองกลุ่มอันได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์นิยมกับกลุ่มเสรีนิยมแล้ว กลุ่มอนุรักษ์นิยมเป็นพวกที่เน้นประสิทธิภาพ ในขณะที่กลุ่มเสรีนิยมจะเน้นความยุติธรรมมากกว่า ดังนั้นแผนการปฏิรูปที่เขียนขึ้นโดยฝีมือนักอนุรักษ์นิยมกับแผนที่เขียนขึ้นโดยฝีมือนักเสรีนิยมซึ่งโดยผิวเผินอาจจะดูคล้าย ๆ กันนั้น ย่อมจะแตกต่างกันในเนื้อหาลักษณะ ความแตกต่างระหว่างกลุ่มอนุรักษ์นิยมกับกลุ่มเสรีนิยมซึ่งเท่าที่ผ่านมามีหลายต่อหลายคนในญี่ปุ่นมองไม่เห็นนั้น จะได้กล่าวรายละเอียดในบทที่ 1.3 ทั้งนี้เพราะว่าอุดมการณ์ของแต่ละคนจะเข้ามาเป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินถึงความถูกต้องของการปฏิรูป

สิ่งที่ข้าพเจ้าเป็นกังวลมากในการพยายามชี้แนะถึงวิธีเยียวยาโรคร้ายที่เกิดจากอุปสรรคนานาชนิดที่ครอบงำญี่ปุ่นอยู่ในขณะนี้ คือ ความไร้เดียงสาของ “ประชาม” ในประเทศนี้ อะไรคือประชาม ประชาคมส่วนใดที่ไร้เดียงสา และไร้เดียงสาอย่างไร ทำอย่างไรจึงจะทำให้ประชามที่ว่านั้นเติบโตขึ้นได้ คำตอบต่อคำถามเหล่านี้จะพบในบทที่ 2.6 ซึ่งอาจสรุปสั้น ๆ ได้ว่าสิ่งที่พวกเราต้องรับทำในขณะนี้คือการปรับปรุงแก้ไขชนิดดองรากดองโคนสังคมที่การเติบโตทางเศรษฐกิจกว่า 50 ปีหลังสงคราม ถูกรองรับด้วยธุรกิจและการค้า โดยเฉพาะหลังจากที่ปัญหาสภาพแวดล้อมเริ่มเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปเมื่อไม่นานมานี้ ประชาคมยังทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้น หากไม่สามารถสร้างประชามที่แท้จริงได้ ปัญหาสภาพแวดล้อมก็ย่อมจะไม่ได้รับการแก้ไขอย่างแน่นอน

ปัญหาของเคนส์ในคริสต์ศตวรรษที่ 21

ส่วนในบทที่ 3 จะได้อธิบายถึงที่มาของอุปสรรคที่โลกเราจะต้องเผชิญอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้ อุปสรรคประการแรกเป็นผลลัพธ์จากการที่ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายเร่งพัฒนาอุตสาหกรรมของตนในทุกวันนี้ หากโลกเราเปลี่ยนแปลงไปตามทฤษฎีที่นักเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิกรุ่นใหม่वादไว้ กล่าวคือ ไม่มีความขัดแย้งในตลาด การเคลื่อนย้ายของแรงงาน ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างก็เป็นไปอย่างนุ่มนวล ประเทศพัฒนาแล้วก็จะค่อย ๆ ถอนตัวออกไปจากการผลิตที่อาศัยคู่มือ (manual) เป็นหลัก (หากมีคู่มือในการผลิต ประเทศไหน ๆ ก็สามารถผลิตออกมาได้เหมือนกัน) หลังจากที่ประเทศกำลังพัฒนาเริ่มพัฒนาอุตสาหกรรมของตน และแน่นอนภาวะผลิตภัณฑ์ทางอุตสาหกรรมล้นตลาดหรือการแข่งขันช่วงชิงตลาดก็ย่อมจะไม่เกิดขึ้นด้วย

ที่ว่าตลาดในทุกวันนี้ไม่ได้รับรังแต่ที่นักเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิคเหล่านั้นवादภาพไว้แต่อย่างใด นอกเหนือไปจากนั้น ประเทศต่าง ๆ ในเอเชียซึ่งมีจำนวนประชากรโดยรวมเท่ากับ 2,700 ล้านคน (ไม่นับรวมญี่ปุ่นและประเทศที่ถูกเรียกว่า NIEs) ก็กำลังเร่งพัฒนาอุตสาหกรรมอยู่ พร้อม ๆ กับประเทศในลาตินอเมริกาซึ่งมีประชากรกว่า 400 ล้านคน หรืออีกนัยหนึ่งประชากรกว่าครึ่งหนึ่งของโลกกำลังเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรม จุดนี้เองที่ทำให้ปัญหาของโลกสลับซับซ้อนและรุนแรงมากขึ้น ในอดีตเป็นความจริงที่ว่าหลังจากที่ญี่ปุ่นเริ่มพัฒนาเป็นประเทศอุตสาหกรรมส่งออกสินค้านานาชนิดนั้น ประเทศต่าง ๆ ในยุโรปต้องได้รับผลกระทบอย่างมาก แต่นั่นก็เป็นเพียงการเข้าไปแย่งตลาดของสังคมอุตสาหกรรมที่มีคนอาศัยอยู่กว่า 1,000 ล้านคน โดยคนญี่ปุ่นจำนวนเพียง 100 ล้านเท่านั้น หรืออีกนัยหนึ่งปัญหามาจาก การพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศต่าง ๆ ในเอเชียและลาตินอเมริกาได้

ไปเร่งให้จำนวนประชากรของสังคมอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นกว่าเดิมถึง 3 เท่า การเพิ่มจำนวนประชากรนี้เองที่ทำให้ตลาดไม่สามารถปรับตัวให้ทันต่อสภาพแวดล้อมใหม่ได้ นำมาซึ่งภาวะสินค้าล้นตลาด ข้าพเจ้าขอเรียกปัญหานี้ว่า “ปัญหาเคนส์ในคริสต์ศตวรรษที่ 21” (Keynes, John Meynard; *The General Theory of Employment, Interest and Money*, 1936)

ข้อดีข้อเสียของอำนาจของตลาด

ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าตลาดเป็นสิ่งที่สมบูรณ์แบบ (ไม่มีการขัดแย้ง) นั้น ปัญหาทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจะได้รับการแก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ต้องสงสัย จุดนี้เองที่ทำให้บรรดานักวิเคราะห์ที่เชื่อในความสามารถของตลาดมองปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทุกวันนี้ในแง่ดีไปหมด ถึงแม้ว่าข้าพเจ้าจะมีความคิดเห็นไม่ตรงกับพวกเขาเท่าใดนัก แต่ข้าพเจ้าก็ไม่อาจปฏิเสธอำนาจของตลาดได้ เพราะหากเวลาผ่านไประยะหนึ่งแล้ว อำนาจของตลาดก็จะสามารถสร้างความสมดุลระหว่างความต้องการและผลผลิตได้ ทว่าจุดที่ข้าพเจ้าหวาดระแวงนั้นก็คือ ในบางครั้งอำนาจของตลาดจะทำร้ายผู้ที่อ่อนแอช่วยเหลือตัวเองไม่ได้

สมมุติตัวอย่างเช่น เกิดภาวะขาดแคลนอาหารขึ้นทั่วโลกในช่วงใดช่วงหนึ่งของคริสต์ศตวรรษที่ 21 อำนาจของตลาดก็จะเข้ามาแก้ปัญหาโดยผลักดันให้ราคาสินค้าประเภทอาหารสูงขึ้น ความต้องการและจำนวนผลผลิตในตลาดก็จะค่อย ๆ ปรับสมดุลตามไปด้วย แต่อย่าลืมว่าความสมดุลที่วนนี้มาจากการที่ผู้อ่อนแอจำนวนมากต้องอดตายไป เช่นเดียวกับภาวะนั้น้ำมันหรือเชื้อเพลิงแพงก็จะส่งผลกระทบต่อในทำนองเดียวกัน ในอดีต Robert Malthus เคยกล่าวไว้ในหนังสือของเขาเรื่อง *An Essay on the Principle of Population*, 1798 (ความเรียงว่าด้วยหลักเกณฑ์ประชากร) ว่า “เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาการขาดแคลน

อาหารในอนาคต เราคงต้องให้คนที่อ่อนแอกว่าตายไปก่อน” ถึงแม้คำพูดข้างต้นของเขาจะเป็นวิหุดอ้อม ๆ ก็ตาม แต่สิ่งที่เขาต้องการจะสื่อสารก็ได้ถูกถ่ายทอดสู่นักเศรษฐศาสตร์ที่ยึดหลักว่าตลาดจะเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหานานาชนิดทางเศรษฐกิจจนกระทั่งทุกวันนี้

ปรัชญาทางเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับการปล่อยเสรี (Laissez-faire) ของ Adam Smith นั้น ถูกมองว่าสัมพันธ์กันอย่างมาก เสมือนเป็นคนละด้านของเหรียญกับทฤษฎีวิวัฒนาการของ Darwin จริงอยู่ที่ว่าทุกวันนี้ยังมีเสียงทั้งเห็นด้วยและขัดแย้งต่อทฤษฎีดังกล่าว ที่ว่าวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตเป็นผลมาจากการอยู่รอดของผู้ที่เหมาะสมที่สุด แต่สำหรับทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ที่ว่า “ความมีชีวิตชีวา” ของตลาดเป็นผลลัพธ์มาจากการแข่งขันแบบเสรีหรือการแพ้ชนะนั้น ดูเหมือนว่าจะถูกโฆษณาจนเป็นที่ยอมรับกันทั่วหน้าว่าเป็นกฎเกณฑ์ที่ไม่มีวันคลาดเคลื่อน ก็คงจะจริงอยู่บ้าง ถ้าถือเอาการเติบโตของเศรษฐศาสตร์มหภาค ผลกำไรทางธุรกิจ หรือความสามารถในการแข่งขันในตลาดนานาชนิดมาเป็นเครื่องวัด “ความมีชีวิตชีวา” แล้ว ก็คงจะไม่มีผู้ใดกล้าตำหนิตฤษฎีที่ว่านี้ แต่เมื่อใดก็ตามที่ “อำนาจของตลาด” เป็นเครื่องมือทำร้ายผู้ที่อ่อนแอแล้ว เมื่อนั้นเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมก็จะกลายมาเป็นตัวบ่อนทำลายประชาคม โดยเฉพาะในสังคมที่กำลังจะพัฒนาไปสู่ระยะหลังของการพัฒนาอุตสาหกรรม ความขัดแย้งระหว่างเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมกับประชาคมก็จะยิ่งรุนแรงขึ้น เมื่อคำนึงถึงความจริงในข้อนี้ ข้าพเจ้าจึงตั้งใจที่จะนำเสนอหนทางที่เราจะสามารถสร้างความสมานฉันท์เศรษฐกิจแบบเสรีนิยมกับประชาคมขึ้นมาในหนังสือเล่มนี้

ปัญหาหม้อถूसโนคริสต์ศตวรรษที่ 21

เมื่อพูดถึงการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายแล้ว ปัญหาพลังงานและสภาพแวดล้อมย่อมเป็นปัญหาที่จะต้องหยิบยกขึ้นมากล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จากข้อมูลในปี 1995 พบว่ามีจำนวนรถยนต์ (รถจักรยานยนต์ รถยนต์นั่งทั่วไป และรถบรรทุก) ในประเทศญี่ปุ่นทั้งสิ้น 70,110,000 คัน เฉลี่ยเท่ากับ 0.56 คันต่อประชากร 1 คน ก่อนหน้านั้นในปี 1970 จำนวนรถยนต์ในประเทศคงมีเพียง 18,920,000 คัน หรือเฉลี่ยเท่ากับ 0.18 คันต่อประชากร 1 คนเท่านั้น

ประเทศจีนปัจจุบันนี้มีอัตราการขยายตัวของโทรทัศน์ ตู้เย็น เครื่องซักผ้า ฯลฯ ในจำนวนที่ใกล้เคียงกับอัตราการขยายตัวของสินค้าประเภทเดียวกันในญี่ปุ่นในราวปี 1970 และหากอัตราการขยายตัวของรถยนต์ในจีนในปี 2010 จะเท่ากับการขยายตัวของญี่ปุ่นในปี 1970 จำนวนรถยนต์ในจีนจะเท่ากับ 2,200 ล้านคัน และถ้าอัตราการขยายตัวดังกล่าวเท่ากับญี่ปุ่นในขณะนี้ จำนวนรถยนต์ในจีนก็จะเพิ่มขึ้นไปเป็น 6,800 ล้านคัน มากกว่าจำนวนรถยนต์ในอเมริกาในปี 1994 ซึ่งเท่ากับ 1,980 ล้านคัน

รถยนต์จะวิ่งได้ก็ต่อเมื่อมีน้ำมัน และน้ำมันนั้นก็เป็นที่พยากรณ์ธรรมชาติที่นับว่าแต่ละแห่งเหือดหายไป ดังนั้นเมื่อมีความต้องการใช้น้ำมันเพิ่มขึ้นราคาน้ำมันก็ย่อมสูงขึ้นตามไปด้วย และถ้าหากจีนมีจำนวนรถยนต์เท่ากับญี่ปุ่นในปี 1970 ซึ่งเป็นจำนวนที่มากกว่าอเมริกาในขณะนี้แล้ว ย่อมหมายความว่าน้ำมันจำนวนมหาศาลจะต้องถูกนำมาใช้ หรืออีกนัยหนึ่ง *วิวัฒนาการการรถยนต์ในจีนจะเป็นปัจจัยโดยตรงที่จะไปกระตุ้นให้ราคาน้ำมันขึ้นอย่างไม่ต้องสงสัย* และในทางตรงกันข้ามอาจเป็นไปได้ว่าการเพิ่มราคาน้ำมันก็จะเป็นสาเหตุที่จะไปหยุดการขยายตัวของการใช้รถยนต์ในโลกได้ด้วย อย่างไรก็ตามก็เป็นความจริงที่ว่า ในวิกฤตการณ์น้ำมันครั้งแรกไม่ปรากฏความเปลี่ยนแปลง

ในกระบวนการวิวัฒนาการของการรถยนต์ในญี่ปุ่นแต่อย่างไร

ปัญหาไม่ได้จบเพียงแค่การใช้ทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมหาศาลเท่านั้น เพราะในขณะที่รถยนต์วิ่งก็ย่อมจะเกิดการเผาผลาญพลังงานที่ได้มาจากน้ำมัน ซึ่งหากน้ำมันนั้นมีคุณสมบัติต่ำแล้ว ก๊าซพิษต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นไอโคคาร์บอน ในโตรเจนไดออกไซด์ ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ หรือคาร์บอนมอนอกไซด์จำนวน มหาศาลก็จะถูกปล่อยออกมา เป็นผลให้เกิดผู้ป่วยด้วยโรคทางเดินหายใจ จำนวนนับไม่ถ้วน อีกทั้งก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่เกิดขึ้นยังจะไปทำลาย บรรยากาศโลก ส่งผลให้อุณหภูมิของโลกสูงขึ้นตามไปอีกด้วย

ในอดีต โรเบิร์ต มัลธัส (Robert Malthus) เคยเตือนไว้ว่า “ข้อจำกัด ทางอาหารจะเป็นตัวหยุดยั้งการเติบโตของประชากรโลก” ฉะนั้นฉันนั้น ข้อจำกัดทางพลังงานและสิ่งแวดล้อมอาจจะไปเป็นตัวหยุดยั้งการเติบโตทาง เศรษฐกิจในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย ซึ่งถ้าเรา เอาแต่นั่งคอยโดยไม่มีการเตรียมตัวป้องกันปัญหาแล้วสถานการณ์ที่ว่าก็คงจะ มาเยือนในไม่ช้า เพราะฉะนั้นเราควรเตรียมตัวอย่างไรบ้างเกี่ยวกับปัญหานี้ ข้าพเจ้าขอเรียกมันว่า “ปัญหามัลธัส” และอยากจะย้ำด้วยอีกว่าหากเรา ไม่เตรียมตัวใด ๆ เพื่อแก้ปัญหามัลธัสและปัญหาเคนส์อย่างเร่งด่วนแล้ว คริสต์ศตวรรษที่ 21 จะเป็นศตวรรษที่ผู้คนพากันแย่งชิงตลาดสินค้าอุตสาหกรรม น้ำมันและทรัพยากรธรรมชาติชนิดอื่น ๆ อย่างอลหม่านแน่ ๆ สำหรับจุดนี้ ข้าพเจ้าจะเสนอความคิดเห็นส่วนตัวเอาไว้ในบทที่ 4.1 และ 4.2

หากถามว่าคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นศตวรรษอย่างไรดี ข้าพเจ้าสามารถ ตอบได้เต็มปากว่าเป็น “ศตวรรษแห่งการประดิษฐ์คิดค้น” (Century of Innovation) และผลลัพธ์จากการคิดค้นของมนุษย์นี่เองที่ทำให้เศรษฐกิจ ขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว ชีวิตความเป็นอยู่ของคนจำนวนมากดีขึ้น จำนวน ประชากรเพิ่มขึ้น และขอบเขตของพฤติกรรมมนุษย์ก็สามารถขยายไปได้ กว้างไกล หากถามต่อไปว่าขณะนี้เทคโนโลยีทางสาขาใดรับการคิดค้นไปไกลที่สุด

ผู้อ่านหลายคนคงตอบเป็นเสียงเดียวกันว่าการสื่อสารและคมนาคม

ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยีด้านใด ๆ ก็ตาม ในขั้นต้นจะมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว และหลังจากนั้นก็จะเริ่มช้าลงทีละเล็กทีละน้อย และท้ายที่สุดก็ จะไม่มีการพัฒนาใด ๆ เกิดขึ้น สินค้าใหม่ ๆ ที่เกิดจากเทคโนโลยีเหล่านั้น ก็เช่นกัน หลังจากวางขายในตลาดและแพร่หลายไปตามที่มีผู้คนที่ต้องการมัน ลึกพัก ท้ายที่สุดก็จะเกิดความต้องการของตลาด คำถามต่อไปคืออะไรจะมา เป็น “เพชรน้ำหนึ่งของการคิดค้น” หลังจากเทคโนโลยีทางการสื่อสารและ กมนาคมพัฒนาไปถึงที่สุดแล้ว หากไม่สามารถหาคำตอบให้กับคำถามนี้ได้ คงต้องบอกว่าคริสต์ศตวรรษที่ 21 คงเป็น “ศตวรรษที่ชะงักงัน” สำหรับ คำตอบต่อคำถามนี้ของข้าพเจ้าจะอธิบายในบทที่ 4.2

ปัญหาการเพิ่มอุณหภูมิของบรรยากาศโลก (global warming)

อุปสรรคสำคัญอีกประการหนึ่งของคริสต์ศตวรรษที่ 21 คือปัญหาการ เพิ่มอุณหภูมิของบรรยากาศโลก ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ซึ่งเป็นต้นเหตุหลัก ของการเพิ่มอุณหภูมิของบรรยากาศโลกนั้น เกิดจากการเผาผลาญเชื้อเพลิง ที่ได้มาจากชั้นใต้ดิน เช่น ถ่านหิน น้ำมัน หรือแก๊สธรรมชาติ ส่วนที่มาของ พลังงานที่ไม่ใช่เชื้อเพลิงที่ได้มาจากใต้ผิวโลกในปัจจุบันนั้นคงมีแต่พลังงาน ปรมาณู พลังงานน้ำ พลังงานแสงแดด พลังงานความร้อนจากดิน และ พลังงานลมเท่านั้น อาจกล่าวได้ว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจในคริสต์ศตวรรษที่ 20 เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการบริโภคเชื้อเพลิงที่ได้มาจากใต้ผิวโลกและการ ปล่อก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์จำนวนมหาศาลออกมา ในความหมายข้างต้นนี้ ปัญหาการเพิ่มอุณหภูมิของบรรยากาศโลกได้กระตุ้นให้เราต้องย้อนกลับมามอง อารยธรรมการพัฒนาอุตสาหกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐาน การผลิตอย่างมหาศาล บริโภคอย่างหนัก และกำจัดทุกอย่างทิ้งเมื่อไม่ต้องการ

วิธีเดียวที่จะแก้ปัญหาการเพิ่มอุณหภูมิของโลกได้คือการจำกัดปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่ถูกปล่อยออกมา วิธีจำกัดที่สำคัญคือ

1. เร่งพัฒนาเทคโนโลยีทางการประหยัดพลังงาน หรือการใช้พลังงานชนิดใหม่ และถ่ายทอดเทคโนโลยีเหล่านั้นให้แก่ประเทศกำลังพัฒนา เพื่อร่วมมือกันลดปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศโลก

2. ประเทศพัฒนาแล้วควรป้อนทุนและเทคโนโลยีให้กับประเทศกำลังพัฒนา เพื่อนำไปปรับปรุงประสิทธิภาพของการเผาผลาญเชื้อเพลิงในโรงงานผลิตไฟฟ้า

3. นำระบบภาษีคาร์บอนมาใช้ ภาษีดังกล่าวจะเป็นแรงผลักดันให้ราคาเชื้อเพลิงที่ได้มาจากใต้ผิวโลกถีบตัวสูงขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการจำกัดขีดความต้องการบริโภคเชื้อเพลิงเหล่านั้นลงตามไปด้วย ภาษีคาร์บอนนี้ท้ายที่สุดควรจะนำไปใช้เป็นเงินทุนสำหรับการจัดการลดปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศโลก

4. กำหนดขอบเขตของความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อสามารถลดปริมาณก๊าซในทศวรรษของโลกด้วยค่าใช้จ่ายที่ถูกลงที่สุดเท่าที่จะทำได้

ที่กล่าวมาข้างต้นคือแนวทางการแก้ไขและป้องกันปัญหาการเพิ่มอุณหภูมิของโลกที่ถูกเสนอสู่สังคมทั่ว ๆ ไป ในขณะที่ แนวทางเหล่านี้ล้วนแต่มีทั้งข้อดีข้อเสียและจุดอ่อนในการนำไปปฏิบัติ หลังจากที่ได้บรรยายรายละเอียดเกี่ยวกับปัญหาการเพิ่มอุณหภูมิของโลกในบทที่ 3.4 แล้ว ข้าพเจ้าจะนำเสนอช่องทางอื่นในการแก้ปัญหาดังกล่าว โดยจะถือโอกาสตรึงตรงถึงความถูกต้องของอารยธรรมที่แพร่หลายทุกวันนี้ด้วยในบทที่ 4.3

บทที่ 1

ญี่ปุ่นบนขอบปากเหวลึก

1.1 หวนกลับไปสำรวจสภาพเศรษฐกิจถดถอย ในปี 1990 (Heisei Fukyo)

สภาพเศรษฐกิจถดถอยในปี 1990

เป็นสาเหตุสำคัญของแรงสั่นสะเทือนระลอกแรก

ในเดือนมิถุนายน ปี 1992 หลังจากเกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่ชาวญี่ปุ่นรู้จักกันดีในนามของ Heisei Fukyo นายกิชิจิ มียาซากิ ศาสตราจารย์กิตติมศักดิ์ของมหาวิทยาลัยเกียวโตได้กล่าวเตือนไว้ว่า “ภาวะเศรษฐกิจถดถอยในขณะนี้ไม่ใช่ภาวะถดถอยที่เคยหมุนเวียนเกิดขึ้นในวัฏจักรเศรษฐกิจเก่าที่ผ่านมา แต่เป็นภาวะถดถอยที่ซับซ้อน กล่าวคือภาวะเศรษฐกิจในเวลานั้นไม่ใช่ภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่จะฟื้นตัวได้ง่าย ๆ เพียงด้วยการเคลียร์จำนวนสินค้าที่ยังค้างในคลังสินค้าหรือวัสดุที่เกินความจำเป็นให้เกิดความสมดุล แต่เป็นภาวะถดถอยที่จำเป็นจะต้องมีการเคลียร์หนี้เสียจำนวนมากไปพร้อม ๆ กันด้วยจึงจะสามารถฟื้นตัวได้” คำเตือนข้างต้นของศาสตราจารย์มียาซากินี้ได้เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในทุกวันนี้

แต่ในเดือนพฤษภาคมปี 1992 เมื่อศาสตราจารย์มียาซากิได้ตีพิมพ์หนังสือของเขาที่มีชื่อเรื่องว่า *Fukugo Fukyo* (ภาวะเศรษฐกิจถดถอยแบบซับซ้อน) นั้น ปรากฏว่ามีนักเศรษฐศาสตร์ทั้งของภาครัฐบาลและเอกชนจำนวนมากพากันประมาณบทวิเคราะห์ข้างต้นของเขาแบบหัวชนฝา อีกทั้ง

การประมาณเหล่านั้นยังเป็นการประมาณที่ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของการนำทฤษฎีหรือการใช้ข้อมูลมายืนยันแต่อย่างใด คงเป็นแต่เพียงการประมาณที่เป็นผลลัพธ์มาจากอารมณ์ ความรู้สึก ที่มีต่อข้อสรุปที่สวนกระแสส่วนใหญ่ในเวลานั้นมากกว่า หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการต่อต้านและการพยายามจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นอย่างไม่มีเหตุผลต่อข้อสรุปที่ขัดแย้งกับข้อสรุปของกลุ่มคนที่มีส่วนในการวางนโยบายของประเทศเท่านั้น แต่ปรากฏว่าตอนนี้กลับไม่มีนักเศรษฐศาสตร์แม้แต่คนเดียวที่จะกล้าปฏิเสธว่า สาเหตุสำคัญประการหนึ่งของภาวะเศรษฐกิจถดถอยในปี 1990 นั้น มาจากหนี้เสียจำนวนมากมหาศาลที่เกิดขึ้นหลังจากที่ราคาของทรัพย์สินพุ่งสูงอย่างกะทันหันและตกลงฮวบฮาบในเวลาต่อมาไม่นานนัก

กระบวนการการเฉลี่ยหนี้เสีย ตามที่ศาสตราจารย์มิยาซากิได้กล่าวไว้ นั้น ดูเหมือนว่าจะกินเวลาอีกยาวนานกว่าจะเสร็จสิ้นสมบูรณ์ อีกทั้งในกระบวนการดังกล่าวยังจะต้องเผชิญกับอุปสรรคนานาประการที่ญี่ปุ่นไม่เคยประสบมาก่อนด้วย และเพื่อเอาชนะอุปสรรคแต่ละประการนั้น คาดว่าจำเป็นต้องนำเอาทรัพย์สินของส่วนรวมออกมาใช้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้แน่ ๆ ขณะเดียวกันรัฐบาลก็ต้องเร่งกำหนดนโยบายโดยรวมที่อยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ของความยุติธรรม เพื่อฟื้นความเชื่อมั่นต่อระบบและสถาบันการเงินของประเทศ ความหมายข้างต้นคือ ภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจแบบที่เคยหมุนเวียนเกิดขึ้นในวัฏจักรทางเศรษฐกิจทั่ว ๆ ไปนั้นได้ถึงจุดต่ำสุดแล้ว แต่สำหรับการเฉลี่ยหนี้เสียต่าง ๆ ให้จบสิ้นลงนั้น อย่างน้อยคงกินเวลาจากนี้กว่า 4-5 ปีขึ้นไป

ภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่รุนแรงและยืดเยื้อแบบที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในอดีตในขณะนี้ นอกจากจะผลักดันให้ญี่ปุ่นต้องเร่งเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศแบบพลิกแผ่นดินแล้ว ยังส่งผลให้เกิดแรงสั่นสะเทือนนานาประการดังต่อไปนี้ด้วย

ค่าเงินเยนตกต่ำอย่างเป็นประวัติการณ์

ในเดือนเดือนกุมภาพันธ์ของทุก ๆ ปีจะมีการสัมมนาสามัญประจำปีของสมาชิกสมาคมพันธบัตรธุรกิจฉบับไซเคไซโดยไคซันที่หอประชุมนานาชาตินครเกียวโต ในเดือนกุมภาพันธ์ของปี 1993 ค่าเงินเยนได้เริ่มถดถอยตัวขึ้นสูงภายใต้ภาวะเศรษฐกิจถดถอยเป็นครั้งแรก ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการที่นายเบิร์กสเตน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยเศรษฐกิจระหว่างประเทศกรุงวอชิงตันสหรัฐอเมริกา ได้รับเชิญมาเป็นวิทยากรกิตติมศักดิ์ เขาวิเคราะห์ว่าราคาของเงินดอลลาร์สหรัฐซึ่งเท่ากับ 126 เยนต่อ 1 ดอลลาร์ในเวลานั้นสูงเกินไป หรืออีกนัยหนึ่งเงินเยนมีราคาต่ำเกินไป ราคาที่เหมาะสมควรอยู่ที่ประมาณ 100 เยนต่อ 1 ดอลลาร์ ไม่น่าเชื่อเลยว่าคำพูดของนักเศรษฐศาสตร์คนเดียวจะสามารถส่งผลอันใหญ่หลวงต่อตลาดแลกเปลี่ยนเงินทั่วโลกได้ขนาดนั้น เจ้าตัวเองก็คงตกใจเมื่อรู้ว่ารุ่งขึ้นผู้คนพากันเทขายเงินดอลลาร์เพื่อแลกซื้อเงินเยนกันจ้าละหวั่น ส่งผลให้ราคาเงินเยนถดถอยตัวไปที่ 120 เยนต่อ 1 ดอลลาร์เพียงชั่วข้ามคืนเท่านั้น

หลังจากนั้น ก็ดูเหมือนว่าจะไม่มีอะไรมายับยั้งการพุ่งขึ้นสูงของราคาเงินเยนและการตกลงของเงินดอลลาร์ในตลาดโลกได้เลย ราคาเฉลี่ยของเงินเยนในปี 1992 ซึ่งเคยเท่ากับ 127 เยนได้ถดถอยตัวไปอยู่ที่ประมาณ 111 เยน (ราคาสูงสุดเท่ากับ 104 เยน) ในปี 1993 และในปี 1994 ค่าของเงินเยนขึ้นไปอยู่ที่ 102 เยน (ราคาสูงสุดเท่ากับ 97 เยน) และ 90 เยน (ราคาสูงสุดเท่ากับ 79 เยน) ในปี 1995 จนกระทั่งมาถึงเพดานในเดือนกรกฎาคมปีเดียวกัน หลังจากนั้นราคาเงินเยนก็ขึ้น ๆ ลง ๆ อยู่พักหนึ่ง และค่อย ๆ ตกลงไปเรื่อย ๆ เนื่องจากรายได้จากการส่งออกของประเทศเริ่มลดลงอย่างเห็นได้ชัด

สาเหตุที่ทำให้รายได้จากการส่งออกของญี่ปุ่นเริ่มลดลงนั้นมี 4 ประการด้วยกัน กล่าวคือ

1. โรงงานอุตสาหกรรมพากันย้ายศูนย์กลางการผลิตไปไว้ในต่างประเทศ หลังจากที่เงินเยนถีบตัวสูงขึ้นอย่างกะทันหัน

2. ราคาเงินเยนที่ต่ำลงและความโปร่งใสของระบบระบายสินค้าในประเทศ ที่เริ่มเห็นชัดขึ้นในช่วงเศรษฐกิจถดถอยนี้ ได้กลายมาเป็นปัจจัยร่วมที่ผลักดันให้สินค้านำเข้าราคาถูกลง ส่งผลให้มีการนำเข้สินค้านำเข้ามากขึ้น

3. การฟื้นตัวของอุตสาหกรรมในอเมริกาและการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย เป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันโลกให้เข้าสู่สมัยแห่งการแข่งขันอย่างรุนแรง (mega-competition) ส่งผลให้มีการปรับราคาสินค้าทั่วโลกให้ถูกลง (kakaku hakai)

4. ในขณะที่มีการลงทุนของภาครัฐบาลเพิ่มขึ้นเพื่อกระตุ้นให้เศรษฐกิจฟื้นตัว ผลผลิตมวลรวมประชาชาติ (GDP) กลับไม่ได้เพิ่มขึ้นตาม ทำให้การออมในจำนวนสูง ๆ (ผลลัพธ์หลังจากนำรายจ่ายในการบริโภคและเงินลงทุนทั้งหมดไปหักออกจากผลผลิตมวลรวม) ค่อย ๆ ลดลงเรื่อย ๆ

เมื่อคำนึงถึงความจริงที่ว่าสาเหตุที่การส่งออกลดลงนั้นเป็นผลมาจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ล้าสมัยแล้ว แนวโน้มที่สามารถพยากรณ์ได้จากนี้ไปคือการลดลงของค่าเงินเยน บ่อยครั้งที่จะมีการถกเถียงกันถึงความแตกต่างของค่าเงินตามความสามารถในการซื้อ หรือ purchasing power parity (1 ดอลลาร์เท่ากับ 180 เยน) กับอัตราแลกเปลี่ยน แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม หลังจากที่ตลาดมีความโปร่งใสเพิ่มขึ้น ราคาสินค้าระหว่างในประเทศและต่างประเทศก็จะไม่แตกต่างกันเท่าใด ท้ายสุดก็จะทำให้ค่าเงินตามความสามารถในการซื้อสามารถปรับตัวให้ใกล้เคียงกับอัตราและเปลี่ยนแปลงได้เอง

ทำไมราคาสินค้าจึงถูกลง

ภายใต้ภาวะเศรษฐกิจถดถอยในปี 1990 ไม่ทราบว่าใครเป็นคนตั้งชื่อสภาพที่สินค้ามีราคาถูกลงอย่างฮวบฮาบที่เกิดขึ้นว่า “Kakaku hakai” (การทำลายราคา) คำนิยามที่ว่่านี้หมายถึง สภาพที่สินค้าหรือบริการต่าง ๆ พวกกันมีราคาต่ำลงฮวบฮาบอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ทั้งนี้เพราะสาเหตุ 3 ประการดังต่อไปนี้

1. อุปทาน (supply) มีมากกว่าอุปสงค์ (demand) มาก สำหรับคนที่เคยเรียนวิชาเศรษฐศาสตร์เบื้องต้นมา คงจะเข้าใจหลักเกณฑ์ทางเศรษฐศาสตร์ที่ว่าหากอุปสงค์มีมากกว่าอุปทานก็จะเกิดแรงผลักดันให้ราคาสินค้าสูงขึ้น และในทางตรงกันข้ามอุปทานมีมากกว่าอุปสงค์เมื่อใด ราคาสินค้าก็จะถูกกดดันให้ลดลง ในปลายทศวรรษ 1980 การลงทุนทางด้านเครื่องจักรกลและอุปกรณ์ต่าง ๆ ของธุรกิจเอกชนได้ขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว ผู้บริหารธุรกิจเหล่านั้นไม่ลังเลใจเลยแม้แต่น้อยที่จะเทเงินจำนวนมหาศาลให้การปรับปรุงเทคโนโลยีและเครื่องจักรกลของตน ทั้ง ๆ ที่ปริมาณการค้าในเวลานั้นมีจำนวนจำกัด ดูเหมือนว่าพวกเขาจะไม่ได้คำนึงถึงขอบเขตของความต้องการในวันข้างหน้าเลยแม้แต่น้อย ทั้งนี้เป็นเพราะว่าในเวลานั้นทุกคนคิดว่าความต้องการต่อสินค้าหรือบริการของตนจะขยายตัวเพิ่มขึ้น อีกทั้งที่ดินที่จับจองเป็นเจ้าของไว้เพื่อขยายกิจการในอนาคตก็จะมีราคาสูงขึ้น จะนำมาซึ่งผลกำไรในท้ายที่สุดด้วยเหตุนี้เองเมื่ออย่างเข้าสู่ทศวรรษ 1990 ได้ไม่เท่าใด ธุรกิจการผลิตสินค้าและการบริการก็ต้องตกอยู่ในสภาพที่ได้ลงทุนกับเครื่องจักรอุปกรณ์หรือที่ดินจนเกินตัว ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดที่สุดคือ กรณีของอาคารให้เช่าอิมและโรงแรม และจะเห็นได้ว่า ในปัจจุบันนี้ค่าเช่าอาคารและค่าที่พักโรงแรมได้ตกต่ำลงมากกว่าครึ่งหนึ่งของราคาที่ควรจะเป็น

2. เท่าที่ผ่านมาราคาสินค้าที่ซื้อขายกันในประเทศนี้ถูกตั้งราคาให้สูง

กว่าปกติ เนื่องมาจากหลาย ๆ สิ่ง “ไม่มีเหตุไม่มีผล” เช่น ระเบียบการต่าง ๆ ที่ไร้ค่า การฮั้วกันของพ่อค้า ความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทในเครือ (keiretsu) กำแพงภาษี และอะไรต่อมิอะไรอีกมากมาย การลดลงของราคาสินค้าและบริการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ เป็นผลลัพธ์ที่เห็นได้ค่อนข้างชัดเจนจากการปรับปรุงระบบต่าง ๆ ที่ไร้เหตุผลให้มีเหตุผลมากขึ้น และคาดว่าแม้หลังจากที่เศรษฐกิจจะดีขึ้นในอนาคต การปรับปรุงระเบียบต่าง ๆ ให้มีเหตุผลมากขึ้นก็จะยังช่วยทำหน้าที่ผลักดันให้ราคาสินค้าถูกลงกว่านี้อีก

อาจจะเป็นข้อสรุปที่ก้าวร้าวไปสักหน่อย แต่ข้าพเจ้าก็ต้องขอบอกว่า เศรษฐกิจญี่ปุ่นเท่าที่ผ่านมา อยู่ในสภาพเหมือนปราสาททรายที่ถูกรองรับด้วยระเบียบแบบแผนนานาชนิดที่ไร้เหตุผล และด้วยระเบียบแบบแผนที่ไร้เหตุผลนั่นเอง ที่ทำให้ราคาสินค้าในประเทศกับราคาสินค้าต่างประเทศต้องแตกต่างกันมาก เป็นเหตุให้ผู้บริโภคต้องแบกภาระหนักมาโดยตลอด แต่ในขณะที่เดียวกันก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยทำให้อัตราการว่างงานของญี่ปุ่นต่ำมาก และยังช่วยลดความรุนแรงหรืออัตราการเสี่ยงอันเนื่องมาจากการแข่งขันได้อย่างดี ในความหมายข้างต้นนี้ ความไร้เหตุผลนานาประการที่ซ่อนเร้นอยู่ในระบบแบบญี่ปุ่นนั้นยังความสะดวกสบายอย่างมากมาสู่คนใน (insider) ระบบปิดนี้ แต่สำหรับคนนอก (outsider) แล้ว มันได้กลายเป็นต้นเหตุของสภาพการค้าที่ไม่ยุติธรรมไป

3. การเติบโตอย่างรวดเร็วของอุตสาหกรรมการผลิตต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งพึ่งพิงแรงงานราคาถูกของคน และการทำการรีเอนจิเนียริง (การปฏิรูปกระบวนการการผลิตหรือการบริหารอย่างจริงจัง) ของประเทศพัฒนาแล้วได้เป็นปัจจัยสองประการที่ผลักดันให้เกิดสภาพการลดลงของราคาสินค้าในตลาดโลก กระแสคลื่นราคาที่เกิดขึ้นในมุมอื่น ๆ ของโลกนี้ก็มิได้เข้ามาตีตลาดญี่ปุ่นด้วย ดังนั้นเชื่อว่าหลังจากนี้ไปก็จะมีมีการย้ายศูนย์กลางการผลิตไปไว้ในประเทศอื่น ๆ ในเอเชียอีกอย่างต่อเนื่อง และจากวิวัฒนาการ

ของการสร้างและขยายเครือข่ายทางข้อมูลข่าวสารก็จะยิ่งเร่งให้มีการริเอนจิเนียร์ริงในด้านอื่น ๆ อย่างพร้อม ๆ กัน คาดว่าปัจจัยสองประการนี้จะช่วยกันผลักดันให้เศรษฐกิจของโลกเข้าสู่สมัยของการแข่งขันอย่างรุนแรง (mega-competition) ซึ่งเชื่อได้ว่าจากนี้ไปสินค้าก็จะยิ่งมีราคาถูกลงเรื่อย ๆ ต่อไป

ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและอเมริกาที่ยังมองไม่เห็นทางออก

การเจรจาระหว่างอเมริกาและญี่ปุ่นเกี่ยวกับปัญหาโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่เป็นอุปสรรคทางการค้า เช่น ระยะเวลาในการขอลิขสิทธิ์ ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทในเครือของญี่ปุ่น (keiretsu) ฯลฯ หรือที่รู้จักกันในนามของ Structural Impediments Initiative ได้เริ่มต้นกันอย่างเป็นทางการเมื่อเดือนมิถุนายน ปี 1989 และได้มาพบข้อสรุปในเดือนมิถุนายนปีถัดมา คงเป็นเพราะว่าในเวลานั้นความตึงเครียดของความสัมพันธ์ระหว่างอเมริกาและโซเวียตยังคงมีอยู่นั่นเอง ที่ทำให้การเจรจาข้างต้นสำเร็จได้อย่างรวดเร็วภายในระยะเวลาอันสั้น ทั้งนี้เพราะการเจรจาทางเศรษฐกิจจะระหว่างสองประเทศในช่วงที่สงครามเย็นยังครอบงำสังคมโลกอยู่นั้น การเจรจามักจะถูกดำเนินไปพร้อม ๆ กับข้อตกลงทางการทหาร ทางการต่างประเทศและความสัมพันธ์ด้านอื่น ๆ และที่สำคัญก็คือในเวลานั้น อเมริกาจะมุ่งเน้นการประกันความปลอดภัยและการป้องกันประเทศ เป็นจุดยืนสำคัญในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของตน ดังนั้นญี่ปุ่นในฐานะของฐานยุทธศาสตร์สำคัญในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกจึงสามารถต่อรองโน้มน้าวอเมริกาในการเจรจาทางเศรษฐกิจได้

จากการที่อเมริกาโอนอ่อนผ่อนตามเพื่อผลักดันให้การตกลงในนโยบายโดยรวมเป็นไปตามที่ตนปรารถนาในเวลานั้นนี่เองที่ทำให้การเจรจาในเรื่องโครงสร้างทางเศรษฐกิจในปี 1990 สามารถตกลงกันได้ทั้ง ๆ ที่ยังมีหลาย ๆ

จุดที่ยังไม่กระจ่าง แต่หลังจากที่สงครามเย็นเสร็จสิ้นลง เศรษฐกิจอาหาร การต่างประเทศกลายเป็นหัวข้อที่ต่างก็มีน้ำหนักเท่าเทียมกัน การต่อรอง จำต้องมีการแยกออกเป็นประเภท ๆ ไป จะเห็นได้จากการตกลงไม่ว่าจะในเรื่องของชิ้นส่วนประกอบรถยนต์หรือการประกัน ได้ถูกยกมาเจรจาเป็นเรื่อง ๆ (piecemeal) ต่างหาก ทำให้ยากแก่การกำหนดกฎเกณฑ์ร่วมกันได้

จากนี้ไปคาดว่าอเมริกากงจะไม่ต่อรองกับญี่ปุ่นเพื่อแลกเปลี่ยนกัน โดยรวมแบบที่แล้ว ๆ มาอีกต่อไป แต่จะเรียกร้องให้มีการเจรจาและแลกเปลี่ยนกันในแต่ละรายการมากกว่า การต่อรองด้วยวิธีดังกล่าวไม่ใช่เรื่องง่ายเลยสำหรับญี่ปุ่นซึ่งผลประโยชน์ของกระทรวงทบวงกรมถูกจัดให้เป็นผลประโยชน์หลักของประเทศ

บทเรียนที่ได้จากเหตุการณ์แผ่นดินไหวในโคเบและโอซาก้า

ถึงแม้ว่าแผ่นดินไหวได้สร้างความเสียหายอย่างรุนแรงต่อบริเวณเมืองโคเบและโอซาก้าเมื่อวันที่ 17 เดือนมกราคม ปี 1995 นั้น ถึงแม้จะไม่ได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศก็ตาม แต่ก็สามารถชี้ให้เห็นจุดบกพร่องบางประการของญี่ปุ่นในวันข้างหน้าได้อย่างไม่คาดคิด

จุดบกพร่องประการแรกคือ ความไม่ยืดหยุ่นของระบบราชการญี่ปุ่น เท่าที่ผ่านมาระบบราชการญี่ปุ่นมักจะถูกตำหนิอยู่บ่อย ๆ ว่าขาดความยืดหยุ่น เมื่อประเทศต้องมาเผชิญภาวะฉุกเฉินเช่นในยามแผ่นดินไหวในคราวที่ผ่านมา ความไม่ยืดหยุ่นที่ว่าจึงปรากฏแก่สายตาของผู้คนอย่างแจ่มชัด ตัวอย่างเช่น หน่วยช่วยชีวิตฉุกเฉินจากสวิสเซอร์แลนด์ต้องถูกกักกันที่ด่านตรวจคนเข้าเมืองอยู่หลายวันกว่าจะออกปฏิบัติหน้าที่ได้เพียงด้วยเหตุผลว่าทางการญี่ปุ่นต้องการตรวจโรคพิษสุนัขบ้าของสุนัขช่วยชีวิตที่ถูกพามาด้วยก่อน หรือการพยายามจะปฏิเสธการเดินทางมาช่วยดูแลรักษาผู้บาดเจ็บของคณะแพทย์

อาสาสมัครจากฝรั่งเศสด้วยการอ้างกฎหมายใบประกอบโรคศิลป์ภายในประเทศ หรือการพยายามจะห้ามไม่ให้กองทัพทหารอากาศอเมริกันนำเฮลิคอปเตอร์ มาทิ้งยารักษาโรคไข้หวัดใหญ่ให้ เพราะถือว่าผิดกฎหมายภายในประเทศ ฯลฯ การตัดสินใจต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นเครื่องยืนยันว่า แม้จะอยู่ในภาวะ ฉุกเฉินเช่นนั้นก็ตาม ระบบราชการญี่ปุ่นก็ยังยืนยันที่จะรักษาประเพณีราชการ ที่ตนเคยปฏิบัติมาอยู่อย่างดื้อรั้น

ในอดีต *คาเรอูส วอล์เฟรน* เคยกล่าวไว้ว่า “ตราบไตที่ญี่ปุ่นไม่เล็ก ยึดมั่นกับความเชื่อที่ว่าญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีอำนาจอธิปไตยแล้ว ปัญหาที่ ญี่ปุ่นเป็นต้นเหตุ (japan problem) ก็ย่อมจะไม่มีทางได้รับการแก้ไข ปรับปรุงอย่างแน่นอน” กล่าวคือ วอล์เฟรนต้องการที่จะบอกว่าโครงสร้าง การตัดสินใจของประเทศนี้ช่างไม่ชัดเจนโปร่งใสเสียเลย ยกที่จะรู้ได้ว่าใคร เป็นผู้รับผิดชอบปัญหาเรื่องใด การตัดสินใจของหัวหน้ากองกระทรวง สาธารณสุขและกระทรวงเกษตรและชลประทานข้างต้น ล้วนแล้วแต่เพื่อ เป็นข้ออ้างในการรักษาระเบียบราชการของตนโดยไม่ได้คำนึงถึงความจำเป็น ในการผ่อนปรนระเบียบเพื่อแก้ไขสถานการณ์คับขันที่เกิดขึ้นแต่อย่างใด การตัดสินใจของเขาเหล่านั้นเป็นตัวอย่างที่ดีของระบบราชการญี่ปุ่นที่ขาด ความยืดหยุ่นเอามาก ๆ

หลังจากนั้นต่อมาไม่นานเรื่องของการพยายามปิดบังข้อมูลในคดีด้วยยาที่ สกัดจากเม็ดเลือด ได้ส่งผลให้ผู้ใช้บางรายติดโรค HIV (โรคภูมิคุ้มกันทาน ล้มเหลวหรือ AIDS) หรือการล้มละลายติด ๆ กันของสถาบันการเงินต่าง ๆ และความเชื่องช้าในการตัดสินใจของคณะกรรมการจัดการชำระหนี้เสียของ สถาบันการเงินเหล่านั้น หรือการทุจริตรับสินบนในกรณีการควบคุมกิจการบ้าน คนชราของบรรดาข้าราชการทั้งหลาย ฯลฯ ได้สิ้นคนสอนความเชื่อถือที่ ประชาชนเคยมีต่อระบบราชการอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน เมื่อหวนกลับไป ตรึกตรองอย่างถี่ถ้วนแล้ว จะพบว่าถึงแม้ว่าเหตุการณ์แผ่นดินไหวเมื่อไม่กี่ปี

ก่อนหน้านี้อาจดูไม่เกี่ยวข้องอย่างใดกับคติทฤษฎีต่าง ๆ เหล่านี้เลยก็ตาม แต่ในความหมายหนึ่งมันอาจเป็นเสมือนปรากฏการณ์ธรรมชาติที่พยายามจะเตือนภัยล่วงหน้าให้เห็นถึงความไร้ประสิทธิภาพของระบบราชการญี่ปุ่นก็ได้

จุดบกพร่องอีกประการหนึ่งคือ จุดอ่อนของสังคมที่เป็นระบบที่ต้องพึ่งพิงกันหมดหรือเป็นเครือข่าย (network) เป็นหลัก สิ่งจำเป็นในชีวิตคนเราแต่ละวันตั้งแต่ไฟฟ้า แก๊ส น้ำประปา โทรศัพท์ การสื่อสารแพรภาพ รถไฟ ถนนหรือทางด่วนต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายทั้งสิ้น เมื่อเกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่บริเวณกรุงโตเกียวในปี 1923 นั้น สิ่งจำเป็นในชีวิตที่เชื่อมโยงกันคงมีเพียงรถไฟกับไฟฟ้าเท่านั้น น้ำยังมาจากบ่อน้ำใต้ดิน ข้าวปลายังหุงต้มได้ด้วยเตาถ่าน ผู้คนจำนวนไม่น้อยยังอาศัยเดินเท้าหรือขี่จักรยานไปทำงานอยู่ ไฟฟ้าก็มีไว้สำหรับให้แสงสว่างในเวลาจำเป็นเท่านั้น ด้วยเหตุนี้เองที่หลังจากที่แผ่นดินไหวสงบลงเพียงไม่กี่วัน ผู้คนก็สามารถกลับไปใช้ชีวิตประจำวันแบบเดิมได้ทันที แต่ในเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งที่แล้วนี้เครือข่ายต่าง ๆ ถูกทำลายลงเกือบสิ้นเชิงจนผู้คนไม่สามารถใช้ชีวิตประจำวันได้ ดังนั้น ไฟฟ้า น้ำประปา และแก๊ส ซึ่งเป็นเสมือน lifeline (ในภาษาอังกฤษจริง ๆ จะมีความหมายแต่เพียงสายออกซิเจนที่คนที่อยู่ข้างบนส่งไปให้นักประดาน้ำ) ของคนทั่วไปนั้นจำเป็นต้องได้รับการสำรองในปริมาณที่จำเป็นขั้นต่ำสุดเอาไว้ล่วงหน้าจากนี้ไป

นิทานเรื่องเศรษฐกิจฟองสบู่ : ประวัติศาสตร์ที่มักจะซ้ำรอย

ผลจากการที่ราคาที่ดินขึ้นอย่างฮวบฮาบในช่วงทศวรรษ 1980 และตกวบอย่างกะทันหันในเวลาต่อมา ได้ทำให้เกิดหนี้เสียจำนวนมากซึ่งคาดกันว่าเป็นจำนวนกว่า 4 ล้านล้านเยนถึง 14 ล้านล้านเยน หนี้เสียที่วันนี้อย่างต่างกับหนี้เสียโดยทั่วไปที่หมายถึงหนี้ที่เกิดจากธุรกิจที่กู้ยืมเงินไปแล้วละลาย

หรือหนี้ที่เกิดจากการไม่ชำระดอกเบี้ยติดต่อกันเกิน 6 เดือนขึ้นไป การที่ราคาที่ดินพุ่งขึ้นสูงในทศวรรษ 1980 นั้น เกิดจากความเชื่อลม ๆ แล้ง ๆ ที่แพร่สะพัดไปทั่วญี่ปุ่นในเวลานั้นว่า ราคาหุ้นและที่ดินจะเติบโตขึ้นไปอย่างไม่หยุดยั้งภายในคริสต์ศตวรรษนี้ แต่ปรากฏว่าหลังจากที่ราคาหุ้นได้ขึ้นสูงสุดที่ 38,916 เยนในปลายปี 1989 แล้ว ราคาหุ้นก็ได้เริ่มตกลงเรื่อย ๆ หลังจากย่างเข้าปี 1990 เป็นต้นมา แต่ทว่าในปลายปี 1989 นั้น แทบจะไม่มีใครเลยที่มองว่าหุ้นจะมีราคาตกลง จากแบบสอบถามนักธุรกิจผู้มีชื่อเสียงจำนวน 20 คนของหนังสือพิมพ์นิฮอนเคไซในวันที่ 3 เดือนมกราคม ปี 1990 ต่อคำถามที่ว่า “คาดว่าราคาหุ้นโดยเฉลี่ยในปี 1990 จะอยู่ที่เท่าไร” พบว่านักธุรกิจทุกคนมั่นใจว่าหุ้นจะมีราคาสูงขึ้นทั้งนั้น คนที่มั่นใจมากตอบว่าประมาณ 48,000 เยน และแม้แต่คนที่ไม่สู้มั่นใจก็ยังตอบว่าจะประมาณ 42,000 เยน

กัลเบรธ (Galbraith) เคยกล่าวไว้ว่าในช่วงเศรษฐกิจฟองสบู่ ผู้คนจะตกอยู่ในสภาพคลั่งไคลเหมือนคนมึนเมา (ยูโฟเลีย) เขาได้ยกตัวอย่างเหตุการณ์ในอดีตที่ผู้คนพากันแห่ลงทุนไว้ 4 เหตุการณ์ด้วยกัน กล่าวคือ

1. การคลั่งไคล้ลงทุนกับหัวตันทิวลิปในประเทศเนเธอร์แลนด์ในระหว่างปี 1663 ถึงปี 1664

2. จอห์น โรว์กับธนาคารโรไวอัลในปี 1716 จอห์น โรว์ ชาวอังกฤษได้เดินทางไปที่ฝรั่งเศสเพื่อเปิดกิจการธนาคารโรไวอัล เขาได้เสนอเงื่อนไขว่าจะรับซื้อพันธบัตรรัฐบาลฝรั่งเศสด้วยการขายพันธบัตรธนาคาร (bank note) ที่เขาได้รับสิทธิพิมพ์และเพื่อที่จะได้ที่มาของแหล่งเงินทุนในการออกพันธบัตรธนาคารนั้น โรว์ได้ก่อตั้งบริษัทสำรวจและพัฒนาเหมืองทองมิสซิสซิปปีขึ้นมาที่เมืองหลุยส์เซียนาในอเมริกา ปรากฏว่าทันทีที่ข่าวการจัดตั้งบริษัทดังกล่าวแพร่สะพัดไป ผู้คนก็พากันแตกตื่นแย่งกันซื้อหุ้นของบริษัทมิสซิสซิปปีอย่างบ้าคลั่ง โดยที่ไม่อาจล่วงรู้ได้แม้แต่แต่น้อยว่าบริษัทที่ว่าไม่ได้ทำการสำรวจอะไรเลยแม้แต่แต่น้อย คงเป็นแต่เพียงบริษัทกระดาษเท่านั้น

3. คดีบริษัทฟองสบู่เชาส์ซีส์ในปี 1711 จอห์น บรันท์ เสมียนชาวอังกฤษได้จดทะเบียนบริษัทการค้าระหว่างทวีปอเมริกาเหนือซื้อบริษัทเชาส์ซีส์ขึ้นโดยใช้เงินจ่ายในบัญชีของโรเบิร์ต แฮร์รี่ ขุนนางอังกฤษผู้หนึ่งเป็นเงินทุน และจากใบทะเบียนบริษัทดังกล่าว เขาก็สามารถได้รับสิทธิจับจองพันธบัตรรัฐบาลอังกฤษ ซึ่งก็คล้าย ๆ กับคดีที่สอง จอห์น บรันท์ได้ใช้วิวิทาทุนโดยการขายใบหุ้นของบริษัทเชาส์ซีส์ ซึ่งคงไม่ต้องเล่ารายละเอียดว่าหุ้นของบริษัทกระดาศที่วันนี้ได้เติบโตขึ้นสูงและตกฮวบลงมาในเวลาอีกไม่นานต่อมาก่อนที่จะละครฉากเก่า ๆ จะปิดม่านไปอย่างถาวร

4. การคลังโคลลงทุนในอเมริกา ระหว่างทศวรรษ 1920 และการตกต่ำของราคาหุ้นในตลาดเมืองวอลล์สตรีทเมื่อวันที่ 29 เดือนตุลาคม ปี 1929

กัลเบรธ (Galbraith) อธิบายถึงสาเหตุที่ผู้คนไม่รู้จักเช็ดกับประสบการณ์ขมขื่นในอดีต วนเวียนอยู่กับภาวะยูโไฟเลียนั้นเป็นเพราะ

1. ความทรงจำเกี่ยวกับการเงินนั้นอยู่ได้ไม่นาน และ
2. ผู้คนมักจะหลงผิดไปว่าเงินกับความเฉลียวฉลาดนั้นเป็นสิ่งที่ควบคู่กัน และคงด้วยเหตุผลนี้เองที่ทำให้ก่อนหุ้นหรือที่ดินจะตกฮวบ จะมีเซียนหรือปราชญ์ผู้รู้ทางการเงินปรากฏตัวขึ้นบ่อย ๆ ตรงตามกฎเกณฑ์ที่กัลเบรธได้กล่าวไว้

สมัยของการลงทุนเป็นเพียงช่วงเวลาชั่วพริบตาเดียวเท่านั้น

เศรษฐกิจฟองสบู่ที่มาเยือนญี่ปุ่นในปลายทศวรรษ 1980 ก็เป็นเหตุการณ์หนึ่งตามกฎเกณฑ์ที่กัลเบรธเคยกล่าวไว้ ในตอนนั้น *เคทาโร ฮาเซะกาว่า* นักวิเคราะห์เศรษฐกิจชื่อดังในญี่ปุ่นได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง *ยุคทองแห่งการลงทุน* (Chuo Koronsha ปี 1987) ว่า “หมดสมัยของการหาเงินด้วยหยาดเหงื่อแล้ว จากนี้ไปจะเป็นสมัยของการหาเงินโดยใช้สมองคิดว่าจะลงทุนอะไรดี” และ

ถึงแม้ว่าหุ้นจะมีราคาตกต่ำลงเรื่อย ๆ หลังจากเข้าทศวรรษ 1990 ก็ตาม ก็ยังไม่มีใครสักคนที่จะสามารถอ่านสถานการณ์ในเวลานั้นได้ว่าที่ดินก็จะมีราคาลดลงตามไปด้วย ทั้งนี้ทั้งนั้นคงเป็นเพราะว่าพวกเขาคนญี่ปุ่นไม่เคยเผชิญกับภาวะตกต่ำของราคาที่ดินมาก่อน ยกเว้นเพียงครั้งเดียวหลังวิกฤตการณ์น้ำมัน 1 ปี คือในปี 1975

ข้าพเจ้าจะยกตัวเลขคร่าว ๆ เพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของราคาที่ดินให้ดูเล็กน้อย กล่าวคือในปี 1989 ราคาที่ดินของเกาะญี่ปุ่นทั้งหมดมีมูลค่าเท่ากับ 215 ล้านล้านเยน เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับจำนวนผลผลิตมวลรวมประชาชาติ (GDP) ในปีเดียวกันของประเทศซึ่งเท่ากับ 39.5 ล้านล้านเยน และราคาที่ดินรวมของอเมริกาในปีเดียวกันซึ่งเท่ากับ 50 ล้านล้านเยนแล้ว จะสามารถเห็นความผิดปกติของราคาที่ดินในญี่ปุ่นว่าสูงเกินความเป็นจริงเพียงใด และถ้าเปรียบเทียบพื้นที่ที่สามารถใช้ประโยชน์ได้แล้ว จะพบว่าญี่ปุ่นคงมีพื้นที่ที่ท่าประโยชน์ได้เพียงแค่ 1 ใน 25 ของอเมริกาเท่านั้น ซึ่งหมายความว่าราคาที่ดินต่อหน่วยของญี่ปุ่นในปี 1989 สูงกว่าของอเมริกาถึงกว่า 100 เท่า หากเปรียบเทียบผลผลิตมวลรวมของที่ดินที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ขนาด 1 ตารางเมตรของทั้งสองประเทศในปี 1989 แล้ว จะพบว่าที่ดินของญี่ปุ่นจะมีค่าสูงกว่าของอเมริกาเท่ากับ 33 เท่า ซึ่งหมายความว่าหากราคาที่ดินในปัจจุบันซึ่งรวมมูลค่าเพิ่มของที่ดินในอนาคตด้วยเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดราคาที่ดินแล้ว การที่ราคาที่ดินของญี่ปุ่นจะสูงกว่าของอเมริกา 33 เท่า นั้นย่อมไม่ใช่เรื่องแปลกประหลาดแต่อย่างใด แต่ในความเป็นจริงในปี 1989 นั้น ปรากฏว่าราคาที่ดินของญี่ปุ่นได้สูงกว่าของอเมริกาว่า 100 เท่า หรืออีกนัยหนึ่งราคา 2 ใน 3 ส่วนเป็นฟองสบู่ (bubble) หรือเป็นราคาที่ดินที่ไม่ได้สะท้อนความเป็นจริงนั่นเอง ดังนั้นการที่ราคาที่ดินในทุกวันนี้ได้ตกลงมาเหลือเพียง 1 ใน 3 ของราคาในเวลาที่ที่ดินได้ขึ้นสูงสุดนั้นย่อมเป็นเรื่องธรรมดา

อาจกล่าวได้ว่าสิ่งที่ถูกโป่งซึ่งฟองตัวเกินขนาดหรือฟองของสบู่จะแตกในเวลาต่อมานั้นเป็นเรื่องของธรรมดา ฉะนั้นในเวลานั้น ราคาที่ดินที่โป่งพองขึ้นก็ย่อมเผชิญกับชะตากรรมเดียวกัน ทุกวันนี้ไม่ว่าใคร ๆ ก็ยอมรับความจริงในข้อนี้กันทั้งนั้น แต่ประหลาดใจตรงที่ในช่วงปลายทศวรรษ 1980 กลับไม่มีใครสักคนเดียวที่จะเตือนให้คนจำนวนมากเข้าใจถึงอนาคตที่จะมาเยือนข้างหน้าได้เลย และดูเหมือนว่าวัฏจักรทางการเงินที่กำลังจะหมุนเวียนไปตามที่กลัเบรธเคยกล่าวไว้ว่า “ผู้คนจะจดจำเรื่องราวเกี่ยวกับการเงินได้ไม่นาน” กล่าวคือในปลายปี 1996 ก็เริ่มมีผู้คนจำนวนหนึ่งเริ่มพูดกันว่าสมัยแห่งการลงทุนกำลังจะกลับมาอีกครั้ง

ในบทความเรื่อง “ปี 1929 กับเส้นขนาน” (ลงพิมพ์ในนิตยสาร *ATLANTIC* ประจำเดือนมกราคมปี 1987 ของอเมริกา) ซึ่งกลัเบรธได้เขียนขึ้นเมื่อปลายปี 1986 นั้นมีเนื้อหาเหมือนกับว่าเขาสามารถทำนายสิ่งที่จะเกิดขึ้นกับตลาดหุ้นที่วอลล์สตรีทในเดือนตุลาคมปี 1987 ได้ กลัเบรธได้ชี้ให้เห็นถึงความคล้ายคลึงระหว่างการตื่นตัวในการลงทุนในอเมริกาเมื่อกลางทศวรรษ 1980 กับคืนก่อนที่จะเกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอยทั่วโลกในปี 1929 ไว้ 4 ประการดังต่อไปนี้

1. กลไกในการลงทุนอันเป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดการตกต่ำของราคาหุ้นในปี 1929 ยังคงทำงานอยู่อย่างต่อเนื่อง
2. จากการที่ธนาคารเพื่อการลงทุนจะมักเชื่อมั่นที่จะเป็นตัวกลางให้ธุรกิจรวมและซื้อกิจการของธุรกิจอื่นโดยหาเงินทุนดังกล่าวมาจากการกู้ยืมทำให้เมื่อเศรษฐกิจถดถอย กิจการธุรกิจเหล่านั้นก็ย่อมจะมีหนี้เพิ่มขึ้นจนไม่สามารถไถ่ถอนได้
3. กฎเกณฑ์ที่ว่า “ผู้ที่กำไรมากที่สุดในช่วงที่เศรษฐกิจดีย่อมเป็นผู้ที่สูญเสียมากที่สุดในยามที่เศรษฐกิจถดถอย” นั้นยังคงไม่เปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด
4. รัฐบาลเรแกนได้ประกาศลดภาษีรายได้ให้กับผู้มีรายได้สูงเช่นเดียว

กับที่รัฐบาลคลุริจ์เคยทำมาก่อน แต่ปรากฏว่ารายได้จากการได้รับยกเว้นภาษี เหล่านั้นไม่ได้ถูกนำไปใช้ในการลงทุนเพื่อซื้อบ้านเรือน อุปกรณ์ทางธุรกิจ หรือ การบริโภคที่จะส่งผลให้เกิดการเติบโตของผลผลิตแต่อย่างใด แต่กลับไหลเทไปที่ตลาดหุ้นแทบทั้งหมด ดังนั้นการลดภาษีรายได้ในสมัยรัฐบาลเรแกน ท้ายสุดก็จะไหลเทไปที่ตลาดหุ้นเช่นกัน

หลังจากอ่านบททวนบทความข้างต้นของกัลเบรธแล้ว ข้าพเจ้าได้เขียน บทความลงในหนังสือพิมพ์อาซาฮี ฉบับประจำวันที 29 เดือนมกราคม ปี 1987 ไว้ดังต่อไปนี้

ลักษณะคล้ายคลึงที่กัลเบรธได้ชี้แนะไว้นั้น สามารถนำมาใช้อธิบาย ปรากฏการณ์ที่ภาวะราคาหุ้นในญี่ปุ่นทุกวันนี้ยังสูงอยู่ทั้ง ๆ ที่เศรษฐกิจตกต่ำได้ กัลเบรธไม่ได้ทำนายชู้ ๆ ว่าหุ้นจะตกต่ำครั้งใหญ่อีกรอบ เพียงแค่เห็นข้อ คล้ายคลึง 4 ประการข้างต้นเท่านั้น แต่เขาได้สรุปไว้ในบทความของเขาอย่าง ละเอียดและบรรจงว่า “จริงอยู่ที่ประวัติศาสตร์อาจไม่ซ้ำรอยไปเสียทุกครั้ง แต่ บทเรียนจากประวัติศาสตร์ในหลาย ๆ ครั้งได้บอกเราว่า บ่อยครั้งที่เรา “ไม่สามารถเลี่ยงการซ้ำรอยเดิมของประวัติศาสตร์ได้ หนึ่งในบรรดาบทเรียน ที่ว่าในตลาดเงินที่มีแต่ผู้ที่เชื่อมั่นมากเกินไปมักจะไม่ค่อยมีเนื้อหอะไรที่ แปลกใหม่”

มาถึงตอนนี้ทุกคนคงตระหนักดีถึงคำเตือนของข้าพเจ้าที่ได้ยกคำ กัลเบรธขึ้นมาประกอบไว้ แต่น่าเสียดายจริง ๆ ที่ในเวลานั้นไม่มีใครสักที่คน ที่จะเงี่ยหูฟังข้าพเจ้าพูดเลย

1.2 เจ็บท้องก่อนคลอด : สังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรม

เศรษฐกิจญี่ปุ่นที่เสมือนยืนอยู่ตรง “ซานพักของบันได”

นานมาแล้วที่ข้าพเจ้าได้พยายามชี้แนะให้เห็นว่าภาวะเศรษฐกิจถดถอยในทศวรรษ 1990 นั้น เป็น “เลี้ยวโค้งครั้งที่สาม” ของเศรษฐกิจญี่ปุ่น ดอนแรกดูเหมือนว่าจะมีนักเศรษฐศาสตร์จำนวนมากที่ไม่เห็นด้วยกับความคิดที่ว่านี้ของข้าพเจ้า แต่ทุกวันนี้คงเหลือจำนวนผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับข้อสรุปเรื่อง “เลี้ยวโค้ง” นี้น้อยมาก

“เลี้ยวโค้งครั้งแรก” นั้นเกิดขึ้นเมื่อไรกัน คำตอบคือภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่เริ่มจากเดือนกรกฎาคมปี 1957 ไปจนถึงเดือนมิถุนายนปีถัดมาถือว่าเป็นเลี้ยวโค้งแรก และถ้าถามต่อไปว่าภาวะถดถอยเกือบ 1 ปีเต็ม ๆ ตอนนั้นได้ส่งผลอย่างไรบ้างต่อการเปลี่ยนแปลงของญี่ปุ่น คำตอบก็คือส่งผลให้ระยะแห่งการเร่งฟื้นฟูประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่สองจบสิ้นลงเปลี่ยนไปสู่ระยะแห่งการเติบโตอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจ จุดเริ่มต้นของระยะใหม่นี้เริ่มจากปี 1958 อันเป็นปีที่เกิดปรากฏการณ์น่าระทึกใจมากมาย เริ่มตั้งแต่ปรากฏการณ์ที่เป็นที่รู้จักกันในญี่ปุ่นว่า “มิจิ บุม” (หมายถึงการที่ผู้คนทั่วประเทศพากันแต่งตัวเลียนแบบแฟชั่นในสไตล์เจ้าฟ้าหญิงมิจิโกะ ทันทีที่สำนักพระราชวังญี่ปุ่นได้ประกาศให้ นางสาวมิจิโกะ โซตะ บุตรสาวคนโตของประธานบริษัทผลิดอาหารแห่งหนึ่งเป็นเจ้าของมงกุฎราชกุมารญี่ปุ่น) ตามมาด้วยข่าวของ นายชิเงะโอะ นางาชิม่า ผู้ซึ่งต่อมากลายเป็นนักกีฬาขอดนิยมนิยมของคนญี่ปุ่นทุกรุ่นทุกวัย เขาเป็นนักกีฬาเบสบอลลี้มืออาชีพของทีม Yomiuri Giant ข่าวฉันทดราคาหนึ่งหมื่นเยนถูกพิมพ์ออกใช้เป็นครั้งแรก และในปีเดียวกันนั้นศัพท์ในภาษาญี่ปุ่นที่ว่า “Danchizoku” (หมายถึงกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอพาร์ทเมนท์ที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ในเวลานั้น) ก็เป็นที่ฮอตฮิต นอกจากนั้นยังมี

นิตยสารรายสัปดาห์นานาชาติออกวางจำหน่ายทั่วประเทศติด ๆ กันอีกด้วย ส่วนหนังสือที่ติดอันดับขายดีสูงสุดในปีนั้นได้แก่เรื่อง *Gijutsu Kakushin* (การปฏิรูปเทคโนโลยี) ของนายโยชิโร่ โยชิโนะ และเรื่อง *Keicigaku Nyumon* (หลักเบื้องต้นวิชาการบริหาร) อาจกล่าวได้ว่าปรากฏการณ์ต่าง ๆ ข้างต้นนี้ล้วนแต่เป็นเหตุการณ์ปฐมฤกษ์ที่เหมาะสมแก่การเติบโตทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นที่กำลังจะมาถึงในเวลานั้น

ส่วน “เลี้ยวโค้งครั้งที่สอง” นั้นหมายถึงภาวะเศรษฐกิจถดถอยอันเนื่องมาจากวิกฤตการณ์น้ำมันที่เริ่มจากเดือนธันวาคม ปี 1973 ไปสิ้นสุดเอาที่เดือนมีนาคม ปี 1975 ผลจากภาวะเศรษฐกิจในเวลานั้นนอกจากจะได้ทำให้สมัยแห่งการเติบโตอย่างรวดเร็วของเศรษฐกิจญี่ปุ่นต้องสิ้นสุดลงแล้ว ยังช่วยทำให้ญี่ปุ่นสามารถปรับตัวเข้าสู่สมัยแห่งการเติบโตที่ช้าลง (อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจร้อยละ 4) ได้อย่างราบรื่นอีกด้วย และเช่นเดียวกับสมัยแห่งการเติบโตอย่างรวดเร็วที่ยาวนานประมาณ 15 ปี สมัยแห่งการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบช้าลงนี้ก็อยู่ได้เพียง 15 ปีเช่นกัน กล่าวคือในสายตาของข้าพเจ้านั้น มันได้สิ้นสุดไปแล้วตั้งแต่เมื่อประมาณปี 1990 หรือเมื่อฤดูใบไม้ผลิของปี 1991 ที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นในสมัยแรกเฉลี่ยได้ประมาณปีละ 9.2% แต่ต้องลดลงมาเหลือเพียงครึ่งเดียวคือประมาณปีละ 4.2% หลังจากวิกฤตการณ์น้ำมัน

อย่างที่ได้อธิบายไว้ข้างต้นแล้วว่า ภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่เรียกกันว่า Heisei Fukyo ซึ่งเริ่มต้นจากเดือนพฤษภาคม ปี 1991 และสิ้นสุดลงเมื่อเดือนตุลาคม ปี 1993 นั้น (รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 30 เดือน) เป็นเสมือน “เลี้ยวโค้งครั้งที่สาม” ของญี่ปุ่น และในขณะเดียวกันก็เป็นสัญญาณเตือนว่า สมัยแห่งการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบช้า ๆ ได้จบสิ้นลงแล้ว ส่วนรูปร่างหน้าตาของสังคมเศรษฐกิจที่จะมาเยือนประเทศนี้หลังจากนั้นจะเป็นอย่างไรกันนั้น ข้าพเจ้าจะเรียกภาวะเศรษฐกิจที่จะมาแทนที่ภาวะเดิมว่า “เศรษฐกิจที่

“อืมตัวแล้ว” เชื่อว่าผู้อ่านกว่าครึ่งหนึ่งคงจะมีภาพพจน์ต่อคำว่า “อืมตัวแล้ว” ในทำนองที่มีความรู้สึกพ่ายแพ้หรือหมดหวังระคนอยู่ด้วยอย่างไม่ต้องสงสัย ทั้งนี้คงเป็นเพราะคำว่า “อืมตัวแล้ว” เป็นศัพท์ที่มักจะถูกใช้กับสิ่งมีชีวิต กล่าวคือหมายถึงการที่ “ร่างกายหรือจิตใจของสิ่งมีชีวิตเติบโตเต็มที่แล้ว” หรือ การที่ “หลาย ๆ สิ่งหลาย ๆ อย่างได้เข้าสู่ระยะแห่งความสุขสบายที่สุดแล้ว” (จากพจนานุกรมโคจิกอน) ถ้าแปลตามความหมายแรกแล้ว การอืมตัวแล้ว ย่อมหมายความว่าถึงสภาพที่ไม่สามารถหวังต่อไปได้อีกแล้วว่าจะเติบโตก้าวหน้าไปกว่านี้ ดังนั้นหลังจากอืมตัวแล้ว สิ่งมีชีวิตก็ย่อมจะแก่และตายไปในที่สุด ดูเหมือนว่าภาวะเศรษฐกิจที่อืมตัวแล้วนี้จะให้ภาพพจน์ของงามีดีที่จะมาเยือน มากกว่าความรู้สึกพอใจหรือความฝัน

เพื่อจัดภาพพจน์ที่ไม่ค่อยจะดีนักข้างต้น ข้าพเจ้าอยากจะย้ำว่า “การอืมตัวแล้ว” ที่ข้าพเจ้าหมายถึงนั้น เป็นการเติบโตเต็มที่ของสังคมอุตสาหกรรมซึ่งได้พัฒนาถึงระดับ “ซานพัก” ของบันไดที่จะเป็นสื่อนำไปสู่สังคมเศรษฐกิจอีกภาวะหนึ่ง เท่าที่ผ่านมาเราได้วิ่งขึ้นบันไดของสังคมอุตสาหกรรมมาด้วยความเร็วสูง จนกระทั่งในที่สุดก็ขึ้นมาถึงบันไดขั้นสุดท้าย และกำลังหยุดพักขาอยู่ที่ “ซานพัก” ซึ่งยังมีบันไดต่อไปอีกข้างบน บันไดต่อไปนี้เป็นบันไดไปสู่สังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรมซึ่งลำพังแต่ชื่อแล้ว อาจไม่สามารถสื่อความหมายได้เลยว่าหมายถึงสังคมอย่างไร

อะไรคือสังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรม

ไม่ใช่เรื่องง่ายนักที่จะอธิบายความหมายของสังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรมเพียงด้วยคำพูดไม่กี่คำเท่านั้น ข้าพเจ้าต้องขอเรียกสังคมที่ว่านี้ไปพลาง ๆ ก่อนว่า “สังคมที่มีการนำข้อมูลข่าวสารมาใช้ในระดับสูง” ซึ่งจะว่าไปแล้วก็เป็นชื่อเรียกที่ดูมีเหตุมีผลดีพอควรทีเดียว จากพจนานุกรมภาษา

ญี่ปุ่นโคจิเอน ข้อมูลข่าวสาร หมายถึง “ความรู้ที่จำเป็นในการตัดสินใจหรือลงมือกระทำ” ส่วนสังคมที่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในระดับสูง หมายความว่า “สังคมที่ถือว่าข้อมูลข่าวสารมีค่าเสมือนหรือมากกว่าทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุหรือพลังงาน และเป็นสังคมที่พัฒนาไปด้วยพลังของข้อมูลข่าวสารนั้น ๆ” ดังนั้นสังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรมจึงต่างกับสังคมอุตสาหกรรมตรงที่เป็นสังคมพัฒนาไปด้วยการนำข้อมูลข่าวสารมาเป็นปัจจัยหลัก ในขณะที่สังคมอุตสาหกรรมจะพัฒนาโดยอาศัยพลังงานและวัตถุเป็นเครื่องรองรับ

ถ้าจะกล่าวอย่างละเอียดแล้วก็หมายความว่า ในสังคมที่มีการนำข้อมูลข่าวสารมาใช้ในระดับสูงนั้น มูลค่าทางเศรษฐกิจของข้อมูลข่าวสารจะยิ่งสูงมากขึ้น ข้อมูลและข่าวสารจะเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของผู้คน หรืออีกนัยหนึ่ง ความแตกต่างของจำนวนและคุณภาพของข้อมูลข่าวสารที่อยู่ในมือของแต่ละคนจะเป็นตัวตัดสินใจแพ้ชนะของการแข่งขันในตลาด เพราะว่าเครือข่ายของข้อมูลข่าวสารจะแพร่กระจายไปทั่วทุกมุมโลก ในการเข้าไปดูข้อมูลข่าวสารทุกชั้นที่สามารถดูได้นั้น จะไม่มีอุปสรรคใด ๆ มาขวางกั้นไว้ได้เลย ดังนั้นตัวการที่ทำให้เกิดช่องว่างทางข้อมูลข่าวสารคือความเป็นไปได้ที่น้อยเพียงใดที่จะเข้าไปดูข้อมูลข่าวสารที่ยังไม่ได้เปิดให้ดู

อย่างไรก็ตาม ต้องขออัยว่าสังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรมนั้นไม่ใช่สังคมที่ไม่มีการผลิตเหลืออยู่เลยอย่างทีคนจำนวนมากอาจเข้าใจผิดไป และเพื่อให้ผู้อ่านสามารถนึกภาพของสังคมที่ว่านี้ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ข้าพเจ้าอยากจะยกสมมุติฐานต่อไปนี้มาใช้อธิบาย

เมื่อเศรษฐกิจของอเมริกาเริ่มแปรปรวนในทศวรรษ 1980 ได้ปรากฏบทความและการบรรยายทั้งในและนอกประเทศในทำนองที่ว่ายุคสมัยที่อเมริกาเป็นผู้รักษาสันติภาพของโลก (Pax Americana) ได้สิ้นสุดลงบ้างแล้ว หรืออุตสาหกรรมการผลิตของอเมริกาได้อ่อนกำลังลงแล้วบ้าง ฯลฯ และดูเหมือนว่า

ขณะเดียวกันก็มีเสียงวิจารณ์จำนวนไม่น้อย ที่พยายามจะผูกภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจของอเมริกาเข้ากับยุคทองของเศรษฐกิจญี่ปุ่น เช่นบทสรุปที่ว่า “ทศวรรษ 1990 จะเป็นทศวรรษของญี่ปุ่น” หรือ “หลังจาก Pax Americana จบสิ้นลง ก็จะกลายมาเป็นยุคสมัยของ Pax Japanica” จนหลาย ๆ คนได้เมามายกับบทวิจารณ์เหล่านั้นไปอยู่พักใหญ่ ๆ แต่ในความเป็นจริงปรากฏว่าทุกอย่างไม่ได้เป็นไปตามบทที่พวกเขาเขียนไว้ และยังไปกว่านั้นอเมริกายังสามารถผ่านวิกฤตการณ์ทางการเงินไปได้อย่างปาฏิหาริย์ในปลายทศวรรษ 1980 หรือต้นทศวรรษ 1990 และท้ายสุดก็สามารถผ่านเข้าไปสู่สังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรมได้เป็นประเทศแรก อเมริกาทำอย่างไรถึงประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจในช่วงนั้นได้

1. อุตสาหกรรมของอเมริกาประสบความสำเร็จในการครองตลาดซอฟต์แวร์โลกได้ เท่าที่ผ่านมามีอเมริกาเป็นประเทศที่ขึ้นชื่อว่าเป็นหนึ่งทางด้านลิขสิทธิ์ไม่ว่าจะเป็นทางด้านคอมพิวเตอร์ ซอฟต์แวร์ ภาพยนตร์ หนังสือ ดนตรี หรือเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ อย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าเนื่องจากสังคมที่มีการนำข้อมูลข่าวสารมาใช้ในระดับสูงเป็นสังคมที่เติบโตได้ด้วยพลังของข้อมูลข่าวสาร ความรู้ และซอฟต์แวร์ ดังนั้นในการที่อเมริกาจะก้าวจากการเป็นประเทศอุตสาหกรรมไปเป็นประเทศหลังการพัฒนาอุตสาหกรรมนั้นย่อมเป็นเรื่องธรรมดา

2. อุตสาหกรรมการผลิตทางด้านรถยนต์ คอมพิวเตอร์ อุปกรณ์ในสถานที่ทำงานต่าง ๆ ของอเมริกาได้ทำการปฏิรูปเทคโนโลยี (reengineering) จนเป็นผลสำเร็จ การปฏิรูปดังกล่าวหมายถึง การนำเอาเครือข่ายทางข้อมูลข่าวสารเข้ามาใช้ และทำการปรับปรุงกระบวนการการบริหารและการผลิตใหม่อย่างสิ้นเชิง ในการปฏิรูปดังกล่าวได้มีการปลดพนักงานประจำออฟฟิศเป็นจำนวนมากเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการผลิต ผลจากการปฏิรูปดังกล่าวทำให้อุตสาหกรรมการผลิตของอเมริกามีความสามารถในการแข่งขันทางด้านราคา

สูงขึ้น ซึ่งการแข่งขันนี้เองเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดภาวะ “การทำลายราคา” หรือการถูกลงของราคาสินค้าประเภทรถยนต์ คอมพิวเตอร์ ฯลฯ ด้วย ในอดีตบริษัท IBM อุตสาหกรรมยักษ์ใหญ่ทางด้านคอมพิวเตอร์ผู้ซึ่งเคยได้รับการกล่าวขานว่าเป็น “เจ้าครอบครองที่แสนเยอหยิ่ง” หรือบริษัทยักษ์ใหญ่ทางด้านการผลิตรถยนต์ 3 แห่งของโลกนั้น บัดนี้ได้ทำการปฏิรูปจนแข็งแกร่งขึ้นมาใหม่อย่างผิดหูผิดตา

จะเห็นได้ตามที่อธิบายไว้ข้างต้นแล้วว่าหลังจากการปฏิรูปทางเทคโนโลยีในทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา อุตสาหกรรมการผลิตของอเมริกาก็สามารถฟื้นคืนชีพกลับมาใหม่ได้ และก็ต้องขออภัยไว้ ณ ที่นี้อีกครั้งว่า สังคมหลังการพัฒนาทางอุตสาหกรรมนั้นไม่ใช่สังคมที่ไม่มีการผลิตเลย และก็ไม่ใช่สังคมที่การผลิตคงเป็นเพียงตัวประกอบอย่างหนึ่งเท่านั้นแต่อย่างใด แต่เป็นสังคมที่ประสบความสำเร็จในการนำเอาข้อมูลข่าวสารในระดับสูงเข้ามาประกอบใช้ในระบบการผลิตและการบริหาร จนสามารถฟื้นคืนชีพมีความสามารถในการแข่งขันในตลาดได้อีกครั้ง และผลลัพธ์จากการปฏิรูปดังกล่าว ย่อมทำให้แรงงานจำนวนมากมหาศาลที่เคยอยู่ในอุตสาหกรรมการผลิตเคลื่อนย้ายไปที่อุตสาหกรรมชนิดที่สาม อันได้แก่ อุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ที่ต้องพึ่งความสามารถในระดับสูง หรืออุตสาหกรรมการบริการที่ไม่ต้องการแรงงานฝีมือต่ำ

ปัจจัยสองประการที่ยกมาข้างต้นนี้ คือแก่นสารของสังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรม หรืออีกนัยหนึ่งสังคมที่มีการนำข้อมูลข่าวสารมาใช้ในระดับสูง แต่ผลจากการปฏิรูปเทคโนโลยีนี้จะทำให้ผู้คนทั้งจากระดับพนักงานประจำออฟฟิศและกรรมกรระดับล่าง ต้องถูกปลดออกจากอุตสาหกรรมการผลิตเปลี่ยนไปรับจ้างงานในอุตสาหกรรมการบริการด้วยค่าจ้างต่ำ ๆ แทน ซึ่งการเคลื่อนไหวของแรงงานดังกล่าวย่อมส่งผลให้ค่าจ้างแรงงานโดยเฉลี่ยต่ำลงตามไปด้วย และทำให้ช่องว่างระหว่างค่าจ้างแรงงานในอาชีพต่าง ๆ ขยายกว้างออกไป ปัญหาจึงอยู่ที่ว่าจะทำอย่างไรกับปัญหาช่องว่างทางรายได้ที่จะ

เกิดขึ้น ตลอดจนระบบการจัดเก็บภาษีและการให้สวัสดิการในสังคมหลัง การพัฒนาอุตสาหกรรมนี้ควรเป็นอย่างไร สำหรับจุดนี้ ข้าพเจ้าจะได้กล่าว ตะเถียดอีกครั้งหนึ่งในบทที่ 2.3

หลังจากงานเลี้ยงที่เต็มไปด้วยความหึงหยังโซ และความหยาบกระด้างจบไป

อย่างที่กล่าวแล้วข้างต้นว่าตอนนี้เราได้เดินมาถึงจุดอิมตัวของสังคม อุตสาหกรรมแล้ว ซึ่งถ้าเปรียบกับบันไดแล้ว ก็เหมือนกับเราได้ปีนบันได ของสังคมอุตสาหกรรมขึ้นมาจนถึง “ซานพักของบันได” ซึ่งเชื่อกันว่าเป็น ที่พักเหนื่อยก่อนที่จะเดินทางต่อไปยังสังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรม ในความเป็นจริง เจ้าซานพักที่เอาไว้พักเหนื่อยก่อนที่จะก้าวต่อไปยังสังคม หลังการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ว่ามีไว้เพื่ออะไรนั้น คงต้องตอบว่า หนึ่ง มีไว้ เพื่อให้ประชาชนสามารถรู้สึกกับความสุขสบายในชีวิตประจำวันได้บ้าง และ สอง มีไว้เพื่อให้ทำการแปลง (transform) ระบบหรือระเบียบวิธีต่าง ๆ ที่ ถูกกำหนดมาสำหรับสังคมอุตสาหกรรมให้สามารถใช้การได้อย่างดีในสังคม หลังการพัฒนาอุตสาหกรรม

ในกลางทศวรรษ 1980 ระบบการบริหารและระเบียบประเพณีต่าง ๆ แบบญี่ปุ่นนานาชาติได้รับการยกย่องชมเชยจากทั่วโลกว่าเป็นปัจจัยที่ช่วย ทำให้อุตสาหกรรมการผลิตของญี่ปุ่นมีความสามารถในการแข่งขันสูงที่สุดในโลก ผู้แนะนำระบบหรือระเบียบเหล่านั้นด้วยความชื่นชมต่อชาวโลกเป็นคนแรกคือ ศาสตราจารย์ Ezra Vogel แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ในหนังสือของเขาเรื่อง *Japan as Number One*, 1979 (ญี่ปุ่นในฐานะเป็นที่หนึ่งของโลก) Ezra Vogel ได้สรุปว่า เคล็ดลับของการที่เศรษฐกิจญี่ปุ่นหลังวิกฤตการณ์น้ำมัน สามารถเติบโตต่อไปได้อย่างไม่หยุดยั้งนั้น อยู่ที่ความมีเอกลักษณ์ของระบบ

และระเบียบประเพณีต่าง ๆ ของญี่ปุ่น

หลังจากวิกฤตการณ์น้ำมันในปี 1973 อุตสาหกรรมการผลิตของประเทศต่าง ๆ ในยุโรปและอเมริกาต่างก็ค่อย ๆ อ่อนกำลังลงเรื่อย ๆ คงมีแต่อุตสาหกรรมการผลิตของญี่ปุ่นเท่านั้นที่ยังสามารถเจริญเติบโตได้อย่างต่อเนื่อง วิกฤตการณ์น้ำมันในปีนั้นได้ทำให้ราคาน้ำมันขึ้นสูงเป็น 4 เท่าของราคา ก่อนหน้านั้น แต่กระนั้นก็ตามอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นซึ่งต้องพึ่งพาการนำน้ำมัน เข้ากว่า 99% ยังคงรักษาความสามารถในการแข่งขันในตลาดส่งออก เพิ่มขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะอุตสาหกรรมเหล่านั้นได้ทำการปรับปรุง โครงสร้างอุตสาหกรรมใหม่ ลดต้นทุนในการผลิต โดยเฉพาะค่าแรงลง (restructuring ซึ่งในเวลานั้นเป็นศัพท์ที่ยังไม่เป็นที่คุ้นหูเท่าใด) การที่ญี่ปุ่น สามารถเอาชนะอุปสรรคอันเกิดจากวิกฤตการณ์น้ำมัน ฟันฟูเศรษฐกิจกลับมา ได้เสมือนกับมีอายุวัฒนะอยู่ในกรอบครองนี้เอง ที่ส่งผลให้บรรดานักวิจัย ทางด้านญี่ปุ่นศึกษา (Japanologist) ในอเมริกาหลายคนที่ยังคงมองญี่ปุ่น ในฐานะของประเทศเล็ก ๆ ประเทศหนึ่งหันมาสนใจในความปาฏิหาริย์ของ ญี่ปุ่นว่ามีสาเหตุมาจากอะไร

คำตอบที่ดูจะได้รับการยอมรับจากผู้คนทั่วไปมากที่สุดในเวลานั้นคือ ข้อสรุปของ Ezra Vogel ที่ว่าระบบบริหารและนโยบายอุตสาหกรรมแบบญี่ปุ่น ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์ (uniqueness) เมื่อมองจากสายตาของชาวยุโรป และอเมริกันคือเคล็ดลับดังกล่าว แต่ในขณะเดียวกัน ข้อสรุปที่เต็มไปด้วย ความชื่นชมต่อญี่ปุ่นของนักวิจัยญี่ปุ่นศึกษาชาวต่างชาติศาสตราจารย์ Ezra Vogel ผู้นี้ก็ได้ทำให้คนญี่ปุ่นจำนวนมากที่เคยมองระบบและระเบียบประเพณีของตน หลังสงครามโลกครั้งที่สองว่าเป็นธรรมดาสามัญ ๆ ล้าสมัย เกิดความมั่นใจ ในตัวเองในช่วงแรก และกลายเป็นหยิ่งยะโสหยาบกระด้างในเวลาต่อมา

หลังจากนั้นเป็นต้นมาการวิจัยในทำนองที่ชี้แนะให้เห็น “ข้อดี” ของ การบริหารแบบญี่ปุ่นทั้งในทางทฤษฎีและในทางปฏิบัติก็ได้เป็นที่นิยมกันอย่าง

กว้างขวางในหมู่นักบริหารศาสตร์และนักเศรษฐศาสตร์ชาวญี่ปุ่นจำนวนมาก เหตุผลที่พวกเขาเหล่านั้นมักจะยกมาอ้างเพื่อสนับสนุนข้อสรุปของพวกตน ในท้ายที่สุดคือ การเอาชนะปัญหาทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นหลังวิกฤตการณ์น้ำมัน หรือการผลิต “สินค้าที่มีคุณภาพดีให้มีราคาถูกที่สุด”

แต่หลังจากเข้ามาช่วงปลายทศวรรษ 1980 ระบบและระเบียบประเพณีแบบญี่ปุ่นกลับถูกตำหนิจากบรรดา revisionist (กลุ่มผู้ที่เรียกร้องให้ญี่ปุ่นปรับปรุงประเทศใหม่) ในอเมริกา ว่าเป็นสิ่งที่ขัดขวางกฎเกณฑ์และระเบียบแบบแผนของเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม (หรือเศรษฐกิจที่ยืดกลไกของตลาดเป็นหลัก) หรืออีกนัยหนึ่งเป็นระบบที่ไม่ยุติธรรม ทั้งนี้เนื่องมาจากการขาดดุลการค้าของอเมริกาต่อญี่ปุ่นได้ขยายกว้างออกไปมากขึ้นทุกที ๆ จริงอยู่ที่ว่าเมื่อคูเเดิน ๆ ระบบแบบญี่ปุ่นนั้นอาจมีประสิทธิภาพมากกว่าระบบของยุโรปและอเมริกา แต่เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับกฎเกณฑ์ของความมีเหตุมีผลของประเทศตะวันตกสมัยใหม่แล้ว จะพบว่าความมีประสิทธิภาพที่ว่่านั้นเกิดขึ้นจากความไม่ยุติธรรมนั่นเอง หรืออีกนัยหนึ่ง ในการแข่งขันใด ๆ ก็ตามย่อมต้องมีกฎเกณฑ์บังคับ ความไม่ยุติธรรมที่กล่าวถึงข้างต้นหมายถึงการฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ และสาเหตุที่คนเราฝ่าฝืนกฎเกณฑ์นั้นก็เพราะว่าต้องการจะเอาชนะ

Unfair Japan : ไม่ควรให้อภัย

เป็นเรื่องธรรมดาามากที่จะต้องลบสถิติที่นักกีฬาที่ได้พยายามทำได้จนบัดนั้น ธุรกิจที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ก็สมควรต้องถูกขับออกจากตลาดไปเสีย ฉะนั้นหากญี่ปุ่นต้องการที่จะทำการค้าในตลาดเสรีต่อไป ญี่ปุ่นก็จำต้องปรับปรุงระบบและระเบียบประเพณีที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์เหล่านั้นให้หมดไป เพื่อวัดว่าอะไรคือความยุติธรรมในการค้า บรรดา revisionist ได้เสนอให้เอาระบบและระเบียบ

แบบแผนของยุโรปและอเมริกามาเป็นมาตรฐาน ความไม่ยุติธรรมในการแข่งขันในตลาดเสรีก็คือการฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของการค้าเสรี ตัวอย่างเช่น กฎเกณฑ์ที่ทำหน้าที่เป็นกำแพงกีดกันการเข้าร่วมการแข่งขัน กำแพงภาษี ความสัมพันธ์ของบริษัทในเครือ (keiretsu) ของญี่ปุ่น ความแตกต่างกันอย่างลิบล้ำระหว่างราคาสินค้าในประเทศกับต่างประเทศ การรวมหัวกันทางการค้า ฯลฯ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นระบบที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์การให้เสรีภาพทางการค้า ความโปร่งใสและความยุติธรรมของเศรษฐกิจที่ยึดกลไกตลาดเป็นหลักทั้งนั้น

หลังจากเข้าทศวรรษ 1990 ระบบแบบญี่ปุ่นก็เริ่มแสดงอาการป่วยออกมาให้เห็นชัดเจนมากขึ้น กล่าวคือในระหว่างปี 1992 ถึงปี 1994 เศรษฐกิจญี่ปุ่นต้องตกอยู่ในสภาพโศกมาเนื่องมาจากเหตุผล 3 ประการด้วยกัน คือ การเติบโตทางเศรษฐกิจต้องหยุดนิ่งอยู่ที่ 0% ติดต่อกันเป็นเวลา 3 ปีเต็ม ๆ จนกระทั่งธุรกิจต่าง ๆ ต้องขาดทุนย่อยยับ ธนาคารและธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ต่าง ๆ ต้องโอบอุ้มหนี้เสียจำนวนมหาศาลที่เกิดจากการขึ้นราคาที่ดินอย่างพรวดพราดในปลายทศวรรษ 1980 และตกลงอย่างฮวบฮาบในต้นศตวรรษ 1990 จำนวนสินค้าส่งออกลดลงในขณะที่มีการนำสินค้าเข้าเพิ่มมากขึ้น หลังจากเงินเยนเติบโตสูงขึ้น หรืออีกนัยหนึ่ง ตัวเลขทางเศรษฐกิจที่เคยเป็นเครื่องชี้ความแข็งแกร่งประการเดียวของระบบบริหารแบบญี่ปุ่นต้องถูกลบเลือนไปอย่างไม่มีผู้ใดกังขานั้นเอง

และจากการที่เศรษฐกิจตกต่ำในครั้งนี้นำให้ราชวญี่ปุ่นต้องตกอยู่ในสภาพมึนงงกับความภูมิใจกับ “มาตรฐาน” ที่เคยเป็นที่ยอมรับทั่วไปในทศวรรษ 1980 ที่ว่า “ระบบแบบญี่ปุ่นเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพมาก”

และไม่ใช่ว่าเพียงเอกชนเท่านั้นที่บริหารธุรกิจอย่างไรเหตุไรผลมาตลอด แต่ความไร้เหตุไรผลนี้ยังครอบคลุมไปถึงการทำราชการของกระทรวงทบวงกรมญี่ปุ่นอีกด้วย จะเห็นได้จากนโยบายการแก้ปัญหาบริษัทเครดิตยูเนียนสองแห่ง หรือนโยบายแก้ปัญหาบริษัท Housing Loan Corporation ฯลฯ

อันเป็นเรื่องแสดงความไร้ประสิทธิภาพของรัฐบาลในการจัดการกับปัญหาหนี้เสียที่สถาบันการเงินญี่ปุ่นต้องแบกภาระอยู่ รวมทั้งคดีการอนุญาตให้นำเข้ายาซึ่งต่อมาได้กลายเป็นต้นเหตุของโรค HIV หรือคดีการรับสินบนของข้าราชการระดับสูงของกระทรวงสาธารณสุขในการออกใบอนุญาตแก่กิจการบ้านพักคนชราพิเศษเมื่อไม่นานมานี้ ล้วนแล้วแต่เป็นหลักฐานยืนยันว่าระบบการทำงานของราชการที่แก้ง้างทำเป็นมีเหตุผลทั้ง ๆ ที่ไม่มีอะไรเลย และยังโกหกหลอกลวงอย่างหน้าด้านนั้นไม่สามารถใช้งานได้อีกต่อไปแล้ว หากเลียนแบบคาเรอร์ วอลเฟรน แล้ว คงต้องบอกว่าแผนการหลอกลวงให้ผู้คนหลงนึกว่า “ตนเองโง่เซ่อ” นั้นจบสิ้นลงแล้ว แผนผังที่ว่า “รัฐบาลที่ฉลาด” กับ “ประชาชนที่โง่เขลา” นั้นก็ได้กลายเป็นอดีตไปแล้วด้วย

ระบบแบบญี่ปุ่นจะอยู่ไม่ได้ถ้าเศรษฐกิจไม่ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง

ทั้งการบริหารแบบญี่ปุ่นและระบบแบบญี่ปุ่นต่างก็สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ トラบไคที่ “เศรษฐกิจยังขยายตัวอย่างต่อเนื่อง” แต่ในระหว่างปี 1992 ถึงปี 1994 การเติบโตทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นต้องหยุดชะงักอย่างกะทันหัน ส่งผลให้ระบบแบบญี่ปุ่นซึ่งไม่ว่าจะดีหรือเลวก็ตามต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์เสื่อมสลายไปโดยปริยาย ระบบเหล่านี้ได้แก่

วิธีจ้างงานตลอดชีวิตอันเป็นระบบการจ้างงานแบบญี่ปุ่นจะอยู่ต่อไปได้ トラบไคที่เศรษฐกิจไม่ตกต่ำเกินกว่า 12 เดือน เนื่องจากภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจในอดีตไม่เคยเกิดขึ้นนานกว่า 12 เดือน อุตสาหกรรมญี่ปุ่นสามารถรักษาระบบการจ้างงานตลอดชีวิตไว้ได้ ตรงกันข้ามกับอุตสาหกรรมของอเมริกาที่มักจะเลิกจ้างพนักงานทันทีที่เศรษฐกิจทำท่าว่าจะเลวลง และจะจ้างแรงงานเพิ่มเติมทันทีที่เศรษฐกิจทำท่าว่าจะขยายตัว หากเศรษฐกิจถดถอยไม่นานเกินกว่า 12 เดือนขึ้นไป จำนวนค่าใช้จ่ายในการหาคนและฝึกแรงงาน

ใหม่เข้าแทนที่พนักงานที่ถูกเลิกจ้างไป ย่อมสูงกว่าจำนวนเงินที่จ่ายเป็นค่าแรงให้กับพนักงานบริษัทที่พักรองาน 1 ปีเต็ม ๆ หรืออีกนัยหนึ่ง ระบบการจ้างงานตลอดชีวิตของญี่ปุ่นนี้จะมีประสิทธิภาพได้ก็ต่อเมื่อเศรษฐกิจสามารถขยายตัวได้อย่างต่อเนื่องเท่านั้น

ความสัมพันธ์แบบบริษัทในเครือ (keiretsu) ระหว่างบริษัทประกอบชิ้นส่วนกับบริษัทผลิตชิ้นส่วน ก็เป็นระบบแบบญี่ปุ่นอีกอย่างหนึ่งที่ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ トラバドที่เศรษฐกิจยังขยายตัวอย่างต่อเนื่อง เท่าที่ผ่านมาการซื้อขายสินค้าอย่างต่อเนื่องระหว่างบริษัทในเครืออันเป็นวิธีการบริหารที่ลือชื่อของบริษัทญี่ปุ่น เช่นบริษัทโตโยต้ากับบริษัทลูกทั้งหลายนั้น ถูกมองว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผลิตภัณฑ์ของญี่ปุ่นมีคุณภาพเยี่ยมและมีราคาถูกระบบดังกล่าวนี้เคยได้รับการยกย่องอย่างมากว่าเป็นเคล็ดลับสำคัญประการหนึ่งของการบริหารแบบญี่ปุ่น แต่ปรากฏว่าหลังจากภาวะเศรษฐกิจถดถอยในทศวรรษ 1990 ได้ยืดยาวกว่าที่ทุกคนคาดคิดไว้ บริษัทประกอบชิ้นส่วนได้หันไปซื้อชิ้นส่วนราคาถูกลงจากบริษัทที่ไม่ได้อยู่ในเครือ เป็นผลให้บริษัทลูกก็จำต้องขายสินค้าให้กับบริษัทอื่นที่ไม่ใช่บริษัทแม่ด้วยเช่นกัน ก่อนที่กิจการจะต้องล้มละลายไป ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้ความสัมพันธ์แบบบริษัทในเครือที่ว่านี้ไม่สามารถจะยืนหยัดอยู่ต่อไปได้ไม่ว่าแท้จริงแล้วมันจะดีหรือเลวอย่างไรก็ตาม

การรวมหัวกันทางการค้าก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการขยายตัวอย่างต่อเนื่องของเศรษฐกิจในปลายทศวรรษ 1980 แม้แต่การฮั้วกันทางการค้าซึ่งเป็นธรรมเนียมทางธุรกิจอย่างหนึ่งของญี่ปุ่นก็ยังได้รับการอธิบายว่า “เป็นธรรมเนียมการค้าที่ได้รับการเลือกสรรแล้วอย่างหนึ่ง เพื่อไม่สร้างผู้แพ้ ยับยีนหรือผู้ชนะอย่างขาดลอยขึ้นมาในวงการธุรกิจ” ธรรมเนียมการฮั้วกันทางการค้าในวงการธุรกิจก่อสร้างได้ส่งผลให้ราคาที่อยู่อาศัยในประเทศและนอกประเทศต้องแตกต่างกันอย่างลิบล้อ พวกเขาได้โยนภาระราคาที่ว่านี้ให้กับ

ผู้บริโภคที่ต้องเจียดเงินเดือนแต่ละเดือนมาเพื่อผ่อนซื้อ อย่างไรก็ตาม หากเศรษฐกิจยังเติบโตต่อไปแล้ว ภาระการผ่อนซื้อบ้านของแต่ละคนก็จะเบาลงทุกปี ๆ ทั้งนี้เนื่องมาจากพวกเขาจะมีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพราะผลจากธรรมเนียมการจ้างงานตลอดชีวิตและการขึ้นค่าแรงตามปีทำงาน การมีอัตราเงินเฟ้อในระดับต่ำ ตลอดจนการขึ้นค่าแรงตามอัตราค่าจ้างของตัวเอง ผลผลิต และตราบิตที่เศรษฐกิจยังเติบโตอยู่ บริษัทต่าง ๆ ก็จะไม่รู้สึกว่าการใช้จ่ายในการก่อสร้างอาคารต่าง ๆ นั้นเป็นภาระหนักเกินไปสำหรับตนเอง

ความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดระหว่างเอกชนกับราชการก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สามารถอยู่มาได้ยาวนานกว่า 45 ปีหลังสงคราม ตราบที่เศรษฐกิจยังเติบโตอย่างต่อเนื่อง เหตุที่อัตราการลงทุนเพื่อสาธารณประโยชน์ของแต่ละกระทรวงทบวงกรมถูกแบ่งอย่างตายตัวนั้น ก็เนื่องมาจากความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดระหว่างเอกชนกับราชการนั่นเอง

นักการเมือง ข้าราชการ พ่อค้าและนักธุรกิจนั้น เป็นตัวแปรสำคัญ 3 ประการ (แผ่นเหล็กสามเหลี่ยม) ที่อยู่เบื้องหลังระบบแบบญี่ปุ่น หากเงินจำนวนมหาศาลจากพ่อค้าและนักธุรกิจเป็นเม็ดเลือดที่ไหลผ่านหลอดเลือดแดงใหญ่แล้ว อำนาจและบารมีของข้าราชการก็เปรียบเสมือนกับเม็ดเลือดในหลอดเลือดดำ เมื่อธุรกิจมีผลกำไรลดน้อยลงก็ย่อมเสมือนกับว่าหัวใจทำงานอ่อนแอส่งผลให้ความดันในหลอดเลือดแดงต่ำลงไปด้วย ซึ่งท้ายสุดตัวแปรทั้งสามที่เกี่ยวข้องก็จะแก่ตายไป แต่ถ้าถามว่าแผ่นเหล็กสามเหลี่ยมที่วันนี้ได้แก่จนไม่สามารถฟื้นคืนชีวิตอีกครั้งหรือไม่ ข้าพเจ้าคงไม่สามารถตอบได้ว่าพวกเขาหมดแรงไปเสียแล้ว ทั้งนี้เพราะเจ้าแผ่นเหล็กสามเหลี่ยมนี้อาจจะฟื้นตัวกลับมาอีกเมื่อใดก็ได้เมื่อเศรษฐกิจและการเมืองแบบอนุรักษนิยมฟื้นตัว ตราบใดที่ระบบราชการแบบญี่ปุ่นยังเป็นเครื่องรองรับการเมืองแบบญี่ปุ่นอยู่ดังนี้ แต่ก็ไม่น่าเหมือนกัน “แผ่นเหล็กสามเหลี่ยม” นั้นจริง ๆ แล้ว อาจจะเป็นแค่ “แผ่นสแตนเลสสามเหลี่ยม” ก็ได้

ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม ระเบียบต่าง ๆ ที่จำกัดไม่ให้เกิดการแข่งขันแบบเสรี การเข้าไปช่วยกันถือหุ้นของบริษัทในเครือ (cross holding) ความแตกต่างกันระหว่างราคาสินค้าในประเทศและต่างประเทศ และระบบการระบายสินค้าที่สลับซับซ้อนล้วนแล้วแต่เป็นระบบที่สามารถอยู่ได้ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าเศรษฐกิจจะเติบโตอย่างต่อเนื่อง

ถึงเวลาแล้วที่จะต้องปฏิรูประบบและประเพณีต่าง ๆ แบบญี่ปุ่นใหม่

“การรองรับซึ่งกันและกันของระบบ” (institutional complimentary) หมายถึงการที่ระบบหรือประเพณีแต่ละอย่างไม่ได้มีกลไกที่ทำงานอย่างเป็นอิสระต่อกัน แต่จะพึ่งพาอาศัยและรองรับซึ่งกันและกัน ระบบการชั่งกันทางการค้าหรือระบบจ้างงานตลอดชีวิต ระบบจ่ายค่าแรงตามอายุการทำงาน การเข้าไปดูแลแนะนำของทางราชการ และระเบียบประเพณีที่ข้าราชการและเอกชนเกี่ยวข้องกันอย่างลึกซึ้งตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นระบบที่รองรับซึ่งกันและกันที่เห็นได้ชัด ดังนั้นในการปฏิรูประบบและประเพณีต่าง ๆ ถ้าแก้แต่ลำพังระบบใดระบบหนึ่งโดยที่ไม่ไปจับต้องระบบที่เหลือแล้วการปฏิรูปดังกล่าวย่อมไม่เกิดผลใด ๆ ทั้งสิ้น

ตัวอย่างที่เข้าใจได้ง่ายที่สุดคือระบบการศึกษาของญี่ปุ่น คงจะไม่มีใครในญี่ปุ่นที่เห็นด้วยกับการที่นักเรียนต้องสอบแข่งขันกันอย่างสูงเช่นทุกวันนี้แน่ แต่ปัญหาดังกล่าวก็ไม่มีที่ท่าว่าจะได้รับการแก้ไขให้ดีขึ้นแต่อย่างใด เหตุผลเพราะว่าตราบไคที่ระบบการจ้างงานตลอดชีพยังอยู่การสอบแข่งขันก็จะมีต่อไป กล่าวคือ ตราบไคที่บริษัทต่าง ๆ ยังใช้วิธีจ้างงานแบบตลอดชีพอยู่ การทำงานในบริษัทใหญ่ ๆ ย่อมจะมีความมั่นคงมากกว่าบริษัทเล็ก ๆ และแน่นอนเพื่อที่จะเข้าทำงานในบริษัทใหญ่ ๆ ได้ การมีประวัติการศึกษาจากมหาวิทยาลัยชื่อดังของประเทศก็ย่อมเป็นข้อแม้ที่ค่อนข้างสำคัญ ซึ่งท้ายสุดก็ย่อมส่งผลให้

การสอบแข่งขันเข้ามหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงรุนแรงขึ้นด้วย จริงอยู่ที่มีเสียงจากหลายฝ่ายเสนอให้จัดวิธีสอบแข่งขันเข้ามหาวิทยาลัยด้วยวิธีสอบสัมภาษณ์หรือวิธีอื่น ๆ แทนการสอบข้อเขียนวงกลมรอบคำตอบที่ถูกต้องเช่นทุกวันนี้ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ข้าพเจ้าคิดว่าการจัดลำดับคะแนนของผู้สอบด้วยวิธีให้เขียนเรียงความหรือสัมภาษณ์ ฯลฯ นั้นยากกว่าที่คิดมาก ทั้งนี้เพราะตราบไต่ที่ผู้ให้คะแนนก็เป็นมนุษย์ปุถุชนธรรมดา ๆ คนหนึ่งแล้ว การให้คะแนนย่อมไม่สามารถทำได้ “อย่างยุติธรรม” ที่สุด เท่าที่กล่าวมาคร่าว ๆ ข้างต้น จะพบว่าระบบการศึกษาของญี่ปุ่นนั้นเป็นผลมาจากระบบการสอบแข่งขัน ระบบการรับพนักงานและการจ้างงานแบบตลอดชีวิตของบริษัท และระบบเหล่านี้ยังรองรับซึ่งกันและกันอีกด้วย เพราะฉะนั้นการที่จะปฏิรูประบบการศึกษาใหม่ โดยไม่ไปจับต้องระบบการจ้างงานตลอดชีพ หรือระบบการคัดเลือกพนักงานแล้ว ย่อมไม่สามารถทำให้การสอบแข่งขันอย่างหนักของเด็ก ๆ โดยเฉพาะเด็กมัธยมปลายลดน้อยลงแต่อย่างใด จากที่กล่าวมาข้างต้น คงช่วยให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้ว่า “การรองรับซึ่งกันและกันของระบบ” นั้นส่งผลอย่างไรบ้าง

ตามจริงแล้ว อาจเป็นโชคคิของญี่ปุ่นเสียด้วยซ้ำไปที่เกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอยในทศวรรษ 1990 ขึ้น เพราะมันได้ช่วยเร่งให้ระบบต่าง ๆ แบบญี่ปุ่นเริ่มพังทลายลง ระบบญี่ปุ่นนี้เป็น “ระบบที่เหมาะสมที่สุด” อย่างไม่ต้องสงสัยสำหรับสังคมอุตสาหกรรมในระยะสุดท้าย แต่ไม่ว่าระบบใด ๆ ก็ตาม ก็ไม่มีระบบไหนที่จะดีเลิศไปหมด โดยเฉพาะหลังจากที่ญี่ปุ่นเริ่มก้าวเข้าสู่สังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรมแล้ว ข้าพเจ้าเชื่อว่าระบบญี่ปุ่นที่วันนี้จะกลายเป็น “ระบบที่ไม่เหมาะสมที่สุด” ไป เมื่อเปรียบเทียบกับอเมริกาแล้ว ระบบต่าง ๆ ของญี่ปุ่นไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การบริหาร หรือการปกครอง ก็ตาม ต่างมีกลไกที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ตรงนี้เองที่ถ้าหากยกข้อสมมุติฐานของข้าพเจ้าที่ว่า “อเมริกาเป็นประเทศแรกที่สามารถก้าวไปสู่สังคม

หลังการพัฒนาอุตสาหกรรมได้สำเร็จ” มาเป็นจุดยืนแล้ว อาจกล่าวได้ว่าระบบแบบอเมริกาเป็นระบบ “ที่เหมาะสมที่สุด” สำหรับสังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรม

มีนักวิเคราะห์จำนวนไม่น้อยทีเดียวที่พยายามอธิบายว่าแท้จริงแล้วระบบแบบอเมริกานั้น เป็นระบบที่ไม่เหมือนใคร ในขณะที่ระบบแบบญี่ปุ่นเป็นระบบที่มีข้อคล้ายคลึงกับระบบของประเทศต่าง ๆ ในยุโรป แต่ก็ไม่มีใครเลยที่จะอธิบายไว้แม้แต่น้อยว่าอะไรคือ “ความไม่เหมือนใคร” และอะไรคือ “มาตรฐานทั่วไป” สรุปแล้วความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมของระบบจะถูกตัดสินจากสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ระบบนั้น ๆ ถูกนำไปใช้ ระบบต่าง ๆ ที่เคยเหมาะสมกับสังคมศักดินาไม่อาจจะทำงานอย่างมีประสิทธิภาพได้หลังจากที่สังคมเปลี่ยนมาเป็นสังคมแบบทุนนิยม ฉะนั้นนั่นเอง เมื่อสภาพแวดล้อมทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป ระบบต่าง ๆ ก็จำเป็นต้องวิวัฒนาการตัวเองตามไปด้วย ตามทฤษฎีวิวัฒนาการของดาร์วิน (Darwin) ระบบใดก็ตามที่ไม่ยอมวิวัฒนาการตัวเอง ระบบนั้นก็จะต้องเสื่อมถอยไปอย่างทีเซอร์เบิร์ด สเปนเซอร์ (Herbert Spencer) นักปราชญ์ชาวอังกฤษเคยกล่าวไว้ว่า คนที่ปรับตัวได้และไม่ฝืนธรรมชาติเท่านั้นที่จะสามารถอยู่รอด

ข้าพเจ้าคิดว่าหากจะเสียเวลานานั่งถกเถียงกันถึงเรื่องความแตกต่างของระบบ หรือการจัดประเภทของระบบแล้ว เราควรจะเอาเวลามาช่วยกันคิดว่าระบบใดที่จะเหมาะสมกับสังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรม และควรปรับปรุงแก้ไขระบบของญี่ปุ่นทั้งที่มีมาในอดีตและปัจจุบันอย่างไรบ้าง เพื่อที่จะผลักดันให้ญี่ปุ่นสามารถก้าวไปสู่สังคมดังกล่าวนั้นดีกว่า ข้าพเจ้าเชื่อว่าระบบแบบอเมริกาน่าจะเป็นตัวอย่างที่ใช้อ้างอิงได้ไม่มากนักน้อย

1.3 การล่มสลายของระบบการเมืองในปี 1955 กับความยุ่งเหยิงทางการเมือง

การสิ้นสุดลงของการเมืองในรูปแบบที่พรรคเสรีประชาธิปไตย
เป็นพรรครัฐบาลตลอดกาล

หลังจากเข้าสู่ทศวรรษสุดท้ายของคริสต์ศตวรรษที่ 20 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกแผ่นดินขึ้นติด ๆ กันทั้งในญี่ปุ่นและทั่วโลก สำหรับความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นในญี่ปุ่นนั้นสามารถแยกแยะได้ดังต่อไปนี้

การเมืองในรูปแบบที่พรรคเสรีประชาธิปไตยคงเป็นพรรคเดียวเท่านั้นที่ครองอำนาจทางการเมืองมาตลอด (Gojuu Go Nen Taisei) ได้สิ้นสุดลงตอนฤดูร้อนของปี 1993 การเมืองในรูปแบบที่วานัก่อตัวขึ้นมาในปี 1955 อันเป็นที่สมาชิกรพรรคสังคมนิยมฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวาได้รวมตัวกันจัดตั้งพรรคสังคมนิยมแห่งญี่ปุ่นขึ้นมาเมื่อเดือนตุลาคม และถดถอยจากนั้นมาเพียง 2 เดือนคือในเดือนธันวาคม พรรคประชาชน (Minshuto) กับพรรคเสรีภาพ (Jijuto) ก็ได้รวมตัวกันจัดตั้งพรรคเสรีประชาธิปไตย (Jijuminshuto) ขึ้น ต่อมาในปี 1958 สมาชิกพรรคสังคมนิยมฝ่ายขวาได้พากันแยกตัวออกไปตั้งพรรคใหม่ที่มีชื่อว่าพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย (Minshushakaito) ทำให้สหภาพแรงงานซึ่งเป็นฐานอำนาจที่สำคัญของพรรคสังคมนิยมต้องแตกเป็นสองฝ่ายคือ ฝ่ายสนับสนุนพรรคสังคมนิยมกับฝ่ายสนับสนุนพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย และต่อมาในปี 1960 นายซาบูโร อะดะ สมาชิกคนหนึ่งของพรรคสังคมนิยมฝ่ายขวาก็ได้แยกตัวออกไปจัดตั้งกลุ่มอิสระทางการเมืองที่มีชื่อว่า กลุ่มสังคมนิยมประชาธิปไตย (Shakaiminshu Rengo) นอกเหนือไปจากนั้น ในปี 1958 นี้ยังเกิดพรรคการเมืองใหม่ที่มีชื่อว่าพรรคโคเมโต (Komeito) อันเป็นพรรคที่มีฐานอำนาจอยู่ที่โซกะกัไกซึ่งเป็นนิกายคฤหัสถ์ศาสนา

เท่าที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าในระหว่างปี 1955 ถึงปี 1993 พรรคเสรีประชาธิปไตยซึ่งเป็นพรรครัฐบาลสามารถรักษาความมั่นคงทางองค์กรมาได้ตลอด ในขณะที่พรรคฝ่ายค้านและฐานเสียงที่สำคัญคือสหภาพแรงงานได้แตกแยกกันครั้งแล้วครั้งเล่าจนอ่อนแรงไปเองในท้ายที่สุด เป็นผลทำให้พรรคเสรีประชาธิปไตยสามารถดำรงตำแหน่งพรรครัฐบาลเพียงพรรคเดียวติดต่อกันกว่า 38 ปี ยาวนานอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ของประเทศทุนนิยมอื่น ๆ หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา

การเมืองในรูปแบบดังกล่าวนี้เริ่มแสดงอาการว่าใกล้จะสิ้นสุดลงเป็นครั้งแรกเมื่อนายอิชิโร โอะฮาวาได้แยกตัวออกจากพรรคเสรีประชาธิปไตยไปจัดตั้งพรรคชินสไต (Shinscito) เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน ปี 1993 ซึ่งก่อนหน้านั้นไม่นานนัก นายโมริชิโร โฮโซะกาว่า และนายมาซาโยชิ ทาเกะมูระ ต่างก็พากันดีตัวออกห่างจากพรรคเสรีประชาธิปไตยออกไปจัดตั้งพรรคของตนเองใหม่คือ พรรคนิฮอนชินโต (Nihon Shinto) และพรรคชินโตสะกิกากะ (Shinto Sakigake) ทั้งนี้เพื่อที่จะเตรียมตัวรับการเลือกตั้งที่จะมีขึ้นในวันที่ 18 เดือนกรกฎาคมปีเดียวกันนั้น คณะแนวเสียงจำนวนมากได้ถูกเทไปให้พรรคการเมืองที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ เหล่านี้ ส่งผลให้พรรคเสรีประชาธิปไตยคงได้เพียง 223 ที่นั่งไม่ถึงครึ่งหนึ่งของเสียงข้างมากในรัฐสภาเช่นในอดีต และในวันที่ 9 เดือนสิงหาคม นายโมริชิโร โฮโซะกาว่าก็ถูกดันขึ้นมารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีภายใต้การสนับสนุนจากพรรคร่วมรัฐบาล 7 พรรค

สื่อมวลชน นักธุรกิจ ตลอดจนรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ พากันยินดีต่อการจัดตั้งรัฐบาลของนายคาโฮโซะกาว่า ในคำปราศรัยฉลองการเข้ารับตำแหน่งนายคาโฮโซะกาว่าในครั้งนั้น นายโฮโซะกาว่าได้ประกาศด้วยน้ำเสียงหนักแน่นว่าจะทำลายความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิดของนักการเมือง ข้าราชการ และพ่อค้าสร้างความตื่นตระหนกให้กับสังคมในขณะนั้นอย่างมาก อีกทั้งนโยบายของรัฐบาลโฮโซะกาว่ายังดูเหมือนว่าจะสามารถเรียกเสียงสนับสนุนอย่างท่วมท้น

จากประชาชนจำนวนมากที่เริ่มเบื่อหน่ายกับการครอบครองอำนาจทางการเมืองกว่า 38 ปีเต็มของพรรคเสรีประชาธิปไตยได้อีกด้วย นอกจากนี้รัฐบาลของเขายังมีความแปลกใหม่ตรงที่มีพรรคสังคมนิยมซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้านตลอดกาลมาเข้าร่วมเป็นพรรครัฐบาลด้วย

อะไรคือรัฐบาล “ตกกระไดพลอยโจน”

แต่ปรากฏว่าเหตุการณ์กลับเปลี่ยนแปลงไปในทางตรงกันข้ามกับที่หลาย ๆ คนพยากรณ์ไว้ รัฐบาลโฮโซะกะกว่าคงมีอายุได้เพียงแค่ 8 เดือนเท่านั้นในเดือนเมษายนปี 1994 นายโฮโซะกะกว่าได้ตัดสินใจทิ้งตำแหน่งนายกฯอย่างง่ายดาย เนื่องมาจากแรงกดดันจากพรรคสังคมนิยมและพรรคสาขาคีคาเคะพรรคร่วมรัฐบาลที่ไม่เห็นด้วยอย่างรุนแรงกับโครงสร้างภายในพรรคที่นายคาโฮโซะกะกว่าได้เสนอต่อคณะรัฐมนตรี เป็นผลให้ในวันที่ 25 เดือนเดียวกัน นายซุโตะมุ ฮาตะต้องเข้ารับตำแหน่งนายกฯแทน ทั้ง ๆ ที่ไม่มีเสียงข้างมากในสภา ทำยัฐบาลของนายฮาตะก็ต้องจบสิ้นลงเพียง 2 เดือนหลังจากนั้นตามที่ทุกคนคาดหมายไว้ ในวันที่ 29 เดือนมิถุนายน นายโทะมิอิจิ มุระยาม่า นักการเมืองวัยเด็กจากพรรคสังคมนิยมผู้ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากพรรคเสรีประชาธิปไตยและพรรคสาขาคีคาเคะก็เข้ามารับหน้าที่จัดตั้งรัฐบาลแทน ส่วนพรรคชินเสโต พรรคนิฮอนชินโต พรรคมินชะโต และพรรคโคเมโดซึ่งต้องออกไปเป็นพรรคฝ่ายค้านก็ได้รวมตัวกันจัดตั้งพรรคการเมืองใหม่คือ พรรคชินชินโต (Shinshinto) ขึ้นเมื่อวันที่ 10 เดือนธันวาคม ปีเดียวกันนั้น

ตอนแรก ๆ หลาย ๆ คนพากันเรียกรัฐบาลของนายคามุระยาม่าว่ารัฐบาล “ตกกระไดพลอยโจน” [Yago, Yago ในภาษาญี่ปุ่นหมายถึง “การที่หญิงชายได้เสียกันโดยไม่มีกรแลกเปลี่ยนสินสอดทองหมั้น” (พจนานุกรมโคจิเอน)] จริงหรือที่ว่าการร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลของพรรคสังคมนิยมกับพรรคเสรีประชา-

ธิปไตย นั้นเป็นสิ่งที่กะทันหันตกกระไดพลอยโจนอย่าง ที่ทุกคนกล่าวขาน เมื่อพิจารณาจากสถานการณ์ในตอนนั้นแล้ว ข้าพเจ้าต้องขอบอกว่าไม่น่าใช่ จะเห็นได้ว่า นายอิชิโร โอะซาว่า หัวหน้าพรรคชินseitō นักการเมืองที่ค่อนข้างแปลกไม่เหมือนใครและเป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังการจัดตั้งรัฐบาลโฮโซะกะว่าได้ กล่าวไว้อย่างชัดเจนในหนังสือของเขาเรื่อง *Nihon Kaizo Keikaku, Kodansha, 1993* (โครงการปฏิรูปญี่ปุ่น) ว่าพรรคของเขาเป็นพรรคอนุรักษนิยมใหม่ แตกต่างกับพรรคเสรีประชาธิปไตยซึ่งเดิมที่เป็นที่รวมของบรรดานักการเมืองที่ไม่มีอุดมคติหรืออุดมการณ์ทางการเมืองแต่อย่างใด จะว่าไปแล้วอุดมการณ์เพียงประการเดียวของพรรคเสรีประชาธิปไตยในสมัยสงครามเย็นคือ “การต่อต้านคอมมิวนิสต์” เท่านั้น ด้วยเหตุนี้เองที่นายโอะซาว่า นักการเมืองอนุรักษนิยมใหม่ต้องแยกตัวออกจากพรรคเสรีประชาธิปไตยไปจัดตั้งพรรคชินseitō เพื่อที่จะหาโอกาสแสดงความคิดเห็นและอุดมการณ์ทางการเมืองของตนต่อสาธารณชน สำหรับนายโอะซาว่าแล้วอุดมการณ์ดังกล่าวหมายถึงการปฏิรูปหลาย ๆ คนอาจสับสนว่าการปฏิรูปเป็นอะไรที่ขัดแย้งกับความคิดแบบอนุรักษนิยม แต่แท้จริงแล้วต้องไม่ลืมว่าการปฏิรูปภายใต้ความคิดแบบอนุรักษนิยมใหม่ก็เป็นการปฏิรูปอีกแบบหนึ่งด้วย กล่าวคือ การปฏิรูปที่นายโอะซาว่า หมายถึงคือ การปฏิรูปแบบอนุรักษนิยมใหม่มุ่งเน้นการสร้างตลาดเสรีและความโปร่งใสนั่นเอง

หลังจากสงครามเย็นสิ้นสุดลง พรรคเสรีประชาธิปไตยซึ่งเคยยึดถือว่าการต่อต้านคอมมิวนิสต์เป็นเอกลักษณ์ประการเดียวของพรรคมาตลอด ต้องตกอยู่ในสภาพวิกฤตทางเอกลักษณ์ (identity crisis) ไปโดยปริยาย (เพราะตัวเองก็ไม่ว่าตนคือใคร) แล้วยังเกิดความแตกแยกภายในพรรคอีกด้วย แต่อย่างไรก็ตาม นับเป็นโชคของพรรคเสรีประชาธิปไตยเอามาก ๆ ที่บรรดาพรรคใหม่ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น พรรคชินseitō ที่ประกาศตนเป็นอนุรักษนิยมใหม่ พรรคสะดึกาเคะประกาศตนเป็นเสรีนิยม พรรคนิฮอนชินโตดูจะมีสี

ของความเป็นเสรีนิยมสูงพรรคสังคมนิยมยืนยันว่าตนเป็นนักสังคมนิยมประชาธิปไตย และพรรคมิเนสโซตาได้ซึ่งจัดตั้งรัฐบาลร่วมเสียดก่อนโดยไม่ได้มีการเคลียร์กันเรื่อง ความแตกต่างทางอุดมการณ์ทางการเมืองแต่อย่างใด สำหรับข้าพเจ้าแล้วต้อง บอกว่าน่าประหลาดใจจริง ๆ ที่พรรคการเมืองซึ่งมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่ แตกต่างกันเช่นนั้นสามารถจัดตั้งรัฐบาลร่วมขึ้นมาได้ และในทางตรงกันข้าม การที่รัฐบาลร่วมของพวกเขาสามารถอยู่ได้เพียงแค่ 8 เดือนนั้นก็นับเป็น ผลลัพธ์ที่แสนจะธรรมดาเหมายาก ๆ หากถามว่าทำไมถึงได้เกิดรัฐบาล “ตกกระไดพลอยโจน” เช่นนั้นขึ้นมาได้ ก็ต้องตอบว่าเป็นเพราะว่านักการเมือง เองเท่าที่ผ่านมามีไม่ได้ตระหนักถึงลัทธิอุดมการณ์ทางการเมืองของตนเลย เป็นผลให้ไม่มีการคอกย้ำในเรื่องของความแตกต่างทางอุดมการณ์ทางการเมือง ซึ่งกันและกัน

และจากการที่พรรคเสรีประชาธิปไตยต้องสูญเสียเก้าอี้รัฐบาลไปในครั้งนี้ ทำให้พรรคต้องแสดงตนออกมาให้ชัดเจนว่าแตกต่างกับพรรคซินเสโตอย่างไร คิดว่าทางเลือกทางเดียวของพรรคในตอนนั้นคือ การประกาศตนเป็นเสรีนิยม แน่นอนที่ว่าไม่ใช่ชนักการเมืองทุกคนในพรรคเสรีประชาธิปไตยจะคิดว่าตนเป็น พวกเสรีนิยม และพรรคเองก็ไม่ได้กำหนดลงไปอย่างชัดเจนว่าตนจะเลือกเดิน เกมส์การเมืองแบบเสรีนิยมแต่อย่างใด กล่าวคือการแสดงตนว่าเป็นเสรีนิยม ของพรรคในครั้งนั้นเป็นผลโดยตรงมาจากการที่พรรคต้องการจะแสดงตนให้ แตกต่างกับพรรคซินเสโต และเกิดจากการบังเอิญที่ว่าในทีมผู้บริหารพรรค ในเวลานั้นมีนักเสรีนิยมปะปนอยู่ด้วยมากเท่านั้นเอง แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม อุดมการณ์เสรีนิยมนี้ก็สามารถเข้ากันได้เป็นอย่างดีกับชื่อของพรรคที่รวมคำว่า “เสรีภาพ” (liberal) กับ “ประชาธิปไตย” (democracy) เข้าไว้ด้วยกัน ไม่ว่าพรรคจะตั้งใจให้มันเป็นเช่นนั้นจริงหรือไม่ก็ตาม

ส่วนพรรคสังคมนิยมนั้นก็ต้องโยนอุดมการณ์ทางการเมืองแบบมาร์กซิสต์ ทิ้งไปอย่างง่ายดาย หลังจากที่ประเทศต่าง ๆ ที่เคยปกครองด้วยระบอบ

สังคมนิยมต้องวินาศไปติด ๆ กัน โดยเปลี่ยนตนเองมายึดเอาลัทธิสังคมนิยมประชาธิปไตยเป็นเอกลักษณ์ใหม่แทน ดังนั้นในสภาพที่มีขั้วการเมือง 3 ขั้วด้วยกันกล่าวคือ ขั้วอนุรักษนิยม ขั้วเสรีนิยม และขั้วสังคมนิยมประชาธิปไตยเกิดขึ้น การจัดตั้งรัฐบาลร่วมย่อมเป็นไปได้เพียง 2 รูปแบบเท่านั้น คือ อนุรักษนิยมกับเสรีนิยม หรือเสรีนิยมกับสังคมนิยมประชาธิปไตย หรืออีกนัยหนึ่งคือ ไม่มีทางเป็นไปได้ที่ขั้วอนุรักษนิยมจะไปรวมกับขั้วของสังคมนิยมประชาธิปไตยได้ ดังนั้น รัฐบาลร่วมระหว่างพรรคเสรีประชาธิปไตยกับพรรคสังคมนิยมจึงไม่ใช่รัฐบาล “ตกกระไดพลอยโจน” เช่นที่หลาย ๆ คนขนานนามให้แต่อย่างใด ตรงกันข้าม รัฐบาลของนายโฮโซเกกาวานันนั้นแหละที่เป็นรัฐบาล “ตกกระไดพลอยโจน” เอง ในสายตาของข้าพเจ้า

ในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 20 เดือนตุลาคมปี 1996 ถึงแม้ว่าพรรคเสรีประชาธิปไตยจะได้ที่นั่งเพียง 239 ที่นั่งก็ตาม แต่มันก็เป็นจำนวนที่ห่างจากครึ่งหนึ่งไปเพียง 12 ที่นั่งเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาจากอัตราการไปใช้สิทธิของประชาชนซึ่งเท่ากับเพียงร้อยละ 58 แล้ว ก็สามารถยืนยันได้ว่า ผู้คนในประเทศนี้กำลังขาดความสนใจทางการเมืองอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน สาเหตุที่ทำให้ผู้คนไม่สนใจการเมืองนั้นอาจแยกแยะได้หลายประการด้วยกัน แต่สาเหตุที่สำคัญที่สุดนั้นคือ การไม่มีความแตกต่างระหว่างพรรคการเมืองต่าง ๆ นั่นเอง กล่าวคือทั้งพรรคเสรีประชาธิปไตยซึ่งเป็นพรรคการเมืองใหญ่ที่สุด และพรรคชินชินโดอันเป็นพรรคการเมืองใหญ่เป็นที่สอง ต่างก็ยึดลัทธิอนุรักษนิยมและเสรีนิยมปะปนกันโดยไม่สามารถแยกออกได้อย่างชัดเจน ดังนั้นประชาชนจำนวนมากจึงรู้สึกว่าคุณตนจะไม่สามารถเห็นการต่อสู้ทางนโยบายระหว่างพรรคการเมืองทั้งสองได้ จึงพากันสละสิทธิไม่ไปเลือกตั้ง

อนุรักษนิยมกับเสรีนิยมแตกต่างกันอย่างไร

เท่าที่ผ่านมามหาเลือกของอุดมการณ์ทางการเมืองในประเทศนี้คงมีเพียง 2 ทางเท่านั้น กล่าวคือต่อต้านคอมมิวนิสต์ (อนุรักษ) หรือไม่ก็ยอมรับ (ปฏิรูป) ดังนั้นสำหรับผู้มีสิทธิเลือกตั้งแล้ว การเลือกอะไรอย่างหนึ่งจากการเมืองสองอย่างข้างต้นย่อมเป็นเรื่องง่ายดาย ผิดกับประเทศพัฒนาแล้ว จำนวนมากที่การตัดสินใจแตกต่างเพียงเล็กน้อยของทางเลือกแต่ละอันนั้น จะละเอียดอ่อนกว่ามาก ตัวอย่างเช่น ในอเมริกา ผู้สนับสนุนพรรครีพับลิกันกับพรรคเดโมแครตจะถูกแบ่งชัดเจนเป็นพวกอนุรักษนิยมกับพวกเสรีนิยม

อนุรักษนิยมหมายความว่าความถึงการวางตัวอยู่บนจุดยืนดังต่อไปนี้ กล่าวคือ ในทางเศรษฐกิจจะยึดการทำงานของกลไกตลาดเป็นหลัก ถือว่าการแทรกแซงตลาดของรัฐจะไม่ส่งผลดีอะไรเลยแถมยังนำมาซึ่งผลลัพธ์ในทางลบเท่านั้น และยึดถือความพยายามในการช่วยเหลือและแสวงหาผลกำไรด้วยตัวเองเป็นแรงผลักดันที่สำคัญของเศรษฐกิจแบบเสรี ดังนั้นรัฐจะต้องไม่เข้าไปแทรกแซงตลาดอย่างมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การมีรัฐบาลขนาดเล็ก การโอนกิจการของรัฐไปเป็นธุรกิจเอกชน การผ่อนคลายกฎระเบียบ การให้ความสำคัญกับการเก็บภาษีทางอ้อม การลดช่องว่างทางอัตราภาษีรายได้ส่วนบุคคลให้น้อยลง การลดภาษีรายได้ การประหยังบประมาณทางด้านสวัสดิการสังคม การให้ความสำคัญกับนโยบายสถาบันการเงินเพื่อควบคุมปัญหาเงินเพื่อ ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เป็นรายละเอียดบางประการของนโยบายของนักอนุรักษนิยมทั้งนั้น

นโยบายทางเศรษฐกิจของพวกอนุรักษนิยมจะตั้งอยู่บนจุดยืนที่ว่ารัฐจะต้องวางนโยบายการคลังให้ดีที่สุด โดยเฉพาะนโยบายการควบคุมสถาบันการเงิน และในบรรดานักอนุรักษนิยมด้วยกันยังสามารถแบ่งออกได้อีกเป็นสองพวกใหญ่ ๆ คือ พวกที่เห็นว่าหน้าที่ที่สำคัญประการเดียวของหน่วยงานที่ทำหน้าที่ดูแลสถาบันการเงินคือ ต้องรักษาอัตราเงินต้นสำรอง (money supply) ไว้ให้

สมาชิกรัฐสภาใช้เวลา พวกนี้ถูกเรียกกันว่าพวก Monetarism กับอีกพวกหนึ่ง ที่เห็นว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการเงินต้องมีหน้าที่รักษาสภาพคล่องทางเศรษฐกิจด้วยการปรับจำนวนเงินทุนสำรองตามอัตราดอกเบี้ยมาตรฐาน (bank rate) กล่าวโดยรวม ๆ แล้ว สิ่งนี้นักเศรษฐศาสตร์แบบอนุรักษนิยมให้ความสำคัญที่สุดในการวางนโยบายเศรษฐกิจของประเทศคือ การป้องกันการเกิดปัญหาเงินเฟ้อ

สำหรับทางด้านนโยบายสังคมนั้น พวกอนุรักษนิยมจะเน้นการรักษา กฎระเบียบของบ้านเมืองอย่างเข้มงวด และจะส่งเสริมเฉพาะชนบทรวมชนนิยม ที่เห็นว่าเป็นทางที่ถูกต้อง พวกเขายังถูกจัดให้เป็นพวกเคร่งครัดต่อกฎหมาย "ไม่ผ่อนผันให้กับ "พวกนอกรีต" ไปจากกฎหมายหรือชนบทรวมชนนิยม ตัวอย่าง เช่น จะไม่เอื้ออาทรต่อคนที่มีรักร่วมเพศ คนใช้ที่ติดยาเสพติด หรือหญิงที่ให้กำเนิดบุตรโดยไม่ได้แต่งงาน ครั้งหนึ่งนาย Kingrid สมาชิกสภาองเกรส ของสหรัฐฯ ซึ่งอดีตเคยเป็นนักเศรษฐศาสตร์ผู้ได้รับการกล่าวขานในฐานะของ ตัวแทนกลุ่มอนุรักษนิยม ได้เสนอความคิดเห็นของตนต่อการที่รัฐบาลให้ความช่วยเหลือทางการเงินต่อครอบครัวที่แม่ของเด็กต้องเลี้ยงดูลูกตามลำพัง ควรจะยกเลิกระบบการช่วยเหลือดังกล่าวเสีย เปลี่ยนมาสร้างบ้านเด็กกำพร้า แทนจะดีกว่า เพราะนอกจากจะช่วยลดงบประมาณได้แล้ว เด็ก ๆ ยังจะมีความสุขมากกว่าด้วย ความเห็นข้างต้นของเขาได้กลายเป็นที่กล่าวขานกันไป ทั่วอเมริกาอยู่พักหนึ่ง อาจกล่าวอย่างหยาบ ๆ ก็ได้ว่า พวกอนุรักษนิยมเป็น พวกที่ทำให้เสรีทางเศรษฐกิจอย่างสูงแต่ตรงกันข้ามกลับไม่สนใจเสรีภาพทางสังคม ส่วนพวกอนุรักษนิยมใหม่จะเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญอย่างมากกับการเปิดเสรีทาง เศรษฐกิจ และแสดงความเข้าใจกับ "พวกนอกรีต" มากขึ้น

ส่วนเสรีนิยมนั้นจะหมายถึงผู้ที่ยึดจุดยืนดังต่อไปนี้ ก่อนอื่นทางด้าน สังคมจะพยายามกำจัดารดูถูกเหยียดหยามที่เกิดมาจากเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา ปทัสถานทางสังคม ฯลฯ แสดงความเข้าใจต่อ "พวกนอกรีต" เสนอแนวทาง

ในการอยู่ร่วมกันกับคนที่แปลกแตกต่างไปจากผู้อื่น และให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอในสังคม ส่วนทางด้านเศรษฐกิจจะเชื่อว่ากลไกของตลาดหรือเศรษฐกิจแบบเสรีจะไม่สามารถแก้ปัญหาความไม่สมดุลทางเศรษฐกิจที่อาจเกิดขึ้นได้ เช่น ปัญหาการว่างงาน ฯลฯ ดังนั้นจึงจำเป็นที่รัฐบาลจะต้องเข้าไปแทรกแซงตลาดบ้างในบางครั้ง นโยบายที่พวกเขาให้ความสำคัญประการหนึ่งคือ นโยบายทางสวัสดิการสังคมที่จะเป็นเครื่องมือช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอในสังคม เช่น ด้วยการลดช่องว่างทางรายได้ เมื่อเปรียบเทียบกับพวกอนุรักษนิยมแล้ว พวกเสรีนิยมจะเน้นการแก้ปัญหาการว่างงานมากกว่าปัญหาเงินเฟ้อ ดังนั้นนโยบายการคลังจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับพวกเขามาก หรืออีกนัยหนึ่งอาจกล่าวหาว่า ๆ ได้ว่า พวกเสรีนิยมจะมีจุดยืนอยู่ที่การไม่เปิดเสรีทางเศรษฐกิจ แต่ให้เสรีภาพสูงทางสังคม

ในทางเศรษฐศาสตร์แล้ว วิชาเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์จะถูกจัดให้เป็นพวกเสรีนิยม ในขณะที่พวกวิชาเศรษฐศาสตร์แบบดั้งเดิม (classic school) จะเป็นพวกอนุรักษนิยม และเมื่อดูเฉพาะนโยบายทางเศรษฐศาสตร์แล้ว นโยบายโดยรวมของพวกเสรีนิยมจะเน้นการให้สวัสดิการทางสังคมในระดับสูง ในขณะที่พวกอนุรักษนิยมจะให้ความสนใจกับการให้สวัสดิการทางสังคมในระดับต่ำ และพวกแรกจะเน้นการเติบโต (การจ้างงาน) ของเศรษฐกิจเป็นหลัก ในขณะที่พวกหลังจะเน้นเรื่องการแก้ปัญหาเงินเฟ้อ

ที่กล่าวมาข้างต้นคงเป็นเพียงบทสรุปทางทฤษฎีเท่านั้น ในการเมืองแท้จริงแล้วย่อมไม่สามารถจะขีดเส้นแบ่งเขตแดนได้อย่างชัดเจนว่าตรงไหนคือเสรีนิยม และตรงไหนคืออนุรักษนิยม ตัวอย่างเช่น นโยบายของประธานาธิบดีคลินตัน พรรคเดโมแครตเองก็มีหลายจุดที่เป็นเสรีนิยม แต่เขาก็ไม่เหมือนกับแฟลงคลิน รัสเวลท์ หรือ จอห์น เอฟ. เคนเนดี ที่มีภาพพจน์ของนักเสรีนิยมแต่อย่างใด อาจกล่าวได้ว่าพรรคเดโมแครตทุกวันนี้มีแนวโน้มของความเป็นเสรีนิยมน้อยลงมากกว่าในอดีตที่ผ่านมา

การที่พวกอนุรักษนิยมมีแนวโน้มที่จะเข้าใจ “พวกนอกรีต” มากขึ้น หรือการที่พวกเสรีนิยมมีแนวโน้มที่จะให้ความสำคัญกับกลไกของตลาดมากขึ้น นั้น เป็นผลมาจากการพยายามปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์และกาลเวลาของพวกเขา ไม่ใช่การเบนเข็มเข้าหากันของพวกเขาตามที่บางคนพยายามอธิบาย การอธิบายในทำนองที่ว่าเป็นการมองปัญหาอย่างผิวเผินเท่านั้น อาจกล่าวได้ว่าหากสถานการณ์และเวลาเปลี่ยนแปลงไป พวกเขาก็อาจกลับไปอยู่คู่กันคนละขั้วความคิดอย่างในอดีตเมื่อไรก็ได้

ในการเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาเมื่อปี 1988 ซึ่งเป็นการต่อสู้ชิงตำแหน่งระหว่าง จอร์จ บุช ตัวแทนจากพรรครีพับลิกัน กับ ดุว์คาคิส ตัวแทนจากพรรคเดโมแครต บุชและกลุ่มผู้สนับสนุนเขาได้เพียรพยายาม ย้ำกับผู้คนหลายครั้งหลายหนเพื่อที่จะสร้างภาพลบแก่ดุว์คาคิสด้วยคำพูดประกาศิตที่ว่า “ดุว์คาคิสเป็นเสรีนิยมมากเกินไป” ในสมัยที่ดุว์คาคิสดำรงตำแหน่งผู้ว่าการมลรัฐแมสซาชูเซตส์อยู่ เขาได้ให้ความสำคัญกับปัญหาสิทธิมนุษยชนของนักโทษที่ถูกคุมขังในเรือนจำ และได้เสนอต่อสภามลรัฐให้อนุมัติระบบปล่อยนักโทษให้กลับบ้านได้ระหว่างสุดสัปดาห์ แต่ปรากฏว่าหลังจากเริ่มนำระบบดังกล่าวมาใช้ได้ไม่นานนัก ก็ได้เกิดคดีข่มขืนฆาตกรรมหญิงสาวโดยนักโทษคนหนึ่งขึ้น บุชจึงได้นำเรื่องราวเกี่ยวกับคดีดังกล่าวไปพูดในจอโทรทัศน์ และปิดท้ายด้วยการลงความเห็นที่ “การให้เสรีภาพเกินขอบเขตไปย่อมส่งผลลัพธ์เช่นนี้”

เป็นจริงที่ว่าในปลายทศวรรษ 1980 คำว่าเสรีภาพในอเมริกาดูจะมีภาพพจน์ในทางลบผิดไปจากสมัยทศวรรษ 1960 หรือ 1970 และจากแนวโน้มที่ปัญหาการเหยียดหยามเชื้อชาติหรือปัญหาความยากจนซึ่งเป็นปัญหาที่พวกเสรีนิยมมักจะสนใจเป็นพิเศษค่อย ๆ ขาดความสำคัญไป เมื่อเทียบกับปัญหาการขาดดุลทางการคลังนี้เองที่ทำให้คนอเมริกันเริ่มเหินห่างจากการเน้นเรื่องเสรีภาพมากขึ้นเรื่อย ๆ

สองชั่วหรือสามชั่ว

ในโลกของวิชาเศรษฐศาสตร์ก็เช่นกันที่เศรษฐศาสตร์ฝ่ายตรงข้ามกับเคนส์ หรือพวกที่ชื่นชมว่าตลาดเป็นกลไกที่สมบูรณ์พร้อมได้เข้ามามีอิทธิพลสูงในวงการวิชาการในสมัยทศวรรษ 1980 เช่นเดียวกับในประเทศญี่ปุ่นหลังจากที่ นายนาคาโฮะเนะได้เข้ามารับตำแหน่งหัวหน้ารัฐบาลเมื่อปี 1982 อิทธิพลของความคิดแบบอนุรักษนิยมได้เข้ามาครอบงำวงการการเมือง เศรษฐกิจ และวิชาการอย่างชัดเจน นโยบายปฏิรูปแบบอนุรักษนิยมใหม่ที่นายนาคาโฮะเนะนำมาปฏิบัติได้แก่ การโอนกิจการการรถไฟและการโทรศัพท์ไปเป็นธุรกิจภาคเอกชน การนำระบบเก็บภาษีบริโภคมาใช้ การลดความแตกต่างของช่องว่างทางอัตราภาษีรายได้ การเปิดเสรีให้กับการบริหารสถาบันการเงิน การปฏิรูปการบริหารราชการและการคลัง ฯลฯ การปฏิรูปที่มีเนื้อหาที่การเปิดเสรี การปฏิรูปการบริหารราชการและการคลัง ตลอดจนการผ่อนผันกฎระเบียบต่าง ๆ ฯลฯ เป็นทางผ่านที่จำเป็นที่จะนำประเทศญี่ปุ่นไปสู่ภาวะเศรษฐกิจแบบเสรีที่เต็มไปด้วยเสรีภาพ ความโปร่งใสและความยุติธรรม ซึ่งในส่วนนี้ก็ได้รับการยกย่องจากนักเศรษฐศาสตร์โดยทั่วไปอย่างมากว่าเป็นนโยบายที่ถูกต้อง แต่ตราบใดที่ไม่มีการเสนอนโยบายที่สามารถครอบคลุมถึงแนวทางในการแก้ปัญหาการว่างงาน การล้มละลาย หรือผลเสียที่จะเกิดหลังการปฏิรูปแล้ว การปฏิรูปที่วากก็ยอมเป็นเพียงแค่ฝันที่ลม ๆ แล้ง ๆ เท่านั้น

การสร้างตลาดที่เสรีโปร่งใสและยุติธรรมย่อมเป็นสิ่งที่ไม่ว่านักอนุรักษนิยมหรือนักเสรีนิยมต่างก็เห็นด้วยโดยไม่ต้องสงสัย แต่พวกเขาทั้งสองจะต่างกันตรงที่ฝ่ายหนึ่งจะเห็นว่าตลาดดังกล่าวเป็นเป้าหมายสูงสุด และอีกฝ่ายหนึ่งจะเห็นว่ามันเป็นแค่ทางผ่านที่จำเป็นเท่านั้น เท่าที่ผ่านมาก็ไม่เคยมีการตีความกันอย่างลึกซึ้งในจุดนี้ กล่าวคือ ความแตกต่างที่ว่าฝ่ายหนึ่งถือว่าเมื่อสามารถเปลี่ยนแปลงตลาดให้เกิดเสรีภาพมีความโปร่งใสและยุติธรรมได้เมื่อใด

เมื่อนั้นตลาดก็จะทำหน้าที่ของมันตามกลไกธรรมชาติ ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งเชื่อว่ารัฐบาลจำเป็นต้องเข้าไปแทรกแซงตลาดในบางครั้ง เพื่อปรับตลาดเสรีซึ่งบ่อยครั้งมักจะเสียสมดุลไป คงไม่ต้องบอกซ้ำกันอีกที่ว่า ฝ่ายแรกคือพวกอนุรักษนิยม ส่วนฝ่ายหลังคือพวกเสรีนิยม

หลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกแผ่นดินในวงการการเมืองญี่ปุ่น ได้ปรากฏต่อสายตาประชาชนเมื่อเดือนกรกฎาคม ปี 1993 เป็นต้นมา นักการเมืองจำนวนมากได้พากันลาออกจากพรรคเดิมเปลี่ยนไปสังกัดพรรคใหม่หรือกลับไปกลับมาระหว่างพรรคเก่ากับพรรคใหม่ครั้งแล้วครั้งเล่า แต่ก็น่าเสียดายที่จนถึงบัดนี้ก็ยังไม่มียี่แวนแม้แต่น้อยว่าพวกเขาจะแยกตัวกันตามข้อเรียกร้องแบบอนุรักษนิยมหรือข้อเรียกร้องแบบเสรีนิยมเลย ภายใต้การมีพรรคการเมืองใหญ่ 2 พรรคที่ไม่ใช่ทั้งอนุรักษนิยมหรือเสรีนิยมนั้น ทำให้ผู้คนไม่สามารถมองเห็นความแตกต่างของพรรคทั้งสองได้ และท้ายที่สุดจึงทำให้พวกเขาหมดความสนใจในการเมืองไปโดยปริยายดังเช่นทุกวันนี้ ในการเลือกตั้งวุฒิสมาชิกเมื่อเดือนมิถุนายนปี 1995 ปรากฏว่ามีผู้ไปใช้สิทธิเพียงร้อยละ 42 นับเป็นอัตราที่ต่ำที่สุดของการเลือกตั้งทั่วประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา และในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นในเดือนเมษายนปีเดียวกันนั้น ปรากฏว่าตำแหน่งผู้ว่าการนครโตเกียวและโอซาก้าต้องตกเป็นของผู้สมัครไม่มีสังกัดซึ่งเดิมเป็นดาราตลกทั้งคู่ และในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อเดือนตุลาคม ปี 1996 จำนวนผู้ไปใช้สิทธิลงขยับเพิ่มมาเพียงร้อยละ 58 เท่านั้น

ข้าพเจ้าคาดว่าหลังจากที่มีการโยกย้ายไปมาในวงการการเมืองสักพักหนึ่ง จะทำให้เกิดการแบ่งขั้วทางการเมืองออกเป็น 2 ขั้วคือ อนุรักษนิยมกับเสรีนิยม หรือ 3 ขั้วคือ อนุรักษนิยม เสรีนิยม และสังคมประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามการเมืองจะถูกแบ่งออกเป็น 2 ขั้วหรือ 3 ขั้วนั้นขึ้นอยู่กับภาวะเศรษฐกิจของญี่ปุ่นจากนี้ไป หากปัญหาการว่างงานรุนแรงขึ้นจนเกิดการเคลื่อนไหวแรงงาน

เมื่อใด เมื่อนั้นย่อมไม่ต้องสงสัยเลยว่าพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยก็ย่อมจะ ยืนหยัดอยู่ได้ต่อไป แต่ถ้าการปรับปรุงทางด้านซอฟต์แวร์และการบริการทาง เศรษฐกิจเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว อัตราการว่างงานคงอยู่ที่ระดับไม่เกินร้อยละ 3 แล้ว เชื่อว่าสภาพแรงงานก็จะลดความสำคัญลง ส่งผลให้พรรคสังคมนิยม ประชาธิปไตยหมดความหมายตามไปด้วย ท้ายที่สุดก็จะเหลือขั้วการเมืองเพียง 2 ขั้วเท่านั้น

1.4 อวสานของการจ้างงานถาวร

การจ้างงานตลอดชีวิตแบบญี่ปุ่นเป็นเสมือนปราสาทบนกองทราย

ระยะหลัง ๆ มานี้ มีนักวิเคราะห์หลายคนที่แสดงความเป็นห่วงว่า สภาพแวดล้อมในการจ้างงานกำลังเลวร้ายลงเรื่อย ๆ หลังจากสงครามโลก ครั้งที่สองสิ้นสุดลง ปัญหาการว่างงานในประเทศนี้ได้อยู่ในระดับที่ต่ำมาก เป็นพิเศษมาโดยตลอด เมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ ที่พัฒนาแล้ว จะเห็นได้ว่า ในช่วงที่เศรษฐกิจขยายตัวอย่างรวดเร็ว นั้น อัตราการว่างงานคงอยู่ที่ระดับ ร้อยละ 1 เท่านั้น และถึงแม้จะมาสุงขึ้นบ้างหลังวิกฤตการณ์น้ำมันในปี 1976 ก็ตาม แต่ก็ยังมีอัตราเพียงร้อยละ 2 และในช่วงภาวะเศรษฐกิจถดถอยใน ทศวรรษ 1990 ที่ผ่านมานี้ ถึงแม้จะมีบางช่วงที่อัตราว่างงานขึ้นสูงไปถึง ร้อยละ 3 ก็ตาม แต่โดยเฉลี่ยแล้วก็ยังอยู่ในระดับประมาณร้อยละ 2 แต่ ปรากฏว่าในเดือนเมษายนปี 1995 ตัวเลขได้ขึ้นไปที่ร้อยละ 3.2 และ 3.4 ใน เดือนพฤศจิกายน และในเดือนเมษายนปีถัดมาก็ได้ขึ้นไปที่ร้อยละ 3.5 สูงขึ้น มาที่ระดับ 3 กว่า ทำให้หลาย ๆ คนเป็นห่วงว่าอัตราการว่างงานในประเทศอาจ จะเขยิบไปใกล้ ๆ ที่ร้อยละ 4 หรืออาจจะมากไปกว่านั้นก็ได้ในวันข้างหน้า

เป็นความจริงที่ว่าปัญหาการว่างงานอาจจะทวีความรุนแรงขึ้นจากนี้ไป

แต่การที่อัตราการว่างงานของญี่ปุ่นเท่าที่ผ่านมาอยู่ในระดับที่ต่ำอย่างไม่น่าเชื่อถือเป็นเพราะผลจากความไม่ยุติธรรมนานาประการได้เอื้ออำนวยให้เกิดโอกาสในการจ้างงานจำนวนมากนั่นเอง ตัวอย่างเช่น

1. โอกาสในการจ้างงานที่ขึ้นอยู่กับการส่งออก (หากไม่มีการส่งออกโอกาสการจ้างงานประเภทกิจการประกอบรถยนต์ เครื่องไฟฟ้า หรือเครื่องมือในการอุตสาหกรรมต่าง ๆ ก็ย่อมจะลดน้อยลง) โอกาสของการจ้างงานชนิดนี้มีปริมาณถึง 1 ใน 5 ส่วนของจำนวนแรงงานในอุตสาหกรรมการผลิตทั่วประเทศซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 15 ล้านคน จะเห็นได้ว่าร้อยละ 30 ของจำนวนรถยนต์ และร้อยละ 74 ของเครื่องวีดีโอและเครื่องบันทึกเสียงที่ประกอบขึ้นในประเทศเมื่อปี 1995 ล้วนแต่เป็นสินค้าเพื่อการส่งออกทั้งสิ้น ซึ่งย่อมหมายความว่าหากเงินเยนคงมีราคาสูงอย่างต่อเนื่องจนทำให้อุตสาหกรรมการผลิตต่าง ๆ ของญี่ปุ่นต้องย้ายฐานการผลิตไปไว้ที่ต่างประเทศและเปลี่ยนมานำเข้าสินค้าเหล่านั้นแทนจนส่งผลให้ดุลการค้าในแต่ละปีต่ำกว่า 3 แสนล้านเยนแล้ว ก็ย่อมหมายความว่าแรงงานจำนวนประมาณ 2 ล้านคนต้องถูกไล่ออกจากอุตสาหกรรมการผลิตในประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในทศวรรษ 1980 อเมริกาได้นำเข้ารถยนต์เป็นจำนวนมากจากญี่ปุ่นจนทำให้แรงงานอุตสาหกรรมประกอบรถยนต์ในประเทศอเมริกาต้องถูกไล่ออกเป็นจำนวนมาก มีแนวโน้มที่ค่อนข้างสูงทีเดียวว่าเหตุการณ์ในทำนองเดียวกันนี้อาจจะเกิดขึ้นในญี่ปุ่นบ้างในไม่ช้านี้ เพียงแต่ตามธรรมชาติของการจ้างงานของญี่ปุ่นแล้ว แรงงานส่วนเกินพวกนี้คงจะถูกจัดไว้เป็นพนักงานของบริษัทที่กำลังรองานอยู่ หรือไม่ก็ย้ายไปรับหน้าที่ใหม่ในบริษัทในเครืออื่น ๆ แทน

2. โอกาสในการจ้างงานที่ขึ้นอยู่กับความแตกต่างของราคาสินค้าในประเทศกับนอกประเทศก็มีจำนวนไม่น้อยเช่นกัน จะเห็นได้จากการที่ร้านเสื้อสูทหรือร้านขายเสื้อผ้าต่างประเทศราคาถูกได้ทยอยเปิดกันทั่วประเทศดังดอกเห็ดหลังจากเศรษฐกิจถดถอยในทศวรรษ 1990 หรืออาจกล่าวได้ว่า

ภาวะเศรษฐกิจถดถอยในครั้งนี้ได้ช่วยล้มสลายตาของผู้บริโภคให้แหลมคมขึ้นเท่าที่ผ่านมาผู้บริโภคชาวญี่ปุ่นไม่ค่อยได้ให้ความสนใจกับปัญหาเรื่องราคาเท่าใดนัก ซึ่งถ้าใช้ภาษาทางเศรษฐศาสตร์อธิบาย ก็ต้องบอกว่าผู้บริโภคชาวญี่ปุ่นจำนวนมากไม่ได้มีพฤติกรรมการบริโภคอย่างมีเหตุมีผลตามที่ตำราเศรษฐศาสตร์แบบดั้งเดิม (classic school) ได้อธิบายไว้เลย (ผู้บริโภคจะได้รับความพอใจมากที่สุดภายใต้ข้อกำหนดทางด้านรายได้และระบบราคาของสินค้า)

สองถึงสามเดือนหลังจากการตกลงระหว่างประเทศจี 5 ในการประชุมพลาซ่า (Plaza Accord) เมื่อเดือนกันยายนปี 1985 เงินเยนได้ถีบตัวสูงขึ้นไปกว่า 2 เท่าตัวของราคาก่อนหน้านั้น ส่งผลให้ตัวเลขของราคาสินค้านำเข้าทั่วไป (imported price index) ถูกลงถึงร้อยละ 22.4 ในระหว่างปี 1985 ถึงปี 1988 แต่ปรากฏว่าราคาขายส่งลดลงเพียงร้อยละ 11.8 ในขณะที่ราคาสินค้าที่ผู้บริโภคซื้อกลับเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.7 หรืออีกนัยหนึ่งค่าของเงินเยนที่เพิ่มขึ้นไม่ได้ส่งผลดีต่อผู้บริโภคแต่อย่างใดเลย สาเหตุสำคัญที่ทำให้สินค้านำเข้าไม่ลดราคาลงเลยนั้น เป็นเพราะว่าการตอบสนองในเรื่องราคาของผู้บริโภคชาวญี่ปุ่นนั้นแย่มาก ๆ จะเห็นได้จากกรณีที่ผู้คนในเวลานั้นไม่ค่อยใส่ใจหรือมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจเท่าใด คนจำนวนมากไม่สนใจหรือไม่เข้าใจความสัมพันธ์ของราคาเงินเยนกับราคาสินค้านำเข้าเลยแม้แต่ด้อย ว่า “เมื่อเงินเยนแพงขึ้น สินค้าที่นำเข้าจากต่างประเทศก็จะถูกลง”

แต่หลังจากพวกเขาได้เผชิญกับภาวะเศรษฐกิจถดถอยในทศวรรษ 1990 แล้ว หลาย ๆ อย่างก็ได้เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ผู้บริโภคเริ่ม “มีเหตุมีผล” มากขึ้น ซึ่งความมีเหตุผลนี้ไม่ใช่เรื่องไม่ถูกไม่ควรแต่ประการใด แต่ก็เป็นความจริงที่ว่ามันได้ไปบ่อนทำลายโอกาสในการจ้างงาน อันเนื่องมาจากความแตกต่างของราคาสินค้าในประเทศและนอกประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เสือสูทหรือว่าเหล่าฝรั่งที่ถูกคิดราคาไว้สูงลิ่วตามห้างสรรพสินค้านั้น หาได้นำผลกำไรที่สูงตามราคามาสู่ห้างเท่าใดเลย เพราะห้างสรรพสินค้าเหล่านั้น

ได้จ้างพนักงานจำนวนมากมายไว้เพื่อให้บริการที่สูงเท่ากับราคาที่ดินที่ติดป้ายไว้ด้วย ผลจากการลดราคาสินค้าเหล่านี้ทำให้ห้างสรรพสินค้าต้องปลดพนักงานออก นอกจากนั้น จากการที่รัฐบาลได้ผ่อนผันกฎหมายความคุ้มครองร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ (ห้างสรรพสินค้าหรือซูเปอร์มาร์เก็ตที่มีพนักงานมากกว่า 50 คน ขึ้นไป) ในเวลาต่อมาก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ร้านค้าปลีกขนาดเล็กต้องปิดกิจการกันไปตาม ๆ ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม ผลจากการปรับปรุงระบบการระบายนสินค้าภายในประเทศให้มีเหตุผลมากขึ้น ทำให้แรงงานจำนวนกว่า 1 ล้านคน จากจำนวนคนที่ทำงานในวงการนี้ทั้งสิ้น 13 ล้านต้องอำลาวงการไป

3. โอกาสการจ้างงานที่ขึ้นอยู่กับระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ก็มีจำนวนไม่น้อยเช่นกัน ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดเห็นจะเป็นระบบตรวจสภาพรถยนต์และช่างซ่อมรถ หากระบบตรวจสภาพรถยนต์ถูกยกเลิกไปเมื่อใด งานของช่างซ่อมรถก็ย่อมจะลดน้อยลงไปทันที และจะทำให้แรงงานที่ทำงานอยู่ในกิจการตรวจสภาพและซ่อมรถยนต์กว่าแสนคนจากจำนวนทั้งสิ้นกว่า 3 แสนคนต้องออกจากงานไปอย่างแน่นอน

เชื่อกันว่าข้อบังคับหรือระเบียบใด ๆ ก็ตาม เมื่อถูกผ่อนผันหรือยกเลิกไปใหม่ ๆ ย่อมทำให้เกิดปัญหาการว่างงานหรือการล้มละลายของกิจการในช่วงแรก ๆ แต่หลังจากที่เวลาผ่านไประยะหนึ่งก็จะเกิดอุตสาหกรรมชนิดใหม่ขึ้นช่วยรองรับแรงงานที่ว่างอยู่แทน แต่ไม่ว่าระยะที่ผู้คนต้องว่างงานนั้นจะสั้นเพียงใดก็ตาม ก็เป็นความจริงที่ว่า การผ่อนผันหรือยกเลิกข้อบังคับต่าง ๆ เป็นสาเหตุที่ทำให้อัตราการว่างงานสูงขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่าสาเหตุหนึ่งในบรรดาสาเหตุนานาประการที่ทำให้อัตราการว่างงานของญี่ปุ่นต่ำมากนั้น ไม่ใช่อื่นใดนอกเสียจากระเบียบข้อบังคับจำนวนมากที่ผลกระทบหนักไปให้ผู้บริโภค

4. โอกาสการจ้างงานที่เป็นผลลัพธ์มาจากธรรมเนียมการฮั้วกันโดยเฉพาะในวงการธุรกิจก่อสร้าง จากตัวเลขในปี 1995 พบว่ามีจำนวนผู้ที่ทำงานในวงการธุรกิจก่อสร้างทั้งสิ้น 6.62 ล้านคน เมื่อเทียบกับจำนวนคนทำงาน

ทั้งหมดทั่วประเทศในปีเดียวกันซึ่งเท่ากับ 63.9 ล้านคนแล้ว จะพบว่าจำนวนคนที่ทำงานในวงการธุรกิจก่อสร้างคิดเป็นร้อยละ 10.4 มากกว่าจำนวนผู้ที่ทำงานในวงการเดียวกันของอเมริกาซึ่งเท่ากับร้อยละ 3.9 ทำไมธุรกิจก่อสร้างของญี่ปุ่นจึงสามารถจ้างคนได้มากมายเช่นนั้น คำตอบคือเพราะพวกเขาสามารถประมูลค่าก่อสร้างด้วยราคาที่แพงกว่าภายใต้ธรรมเนียมการฮั้วกันทางการค้า จึงสามารถนำเงินไปจ้างแรงงานคนเป็นจำนวนมากได้อย่างที่ไม่ปรากฏในประเทศอื่น ๆ นั่นเอง

หากการปรับปรุงระบบต่าง ๆ ให้ “มีเหตุมีผล” มากขึ้น จะครอบคลุมไปถึงการยกเลิกธรรมเนียมการฮั้วกันทางการค้า ก็จะทำให้บริษัทก่อสร้างจากต่างประเทศสามารถเข้ามาร่วมประมูลการก่อสร้างในประเทศได้ และเท่ากับเป็นการสร้างบรรยากาศการแข่งขันในธุรกิจก่อสร้างให้สูงขึ้นด้วย ซึ่งแน่นอนย่อมส่งผลให้ต้นทุนในการก่อสร้างถูกลง และจำนวนคนทำงานในธุรกิจนี้อย่างน้อย 1 ล้านคนจะต้องว่างงานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และยิ่งถ้าหากมีการยกเลิกหรือปรับปรุงกิจการก่อสร้างสถานที่สาธารณประโยชน์และการอนุมัติเงินออมประเภทต่าง ๆ ที่รัฐรับฝากจากประชาชนไปใช้ในกิจการของรัฐแล้วเมื่อใดจำนวนคนว่างงานในวงการธุรกิจก่อสร้างนี้อาจจะเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่าก็ได้

การเปลี่ยนสิ่งที่ไม่ดีให้มีเหตุผลเป็นตัวเพิ่มปัญหาการว่างงาน

ตามที่ได้อธิบายมาแล้วว่า ข้างต้นจะช่วยทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ว่าสาเหตุสำคัญที่ทำให้อัตราการว่างงานที่ผ่านมาของประเทศนี้ต่ำอย่างไม่เคยพบมาก่อนในประเทศอื่น ๆ ที่พัฒนาแล้วนั้น เนื่องมาจากความไม่มีเหตุไม่มีผลที่สามารถพบได้ในจุดต่าง ๆ ของโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศนี้ได้เป็นตัวเสนอโอกาสในการจ้างงานให้แก่คนจำนวนหลายล้านคนนั่นเอง และยิ่งถ้าการปรับปรุงระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่ไม่มีเหตุผลเหล่านั้นจะดำเนินไปอย่าง

ต่อเนื่องแล้ว ก็จะมีคนจำนวนมากที่เดียวที่จะต้องถูกออกจางานอย่างไม่ต้องสงสัย แต่ไม่ว่าจะมีคนว่างงานเพิ่มขึ้นเท่าใดก็ตาม ก็ไม่มีเหตุผลอันใดที่จะต้องรักษาระเบียบเก่า ๆ เหล่านั้นอีกต่อไป ดังนั้นรัฐบาลจะต้องตระหนักถึงการพยายามเสนอโอกาสการจ้างงานให้กับบรรดาผู้คนจำนวนมากที่จะต้องถูกเลิกจ้างหลังจากที่มีการปรับปรุงระเบียบต่าง ๆ ใหม่แล้ว แต่ถ้ารัฐบาลจะอ้างแต่เพียงว่า “ก็พวกเขาอยากไม่มีตาคุณาคตนเอง มันก็ช่วยไม่ได้ ถือเป็นเสียว่าเป็นเรื่องของตัวเองจะต้องรับผิดชอบ” แล้ว รัฐบาลคงหนีการถูกตำหนิว่าไม่รับผิดชอบต่อไม่ได้แน่ ๆ เพราะว่าผู้ที่เอื้ออำนวยระบบต่าง ๆ ที่ไม่มีเหตุผล เช่น ความแตกต่างของราคาสินค้าระหว่างในประเทศกับนอกประเทศ การฮั้วกันทางการค้า การกำหนดการแบ่งจำนวนการก่อสร้างของกระทรวงทบวงกรมอย่างตายตัว ข้อบังคับต่าง ๆ ตลอดจนกำแพงภาษี ฯลฯ ก็ไม่ใช่ใครอื่นนอกจากไปจากรัฐบาลนั่นเอง ดังนั้นผู้ที่จะต้องรับผิดชอบต่อปัญหาการว่างงานที่จะเกิดขึ้นก็ต้องเป็นรัฐบาลเท่านั้น

แต่ก็จริงอยู่ที่บางคนอาจจะโต้แย้งต่อความคิดที่ว่าจะต้องปรับปรุงระเบียบหรือธรรมเนียมที่ไร้เหตุผลให้มีเหตุผล เพราะว่าการที่ว่ามีเหตุผลหรือว่าไร้เหตุผลนั้น เดิมทีเป็นสิ่งที่ถูกตีกรอบขึ้นมาตามปทัสสถานของสังคมตะวันตกสมัยใหม่ การที่จะแยกว่าสิ่งใดมีเหตุผล และสิ่งใดไร้เหตุผลนั้น ยังไม่ได้เป็นสากลนิยม ระบบหรือธรรมเนียมแบบญี่ปุ่นเองก็ถูกกำหนดขึ้นมาภายใต้ขอบเขตของปทัสสถานทางสังคมของคนญี่ปุ่น ซึ่งถึงแม้ว่ามันจะดูไร้เหตุผลในสายตาของคนตะวันตกเพียงใดก็ตาม ก็ไม่มีความจำเป็นอะไรที่จะต้องไปเปลี่ยนแปลงมัน วัฒนธรรมหรือปทัสสถานเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กันและไม่สามารถนำมาเปรียบเทียบหรือวัดได้ว่าอันไหนสูงกว่าอันไหนต่ำกว่า อันไหนดีอันไหนเลว อันไหนยุติธรรมอันไหนไม่ยุติธรรม การเปรียบเทียบที่ว่านั้นย่อมเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ยกตัวอย่างเช่น ระบบทุนนิยมก็ไม่จำเป็นจะต้องมีแต่ทุนนิยมแบบตะวันตกเท่านั้น ระบบทุนนิยมแบบอื่น ๆ ก็เป็นไปได้

ไม่ใช่หรือ ฉะนั้นนั่น ระบบทุนนิยมแบบญี่ปุ่นก็ย่อมมีระบบหรือธรรมเนียมต่าง ๆ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของมันเอง ระบบธรรมเนียมเหล่านั้นย่อมสัมพันธ์กันหรือรองรับซึ่งกันและกัน การจะไปถอดเปลี่ยนส่วนใดส่วนหนึ่งออกย่อมเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง

ก็คงจริงอยู่ตามที่กล่าวข้างต้น และก็เป็นที่จริงที่ต้องยอมรับอีกประการหนึ่งไม่ใช่หรือ ที่ว่าระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ระบบตลาดเสรี หรือระบบการค้าเสรีนั้น เดิมทีเป็นผลมาจากวัฒนธรรมของประเทศตะวันตกสมัยใหม่ซึ่งประเทศต่าง ๆ รวมทั้งญี่ปุ่นได้รับมา แต่การค้าแบบเสรีที่วันนี้ก็ไม่ได้เกิดขึ้นง่าย ๆ เมื่อประเทศหลาย ๆ ประเทศที่มีระบบและธรรมเนียมที่แตกต่างกันมาติดต่อกัน ข้างพเจ้าคนหนึ่งเชื่อว่ามันไม่ง่ายแน่ ๆ ดังนั้นตราบดีที่ญี่ปุ่นยังปรารถนาที่จะเรียกตนเองว่าประเทศเศรษฐกิจแบบเสรี และยังได้รับผลประโยชน์นานาประการจากการค้าแบบเสรีแล้ว ญี่ปุ่นก็จำเป็นอย่างยิ่งไม่ใช่หรือที่จะต้องสร้างมาตรฐานที่เป็นตัวเป็นตน (de facto standard) เช่นเดียวกับมาตรฐานของตะวันตกขึ้นมา

บทที่ 2

หลักการและยุทธศาสตร์ในการ “ปฏิรูปใหญ่ครั้งที่ 3”

2.1 ระบบแบบญี่ปุ่นที่กำลังจะหมดประสิทธิภาพไปเอง

ยารักษาทั่วไปที่เริ่มหมดฤทธิ์

ภาวะเศรษฐกิจถดถอยในทศวรรษ 1990 ซึ่งเปรียบเสมือนเลี้ยวโค้งครั้งที่สามของเศรษฐกิจญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สองนั้น ได้ให้บทเรียนที่มีค่าหลายประการกับเรา ในบรรดาบทเรียนเหล่านั้น ข้าพเจ้าอยากจะยกบทเรียนสองอย่างดังต่อไปนี้ เพื่อช่วยสร้างความเข้าใจที่ดีขึ้นกับรายละเอียดของอุปสรรคที่ญี่ปุ่นกำลังเผชิญในขณะนี้ และเพื่อหาทางเอาชนะอุปสรรคที่ว่านั้นด้วย

สิ่งแรกคือ ยารักษาโรคทั่วไปสำหรับอาการตกต่ำของเศรษฐกิจ เช่น การลดอัตราดอกเบี้ยการลงทุนเพิ่มของภาครัฐบาล การลดภาษี ฯลฯ เริ่มจะหมดฤทธิ์ยาลงเรื่อย ๆ แล้ว อัตราดอกเบี้ย (bank rate) ที่ถูกลดลงเหลือร้อยละ 6 ในวันที่ 30 เดือนสิงหาคมปี 1990 ได้ถูกปรับลดลงมาตามลำดับ จนกระทั่งเหลือเพียงร้อยละ 0.5 ซึ่งเป็นอัตราที่ต่ำอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน และจากการที่ทั้งดอกเบี้ยระยะสั้นและดอกเบี้ยระยะยาวนั้นต้องสัมพันธ์กันกับอัตราดอกเบี้ย (bank rate) โดยตรง จึงทำให้การลดอัตราดอกเบี้ยน่าจะช่วยไปกระตุ้นให้ธุรกิจอุตสาหกรรมหันมาลงทุนกับเครื่องจักรกลหรืออุปกรณ์ต่าง ๆ มากขึ้น ในขณะที่ผู้คนทั่วไปก็จะจับจองซื้อที่อยู่อาศัยมากขึ้นด้วย ส่วนการ

ลงทุนของภาครัฐบาลนั้นเชื่อกันว่าจะทำให้เกิดผลขยายตัว (multiplier effect) ทางด้านการบริโภคของผู้คน การลงทุนในที่อยู่อาศัยส่วนตัว หรือการลงทุนกับเครื่องจักรกลหรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ของธุรกิจอุตสาหกรรม ฯลฯ เป็นจำนวนเท่าตัวของจำนวนเงินที่ใช้จ่ายลงทุน และการลดภาษีรายได้ส่วนบุคคลจะช่วยเพิ่มจำนวนรายได้ของแต่ละคนที่สามารถนำไปจับจ่ายใช้สอย ซึ่งแน่นอนกันว่าจะไปเร่งให้มีการบริโภคทั่วไป หรือการจับจองที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้นตามไปด้วย แต่ในความเป็นจริงแล้วผลลัพธ์ได้ออกมาอย่างไรบ้าง

น่าเสียดายเหลือเกินที่ต้องตอบว่าไม่มีชาติใดเลยที่สามารถออกฤทธิ์ให้เห็นทันตาได้ ถ้าถามว่าทำไมเศรษฐกิจญี่ปุ่นถึงไม่ดีขึ้นเลยถึงแม้จะได้พยายามเยียวยาแล้ว ก็ต้องตอบตรง ๆ ว่า เป็นเพราะว่าองค์ประกอบของเศรษฐกิจญี่ปุ่นได้เปลี่ยนแปลงไปนั่นเอง เมื่อเศรษฐกิจของญี่ปุ่นกำลังเติบโตด้วยอัตราสูงมากในช่วงทศวรรษ 1960 อุตสาหกรรมประเภทการผลิตวัสดุปิئونอุตสาหกรรมอื่น ๆ เช่น การถลุงเหล็ก โลหะ เคมี สิ่งทอ น้ำมัน ฯลฯ คืออุตสาหกรรมที่รองรับเศรษฐกิจในเวลานั้น แต่ในทศวรรษ 1990 นี้ อุตสาหกรรมประเภทเครื่องจักรกล เครื่องส่งกำลัง เครื่องไฟฟ้า ฯลฯ ได้กลายมาเป็นอุตสาหกรรมหลักของประเทศแทน โดยทั่วไปแล้วการลงทุนของภาครัฐบาลจะไปช่วยกระตุ้นอุตสาหกรรมการผลิตวัสดุปิئونอุตสาหกรรมชนิดอื่นและอุตสาหกรรมก่อสร้างโดยตรง กว่าผลกระทบทางอ้อมจะขยายไปถึงอุตสาหกรรมประกอบเครื่องจักรกล ฯลฯ ก็ย่อมกินเวลาสักพักใหญ่ และผลกระทบนั้นก็ย่อมน้อยลงไปเป็นธรรมดาด้วย ตามหลักการแล้วเมื่ออุตสาหกรรมที่รองรับเศรษฐกิจของประเทศสามารถฟื้นตัวได้เมื่อใด การฟื้นตัวดังกล่าวก็จะค่อย ๆ ส่งผลดีไปสู่กิจการรอบข้างด้วย ซึ่งท้ายที่สุดก็จะทำให้เศรษฐกิจโดยรวมฟื้นตัวได้ การลงทุนของภาครัฐบาลในสมัยที่เศรษฐกิจยังเติบโตอย่างรวดเร็วอยู่นั้นก็สามารถออกฤทธิ์ให้ปรากฏต่อสายตาคนตามหลักการข้างต้นนี้ได้เพียงชั่วระยะเวลาไม่นานนัก แต่ในทศวรรษ 1990 นี้ ยากว่าเดิมนี่ไม่สามารถ

รักษาอาการป่วยของเศรษฐกิจญี่ปุ่นได้โดยแม้แต่น้อย ดูเหมือนว่ายาจะไม่ค่อยออกฤทธิ์เลยก็ว่าได้

เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของเศรษฐกิจญี่ปุ่น ยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่ไม่อาจมองข้ามไปได้ กล่าวคือ การพัฒนาของเศรษฐกิจในด้านซอฟต์แวร์ (การบริการการขยายตัวของการใช้ข้อมูลข่าวสาร การเติบโตของกิจการการเงิน การประหยัดพลังงาน) เชื่อว่าผู้อ่านเองก็สามารถรู้สึกได้ว่ายิ่งเศรษฐกิจทางด้านซอฟต์แวร์เจริญมากเท่าใด ผลจากการพยายามกระตุ้นให้มีบริการขยายการบริโภคในประเทศด้วยการลงทุนของภาครัฐบาลก็ย่อมลดน้อยลงตามไปด้วย

สาเหตุอีกประการหนึ่งที่ทำให้การลงทุนของภาครัฐบาลไม่สามารถไปกระตุ้นให้ผู้บริโภคซื้อสินค้ามากขึ้นในช่วงภาวะเศรษฐกิจถดถอยในทศวรรษ 1990 นั้น ก็เนื่องมาจากธรรมเนียมการจ้างงานของญี่ปุ่น ตลอดจนค่าครองชีพที่สูงลิ่วในประเทศนั่นเอง กล่าวคือ ผลจากการลงทุนของภาครัฐบาลไปปรากฏที่อัตราการว่างงานและค่าจ้างแรงงาน มากกว่าการเพิ่มปริมาณการบริโภคของบุคคล จะเห็นได้ว่าแม้ภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจจะรุนแรงขึ้นก็ตาม อัตราการว่างงานในเวลานั้นก็ยังคงอยู่ในระดับที่ต่ำมากคือ เพียงร้อยละ 2 เท่านั้น แลค่าจ้างแรงงานก็ยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องอีกด้วย หรือถ้าจะอธิบายอย่างง่าย ๆ ก็คือ ในสมัยที่เศรษฐกิจเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วนั้น สิ่งที่กรรมกรที่ทำงานก่อสร้างของภาครัฐบาลปรารถนาจะเป็นเจ้าของนั่นคือ เครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้าน และสินค้าตัวอื่น ๆ อีกมากมายค่ายกกอง รายได้ส่วนเกินที่พวกเขาได้มาแทบทั้งหมดจะถูกใช้จ่ายไปกับการบริโภคที่วันนี้ แต่ปรากฏว่าในทุกวันนี้ สิ่งที่พวกเขาอยากได้ส่วนใหญ่จะเป็นข้าวของราคาแพงที่คนทั่วไปก็เอื้อมมือไปไม่ถึง บรรดาเครื่องใช้ไฟฟ้าส่วนใหญ่ทุกคนก็มีกันแล้วเกือบทั้งนั้น และถ้ากรรมกรที่ทำงานในโรงงานเหล่านั้นเป็นคนต่างชาติด้วยแล้ว พวกเขาก็มักจะไม่ใช่อะไร แต่จะเก็บเงินรายได้แทบทั้งหมดส่งไปให้ครอบครัวที่บ้าน

เกิดเมื่อนอนของคนแทน สรุปลแล้วรายได้ส่วนที่เพิ่มขึ้นจะถูกนำไปใช้จ่าย
เพื่อการบริโภคเพิ่มเพียงครั้งเดียวเท่านั้น

ความยุติธรรมและความไร้เหตุผลของการลงทุนภาครัฐบาล

เป็นความจริงที่ว่า การที่รัฐบาลไม่สามารถใช้นโยบายทางการเงินและการคลังที่อยู่ภาคใต้ดุลพินิจของตนมาแก้ปัญหาเศรษฐกิจเหมือนในอดีตได้นั้น เป็นผลลัพธ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ประการหนึ่งจากการที่เศรษฐกิจจ่อมตัว แต่สำหรับรัฐบาลแล้ว การต้องสูญเสียเครื่องมือแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่สะดวกสบาย เช่นนี้ย่อมไม่ใช่เรื่องเล็กน้อยแน่ ๆ เพราะว่าจากนี้ไปเรายังจะต้องเผชิญกับภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจอีกหลายครั้ง หากรัฐบาลไม่สามารถหาทางอื่นมาช่วยแก้ปัญหาได้ ย่อมหมายถึงการที่พวกเขาต้องเสียหายอย่างมากด้วย

ฉะนั้นนโยบายทางการเงินและการคลังจากนี้ไปควรเป็นอย่างไร และทำอย่างไรจึงจะแก้ปัญหาเศรษฐกิจในทุกวันนี้ได้ คำตอบก็คือต้องปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจใหม่ ข้าพเจ้าเองยอมรับความสำคัญของการปฏิรูปโครงการทางเศรษฐกิจในปัจจุบันนี้มาก แต่ก็อดตั้งข้อสงสัยไม่ได้เกี่ยวกับการที่หลายคนตั้งความหวังว่าการปฏิรูปโครงสร้างจะส่งผลให้เศรษฐกิจกระเตื้องขึ้น และจะทำให้เกิดการบริโภคมากขึ้นตามมา กล่าวคือสาเหตุที่ต้องปฏิรูปโครงสร้างนั้น เป็นเพราะว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจทุกวันนี้ขาดความยุติธรรมและไม่โปร่งใสเอามาก ๆ การมีโครงสร้างของเศรษฐกิจที่ไม่ยุติธรรมและไม่ชัดเจนนั้นย่อมจะ "ไม่ได้รับการยอมรับจากนานาชาติ หรือประชาชนในประเทศเองก็ย่อมไม่เห็นด้วย" แต่ข้าพเจ้าอยากย้ำไว้ตรงนี้ว่า การปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจเพื่อให้เศรษฐกิจกระเตื้องขึ้นกับการปฏิรูปเพื่อขจัดความยุติธรรมนั้น ย่อมจะขัดแย้งกันหลาย ๆ จุด สำหรับรายละเอียดของการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่

ข้าพเจ้าอยากเสนอแนะ จะได้กล่าวในบทที่ 2.3 นี้ โดยจะขอยกข้อบกพร่องตลอดจนปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจก่อน

ก่อนอื่นข้าพเจ้าต้องขอย้ำว่าการลงทุนของภาครัฐบาลนั้นไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นให้เศรษฐกิจกระเดื่องขึ้นเพียงอย่างเดียว แต่แท้จริงแล้วเพื่อสร้างพื้นฐานให้กับภาคอุตสาหกรรมและการใช้ชีวิตของประชาชนทั่วไป หรืออาจกล่าวสั้น ๆ ได้ว่า การลงทุนของภาครัฐบาลนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้ภาคอุตสาหกรรมมีประสิทธิภาพในการผลิตสูงขึ้น และช่วยให้ประชาชนสามารถใช้ชีวิตที่สุขสบายขึ้นด้วย ดังนั้นการลงทุนของภาครัฐบาลจึงเป็นค่าใช้จ่ายทางสังคม เพื่อทำให้ภาคอุตสาหกรรมสามารถแข่งขันกับนานาชาติ และช่วยทำให้ประชาชนของตนสุขสบายมากขึ้น ผลลัพธ์ในด้านการขยายการบริโภคภายในประเทศจึงเป็นเพียงผลพลอยได้ประการหนึ่งเท่านั้น

เนื่องจากงบประมาณมีจำนวนจำกัด ดังนั้นการจัดลำดับความสำคัญของการลงทุนจึงต้องคำนึงถึงผลลัพธ์ที่จะได้จากค่าใช้จ่ายที่เสียไปเป็นสิ่งแรก และนอกเหนือจากนั้น ความยุติธรรมก็เป็นหลักเกณฑ์สำคัญอีกประการหนึ่งที่จะต้องคำนึงถึงการใช้เงินลงทุนแต่เฉพาะเพียงบางพื้นที่ของประเทศ หรือเพียงภาคอุตสาหกรรมบางอย่างเท่านั้น ย่อมเป็นสิ่งไม่สมควร แต่น่าเสียใจเหลือเกินที่ข้าพเจ้าต้องบอกว่าการลงทุนภาครัฐบาลในประเทศนี้ไปรวมกันอยู่ตามพื้นที่ที่เป็นบ้านเกิดเมืองนอนของนักการเมืองที่มีอำนาจบางคนบ้าง ถูกแบ่งแจกไปตามกระทรวงทบวงกรมด้วยอัตราที่ถูกกำหนดไว้แล้วล่วงหน้าบ้าง หรือในหลาย ๆ กรณี ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าเปล่าประโยชน์แต่ก็ไม่ยอมหยุดลงทุนต่อบ้าง ซึ่งการลงทุนเหล่านี้ล้วนแต่ไร้ความยุติธรรมและไม่สมเหตุสมผลทั้งนั้น ดังนั้นในการลงทุนของภาครัฐบาลจากนี้ไป จึงควรแก้ไขบรรดาความไม่ยุติธรรมหรือความไม่สมเหตุสมผลนานาประการเหล่านั้นเสีย

สิ่งสกปรกที่สะสมอยู่ในเศรษฐกิจเสรีแบบญี่ปุ่น

บทเรียนสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่เราได้จากภาวะเศรษฐกิจถดถอยในทศวรรษ 1990 คือ ได้พบว่ามีสิ่งสกปรกโสมมมากมายในเศรษฐกิจแบบตลาดของญี่ปุ่น กฎข้อบังคับต่าง ๆ ที่พยายามจำกัดไม่ให้เกิดการแข่งขัน ระบบการต้องขอใบอนุญาตจากทางราชการ ระบบการตรวจควบคุมโดยทางราชการ ธรรมเนียมการฮั้วกันทางการค้า หรือการบริหารการคลังของรัฐบาลที่ถูกเรียกกันในภาษาญี่ปุ่นว่า gososendanhoshiki หรือการกำหนดดอกเบี้ยและข้อบังคับอื่น ๆ ของสถาบันการเงิน โดยคำนึงถึงสถาบันการเงินที่มีประสิทธิภาพในการบริหารที่แย่ที่สุดนั้น ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมกับเศรษฐกิจแบบตลาดที่โดยหลักการแล้วจะต้องเสรี ยุติธรรม และโปร่งใส เท่าที่ผ่านมา หลาย ๆ คนเคยมองว่าญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีการปกครองแบบเสรีนิยม และเป็นสมาชิกประเทศหนึ่งของบรรดาประเทศที่มีเศรษฐกิจที่ยืดตลาดเป็นกลไกหลัก แต่ทุกวันนี้ สิ่งสกปรกโสมมต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจแบบตลาดของญี่ปุ่นได้ลบภาพจน์เหล่านั้นของญี่ปุ่นไปทุกที ๆ แล้ว

สิ่งสกปรกโสมมในเศรษฐกิจแบบตลาดของญี่ปุ่นนั้นเกิดขึ้นเพราะสาเหตุหลัก ๆ 2 ประการด้วยกันคือ

1. การมีเศรษฐกิจเติบโตอย่างต่อเนื่อง อย่างที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นว่าระบบและธรรมเนียมต่าง ๆ ของญี่ปุ่นจะทำหน้าที่ของมันได้ก็ต่อเมื่อเศรษฐกิจยังเติบโตอย่างต่อเนื่องเท่านั้น ระบบการจ้างงานต่าง ๆ เช่น การจ้างงานตลอดชีพ การจ่ายค่าแรงตามจำนวนปีการทำงาน ฯลฯ ต่างก็เป็นระบบที่จะอยู่ได้ ตราบใดที่บริษัทสามารถเพิ่มยอดขายหรือผลกำไรอย่างต่อเนื่องเท่านั้น ความสัมพันธ์ของระบบบริษัทในเครือที่ยึดหลักว่าบริษัทแม่ซึ่งเป็นผู้ประกอบผลิตภัณฑ์จะซื้อชิ้นส่วนจากบริษัทลูกหรือบริษัทในเครือที่เป็นผู้ผลิตชิ้นส่วน การร่วมกันเป็นเจ้าของหุ้นของบริษัทในเครือ การฮั้วกันทางการค้า ความ

เกี่ยวข้องที่ใกล้ชิดระหว่างนักการเมือง ข้าราชการ และพ่อค้าก็เช่นกันจะอยู่ได้
 ครอบงำที่เศรษฐกิจเติบโตอย่างต่อเนื่อง แต่ภายใต้ภาวะเศรษฐกิจถดถอยอย่าง
 ยาวนานในช่วงปี 1990 ระบบและธรรมเนียมต่าง ๆ แบบญี่ปุ่นเหล่านั้นจึง
 ต้องสลายตัวลงไปด้วย

2. ความยุติธรรมนานาประการ ระบบและธรรมเนียมแบบญี่ปุ่นให้
 ความสะดวกสบายต่อคนใน (insider) มาก ในขณะที่จะไม่ยุติธรรม (unfair)
 กับคนนอก (outsider) เอาเสียเลย จุดนี้เองเป็นสาเหตุให้เมื่อมีการติดต่อกับ
 ต่างประเทศมากขึ้น ก็ยิ่งทำให้ญี่ปุ่นต้องถูกดำเนินคดีจากนานาประเทศอยู่
 บ่อย ๆ ข้าราชการเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นอาชีพที่เป็นหนี้บุญคุณ
 ระบบการบริหารแบบญี่ปุ่นมาก ๆ เพราะอาจารย์มหาวิทยาลัยนั้นเมื่อได้เลื่อนขั้น
 เป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์หรือศาสตราจารย์เมื่อใด นอกจากจะสามารถรับราชการ
 ไปได้ตลอดชีพจนกว่าจะเกษียณอายุแล้ว ยังจะได้เงินเดือนขึ้นไปตามปีการ
 ทำงาน โดยไม่คำนึงว่าอาจารย์แต่ละคนจะสร้างผลงานทางด้านวิชาการมากน้อย
 เพียงใด สำหรับคนในหรือ insider อย่างข้าราชการแล้ว บรรยากาศการจ้างงาน
 แบบญี่ปุ่นนี้ช่างสะดวกสบายมาก ๆ แต่สำหรับคนนอกหรือ outsider แล้ว
 ย่อมไม่ยุติธรรมเลย นอกเหนือไปจากนั้นแล้ว มหาวิทยาลัยในญี่ปุ่นเองก็เป็น
 องค์กรที่ถูกบริหารแบบญี่ปุ่นมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว ไม่ว่าจะตั้งแต่เรื่องของกา
 รฮั้วกันเพื่อคัดเลือกบุคลากรทางด้านอาจารย์ ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ
 ระหว่างมหาวิทยาลัย ความเกี่ยวข้องที่แนบแน่นระหว่างภาคอุตสาหกรรม
 ข้าราชการ และอาจารย์มหาวิทยาลัย

คำชมเชยยกย่องระบบญี่ปุ่นเริ่มลดน้อยลง

คงไม่ต้องยกคำพูดของนายเอซุรา ไวเกล (Ezura Vogel) มาอธิบาย
 ทุกคนก็สามารถเข้าใจได้ว่าระบบหรือธรรมเนียมแบบญี่ปุ่นนั้นถูกมองว่าเป็น

ระบบที่แปลกประหลาดกว่าระบบของประเทศอื่น ๆ ในทศวรรษ 1950 หรือ 1960 ศาสตราจารย์มาซาโอ มารูยาม่า นักวิชาการที่มีอิทธิพลสูงมากคนหนึ่ง ในขณะนั้นได้วิจารณ์ข้อเสียของระบบและธรรมเนียมต่าง ๆ แบบญี่ปุ่นและได้เสนอให้มีการปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยด้วยการเปลี่ยนระบบต่าง ๆ ให้เป็นแบบยุโรปหรืออเมริกาเสีย

แม้แต่ใน *สมุดปกขาวทางเศรษฐกิจ* ในปี 1956 ก็ยังพบข้อเขียนที่แนะนำให้ญี่ปุ่นมีนวัตกรรมทางเทคโนโลยี (innovation) และปรับปรุงประเทศใหม่ (transformation) เพื่อที่ประเทศจะได้พัฒนาทางเศรษฐกิจในระดับที่สูงขึ้นไป หลังจากที่สามารพฟื้นฟูประเทศได้สำเร็จหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ความคิดในทำนองที่ว่าระบบแบบญี่ปุ่นเป็นระบบดั้งเดิมล้ำสมัย ได้ครอบงำความเชื่อของคนจำนวนมากไม่ว่านักวิชาการนักการเมือง ผู้บริหารและข้าราชการส่วนใหญ่ พวกเขาเชื่อว่าการกำจัดระบบเก่า ๆ แบบญี่ปุ่นทิ้งไปเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะช่วยทำให้ประเทศสามารถเติบโตทางเศรษฐกิจแล้ว ยังจะช่วยทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยประสบผลสำเร็จอีกด้วย

เหตุการณ์ได้เริ่มเปลี่ยนจากหน้ามือไปเป็นหลังมือหลังจากที่เข้าปลายทศวรรษ 1970 ได้ไม่นาน ในช่วงนั้นเวทีทางวิชาการเริ่มมีแนวโน้มที่จะเป็นอนุรักษ์นิยมมากขึ้น นักวิชาการที่เป็นที่รู้จักกันในฐานะของนักสังคมศาสตร์หัวก้าวหน้าเริ่มหันหน้าไปจากเวทีวิชาการ เปิดโอกาสให้บรรดานักสังคมศาสตร์หัวโบราณเข้ามามีอิทธิพลแทน พวกเขามักจะอ้างอิงเรื่องความถูกต้องในการเปิดสงครามของประเทศบ้าง วิพากษ์วิจารณ์ข้อเสนอของนักสังคมศาสตร์หัวก้าวหน้าบ้าง พยายามจะชี้แนะว่าวัฒนธรรมดั้งเดิมของญี่ปุ่นนั้นเหนือกว่าของยุโรปและอเมริกาอย่างมากบ้าง หรือพยายามสรุปว่าวัฒนธรรมของญี่ปุ่นเป็นวัฒนธรรมสมัย post-modern บ้าง บทความและข้อสรุปทางวิชาการของพวกเขาได้เปลี่ยนกระแสในวงการวิชาการขณะนั้นไปอย่างหน้ามือเป็นหลังมือ โดยเฉพาะหลังจากที่นักวิชาการชาวอเมริกันนาย *เอซุรา ไวกเกล* (Ezura Vogel)

ได้ดีพิมพ์บทความของเขาเกี่ยวกับญี่ปุ่นภายใต้หัวข้อเรื่อง *Japan as Number One* ในหนังสือเล่มนั้น โวเกลได้พยายามอธิบายว่าสาเหตุที่ญี่ปุ่นสามารถเอาชนะวิกฤตการณ์น้ำมันได้อย่างมหัศจรรย์ในปี 1973 นั้น เป็นผลมาจากระบบการบริหารแบบญี่ปุ่น และการเข้าไปช่วยชี้แนะของข้าราชการ (gyosei shido) หลังจากนั้นเป็นต้นมาวงการวิชาการญี่ปุ่นก็เริ่มเปลี่ยนไปเป็นขว้างจัด และหลายคนก็เริ่มมั่นใจในตนเองอย่างสูงว่าพวกตนมีความสามารถ

ในขณะที่เดียวกันที่จากนั้นต่อมาก็ได้เริ่มมีบทความที่พยายามค้นหาหลักการของจุดเด่นของระบบแบบญี่ปุ่นเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ระบบสังคมแบบบ้าน (Ie Shakai) ลัทธิปัจเจกนิยมแบบนุ่มนวล ลัทธิการให้ความสำคัญกับมนุษยสัมพันธ์ ฯลฯ คือหลักการสำคัญ ๆ ที่นักวิชาการในเวลานั้นยกขึ้นมาว่าเป็นเครื่องรองรับระบบแบบญี่ปุ่น พวกเขาถึงกับพูดว่านักวิชาการและนักบริหารชาวยุโรปและอเมริกาควรจะเรียนรู้ตรรกวิทยาและจริยธรรมของระบบแบบญี่ปุ่นไว้บ้าง จะช่วยทำให้ประเทศต่าง ๆ ในยุโรปและอเมริกาสามารถปรับปรุงเศรษฐกิจของประเทศตนที่กำลังอ่อนปวกเปียกได้ จนกระทั่งได้มีบทความเรื่องชาตินิยมแบบใหม่ในญี่ปุ่นของนายเอียน บลูเมอร์ ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์นิวยอร์กไทม์ ฉบับวันอาทิตย์เดือนเมษายนปี 1987 บลูเมอร์ได้เรียกพวกนักวิเคราะห์ที่พยายามยกย่องวัฒนธรรมญี่ปุ่น และมีแนวโน้มอนุรักษ์นิยมเหล่านั้นว่า Yamatoism (Yamato หมายถึงชื่อดั้งเดิมของญี่ปุ่นในสมัยโบราณ) และตำหนิพวกเขาเหล่านั้นว่า การที่พวกเขาบอกว่าปัญหาที่เกิดขึ้นกับสังคมในทุกวันนี้เป็นผลมาจากอารยธรรมตะวันตก และวิธีเดียวที่จะแก้ปัญหานั้นได้สามารถพบได้จากวัฒนธรรมญี่ปุ่นนั้น เป็นการพยายามจะยกวัฒนธรรมของตนขึ้นมาเหนือวัฒนธรรมอื่น ๆ ของพวก Yamatoism ซึ่งแท้จริงแล้วก็ไม่ได้ติดอะไรกับพวก Naxism แต่อย่างใด

แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม บทวิเคราะห์ข้างต้นของพวก Yamatoism ก็เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในญี่ปุ่นช่วงทศวรรษ 1980 ทั้งนี้ก็เพราะว่าสินค้า

ต่าง ๆ จากญี่ปุ่นไม่ว่ารถยนต์ เครื่องไฟฟ้า อุปกรณ์ที่ทำงานเครื่องจักรกล หรือเครื่องตรวจนาชนิดกำลังขายดีเป็นเท่านี้เท่าในประเทศต่าง ๆ ในยุโรป และอเมริกา ผู้คนในประเทศเหล่านั้นพากันชื่นชมและหาซื้อสินค้าญี่ปุ่นที่ ลือชื่อ่ว่าทั้งถูกและมีคุณภาพดี และในช่วงเวลาเดียวกันนั้นเองที่วิธีบริหารแบบ ญี่ปุ่นและวัฒนธรรมญี่ปุ่นเริ่มเป็นที่สนใจของผู้คนทั่วโลก และจากเงินบริจาค จำนวนมหาศาลจากคนญี่ปุ่นที่แสนจะใจกว้างก็ทำให้เกิดมีสถาบันวิจัยญี่ปุ่น ศึกษาขึ้นตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่มีชื่อเสียงในอเมริกา พัทธ์ ชอร์ด เรียก บรรดานักวิจัยที่ได้รับเงินอุดหนุนเหล่านั้นว่าตัวแทนของผู้มีอิทธิพล

การปรับตัวเข้าสู่สมัยแห่งการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ช้าลง

อย่างที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้นว่านอกจากญี่ปุ่นจะสามารถผ่านวิกฤตการณ์ นำมันมาได้อย่างมหัศจรรย์แล้ว ญี่ปุ่นยังสามารถรักษาระดับความเติบโตทาง เศรษฐกิจภายใต้การส่งออกกระด้างสูงมาตลอด จนกระทั่งในปี 1987 ญี่ปุ่น ก็สามารถก้าวขึ้นไปเป็นประเทศที่มีผลผลิตมวลรวมประชาชาติหรือ GDP สูงเป็นอันดับที่สี่ของโลก รองลงมาจากสวิสเซอร์แลนด์ ลักเซมเบิร์ก และ ไชเชนแลนด์ ซึ่งจากค่า GDP ที่เป็นเครื่องวัดความอุดมสมบูรณ์ ประการหนึ่งนี้ ก็อาจพูดได้ว่าญี่ปุ่นสามารถเอาชนะอเมริกาได้ตามที่เคยตั้งเป้าหมายไว้เมื่อ 40 ปีที่แล้วหลังจากผ่านสงครามมาใหม่ ๆ และอาจกล่าวได้ว่าผลลัพธ์ทางตัวเลข ข้างต้นนั้นนับว่าเป็นสิ่งเดียวที่ชี้ชัดให้เห็นว่าระบบบริหารแบบญี่ปุ่นดีอย่างไร

แต่ปรากฏว่าหลังจากเศรษฐกิจถดถอยในปี 1990 เริ่มยึดเยื้อ ระบบ ต่าง ๆ แบบญี่ปุ่นก็เริ่มเสื่อมสมรรถภาพไปทีละน้อย ๆ จะเห็นได้ว่าไม่มีการ เติบโตทางเศรษฐกิจเลยแม้แต่บ่อยคิดต่อกัน 3 ปีเต็ม ๆ ตั้งแต่ปี 1992-1994 ซึ่งจุดนี้เองที่ทำให้หลายคนเริ่มคิดที่จะแก้ไขปรับปรุงระบบแบบญี่ปุ่นกันใหม่

ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ในบทต้น ๆ แล้วว่า เศรษฐกิจญี่ปุ่นอยู่ในภาวะที่

อ้อมตัวแล้ว อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศที่เศรษฐกิจอ้อมตัวแล้ว จะเท่ากับประมาณร้อยละ 2 จะเห็นได้ว่าในทศวรรษ 1980 ประเทศซัมมิท 6 ประเทศยกเว้นญี่ปุ่นก็มีอัตราการเติบโตเฉลี่ยทางเศรษฐกิจเท่ากับร้อยละ 2 ทั้งนั้น และจากนี้ไปทั้งผู้คนทั่วไป ภาคอุตสาหกรรม และรัฐบาลจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับการเติบโตทางเศรษฐกิจในอัตราเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 2 นี้ หรืออีกนัยหนึ่ง พวกเราชาวญี่ปุ่นต้องเปลี่ยนความคิดต่ออัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจนี้เสียใหม่ แท้จริงแล้วครั้งนี้ไม่ใช่ครั้งแรกที่เราต้องเปลี่ยนแปลงความรู้สึกดังกล่าว เพราะก่อนหน้านี้วิกฤตการณ์น้ำมันก็เคยหยุดยั้งการเติบโตในอัตราสูงของเศรษฐกิจญี่ปุ่นมาก่อน กล่าวคือจากร้อยละ 9.2 มาเป็นร้อยละ 4 ในเวลานั้นทั้งผู้คนภาคอุตสาหกรรมและรัฐบาลก็สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปได้อย่างดีทีเดียว

หากจะให้เปรียบเทียบแล้ว วิกฤตการณ์น้ำมันคงเป็นเสมือนแผลด้านนอกของญี่ปุ่น ในขณะที่ช่วงเลี้ยวโค้งในปัจจุบันนี้คงเป็นเสมือนความอิดโรยของอวัยวะภายในนั่นเอง ดังนั้นผู้คนจึงไม่อาจตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงตรงหัวเลี้ยวหัวต่อนี้ได้ง่าย ๆ และด้วยเหตุนี้เองจึงปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ยาก จากนั้นไปรัฐบาลจะต้องสร้างนโยบายที่เหมาะสมกับอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่ำเช่นนี้ ส่วนภาคอุตสาหกรรมเองก็ต้องปรับตัวจากการบริหารภายใต้หลักการมุ่งขยายกิจการเสียใหม่ และพวกเราประชาชนทั่วไปเองก็ต้องไม่ติดอยู่กับเป้าหมายที่หวังแต่จะพัฒนาอย่างต่อเนื่อง หันมาให้ความสำคัญกับการทำหน้าที่เฝ้าดูการปฏิรูปทางการคลังและระบบราชการให้ลุล่วงไปด้วยดี

คดีนอกราชการบังหลวงโดยข้าราชการระดับสูง ที่ปรากฏขึ้นบ่อย ๆ ในขณะนี้

คดีให้สินบนของพนักงานบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ต่อข้าราชการ หนีเสียจำนวนมหาศาลของสถาบันการเงิน คดีนอกราชการบังหลวงของข้าราชการระดับสูงของกระทรวงการคลัง คดีบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ไคววา คดีที่พนักงานบริษัทซุมิโตะโมะคอร์ปอเรชั่นกระทำผิดกฎหมายในการค้าทองแดงในตลาดโลก คดีที่ผู้ป่วยด้วยโรคเอดส์เนื่องจากติดเชื้อผ่านตัวยารักษาโรค เกร็ดเลือดเป็นพิษฟ้องร้องกระทรวงสาธารณสุขและผู้เกี่ยวข้องในการออกใบอนุญาตนำเข้ายาดังกล่าวจากอเมริกา คดีที่เจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุขรับสินบนจากผู้ประกอบกิจการบ้านคนชรา ความเชื่อมโยงในการจัดการกับปัญหาหนีเสียของธนาคารอาคารสงเคราะห์ อุบัติเหตุในโรงงานปรมาณูไมนิจู การไม่สามารถเห็นความก้าวหน้าใด ๆ จากการปฏิรูประบบราชการ ความอลหม่านในการเมือง ฯลฯ ซึ่งเป็นเครื่องแสดงความไม่มีประสิทธิภาพของการเมือง ระบบราชการและภาคอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น ได้ปรากฏออกมาต่อสายตาของประชาชนอย่างนับไม่ถ้วนหลังจากเข้าทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา

หากถามว่าทำไมคดีนอกราชการบังหลวงเหล่านี้ถึงได้ถูกเปิดโปงออกมาอย่างมากมายหลังจากเข้าทศวรรษ 1990 แล้ว ข้าพเจ้าต้องขอตอบว่าเหตุผลอยู่ที่ *หนึ่ง* การสิ้นสุดลงของการเมืองในรูปแบบที่พรรคเสรีประชาธิปไตยเป็นพรรคการเมืองเดียวที่ครองอำนาจตลอดกาล และ *สอง* ภาวะเศรษฐกิจถดถอยในทศวรรษ 1990 เป็นเพราะเกิดความแตกแยกในโครงสร้างของความสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างนักการเมือง ข้าราชการ และพ่อค้า ซึ่งถูกสร้างขึ้นมาภายใต้การครองอำนาจตลอดกาลของพรรคเสรีประชาธิปไตยนั่นเอง ที่ทำให้การนอกราชการบังหลวงของข้าราชการกระทรวงการคลังและสาธารณสุขแดงขึ้นมา จะเห็นได้ว่าในกรณีของกระทรวงสาธารณสุข การที่นักการเมืองที่ค่อนข้าง

ใกล้ชิดกับประชาชนทั่วไปเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีเป็นครั้งแรกนั้นเอง ที่ทำให้มีการเปิดเผยโครงสร้างความสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างบริษัทผู้ผลิตยากับข้าราชการของกระทรวงออกมาสู่สายตาประชาชน การรับตำแหน่งของรัฐมนตรีที่อยู่ข้างประชาชนเช่นนี้ย่อมเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ในสมัยที่พรรคเสรีประชาธิปไตยครองอำนาจเพียงพรรคเดียว และสำหรับสาเหตุที่สองหรือภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจในทศวรรษ 1990 นั้นคงไม่ต้องกล่าวรายละเอียด ทุกคนก็สามารถเข้าใจได้ว่ามันมีสาเหตุมาจากหนี้เสียจำนวนมหาศาลของสถาบันการเงิน และความเชื่อซ้าในการแก้ปัญหาธนาคารอาครองเคราะห้

ช่วงนี้สมเพชจริง ๆ ที่ความผิดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดของนักการเมือง ข้าราชการ และพ่อค้า ได้ถูกปิดบังซ่อนเร้นมาตลอด 50 กว่าปีหลังสงคราม โดยที่ประชาชนทั่วไปไม่มีโอกาสได้รับรู้เลย *กิลเบิร์ต* เคยกล่าวไว้ว่า “ผู้คนมักจะมีอาการง่วงงุนเกี่ยวกับเรื่องการเงินได้ไม่นานนัก” ฉะนั้นดังนั้น ความง่วงงุนของผู้คนในญี่ปุ่นเกี่ยวกับฉ้อราษฎร์บังหลวงก็ดูเหมือนจะอยู่ได้ไม่นานเช่นกัน หรืออาจเป็นเพราะว่ามาตรฐานในการตัดสินความดีเลวหรือความผิดถูกของผู้ปุ่นนั้นไม่ชัดเจนมาแต่ไหนแต่ไรแล้วก็ได้ ข้าราชการระดับสูงผู้ที่ได้ชื่อว่าหัวดีจบการศึกษาระดับสูง ๆ กล้าที่จะนำข้อมูลลับของทางราชการไปเสนอให้กับเอกชนเพื่อแลกกับเงินทองจำนวนหนึ่งเพียงด้วยการอ้างเหตุผลว่าใคร ๆ เขาก็ทำกัน จะเห็นได้ว่าในช่วงทศวรรษ 1980 ซึ่งอยู่ในยุคทองแห่งการลงทุน พวกเขาพากันละเลยว่าหลักการแห่งความถูกต้องเป็นปฏิปักษ์ของความล้าสมัย ดูเหมือนว่าพวกเขาได้ตกอยู่ในภาวะการขาดจริยธรรมโดยไม่ได้รู้สึกตัวเลย และภายใต้ภาวะดังกล่าวนี้เองที่บรรดาข้าราชการระดับสูงจำนวนมากได้เกิดความรู้สึกเย็นชาต่อจริยธรรมของข้าราชการที่พึงมี จนท้ายที่สุดพวกเขาได้ก่อคดีฉ้อราษฎร์บังหลวงมากที่สุดในช่วงนี้นั่นเอง โชคดีอยู่บ้างที่ได้เกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอยขึ้นหลังจากนั้น ทำให้ภาวะการขาดจริยธรรมคงอยู่ได้ไม่นานไปกว่า 4-5 ปีเศษ ๆ และหวังว่าผู้รับ

ผิดชอบทางด้านกฎหมายจะได้จัดการลงโทษผู้กระทำผิดอย่างจริงจัง เพื่อที่ผู้คนจะได้จดจำคดีฉ้อราษฎร์บังหลวงเหล่านี้ได้ยาวนานหน่อย

หากไม่มีกรณีรื้อฟื้นจริยธรรมทางการเมือง การบริหารราชการ และเศรษฐกิจแล้ว แน่ใจได้ว่าความเชื่อถือที่ชาวโลกมีต่อประเทศนี้จะลดถอยลงไปเรื่อย ๆ และจะทำให้เศรษฐกิจแบบตลาดไม่สามารถเติบโตไปในทางที่ถูกต้องได้ท้ายสุดก็จะส่งผลให้จริยธรรมของผู้คนถูกทำลายไป และจะทำให้คดีฉ้อโกงทางเศรษฐกิจฉีกตัวสูงขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งกลายเป็นสังคมที่ตรรกวิทยาของผู้คนที่แข็งแกร่งกว่าเป็นเครื่องครอบงำสังคมไป พยานหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงภาวะล่มสลายของจริยธรรมของผู้คนในประเทศนี้ สามารถพบได้จากกรณีการค้าประเวณีของเด็กนักเรียนสาว ๆ จำนวนมากที่ถูกเรียกว่า “enjo kosai” หรือการค้าประเวณีทางโทรศัพท์ “terekura” หรือการกลั่นแกล้งคนที่อ่อนแอกว่า “ijime” ซึ่งล้วนแต่เป็นปรากฏการณ์ชั่วร้ายที่ไม่เคยเกิดขึ้นในประเทศตะวันตกมาก่อน สำหรับข้าพเจ้าแล้วปรากฏการณ์ชั่วร้ายที่ได้เกิดขึ้นมากมายในสังคมญี่ปุ่นช่วงทศวรรษ 1990 เหล่านี้ เป็นเรื่องที่น่าวิตกมากอย่างหนึ่ง

ความชั่วร้ายข้างต้นที่ได้แพร่ขยายในวงการค้าประเวณีระหว่างช่วงทศวรรษ 1980-1990 ได้ลุกลามไปในด้านเศรษฐกิจด้วย *อดัม สมิท* (Adam Smith) เคยกล่าวไว้ว่าไม่ว่าจะสามารถอธิบายความชอบธรรมในการแสวงหาผลประโยชน์และความต้องการส่วนตัวได้เพียงใดก็ตาม ก็ไม่ได้หมายความว่า การฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของตลาดจะเป็นเรื่องที่ให้อภัยกันได้ แต่หลังจากเกิดภาวะการขาดจริยธรรมในช่วงปลายทศวรรษ 1980 ปรากฏว่ามีข้าราชการและเอกชนจำนวนไม่น้อยที่ไม่ตะขิดตะขวงใจแม้แต่น้อยที่จะฝ่าฝืนเหยียบย่ำกฎเกณฑ์ของตลาด ทั้งนี้เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวเท่านั้น พวกเขาเหล่านั้นนั่นเองที่เป็นเสมือนอาวุธร้ายที่กำลั่งบ่อนทำลายญี่ปุ่นอยู่ในขณะนี้ และที่สำคัญคือ การจะฟื้นฟูจริยธรรมที่ถูกสืบทิ้งไปหรือการจะสร้างจริยธรรมขึ้นมาใหม่นั้นย่อมไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่พวกเราสามารถช่วยกันทำ

หน้าที่ได้คือ การปฏิเสธความไม่ชอบธรรมทั้งปวง เห็นใจผู้ที่อ่อนแอกว่าในสังคม และร่วมมือกันสร้างสังคมที่ยืนอยู่บนหลักการของความยุติธรรม

2.2 แผ่นเหล็กสามเหลี่ยมที่ขึ้นสนิมจนผุร่อนไปหมด

ทำไมจึงต้องปฏิรูปการบริหารราชการตอนนี้

เกี่ยวกับการปฏิรูประบบราชการนี้ เท่าที่ผ่านมามีทั้งผู้ที่มองการปฏิรูปในแง่ดีและแง่ร้าย สำหรับข้าพเจ้าแล้ว ต้องบอกว่าข้าพเจ้าไม่สงสัยแม้แต่น้อยว่าจะต้องมีการปฏิรูประบบราชการในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้นี้ แต่ปัญหาอยู่ที่ว่าจะสามารถปฏิรูปได้มากน้อยแค่ไหนเท่านั้น ขณะนี้การปฏิรูประบบราชการที่เน้นการปรับปรุงจำนวนกระทรวงทบวงกรมก็กำลังเป็นหัวข้อสำคัญและเร่งด่วนทางการเมืองอยู่ จะเห็นได้จากกรรมาธิการที่ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการการปฏิรูประบบราชการ ซึ่งมีตัวนายกรัฐมนตรีนายโฆเซโตนเองเป็นประธานเมื่อเดือนพฤศจิกายนปี 1996 ที่ผ่านมานี้ เหตุผลที่ต้องมีการปฏิรูประบบราชการในตอนนี้นั้น เป็นเพราะสาเหตุสำคัญ 5 ประการด้วยกันคือ

1. หลังจากการเมืองที่เคยมีพรรคเสรีประชาธิปไตยเป็นพรรคเดียวที่ครองอำนาจตลอดได้ล่มสลายไปเมื่อปี 1993 จะเห็นได้ชัดว่าความสัมพันธ์ของนักการเมือง ข้าราชการ และพ่อค้า ซึ่งเคยถูกเรียกว่าแผ่นเหล็กสามเหลี่ยมนี้ต้องเกิดสนิมเกาะจนผุพังไป มีอยู่ช่วงหนึ่งที่ความสัมพันธ์ของพวกเขาซึ่งมีข้าราชการเป็นแกนกลางโดยที่นักการเมืองและพ่อค้าจะขนานอยู่สองข้างเสมือนแผ่นสแตนเลสสามเหลี่ยมนั้นทำท่าว่าจะแข็งแรงแรงดังเหล็กแผ่น แต่จากการที่ข้าราชการได้ใจมากขึ้นเองที่ทำให้โลหะที่หลอมไว้ด้านหน้าแผ่นเหล็กต้องถูกแกะเอาออกในเวลาต่อมา เห็นเนื้อในที่น่าพะงไปหมด ผู้คนจึงตระหนักถึง

ความจำเป็นที่จะต้องกำจัดความสัมพันธ์เหล่านี้ของพวกเขาออกไป

2. ภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจกว่า 5 ปีที่ผ่านมาทำให้ผู้คนรู้สึกว่าการขาดความสามารถ เมื่อเศรษฐกิจเริ่มมีสภาพแยลงใหม่ ๆ นั้น ข้าราชการที่เกี่ยวข้องต่างพากันมองว่าภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นขณะนี้เป็นเพียงการถดถอยชั่วคราวเท่านั้น เมื่อรัฐบาลได้ลดดอกเบี้ยและเพิ่มงบประมาณการลงทุนภาครัฐบาลแล้วทุกอย่างก็จะดีขึ้น แต่ปรากฏว่าหลังจากนั้นการมองปัญหาในแง่ดีของพวกเขาข้างต้นต้องไร้ผลอย่างที่พวกเขาหวัง ๆ กัน ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้ผู้คนไม่ไว้วางใจข้าราชการ และเชื่อมั่นว่าควรมีการปฏิรูประบบราชการเสียใหม่

3. ภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจในทศวรรษ 1990 ได้ไปหยุดการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องของเศรษฐกิจญี่ปุ่น อย่างที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า เช่นเดียวกับระบบและธรรมเนียมต่าง ๆ แบบญี่ปุ่น โครงสร้างความสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างนักการเมือง ข้าราชการ และพ่อค้า นั้น ก็สามารถอยู่ได้ครบไต่ที่เศรษฐกิจยังขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และยังมีเงินไหลผ่านตลอดสีแดงของแผ่นเหล็กสามเหลี่ยมมากเท่าใด ความสัมพันธ์ของพวกเขา ก็จะยิ่งแน่นแฟ้นมากขึ้นเท่านั้น แต่เมื่อเศรษฐกิจหยุดเติบโตและประชาชนก็เริ่มจับตามองมากขึ้น จึงทำให้เงินที่ถูกลักป้อนในรูปแบบของเงินบริจาคทางการเมือง ฯลฯ ก็เริ่มน้อยลงตามไปด้วย จนกระทั่งแผ่นเหล็กสามเหลี่ยมที่ว่าต้องขึ้นสนิมและผุพังไปในท้ายที่สุด ผลจากการแตกความสัมพันธ์ของพวกเขาในสิ่งที่ทำให้ธุรกิจเอกชนเริ่มเบียดเบียนการควบคุมจากรัฐบาลที่มีสมรรถนะต่ำ และท้ายที่สุดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจทั้งหลายในประเทศจึงเริ่มเปิดไฟเขียวกับการปฏิรูประบบราชการ

4. ผู้คนได้ตระหนักถึงความไร้ประสิทธิภาพของราชการในการแก้ปัญหาหนี้เสียที่สถาบันการเงินในประเทศต้องรับผิดชอบ และนอกจากจะไม่สามารถแก้ปัญหาหนี้เสียที่ว่าแล้ว ปรากฏว่าเรื่องกลับออกมามีในรูปแบบที่ว่า ข้าราชการ

กระทรวงการคลังหลายคนก็เข้าไปพัวพันกับคดีสินบน อันเนื่องมาจากการชำระหนี้เสียเหล่านั้นอีกด้วย ผลจึงทำให้ประชาชนเริ่มไม่ไว้วางใจและคัดค้านการทำงานของข้าราชการมากขึ้น แคมต่อมาสื่อสารมวลชนก็ได้ขุดคุ้ยข่าวกรณีทีโอบิตกรมธนาคาร กระทรวงการคลัง "ได้ถูกตั้งข้อหาว่ารับโอนหุ้นที่ไม่ได้เปิดขายให้กับคนภายนอกจากสถาบันการเงินเพื่อผู้บริโภคร" การที่ข้าราชการกระทรวงการคลังซึ่งถูกมองว่าเป็นหัวใจของระบบราชการญี่ปุ่นต้องตกเป็นข่าวรับสินบนต่าง ๆ และการขาดประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาการคลังของประเทศนี้เองที่ทำให้ผู้คนค่อย ๆ ขาดความเชื่อมั่นต่อระบบราชการของประเทศไปทีละน้อย ๆ

5. การปฏิรูประบบราชการคงเป็นนโยบายหลักประการเดียวที่พรรคเสรีประชาธิปไตย พรรคชินชินโต และพรรคการเมืองอื่น ๆ สามารถสร้างความแตกต่างกับพรรคอื่นได้ จะเห็นได้ว่าปัจจุบันประชาชนจำนวนมากที่ไม่มีพรรคการเมืองในสังกัดต่างพากันมองว่า บรรดาความเลวร้ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทุกวันนี้มีต้นเหตุมาจากระบบราชการทั้งนั้น ด้วยเหตุนี้เองที่พรรคการเมืองแทบทุกพรรคที่ต้องการจะกวาดคะแนนเสียงจากกลุ่มผู้ไม่มีพรรคการเมืองในสังกัดเหล่านั้น ได้พากันยกเอาการปฏิรูประบบราชการมาเป็นสโลแกนในการหาเสียงในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อเดือนตุลาคม ปี 1996 ที่ผ่านมา

เราจะลองมาดูกันดีกว่าการปฏิรูประบบราชการนั้นสามารถกระทำได้ทั้งระบบหรือไม่ ระหว่างปี 1992-1993 ข้าพเจ้าได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิรูประบบราชการด้วยการถูกเชิญเป็นกรรมการผู้เชี่ยวชาญในคณะกรรมการปฏิรูประบบราชการครั้งที่ 3 ซึ่งในครั้งนั้นข้าพเจ้าได้เห็นด้วยตาตนเองว่า ข้าราชการจากแต่ละกระทรวงทบวงกรมได้พยายามต่อต้านการปฏิรูปที่จะเกิดขึ้นกับองค์กรของตนเพียงไร พวกเขามักพยายามยกมือขออนุญาตอธิบายโน้มน้าว หรือควบคุมทัศนคติของผู้อื่น ซึ่งบ่อยครั้งสามารถทำให้นักวิชาการในสังกัดพรรครัฐบาลพูดตามพวกเขาได้ ลูกไม้และการควบคุมนานาประการ

ถูกนำออกมาใช้ประจวบดังว่าประเทศนี้ไม่ได้มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างโรย่านั้น และในท้ายที่สุดพวกเขายังได้เปลี่ยนข้อเสนอของคณะกรรมการไปทั้งหมด ตั้งแต่โครงร่างจนถึงเนื้อหารายละเอียด หากการเล่นลูกไม้หรือการควบคุมเป็นหน้าที่หลักของข้าราชการแล้ว ถิ่นาแปลกใจจริง ๆ ที่ทำไมพวกเขาซึ่งได้ชื่อว่าฉลาดหลักแหลมถึงไม่รู้สี่กละอายแก่ใจตนเองบ้างเลย

เวลาได้ผ่านมากกว่า 3 ปีแล้วหลังจากนั้น ซึ่งก็เป็นที่น่าประหลาดอย่างชัดเจนว่าวิธีแก้ปัญหทางเศรษฐกิจแบบที่เคยทำมาใช้ไม่ได้ผล อย่างไม่ก็ตามข้าพเจ้าเชื่อและหวังว่าการปฏิรูประบบราชการขนาดใหญ่ที่กำลังจะเกิดในอนาคตอันใกล้นี้ มันน่าจะสำเร็จไปได้โดยดี จะเห็นได้ว่าหลังจากที่คดีฟ้องร้องเกี่ยวกับตัวที่เป็นต้นของโรคเอดส์ การรับสินบนของข้าราชการกระทรวงการคลัง ฯลฯ แฉขึ้นมา ประชาชนได้เริ่มจับตามองความประพฤติของข้าราชการอย่างใกล้ชิดมากขึ้น เป็นผลให้บรรดาข้าราชการพากันระแวงระวังตัวมากขึ้นที่จะพุดจาหรือประพฤติตัวน่าอัปยศนานาประการ เช่น การออกมาปกป้องอำนาจของตน หรือทำตัวเป็นผู้ประสานผลประโยชน์ระหว่างกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ฯลฯ ในขณะที่เดียวกันทางฝ่ายธุรกิจเองก็มีที่ท่าว่าจะเลิกธรรมเนียมการเอาขมหวานในรูปของตำแหน่งสำคัญ ๆ ในบริษัทไปยื่นให้กับข้าราชการที่เกษียณอายุแล้ว เพื่อแลกกับการได้รับสิทธิพิเศษพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของตน

จะเห็นได้ว่ากาลสมัยกำลังเปลี่ยนแปลงไปที่ละน้อย ๆ ก่อนกลางทศวรรษ 1980 หรือสมัยแห่งการไล่ตามและการแข่งขามประเทศในยุโรปและอเมริกานั้น การพยายามรักษาผลประโยชน์ของธุรกิจที่ข้าราชการแต่ละกระทรวงดูแลอยู่ เป็นเสมือนการบำเพ็ญประโยชน์ให้กับการเติบโตของเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้นการพยายามรักษาผลประโยชน์ของกระทรวง จึงเท่ากับการรักษาผลประโยชน์ของประเทศนั่นเอง แต่หลังจากที่ญี่ปุ่นได้แข่งขามประเทศต่าง ๆ ในยุโรปและอเมริกาไปแล้วเช่นทุกวันนี้ การทำให้เศรษฐกิจเติบโตจึงไม่ใช่

การพยายามรักษาผลประโยชน์ของประเทศอย่างเดี่ยวเสมอไป ทั้งนี้ทั้งนั้น เพราะผลประโยชน์ของประเทศในทุกวันนี้ได้หลากหลายมากขึ้น

จากนี้ต่อไปข้าราชการจะต้องให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ของประเทศมากกว่าผลประโยชน์ของกระทรวง ซึ่งเชื่อว่าข้าราชการหนุ่มสาวรุ่นใหม่จะเป็นแกนนำสำคัญตรงจุดนี้ได้ เพราะเมื่อเปรียบเทียบกับข้าราชการรุ่นเก่าสมัยไล่ตามและแข่งข้ามประเทศในยุโรปและอเมริกา ที่ส่วนใหญ่จะเชื่อว่าทุกหยาดเหงื่อของตนมีไว้เพื่อองค์กรที่ตนเป็นสมาชิกแล้ว ข้าราชการรุ่นใหม่จะรู้สึกว่าการใช้ชีวิตแบบนั้นเป็นอะไรที่ “ไม่เท่” เลยแม้แต่น้อย ซึ่งเชื่อแน่ว่าพวกเขาจะไม่เลือกทำอะไรที่ “ไม่เท่” แบบนั้นเด็ดขาด

ขั้นตอนก่อนและระหว่างการปฏิรูปจะเต็มไปด้วยอุปสรรคนานาประการ

ทำไมการปฏิรูปจึงไม่ค่อยคืบหน้าเลยเท่าที่ผ่านมา ทั้ง ๆ ที่ระบบราชการของญี่ปุ่นต้องถูกเปิดเผยจุดบกพร่องนานาประการตามที่เราเห็นได้จกคดีสินบนต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ข้าพเจ้าขอยกเหตุผลที่ทำให้การปฏิรูปยุ่งยากไว้ 4 ประการด้วยกันดังต่อไปนี้

1. ระบบการพยายามรักษาผลประโยชน์ของกระทรวงทบวงกรมได้ฝังรากลึกอยู่ในวงการราชการมาช้านาน ระบบราชการญี่ปุ่นถูกมองว่ามีจุดอ่อนทางโครงสร้างตรงที่กระทรวงทบวงกรมถูกแบ่งอำนาจหน้าที่ให้เท่าเทียมกัน แลยังมีองค์กรที่เกี่ยวข้องของแต่ละวงการพ่วงท้ายติดอยู่ตามกระทรวงต่าง ๆ อีกด้วย ดังนั้นบทบาทส่วนใหญ่ที่ผ่านมาจากกระทรวงแต่ละกระทรวงคือการรักษาผลประโยชน์ขององค์กรต่าง ๆ เหล่านั้น ซึ่งบ่อยครั้งได้ไปขัดกับผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศ จะเห็นได้ว่าข้าราชการมักจะเอาตัวออกไปขบวนการเปลี่ยนแปลงที่จะนำมาซึ่งการสูญเสียอำนาจหรือผลประโยชน์ขององค์กรที่ตนดูแลหรือกระทรวงที่ตนสังกัด ซึ่งในความหมายหนึ่งการกระทำ

ดังกล่าวย่อมเป็นเรื่องธรรมดาดีมากสำหรับพวกเขา

2. มีผู้แทนราษฎรสังกัดพรรครัฐบาลจำนวนหนึ่งซึ่งแสดงตนเป็นผู้แทนกระทรวงทบวงกรมใดทบวงกรมหนึ่งโดยเฉพาะ พวกเขาจะออกความเห็นเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของกระทรวงและองค์กรที่เกี่ยวข้องตลอดเวลา ทั้งนี้เพราะหวังลาภผลและเอกสิทธิ์ต่าง ๆ ที่ข้าราชการในกระทรวงและองค์กรในสังกัดเหล่านั้นจะปรนเปรอให้ ดังนั้นเมื่อมีร่างกฎหมายการปฏิรูปใด ๆ ก็ตามที่อาจนำผลเสียมาสู่กระทรวงที่ตนได้รับการแบ่งปันผลประโยชน์อยู่ผ่านเข้ามาในสภา พวกเขาก็จะไม่รีรอที่จะยับยั้งมันอย่างสุดความสามารถ โดยที่ไม่ต้องวิเคราะห์ดูเลยว่าร่างนั้นมีส่วนดีส่วนเสียอย่างไรบ้าง ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้ร่างการปฏิรูประบบราชการมักจะต้องตกไปตั้งแต่แรกเริ่มอยู่บ่อย ๆ นักการเมืองและรัฐบาลถูกมองว่าเป็นกุญแจดอกสำคัญที่จะทำให้การปฏิรูปราชการประสบความสำเร็จไปได้หรือไม่ แต่ในทางตรงกันข้ามก็ค่อนข้างเป็นเรื่องธรรมดาดีที่พวกเขาจะต้องทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของกระทรวงที่ตนเองมารับตำแหน่งรัฐมนตรี หรือเจ้ากรมมีส่วนในผลประโยชน์นั้น ๆ ด้วย

3. บัณฑิตต่าง ๆ ที่เป็นตัวประกอบของระบบราชการผู้ป่วนต่างต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ดังนั้นหากไปดึงบัณฑิตไปดึงบัณฑิตหนึ่งออกมาเพียงตัวเดียว ก็อาจทำให้ระบบทั้งระบบเป็นอัมพาตไปได้ ยกตัวอย่างเช่น การยุบเลิกองค์กรนิติบุคคลพิเศษภายใต้การดูแลของบางกระทรวง ซึ่งโดยแท้จริงแล้วไม่ได้ทำประโยชน์อะไรเลยนั้น อาจส่งผลให้ระบบการบริหารบุคลากรของกระทรวงโดยรวมล่มสลายไปได้ ด้วยสาเหตุนี้เองที่กระทรวงทบวงกรมแต่ละแห่งถึงพยายามเอาตัวเองออกมาขวางกั้นการยุบเลิกองค์กรเหล่านั้นอย่างแข็งขัน ความพยายามจะปฏิรูประบบราชการในกระทรวงการคลังก็เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนอีกอันหนึ่ง กล่าวคือ หากมีการโอนย้ายอำนาจการจัดงบประมาณไปไว้ภายใต้การดูแลโดยตรงของสำนักนายกรัฐมนตรีแล้ว กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงเกษตรและชลประทาน กระทรวงคมนาคม และธุรกิจที่เกี่ยวข้อง

นานาชนิดที่เคยได้รับส่วนบุญจากการแบ่งปันงบประมาณในอัตราที่สม่ำเสมอ และเท่าเทียมกัน ก็ย่อมเผชิญกับภาวะถดถอยทางงบประมาณไปอย่างไม่ต้องสงสัย ดังนั้นการปฏิรูปกระทรวงการคลังในด้านของอำนาจการจัดสรรงบประมาณ จะต้องเป็นการปฏิรูปขนาดใหญ่ ที่ครอบคลุมไปถึงกระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงเกษตรและชลประทาน และกระทรวงคมนาคมด้วย จึงจะประสบผลสำเร็จ

4. แต่ไหนแต่ไรมาแล้วที่ราชการเป็นหน่วยงานที่ไม่กระตือรือร้นที่จะปฏิรูปตัวเอง เนื่องจากตลาดจะเป็นตัวลงโทษธุรกิจใด ๆ ที่ล่าสมัย และการเลือกตั้งจะเป็นตัวลงโทษนักการเมืองที่ไม่ทันต่อเหตุการณ์ ดังนั้นนักธุรกิจและนักการเมืองจึงต้องคอยพัฒนาตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาเพื่อที่จะอยู่รอดได้ แต่กระทรวงทบวงกรมซึ่งเป็นหน่วยงานปกครองส่วนกลางนั้น ไม่มีตัวควบคุมในรูปแบบของตลาดหรือการเลือกตั้งเลย ดังนั้น ความบกพร่องต่าง ๆ ของระบบ ไม่ว่าจะเป็นความไม่มีประสิทธิภาพ ความไม่สมเหตุสมผล ความไม่โปร่งใส ความไม่ยุติธรรม ฯลฯ จึงสามารถอยู่มาได้โดยไม่ได้รับการแก้ไขปรับปรุงแต่อย่างใด

การล้มเหลวของการปฏิรูประบบราชการที่ขาดหลักการ

เพราะสาเหตุ 4 ประการข้างต้นนั่นเอง ที่ทำให้ไม่มีความคืบหน้าของการปฏิรูปราชการอย่างจริงจังเกิดขึ้น และเหนือไปกว่านั้นสาเหตุเหล่านี้ยังไม่ใช่ว่าสิ่งที่จะสามารถแก้ไขได้ง่าย ๆ ดังนั้นอาจเป็นไปได้ว่าระบบราชการของญี่ปุ่นจะยังคงอยู่ในรูปแบบเดิมต่อไป แม้จะเปลี่ยนศตวรรษใหม่แล้วก็ตาม

ในการปรับปรุงระบบราชการใหม่นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องตกลงกันก่อนล่วงหน้าว่าระบบราชการที่สมควรจะเป็นนั้นเป็นอย่างไร แต่ก็ต้องบอกว่า การตกลงในจุดนี้ระหว่างประชาชนทั่วไป ตัวแทนจากหลาย ๆ ฝ่าย หลาย ๆ

วงการ ตลอดจนคนจากแต่ละชนชั้นนั้นแทบจะเป็นไปไม่ได้ หัวข้อที่ผู้คนทั่วไปจะตกลงกันได้ นั้นคงจำกัดอยู่แต่แค่หลักการเบื้องต้นที่ใคร ๆ ก็ยอมเห็นด้วย เช่น การเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ความโปร่งใสในระบอบราชการ การนำเอาความคิดเห็นของประชาชนทั่ว ๆ ไปมาเป็นข้อมูลในการประชุมคณะกรรมการต่าง ๆ ของรัฐบาล ฯลฯ

และถ้าเราไม่อาจวาดแปลนรวมของการปฏิรูประบอบราชการที่สมควรจะเป็นได้แล้ว ก็เห็นจะต้องหันไปปฏิรูปโดยแยกทำทีละหัวข้อไป (piece meal) โดยจะต้องวางเป้าหมายที่เป็นรูปเป็นร่างทีละเรื่อง ๆ ไป เช่น การกระจายอำนาจ การสร้างเสริมระบบการคลังใหม่ หรือการผ่อนคลายกฎระเบียบที่ไม่ยืดหยุ่นต่าง ๆ ฯลฯ อย่างไรก็ตามน่าเสียดายเหลือเกินที่ทฤษฎี catastrophe ที่ว่า หากทำการปฏิรูปโดยแยกเป็นเรื่อง ๆ ไปทีละน้อย ๆ อย่างต่อเนื่อง ท้ายสุดก็จะสามารถทำให้ระบบโดยรวมทั้งหมดพังทลายไปได้ นั่นไม่อาจนำมาใช้กับการปฏิรูประบอบราชการได้ หรืออีกนัยหนึ่งหากไม่มีการวางหลักการสำหรับการปฏิรูปไว้อย่างชัดเจนแล้ว วิสัยทัศน์ของการปฏิรูประบอบราชการย่อมมีคสันทอนอย่างไม่ต้องสงสัย

เท่าที่ผ่านมหลักการในการปฏิรูประบอบราชการเพียงประการเดียวที่สื่อมวลชนยกมาอ้างคือ ความมีประสิทธิภาพ การลดจำนวนกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ และจำนวนข้าราชการ การรวบรวมหรือยกเลิกนิติบุคคลพิเศษต่าง ๆ ฯลฯ ล้วนแต่เป็นวิธีการที่ถูกสร้างให้เกิดความชอบธรรมภายใต้หลักการของความมีประสิทธิภาพทั้งสิ้น

จริงหรือที่ว่าความมีประสิทธิภาพสมควรจะเป็นหลักการในการปฏิรูประบอบราชการ การปฏิรูปใด ๆ ก็ตามที่สามารถสร้างความมีประสิทธิภาพ แต่ขาดความโปร่งใสและความยุติธรรมย่อมเป็นการปฏิรูปที่ไม่สมบูรณ์ ยกตัวอย่างเช่น ในการเปิดเผยข้อมูลในการบริหารราชการให้ประชาชนทั่วไปมีโอกาสรับรู้ นั้น จำเป็นจะต้องใช้เงินและบุคลากรจำนวนหนึ่ง การเพิ่มงบประมาณและบุคลากร

ย่อมจะสวนทางกับเป้าหมายที่เน้นความมีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกับการปรับปรุงระบบภาษีรายได้ให้ยุติธรรมก็จำเป็นต้องใช้เงินและบุคลากร ซึ่งหากคำนึงถึงหลักการของความมีประสิทธิภาพแล้ว รัฐบาลก็จำเป็นต้องปล่อยให้อัตราการตรวจสอบรายได้แท้จริงของกิจการขนาดเล็กหรือกลางต่ำดังเช่นทุกวันนี้ อีกต่อไป หรือหมายความว่า ปัญหาความไม่ยุติธรรมในระบบการเก็บภาษีรายได้ก็จะยังคงอยู่ต่อไป

สำหรับหลักการของความมีประสิทธิภาพนั้น มักจะต้องเผชิญกับปัญหาดังต่อไปนี้ กล่าวคือ เมื่อเปรียบเทียบระบบสองระบบว่าระบบใดจะมีประสิทธิภาพมากกว่ากันนั้น หากระบบ A ใช้ค่าใช้จ่ายที่ต่ำกว่าระบบ B ทั้ง ๆ ที่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้เหมือน ๆ กัน ก็ย่อมหมายความว่าระบบ A ย่อมมีประสิทธิภาพสูงกว่าระบบ B ดังนั้นจึงไม่มีเหตุผลอันใดที่จะเลือกใช้ระบบ B แต่สำหรับการโต้แย้งถึงความจำเป็นในการปฏิรูปแล้ว จะเป็นการเปรียบเทียบระหว่างระบบ C ที่ถูกใช้อยู่ในปัจจุบันกับระบบ D ที่จะถูกนำมาใช้หลังการปฏิรูป ซึ่งบ่อยครั้งที่ระบบทั้งสองไม่ได้มีเป้าหมายอยู่ที่สิ่งเดียวกัน ดังนั้นผู้ที่สนับสนุนการปฏิรูปอาจจะยกเหตุผลของค่าใช้จ่ายที่ถูกลง (ความมีประสิทธิภาพ) มาเป็นเหตุผลสนับสนุนระบบ D ในขณะที่ผู้ที่ต่อต้านการปฏิรูปอาจจะไม่ยอมรับระบบ D ด้วยเหตุผลที่ว่าระบบ D ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายบางอย่างที่ระบบ C ทำได้ หรืออีกนัยหนึ่งการใช้ความมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นเสมือนเครื่องชั่งน้ำหนักข้าวของมวลวัดข้อดีข้อเสียของระบบต่าง ๆ ย่อมไม่อาจได้คำตอบที่คนส่วนใหญ่พอใจ

ความยุติธรรมเป็นหลักการที่เหมาะสมที่สุด สำหรับการปฏิรูประบบราชการ

ข้าพเจ้าคิดว่าควรเอาความยุติธรรมอันเป็นกรอบปทัสถานมาเป็นหลักการในการปฏิรูประบบราชการ และคงไม่ต้องย้ำอีกครั้งว่าความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมือง ข้าราชการ และพ่อค้า ควรอยู่ในกรอบของความยุติธรรม ระบบการให้ความสำคัญแต่เฉพาะผลประโยชน์ของกระทรวงทบวงกรมของตานั้น ก็เป็นต้นเหตุอีกประการหนึ่งที่ก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมในระบบราชการ นอกจากนั้นการไม่ยอมเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร หรือระเบียบข้อบังคับที่เป็นกำแพงขวางกั้นการเข้าไปทำธุรกิจกับทางราชการ รวมทั้งการที่ทุกสิ่งทุกอย่างไปรวมตัวกันแต่เฉพาะที่เมืองหลวงคือ กรุงเทพมหานคร ต่างก็เป็นสิ่งที่ไม่ยุติธรรมสมควรต้องแก้ไขปรับปรุงใหม่ทั้งนั้น

ข้าพเจ้าอยากย้ำว่าการปรับปรุงประสิทธิภาพของระบบราชการ เช่น ด้วยการลดจำนวนกระทรวงทบวงกรมและจำนวนข้าราชการ การผ่อนผันหรือยกเลิกกฎระเบียบที่ล้าสมัย ฯลฯ ไม่อาจเป็นเงื่อนไขที่เพียงพอสำหรับความจำเป็นในการปฏิรูป เมื่อมองจากหลักเกณฑ์ของความยุติธรรม สิ่งที่ต้องทำก่อนอื่นใดคือ การสร้างความโปร่งใสและความยุติธรรมของตลาด และในการสร้างสองสิ่งนี้ขึ้นมาจำเป็นต้องจัดตั้งองค์กรกลางขึ้นมาทำหน้าที่ควบคุมและตรวจสอบตลาดการเงิน ทั้งนี้เพราะการค้ำเงินนั้นโดยธรรมชาติของมันแล้วก็เหมือนกับการพนัน จำเป็นต้องมีการควบคุม ไม่เช่นนั้นจะเกิดการโกงกินขึ้นได้

เป็นเรื่องค่อนข้างธรรมดาามากที่กระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ซึ่งเท่าที่ผ่านมามักทำหน้าที่เสมือนตัวแทนผลประโยชน์ของหน่วยงานที่ตนควบคุมจะไม่ชอบให้มีการจัดตั้งองค์กรกลางเข้ามาดูแล จะเห็นได้จากกรณีที่กระทรวงการคลังได้พยายามขัดขวางการพยายามจัดตั้งหน่วยงานตรวจสอบและควบคุม

สถาบันการเงินอย่างรุนแรงเมื่อปี 1990 อันเป็นที่ลึกลับสินบนจากบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ของข้าราชการในกระทรวงถูกสื่อมวลชนนำไปเปิดเผย ตอนนั้นมีเสียงเรียกร้องให้จัดตั้งคณะกรรมการการเงินทุนหลักทรัพย์และการแลกเปลี่ยนเงินตราของญี่ปุ่น (Securities and Exchanges Commission: SEC) ตามแบบองค์กรกลางของอเมริกาขึ้น ปรากฏว่าการเรียกร้องดังกล่าวต้องเผชิญกับเสียงต่อต้านอย่างรุนแรงจากข้าราชการกระทรวงการคลัง จนท้ายที่สุดรัฐบาลต้องยอมอ่อนข้อให้กับพวกเขาและเปลี่ยนมาจัดตั้งคณะกรรมการดูแลและควบคุมการดำเนินงานหลักทรัพย์ที่ขึ้นตรงกับกระทรวงการคลังแทน

และในการประชุมคณะกรรมการปฏิรูประบบราชการชุดที่ 3 ก็ได้มีการถกเถียงกันถึงความจำเป็นที่จะต้องจัดตั้งคณะกรรมการควบคุมดูแลการทำงานของข้าราชการขึ้น แต่ท้ายสุดเรื่องก็ต้องตกไปอีกครั้งหนึ่งเมื่อกรรมการซึ่งเป็นอาจารย์ทางกฎหมายผู้หนึ่ง ได้แสดงความคิดเห็นว่าการจัดตั้งกรรมการ เช่นนั้นเป็นการแบ่งแยกอำนาจหลักของประเทศออกเป็น 4 อำนาจ ทั้ง ๆ ที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ว่ามีอำนาจหลักเพียง 3 อำนาจเท่านั้น

นอกเหนือไปจากนั้น ยังมีเสียงต่อต้านการจัดตั้งคณะกรรมการกลาง ด้วยการยกเหตุผลที่ว่า หากตั้งกรรมการที่ว่าขึ้นก็ต้องใช้คนเพิ่มขึ้นอีก จำนวนนับไม่ถ้วน ซึ่งท้ายสุดกลับเป็นการสวนกระแสของการปฏิรูประบบราชการไปเสียจริงอยู่ที่ว่าการลดจำนวนข้าราชการเป็นเป้าหมายประการหนึ่งของการปฏิรูประบบราชการ แต่ก็ไม่ได้หมายความครอบคลุมไปหมดทุกกรณี ตัวอย่างเช่น เท่าที่ผ่านมาไม่เคยมีเสียงเรียกร้องให้ปฏิรูปกรมตำรวจและกรมอัยการเลย อันใดฉันนั้น การจัดตั้งหน่วยงานกลางขึ้นมาตรวจสอบและควบคุมการทุจริตของข้าราชการเพื่อสร้างเศรษฐกิจที่มีเสถียรภาพ โปร่งใส และยุติธรรม ย่อมเป็นสิ่งจำเป็นและสมควรลงทุนแม้จะต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงหรือใช้คนมากเพียงใดก็ตาม

ข้าพเจ้าคิดว่าการสร้างระบบราชการที่ยุติธรรมควรเป็นหัวข้อสำคัญทาง

การเมืองที่จะต้องเร่งปรับปรุงโดยเร็วในช่วงคาบเกี่ยวของศตวรรษนี้ หรืออาจกล่าวได้ว่าการไม่สามารถสลายความเกี่ยวข้องอันลึกซึ้งระหว่างนักการเมือง ข้าราชการและพ่อค้า เป็นอุปสรรคที่สำคัญที่สุดของญี่ปุ่นในปัจจุบันนี้ แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม การปฏิรูประบบราชการให้มีเสรีภาพโปร่งใสและยุติธรรมก็เป็นเงื่อนไขที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้ญี่ปุ่นเป็นตลาดที่ยุติธรรม

ดังนั้น ตามความหมายที่ข้าพเจ้ากล่าวมาข้างต้น หากการปฏิรูประบบราชการในครั้งนี้จะหยุดอยู่ที่การปฏิรูปแต่เพียงรูปร่างเช่น การลดจำนวนกระทรวงทบวงกรม ฯลฯ โดยไม่มีการปฏิรูปในด้านเนื้อหาแล้วก็ต้องบอกอนาคตของญี่ปุ่นจากนี้ต่อไปจะมีমনอย่างไรไม่ต้องสงสัย แท้จริงแล้วหากนักการเมืองตั้งใจจริงที่จะปฏิรูประบบราชการแล้ว ก็ย่อมทำได้เพียงด้วยการลงมือแก้ไขกฎหมายเท่านั้น แต่ช่างน่าประหลาดใจจริง ๆ ที่นักการเมืองส่วนใหญ่พากันเชื่อฟังข้าราชการเหมือนหนูกลัวแมว ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ที่สาเหตุที่นักการเมืองเชื่อฟังคำพูดของข้าราชการนั้นเป็นเพราะว่านักการเมืองส่วนใหญ่มิมีความสามารถสู้ข้าราชการไม่ได้ เวลาถกเถียงกัน นักการเมืองจึงต้องพ่ายแพ้ต่อข้าราชการแทบทุกครั้ง และสาเหตุอีกอย่างหนึ่งน่าจะเป็นเพราะว่าการปฏิรูประหารการเท่าที่ผ่านมายึดมั่นอยู่กับการสร้างควมมีประสิทธิภาพอันเป็นหลักการที่เป็นเสมือนอุปสรรคที่ไม่อาจหาคำตอบได้มากเกินไป สาเหตุข้างต้นเหล่านี้ได้ทำให้นักการเมืองต้องสูญเสียความเป็นผู้นำไป

2.3 จะปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจได้อย่างไร

เสียงเรียกร้องให้ผ่อนคลายระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ

ทุกวันนี้ จะเห็นได้ว่าในญี่ปุ่นกำลังมีเสียงเรียกร้องให้ผ่อนคลายกฎระเบียบข้อบังคับนานาประการดังก้องไปทั่ว เหมือนเสียงร้องเพลงประสานเสียง

เพื่อน ๆ นักเศรษฐศาสตร์ของข้าพเจ้าแทบทุกคนก็มีความเห็นพ้องต้องกันในจุดนี้ ในทางตรงกันข้ามกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับการผ่อนคลายนโยบายการเงินเหล่านั้นได้แก่บรรดานักวิเคราะห์พวกอนุรักษนิยมสุดโต่ง นักวิเคราะห์กลุ่มสังคมนิยมประชาธิปไตยที่ค่อนข้างเป็นเสรีนิยม และกลุ่มของข้าราชการกลาง ปกติแล้วกลุ่มคนทั้งสามเป็นกลุ่มคนที่มีความคิดเห็นต่างกันอย่างสิ้นเชิง สำหรับตัวข้าพเจ้านั้น เท่าที่ผ่านมาไม่เคยเข้าไปร่วมเป็นนักร้องของวงดนตรีประสานเสียงกลุ่มใดเลย เหตุผลเพราะว่าข้าพเจ้ามีความเห็นเกี่ยวกับเรื่องของการผ่อนคลายนโยบายการเงินที่ว่ามันดังต่อไปนี้

คำว่า *การผ่อนผันกฎระเบียบข้อบังคับ* (kisci kanwa) ได้เริ่มติดหูผู้คนเป็นครั้งแรกเมื่อปี 1980 อันเป็นที่การผ่อนผันกฎระเบียบข้อบังคับถูกยกมาเป็นนโยบายสำคัญประการหนึ่ง รองลงมาจาก การแปลงกิจการภาครัฐบาลไปเป็นกิจการเอกชนตามร่างนโยบายเศรษฐกิจที่ได้รับการขนานนามว่า Thatcherism, Reganomics และ Nagasonomics (นโยบายเศรษฐกิจของอดีตนายกานากะโซะเนะ) ตอนนั้นถึงไม่ต้องบอกหลาย ๆ คนก็คงรู้ว่ามันเป็นเรื่องประหลาดเพียงใดที่ญี่ปุ่นซึ่งเรียกตนเองว่าประเทศเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม แต่ผู้บริหารและธุรกิจของประเทศกลับต้องถูกกฎระเบียบนานาประการผูกมัดอยู่ตลอดเวลา แต่ในเวลานั้นผู้คนส่วนใหญ่ไม่ได้ตระหนักเลยว่ามันเป็นเรื่องประหลาดแต่อย่างใด จนกระทั่งมีผู้ดำเนินขึ้นทุกคนจึงถึงบางอ้อ

ใครก็ตามที่ได้รู้ว่าในประเทศนี้มีกฎระเบียบอยู่ทั้งหมด 11,000 อย่าง มักจะอดตกใจไม่ได้ทั้งนั้น ในอดีต เมื่อรัฐบาลอนุญาตให้ผลิตเบียร์ท้องถิ่นได้ ผู้ผลิตเบียร์ต้องยอมรับเงื่อนไขจากกระทรวงการคลังว่าจะต้องผลิตเบียร์ออกจำหน่ายอย่างต่ำปีละ 2,000 กิโลลิตร (ประมาณ 5.72 ล้านกระป๋อง) จึงจะสามารถได้ใบอนุญาต ทุกคนที่ได้ยินกฎข้างต้นนี้ต่างก็ต้องงุนงงกันทั้งนั้น จะเห็นได้ว่าในประเทศนี้มีกฎระเบียบที่ไม่ต้องมีก็ได้อยู่มากมาย ในอดีตกฎระเบียบเหล่านั้นอาจจะมีเหตุมีผลเพียงพอก็จริงอยู่ แต่หลังจากวันเวลา

ผ่านไป ความหมายของกฎระเบียบที่ว่าก็ได้เลือนหายไปทีละน้อย ๆ จนกระทั่งกลายเป็นกฎระเบียบที่มีก็ได้ไม่มีก็ได้ไป ซึ่งแน่นอนกฎระเบียบเหล่านั้นสมควรที่จะต้องยกเลิกไปเสีย

กฎระเบียบที่มีส่วนในการทำหน้าที่เป็นกำแพงภาษีสินค้านำเข้าจากต่างประเทศ หรือส่งผลให้ผู้บริโภคต้องรับภาระที่หนักเกินความเป็นจริง หรือเอื้ออำนวยต่อการทุจริตของข้าราชการอันเป็นกฎระเบียบที่ไม่สมควรมี ก็มีจำนวนไม่น้อยเลย กฎระเบียบประเภทนี้ถูกกำหนดขึ้นในสมัยที่อุตสาหกรรมในประเทศยังอ่อนแออยู่ รัฐบาลจึงกำหนดกฎเกณฑ์ขึ้นมาโดยอ้างเหตุผลว่าเพื่อช่วยคุ้มครองไม่ให้สินค้าที่ผลิตในประเทศต้องถูกตีตลาดจากสินค้านำเข้า และเพื่อรักษาความปลอดภัย

การแบ่งกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างมาก

คงไม่มีประโยชน์อะไรที่จะถกเถียงกันถึงการยกเลิกกฎระเบียบที่มีก็ได้ไม่มีก็ได้กัน ณ ที่นี้ จะเห็นได้ว่ากฎระเบียบที่กระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ เร่งให้มีการยกเลิกทุกวันนี้ ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นกฎระเบียบประเภทที่มีก็ได้ไม่มีก็ได้เสียมากกว่า แต่กฎระเบียบที่ต้องรีบยกเลิกโดยด่วนนั้นเป็นกฎที่ไม่ควรมีในการยุบเลิกกฎระเบียบเหล่านี้มักจะเผชิญกับแรงกดดันและต่อต้านจากหลาย ๆ ฝ่าย ทั้งนี้เพราะว่ากฎระเบียบเหล่านี้ได้ช่วยอำนวยผลประโยชน์แก่บุคคลบางกลุ่มมาช้านานแล้วนั่นเอง โดยทั่วไปแล้วเมื่อมีการผ่อนผันหรือยกเลิกกฎระเบียบใด ๆ ขึ้น ผู้ที่เคยได้รับผลประโยชน์จากการกำหนดกฎระเบียบเหล่านั้น จะเป็นผู้เดียวที่ต้องเสียผลประโยชน์อย่างใหญ่หลวง ในขณะที่ปริมาณของผลประโยชน์ที่ผู้บริโภคแต่ละคน ๆ จะได้รับนั้นน้อยมาก ดังนั้นจึงทำให้เสียงของผู้เห็นด้วยน้อยกว่าเสียงของผู้ต่อต้านอย่างเปรียบเทียบกันไม่ได้ ท้ายที่สุดก็ไม่มีใครกล้าไปแตะต้องกฎระเบียบเหล่านั้น

ในปลายเดือนมีนาคม ปี 1996 กฎหมายการนำเข้าผลิตภัณฑ์น้ำมันชั่วคราวได้หมดอายุลง เป็นผลให้การนำเข้าและขายผลิตภัณฑ์น้ำมันชนิดต่าง ๆ เช่น แก๊สโซลีน ฯลฯ ถูกเปิดเสรี แต่ก็เป็นการเปิดเสรีแต่เพียงรูปร่างเท่านั้น ที่ต้องบอกกว่าเสรีแต่เพียงรูปร่างนั้น เพราะว่ายังมีกฎหมายอีกฉบับหนึ่งที่บังคับให้ผู้นำเข้าผลิตภัณฑ์น้ำมันต้องเก็บตุนน้ำมันไว้ในปริมาณเท่ากับจำนวนที่จะจำหน่ายใน 70 วัน ซึ่งแน่นอนพ่อค้านำเข้ารายเล็ก ๆ ที่ซื้อขายไปวัน ๆ ย่อมไม่มีสิทธิ์เปิดกิจการได้ เพราะลำพังเพียงการเตรียมแทงค์เก็บน้ำมันในปริมาณเท่ากับจำนวนขายใน 70 วันนั้น จำเป็นต้องอาศัยทุนกว่าหลายร้อยล้านบาท และท้ายสุด บริษัทนำเข้าขนาดใหญ่ก็สามารถรักษาผลประโยชน์และสิทธิพิเศษอยู่ได้อีกต่อไป ในขณะที่ผู้บริโภคก็ยังต้องทนใช้น้ำมันราคาแพงอยู่เช่นเดิม

แต่อย่างไรก็ตาม ก็ไม่ได้หมายความว่าอะไรก็ตามที่เป็นกฎระเบียบข้อบังคับจะเลวร้ายไปเสียทั้งหมด ข้อบังคับบางข้อจำเป็นต้องมีอยู่ต่อไป และบางข้อก็จำเป็นต้องวางกฎเกณฑ์ให้เคร่งครัดเพิ่มขึ้น หากยกเลิกข้อบังคับทุกข้อออกไปหมดจะทำให้สังคมอยู่ในสภาพที่ไร้กฎหมายบังคับ ผู้ที่แข็งแรงกว่าย่อมเอาเปรียบผู้ที่อ่อนแอได้อย่างง่ายดาย ถึงแม้ว่าจะมีนักเศรษฐศาสตร์บางคนที่สนับสนุนการมีสังคมดังกล่าวก็ตาม แต่ก็เชื่อได้ว่าคนส่วนใหญ่แล้วคงไม่ปรารถนาที่จะใช้ชีวิตในสังคมเช่นนั้นอย่างแน่นอน ดังนั้นการยกเลิกหรือผ่อนผันกฎข้อบังคับที่มีก็ได้ไม่มีก็ได้หรือไม่ควรมี ควรดำเนินไปพร้อม ๆ กับการเพิ่มข้อบังคับที่ยังหละหลวมอยู่ ยกตัวอย่างเช่น ข้อบังคับเพื่อการรักษาความปลอดภัย การอนุรักษ์สภาพแวดล้อม การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และผู้ที่อ่อนแอช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ฯลฯ นั้น ส่วนใหญ่แล้วเป็นข้อบังคับที่จำเป็นต้องมีทั้งนั้น ส่วนข้อบังคับเพื่อการตรวจสอบการฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ทางเศรษฐกิจที่มีตลาดเป็นกลไก (เช่น การหนีภาษี การดกคลังในการซื้อขายหุ้น การให้หรือรับสินบน ฯลฯ) นั้นถือได้ว่าเป็นข้อบังคับที่จำเป็นต้องวางกฎเกณฑ์ให้รัดกุมขึ้น

ท่ามกลางเสียงเรียกร้องให้มีการยกเลิกหรือผ่อนผันกฎข้อบังคับที่

ตั้งก้องดังเสียงร้องของวงดนตรีประสานเสียงในขณะนี้ หากมีใครบังเอิญ
ออกความเห็นในเชิงขัดแย้งกับการผ่อนผันข้อบังคับขึ้น เขาเหล่านั้นอาจถูก
ประณามว่าเป็นพวกหัวโบราณได้ ทั้งนี้เพราะว่าการเรียกร้องให้มีการยกเลิก
ข้อบังคับในขณะนั้นกำลังอยู่ในขั้นที่บูมสุดยอด คล้าย ๆ กับการเรียกร้องให้
การปรับปรุงกฎหมายการเลือกตั้งในปี 1994 ดังนั้นข้าพเจ้าจึงอยากเสนอว่า
สิ่งที่จำเป็นอย่างหนึ่งในขณะนี้คือ การร่วมมือกันคัดเลือกและพิจารณาว่า
ข้อบังคับข้อใดเป็นข้อบังคับที่สมควรผ่อนผันหรือยกเลิก ข้อบังคับใดเป็น
ข้อบังคับที่จำเป็นต้องมีหรือต้องเข้มงวดขึ้น ซึ่งทั้งนี้ทั้งนั้นจำต้องวางเป้าหมาย
ไว้ที่การสร้างระบบเศรษฐกิจที่เสรีโปร่งใสและยุติธรรม

การปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ

เป็นหนทางแก้ปัญหาเศรษฐกิจถดถอยที่ได้ผลจริงหรือไม่

การปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เช่น ด้วยการผ่อนผันหรือยกเลิก
กฎข้อบังคับต่าง ๆ เริ่มถูกยกมาเป็นวิธีหนึ่งในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ
ทรุดโทรมในญี่ปุ่นตั้งแต่สมัยรัฐบาลนายโฮโซะกาวาในปี 1993 ก่อนหน้านั้น
นโยบายการเงินการคลังเป็นนโยบายหลักที่รัฐบาลใช้เป็นหนทางแก้ปัญหา
เศรษฐกิจของประเทศมาโดยตลอด แต่อย่างที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า
หลังจากเศรษฐกิจทรุดโทรมในทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา นโยบายเหล่านั้น
ไม่อาจแสดงฤทธิ์เดชใด ๆ ออกมาให้เห็นได้เลย

ด้วยเหตุนี้เอง ที่ทำให้รัฐบาลจำเป็นต้องยกเอาการปรับปรุงโครงสร้าง
เศรษฐกิจเช่น ด้วยการผ่อนผันหรือยกเลิกข้อบังคับต่าง ๆ มาเป็นทางหนึ่ง
ในการแก้ปัญหา จะเห็นได้จากการที่คณะรัฐมนตรีได้ตกลงที่จะใช้แผนปรับปรุง
เศรษฐกิจฉบับใหม่ที่มีชื่อว่า *โครงการเศรษฐกิจและสังคมเพื่อการปรับปรุง
โครงสร้างทางเศรษฐกิจ : เศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพ และความเป็นอยู่ที่มั่นคง*

เมื่อเดือนธันวาคม ปี 1995 แผนดังกล่าวได้รับความสนใจจากผู้คนจำนวนมาก โดยเฉพาะเกี่ยวกับทางเลือก 2 ทางที่รัฐบาลเสนอไว้ กล่าวคือ หากไม่มีการปรับปรุงเศรษฐกิจใด ๆ เลย อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจในอีก 5 ปีข้างหน้า จะเท่ากับร้อยละ 1.75 แต่ถ้าสามารถปรับปรุงได้สำเร็จ การเติบโตเฉลี่ยของเศรษฐกิจญี่ปุ่นจะเท่ากับร้อยละ 3.0

สำหรับผู้ผลิตแล้วการผ่อนผันหรือยกเลิกกฎข้อบังคับนั้นจะช่วยขยายโอกาสทางธุรกิจให้กว้างมากขึ้น และสำหรับผู้บริโภคแล้วก็จะช่วยทำให้สามารถซื้อสินค้าในราคาที่ถูกลง ส่งผลให้มีการบริโภคเพิ่มขึ้น และท้ายสุดจะช่วยทำให้เศรษฐกิจขยายตัวสูงขึ้นตามไปด้วย แต่ในการนำเอานโยบายการผ่อนผันกฎข้อบังคับมาใช้แก้ปัญหาเศรษฐกิจนั้น จำเป็นจะต้องระวังไม่ให้เกิดการผ่อนผันที่ยึดหลักเกณฑ์การสร้างควมมีประสิทธิภาพแต่เพียงอย่างเดียว ทั้งนี้เพราะการผ่อนผันกฎข้อบังคับที่มีไว้เพื่ออนุรักษ์ทัศนวิสัยหรือสภาพแวดล้อม กฎข้อบังคับที่มีไว้คุ้มครองคนชราหรือคนที่อ่อนแอในสังคมนั้น ถึงแม้ว่าจะช่วยเพิ่มเสรีภาพในการค้าขายในตลาดและลดค่าใช้จ่ายของธุรกิจก็จริง แต่ในทางตรงกันข้าม อาจทำให้เกิดปัญหานานาประการได้เช่น วิสัยทัศน์ที่เลวลง การทำลายสภาพแวดล้อม การเพิกเฉยต่อความต้องการของผู้ที่อ่อนแอในสังคม ดังนั้นจะต้องไม่ลืมว่าการรักษาวิสัยทัศน์หรือสภาพแวดล้อมที่ดี การคุ้มครองผู้ที่อ่อนแอในสังคมและสิทธิมนุษยชนก็เป็นปทัสถานทางสังคมอีกประการหนึ่งที่สำคัญไม่น้อยไปกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจ สำหรับประเทศที่เศรษฐกิจได้พัฒนาจนถึงจุดอิ่มตัวเช่นทุกวันนี้แล้ว

อย่างไรก็ตาม ก็เป็นความจริงที่ว่ามีกฎข้อบังคับที่ไม่ควรมีหรือมีก็ได้ ไม่มีก็ได้ อยู่เป็นจำนวนมากในประเทศนี้ และกฎข้อบังคับเหล่านั้นได้กลายเป็นกำแพงขัดขวางการเข้ามามีส่วนในการค้าหรือการทำธุรกิจใหม่ ๆ อยู่เสมอ ๆ ตัวอย่างเช่น ตัวแทนผู้นำเข้าสินค้าประเภทเครื่องสำอางจากต่างประเทศ ออกวางขายถูกบังคับให้ยื่นเอกสารระบุส่วนผสมของเครื่องสำอางนั้น ๆ ทุกครั้ง

ทั้งนี้เพื่อป้องกันความปลอดภัยให้กับผู้ใช้ ซึ่งก็ฟังดูน่ามีเหตุมีผลพอควร แต่ในความเป็นจริงนั้น ปรากฏว่ามีคนญี่ปุ่นจำนวนมากที่ซื้อเครื่องสำอางต่างประเทศจากบาริสหรือฮ่องกงกลับเข้ามาในประเทศ หรือมีการนำเข้าโดยบริษัทตัวแทนที่ได้ส่งมอบเอกสารเกี่ยวกับส่วนผสมของเครื่องสำอางไปเรียบร้อยแล้ว แต่ตัวแทนที่นำเข้าเครื่องสำอางรายย่อยก็ยังไม่วายที่จะต้องถูกบังคับให้ยื่นเอกสารที่ว่า สรุปลแล้วข้อบังคับข้างต้นนี้แท้จริงแล้วคงเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนอันหนึ่งของข้ออ้างที่ยกเอา “ความปลอดภัย” มาเป็นฉากบังหน้า เพื่อสร้างกำแพงภาษีต่อสินค้านำเข้า ไม่ต้องสงสัยเลยว่าผลจากข้อบังคับดังกล่าว ได้ช่วยให้บริษัทผู้ผลิตเครื่องสำอางของญี่ปุ่นสามารถขายสินค้าของตนในราคาสูง เพียงด้วยการโฆษณาเน้นความปลอดภัยของสินค้าทั้ง ๆ ที่ไม่ได้มีเอกลักษณ์พิเศษไปกว่าเครื่องสำอางนำเข้าแต่ประการใด

ทว่าทราบไหมว่าจะอะไรจะเกิดขึ้นหากมีการยกเลิกข้อบังคับข้างต้นนี้ คำตอบแรกคือ ไม่มีทางเป็นไปได้เลยที่ผู้หญิงญี่ปุ่นที่ใช้จะเจอกับปัญหาทางผิวหนัง ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของการกำหนดข้อบังคับนี้แต่แรกเริ่ม แต่จะทำให้เครื่องสำอางที่นำเข้ามาวางขายตามซูเปอร์มาร์เก็ตทั่วประเทศมีราคาถูกลงกว่าครึ่งหนึ่งของราคายขายในปัจจุบันนี้ และแน่นอนย่อมทำให้เครื่องสำอางที่ผลิตในประเทศต้องลดราคาลงตามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผลลัพธ์ต่อไปที่จะตามมาคือ การล้มละลายของผู้ผลิตเครื่องสำอางที่มีตลาดจำกัด แม้แต่ผู้ผลิตรายใหญ่เองก็ต้องปรับปรุงโครงสร้างของการบริหารกิจการ (restructuring) ไม่ว่าจะด้วยการปรับปรุงกระบวนการระบายสินค้าหรือการปรับลดจำนวนพนักงานที่กล่าวมาข้างต้นนี้คงเป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งของปัญหาการล้มละลายของอุตสาหกรรมในประเทศและปัญหาการว่างงานที่อาจตามมา หลังการผ่อนผันหรือยกเลิกกฎข้อบังคับต่าง ๆ

ในการถกเถียงกันเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งทางการค้าระหว่างอเมริกาและญี่ปุ่นในปลายทศวรรษ 1980 ตัวแทนของอเมริกาได้ยกเรื่องของกำแพง

ภาษีขึ้นมาเป็นจุดยืนในการเจรจาครั้งแล้วครั้งเล่า กำแพงภาษีเหล่านั้นมีทั้งที่ไม่ได้ถูกระบุเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การรวมหัวกันทางการค้า และที่ถูกกำหนดเป็นระเบียบข้อบังคับอย่างเป็นทางการ หากถามว่าระหว่างกำแพงภาษีสองชนิดข้างต้นนั้น อันไหนยกเลิกได้ง่ายกว่ากัน ก็ต้องบอกว่าอันหลัง ทั้งนี้เพราะกำแพงภาษีที่เกิดขึ้นจากการรวมหัวกัน ฯลฯ เป็นธรรมเนียมการค้าอย่างหนึ่งที่เกิดจาก “วัฒนธรรมประเพณี” ในขณะที่กำแพงภาษีชนิดหลังนั้น คงเป็นเพียงตัวกฎหมายที่สามารถเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกไปได้อย่างง่ายดาย แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม ต้องไม่ลืมว่าการผ่อนผันหรือยกเลิกข้อบังคับต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่เป็นกำแพงภาษีนั้น จะส่งผลกระทบต่อเจ้าของกิจการที่เกี่ยวข้องที่เคยได้รับผลประโยชน์จากการมีข้อบังคับนั้นอย่างมาก และเหนือไปกว่านั้น ยังจะส่งผลกระทบทางลบอย่างรุนแรงต่อเศรษฐกิจของประเทศอีกด้วย ซึ่งสำหรับกิจการที่เคยได้ส่วนบุญจากการมีข้อบังคับและต้องมากระทบกระเทือนเนื่องมาจากการเปิดเสรีทางการค้าแล้ว การผ่อนผันข้อบังคับย่อมเป็นเรื่องเป็นเรื่องตายพวกเขา และการนำเข้าสินค้าเพิ่มขึ้นก็ย่อมทำให้ประเทศต้องเสียดุลทางการค้า เป็นต้นเหตุทำให้เงินเยนมียราคาดุลลง และถึงแม้ว่าการดุลลงของเงินเยนดังกล่าวจะช่วยส่งผลให้อุตสาหกรรมส่งออกสามารถขายสินค้าได้มากขึ้นก็ตาม แต่ก็จะไปผลักดันให้เกิดผลทางลบนานาประการ เช่น ทำให้วัตถุดิบหรือสินค้านำเข้ามีราคาสูงขึ้น จนท้ายที่สุดก็จะทำให้เกิดปัญหาเงินเฟ้อและดอกเบี้ยถีบตัวสูงขึ้น ฯลฯ

อะไรคือการผ่อนผันกฎข้อบังคับที่จำเป็น

โดยทั่วไปแล้วการยกเลิกกฎข้อบังคับที่ไม่ควรมีนั้นจะส่งผลกระทบต่อธุรกิจที่เกี่ยวข้องในประเทศอย่างรุนแรง และเมื่อเปรียบเทียบผลกระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศแล้ว ก็ต้องบอกว่าจะมีผลทางลบมากกว่า

ผลทางบวกตามที่ได้แยกกฎข้อบังคับไว้ 4 อย่างข้างต้น กฎข้อบังคับที่จำเป็นจะต้องถูกพิจารณาผ่อนผันหรือยกเลิกก่อนกฎทั้งหมดนั่นคือกฎข้อบังคับที่ไม่ควรมี แต่เนื่องจากการผ่อนผันหรือยกเลิกกฎข้อบังคับประเภทนี้มักจะส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงกับเจ้าของกิจการดั้งเดิมในประเทศ จึงทำให้เท่าที่ผ่านมา กฎเหล่านั้นไม่ค่อยถูกนำมาบรรจุไว้ในเมนูการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจ

ในทางตรงกันข้าม การผ่อนผันกฎระเบียบที่จำเป็นต้องมีเช่นกฎระเบียบจำกัดขนาดหรือความสูงของอาคารบ้านเรือนซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อหัวหน้าของเมืองกลับถูกบรรจุไว้ในเมนูการปฏิรูปอย่างง่ายดาย ทั้งนี้เพราะการผ่อนผันกฎดังกล่าวจะทำให้อัตราการใช้ประโยชน์ของที่ดินในเมืองสูงขึ้น และแน่นอนย่อมส่งผลให้ค่าเช่าที่ทำงานถูกลง ในขณะที่ราคาที่ดินในเมืองก็จะถีบตัวสูงขึ้นตามไปด้วย หรืออีกนัยหนึ่งการผ่อนผันกฎระเบียบเหล่านั้นจะส่งผลลัพท์ทางเศรษฐกิจที่ค่อนข้างสูง และแทบจะไม่มีธุรกิจหรือองค์กรใด ๆ เลยที่จะเสียประโยชน์จากการผ่อนผันกฎระเบียบดังกล่าว แต่เมื่อคำนึงถึงผลเสียที่จะกระทบต่อหัวหน้าของเมืองแล้ว การยกมือเห็นด้วยกับการผ่อนผันกฎระเบียบกำหนดขนาดและความสูงของอาคารที่วานี้ ย่อมไม่ใช่เรื่องถูกต้องอย่างแน่นอน

โดยสรุปแล้ว ข้าพเจ้าต้องขอย้ำอีกครั้งว่า การเน้นการผ่อนผันกฎระเบียบข้อบังคับเฉพาะแต่ทางด้านของความสามารถในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจถดถอยเป็นสิ่งอันตรายอย่างมาก กล่าวคือ การมองปัญหาแต่เฉพาะในแง่ของผลดีทางเศรษฐกิจแต่เพียงด้านเดียว จะทำให้กฎระเบียบนานาประการที่จำเป็นต้องมีหรือควรเคร่งครัดมากขึ้น ต้องถูกผ่อนผันหรือยกเลิกไปนั่นเอง สำหรับข้าพเจ้าแล้ว การผ่อนผันกฎระเบียบที่ควรทำนั้นคือการผ่อนผันยกเลิกกฎระเบียบที่ไม่ควรมี ถึงแม้ว่าการผ่อนผันนั้น ๆ จะนำมาซึ่งผลลบทางเศรษฐกิจก็ตาม และในกรณีนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐบาลจะต้องเตรียมหนทางแก้ไขหรือบรรเทาไว้รองรับอย่างดี การผ่อนผันกฎระเบียบที่วานี้จะส่งผลกระทบต่อที่น้อยที่สุดในขณะที่เศรษฐกิจของประเทศยังแข็งแกร่งอยู่

ดังนั้นรัฐบาลจึงต้องคำนึงถึงเวลาที่เหมาะสมในการลงมือด้วย

นโยบายของประเทศเกี่ยวกับการพัฒนาเทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์

คงเป็นเพราะนโยบายของรัฐบาลที่พยายามจะสนับสนุนให้เกิดอุตสาหกรรมใหม่ ๆ ขึ้นในประเทศกระมังที่ทำให้หลายปีที่ผ่านมา กระทรวงศึกษาธิการและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงทบวงกรมอื่น ๆ ได้เพิ่มเงินทุนเพื่อการวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์ให้กับนักวิจัยในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ อย่างมากมาย ทั้งนี้ทั้งนั้นก็เพื่อกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวที่จะพัฒนาอุตสาหกรรมใหม่ ๆ ขึ้น

ถึงแม้ว่าจะไม่สามารถบอกได้ว่าจำนวนเงินทุนวิจัยที่มหาวิทยาลัยของญี่ปุ่นได้รับในแต่ละปีกับของมหาวิทยาลัยในอเมริกานั้น ใครจะได้มากกว่ากันก็ตาม แต่สำหรับมหาวิทยาลัยในอเมริกาแล้ว นักวิจัยแต่ละคนจะเป็นผู้รวบรวมเงินทุนวิจัยด้วยตนเอง โดยการขอความร่วมมือจากสถาบันทางวิทยาศาสตร์ทั่วประเทศ หน่วยงานราชการ กองทัพทั้งสามภาค องค์กรระหว่างประเทศ บริษัทเอกชน และหน่วยงานอื่น ๆ ฯลฯ ในขณะที่ตัวมหาวิทยาลัยเองจะไม่อนุมัติเงินทุนวิจัยเลยแม้แต่สตางค์แดงเดียว ดังนั้นนักวิจัยที่ไม่ได้รับเงินสนับสนุนจากองค์กรอื่นจึงต้องรับภาระหนักทางด้านการศึกษา ทั้งนี้เพราะถือว่าเงินเดือนที่จ่ายให้กับอาจารย์มหาวิทยาลัยนั้น เป็นค่าตอบแทนต่อแรงงานที่ใช้ในการให้การศึกษาค้นคว้าแก่นักเรียน ไม่ใช่แรงงานที่ให้กับการวิจัยแต่อย่างใด ด้วยระบบอันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในอเมริกานี้เองที่ทำให้เกิดศัพท์คำว่า Grantsmanship ขึ้น และผู้คนมักจะเรียกนักวิจัยที่สามารถรวบรวมเงินทุน (grant) เป็นจำนวนมากจากองค์กรภายนอกมหาวิทยาลัยว่าเป็นผู้ร่ำรวยจาก Grantsmanship และจากการที่นักวิจัยจะต้องป้อนเงินทุนในอัตราหนึ่งให้กับทางมหาวิทยาลัยนี้เอง ที่ทำให้นักวิจัยที่ร่ำรวยจาก Grantsmanship ถูกมองว่าเป็นผู้ทำประโยชน์อย่างสูงให้กับการสร้างเสริมกำลังทางการเงินของ

มหาวิทยาลัยอีกด้วย

ส่วนในมหาวิทยาลัยของรัฐในญี่ปุ่นซึ่งเน้นการบรรยายเป็นหลักนั้น สำหรับวิชาบรรยายที่ต้องทำการทดลอง กระทรวงศึกษาธิการได้อนุมัติงบประมาณทั่วไปในอัตราเท่ากับ 5 ล้านเยนสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ 3 ล้านเยนสำหรับผู้ช่วยศาสตราจารย์ และ 1 ล้านเยนสำหรับอาจารย์ เงินทุนวิจัยจะถูกเจียดจากงบประมาณข้างต้น เมื่อเปรียบเทียบกับระบบของอเมริกา ในแง่ของการที่รัฐบาลได้กำหนดจำนวนเงินทุนวิจัยขั้นต่ำไว้ตายตัวล่วงหน้าไม่ว่าอาจารย์คนนั้น ๆ จะมีผลงานทางวิชาการมากน้อยเพียงใดก็ตามแล้ว อาจกล่าวได้ว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยของญี่ปุ่นอยู่ในสถานะที่ดีกว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยของอเมริกา แต่ในความเป็นจริงแล้วค่าจ้างเพียงเงินทุนวิจัยขั้นต่ำสุดข้างต้นแล้ว ย่อมไม่เพียงพอต่อการทำวิจัยที่จริงจังได้ ดังนั้นอาจารย์แต่ละคนจึงต้องหาทางเพิ่มทุนวิจัย เช่น *หนึ่ง* ด้วยการยื่นขอทุนวิจัยพิเศษทางด้านวิทยาศาสตร์จากกระทรวงศึกษาธิการ *สอง* รับทำวิจัยจากบริษัทเอกชนโดยแลกเปลี่ยนกับการรับเงินทุนช่วยเหลือ หรือ *สาม* ขอรับเงินทุนจากทบวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีหรือหน่วยงานราชการอื่นที่ไม่ใช่กระทรวงศึกษาธิการ สามวิธีข้างต้นนี้คือวิธีที่อาจารย์มหาวิทยาลัยญี่ปุ่นใช้เป็นเครื่องมือในการหาเงินทุนสนับสนุนการวิจัยของตนเท่าที่ผ่านมา

แต่ปรากฏว่าหลังจากที่เศรษฐกิจเริ่มถดถอยอย่างหนักในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมา นี้ รัฐบาลเริ่มตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวในการสร้างอุตสาหกรรมใหม่ ๆ ขึ้น จึงยกเอาการพัฒนาเทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์ขึ้นมาเป็นเสาเอกต้นหนึ่งของนโยบายปรับปรุงประเทศ พร้อมทั้งได้ให้กระทรวงศึกษาธิการอนุมัติเงินทุนวิจัยด้านนี้ในจำนวนที่สูงขึ้นกว่าเดิมอย่างมากมาย

การที่รัฐบาลเป็นตัวตั้งตัวตีอนุมัติเงินทุนวิจัยเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมชนิดใหม่ ๆ นั้น ไม่ใช่เรื่องทั่วไปที่สามารถพบเห็นในประเทศอื่น ๆ ได้ ตัวอย่างเช่น

ในประเทศต่าง ๆ ในยุโรปและอเมริกานั้น รัฐบาลจะอนุมัติเงินช่วยก็แต่เฉพาะการวิจัยเบื้องต้นเท่านั้น การให้ทุนวิจัยเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมชนิดใหม่นั้นถูกมองให้เป็นหน้าที่ของธุรกิจแบบ venture หรืออีกนัยหนึ่ง ถึงแม้ว่ารัฐบาลอาจอนุมัติงบประมาณจำนวนหนึ่งเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ธุรกิจแบบ venture สามารถพัฒนาได้ แต่จะไม่อนุมัติงบประมาณของรัฐต่อการวิจัยเพื่อการปฏิบัติเท่านั้นอย่างเด็ดขาด ความแตกต่างในเรื่องเงินทุนวิจัยข้างต้นนี้อาจมีสาเหตุมาจากการที่เดิมทีเดียวในญี่ปุ่นไม่มีการแบ่งขอบเขตกันอย่างชัดเจนระหว่างการวิจัยเบื้องต้นกับการวิจัยเพื่อปฏิบัติ จะเห็นได้จาก “ร่างโครงการหลักทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี” ที่รัฐบาลได้ผ่านรัฐสภาไปเมื่อเร็ว ๆ นี้ ซึ่งจากชื่อของร่างแล้วทำให้ดูเหมือนว่ารัฐบาลจะจัดให้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นสองสิ่งที่มีมักจะอยู่คู่กันตลอดเวลา

วิทยาศาสตร์เป็นสิ่งที่วางแผนได้หรือไม่

ในอดีต มิลตัน ฟรีดแมน (Milton Freedman) นักเศรษฐศาสตร์แบบอนุรักษนิยมเคยกล่าวไว้ว่า หากยกเว้นการวิจัยทางทหารแล้ว เท่าที่ผ่านมาแทบจะไม่มีการวิจัยที่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลใด ๆ เลยที่สามารถสร้างผลงานที่เลอเลิศสิ่งไว้ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อลองทบทวนประวัติศาสตร์การพัฒนาของคอมพิวเตอร์แล้ว จะพบได้ทันทีว่าการวิจัยที่ส่งผลอย่างสูงทุกชิ้นเกิดขึ้นจากธุรกิจเอกชนทั้งสิ้น

สำหรับประเทศนี้แล้ว ความคิดที่ว่ารัฐบาลย่อมฉลาดกว่าเอกชน หรืออีกนัยหนึ่ง ข้าราชการย่อมเก่งกว่าพนักงานบริษัท คือพื้นฐานความคิดที่ครอบงำและอยู่เบื้องหลังระบบต่าง ๆ ของประเทศนี้มาช้านานแล้ว ดังนั้น รัฐบาลจึงเชื่ออย่างหัวปักหัวปำว่าหากปล่อยให้ธุรกิจเอกชนเป็นผู้ดูแลใช้จ่ายทางการวิจัยแล้ว ย่อมเกิดการใช้จ่ายที่เปล่าประโยชน์ จำเป็นต้องให้รัฐบาล

ผู้ฉลาดหลักแหลมเข้าไปจัดการด้วยการเรียกร้องเก็บภาษีและนำมาแบ่งสรรเป็นทุนวิจัย จะเห็นได้ว่าความคิดในทำนองสังคมนิยมข้างต้นนี้ยังคงเป็นหลักเกณฑ์ที่ครอบงำประเทศนี้อยู่แม้จนกระทั่งทุกวันนี้

เท่าที่ผ่านมานโยบายทางด้านวิชาการของญี่ปุ่นมักตัดสินงานวิจัยต่าง ๆ ว่าสำคัญหรือไม่ ด้วยการวิเคราะห์ว่างานวิจัยนั้นสามารถทำประโยชน์ได้หรือไม่ กล่าวคือรัฐบาลจะปันเงินทุนวิจัยจำนวนมากไปที่งานวิจัยที่น่าจะเป็นประโยชน์ ในขณะที่งานวิจัยใดที่รัฐบาลมองว่าไม่มีประโยชน์ มักจะไม่ได้รับเงินสนับสนุนเท่าใด แต่ก็ไม่ได้หมายความว่างานวิจัยประเภทสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ซึ่งถูกจัดว่าเป็นงานวิจัยที่ไม่มีประโยชน์ จะไม่ได้รับการแบ่งสรรเงินวิจัยบ้างเลย

เท่าที่ผ่านมาพวกเรานักวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ก็ได้รับความเมตตาจากรัฐบาลแจกจ่ายเงินวิจัยหยิบมือหนึ่งให้มาตลอด เพียงแต่ว่าจำนวนหลักของตัวเลขนั้นน้อยกว่าเงินทุนที่นักวิจัยทางด้านวิศวกรรมศาสตร์หรือแพทยศาสตร์ได้ถึง 2 หลักด้วยกัน แท้จริงแล้วต้นเหตุสำคัญที่ทำให้ญี่ปุ่นไม่สามารถพัฒนาทางด้านข่าวสารและซอฟต์แวร์ และการด้อยพัฒนาทางการเมืองนั้น เป็นเพราะว่ารัฐบาลไม่เห็นความสำคัญของการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์มาตลอดนี้เอง สำหรับรายละเอียดในข้อนี้ นั้นข้าพเจ้าจะไม่บรรยายอะไรมากไปกว่านี้ แต่อยากจะกล่าวไว้ตรงนี้สั้น ๆ ว่า การวิจัยทางวิชาการที่ไม่มีวันจะพัฒนาได้ หากปล่อยให้ธุรกิจเอกชนเป็นผู้จัดการนั้น ไม่ใช่การวิจัยอื่นใดนอกไปเสียจากการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์และการวิจัยวิทยาศาสตร์เบื้องต้น หากจะเชื่อคำสอนในตำราเศรษฐศาสตร์ที่ว่า ธุรกิจเอกชนซึ่งถูกขับเคลื่อนด้วยแรงผลักดันจากผลกำไร มีความสามารถเหนือกว่ารัฐบาลในด้านการค้นหาหน่อตาของการวิจัยที่สามารถนำไปใช้ผลิตสินค้าใหม่ ๆ ได้โดยตรงแล้ว รัฐบาลก็ควรจะยกภาระการพัฒนาการวิจัยที่ส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมใหม่ ๆ ไปให้กับธุรกิจเอกชนทั้งหมด โดยเปลี่ยนมาสนับสนุนด้วยการกำหนดระบบการเก็บภาษีใหม่

ที่อาจยกเว้นภายใต้เป็นกรณีพิเศษสำหรับธุรกิจที่ลงทุนกับการวิจัยเหล่านั้น และ
 ในขณะที่เดียวกันก็การหันมาให้ความช่วยเหลือทางด้านทุนวิจัยเฉพาะแต่ทางด้าน
 สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ การวิจัยเบื้องต้นทางฟิสิกส์ วิศวกรรมศาสตร์
 และแพทยศาสตร์เท่านั้น

การลงทุนเพื่อพัฒนาการวิจัย

เป็นเสมือนฝ่าฝืนกับการลงทุนในตลาดหุ้น

ในระยะไม่กี่ปีที่ผ่านมา รัฐบาลได้ปรับปรุงวิธีปันส่วนงบประมาณ
 การวิจัยจำนวนมหาศาลทางด้านวิทยาศาสตร์ใหม่ จากที่เคยแบ่งปันแจกจ่าย
 ให้กับการวิจัยหลายสาขาอย่างกว้างขวาง มาเป็นการจ่ายเงินวิจัยในจำนวนเงิน
 ที่สูงมากให้กับโปรเจกต์ที่ถูกคัดเลือกแล้วว่าสามารถสร้างผลงานได้ ทั้งนี้โดย
 กำหนดระยะเวลาในการวิจัยไว้ประมาณ 5 ปี แต่อย่างไรก็ตาม วิธีจัดสรร
 งบประมาณแบบนี้ก็มีข้อบกพร่อง 2 ประการด้วยกันคือ

1. ผู้ทำหน้าที่กรรมการคัดเลือกจะมีตาถึงขนาดที่จะสามารถล่วงรู้ได้
 ถูกต้องอย่างไรว่างานวิจัยชิ้นใดจะมือนาคดไปไกลได้แค่ไหน ไม่ว่าจะหาผู้ทรง
 คุณวุฒิระดับไหนมาเป็นกรรมการคัดเลือกก็ตาม การวิเคราะห์ล่วงหน้าว่า
 งานวิจัยชิ้นไหนจะสร้างผลเท่าใดนั้นเป็นเรื่องที่ยากพอ ๆ กับการพยากรณ์
 อนาคตของเศรษฐกิจที่มักจะคลาดเคลื่อนอยู่บ่อย ๆ และถึงแม้ว่าจำเป็น
 จะต้องให้ใครมาเป็นกรรมการคัดเลือกโปรเจกต์วิจัยก็ตาม ญี่ปุ่นมีแนวโน้มที่จะ
 เลือกเอาคณาจารย์ผู้มีชื่อเสียงมาเป็นกรรมการมากกว่าอเมริกา ซึ่งนิยมที่จะ
 มอบหน้าที่ผู้ตัดสินให้กับนักวิจัยที่ตลาดหลักแหลมจำนวนหลาย ๆ คนใน
 สาขาเดียวกัน ซึ่งน่าจะเป็นวิธีที่ยุติธรรมกว่ามาก

2. สำหรับการลงทุนกับการซื้อขายหุ้นนั้น เชื่อกันว่าควรกระจาย
 ความเสี่ยงออกไปที่หลาย ๆ แห่ง จะเห็นได้จากตำราเรียนเบื้องต้นของวิชา

ยุทธศาสตร์การลงทุนที่ได้ระบุไว้ว่า ในสภาพที่มีความเสี่ยงสูงในการลงทุน ควรเสี่ยงที่จะทุ่มทุนไปที่ใดที่หนึ่งเพียงแห่งเดียว ทั้งนี้เพื่อกระจายความเสี่ยง ออกไปตัวอย่างเช่น เมื่อเทียบวิธีลงทุนกับการวิจัยด้วยการทุ่มเงินทุนวิจัยจำนวน 100 ล้านเยนไปที่โปรเจกต์ใดโปรเจกต์หนึ่งเพียงโปรเจกต์เดียว กับการแบ่งเงิน วิจัยจำนวนเดียวกันไปที่โปรเจกต์หนึ่ง 50 ล้านเยน และ 25 ล้านเยนสำหรับอีก 2 โปรเจกต์ วิธีหลังย่อมเป็นวิธีที่พึงประสงค์มากกว่า

ก่อนหน้านี้ ยอดเงินทุนวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์ตกประมาณ 6 หมื่น ล้านเยน แต่ปรากฏว่าหลังจากเศรษฐกิจถดถอยในทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา ยอดเงินวิจัยดังกล่าวได้พุ่งขึ้นไปสูงกว่า 1 แสนล้านเยน ทั้ง ๆ ที่การวิจัยนั้น มีความไม่แน่นอนในตัวของมันเองสูงมาก ในความหมายดังกล่าวก็เสมือน กับว่ารัฐบาลได้ตัดสินใจทุ่มเงินจำนวนมหาศาลไปที่การวิจัยซึ่งมีลักษณะคล้าย ๆ กับการพนันชนิดหนึ่งนั่นเอง

และเท่าที่ผ่านมาในประเทศนี้ไม่ปรากฏเลยว่าได้มีการนำข้อมูลเกี่ยวกับการแพ้ชนะจากการพนันดังกล่าว (ผลการวิเคราะห์งานวิจัย) ออกมาเปิดเผย สู่สายตาประชาชน ดังนั้นจากนี้ต่อไปจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำเอาผล แพ้ชนะที่ว่ามันมาเผยแพร่ให้ประชาชนได้รับรู้ ซึ่งการเผยแพร่ข้อมูลนี้จะเป็น แรงผลักดันให้ผู้วิจัยหรือข้อค้นคว้าผู้บังคับบัญชาไม่ประมาทเลินเล่อ และคณะกรรมการ คัดสินงานวิจัยหรือผู้ทำหน้าที่เลือกซื้อบัตรแข่งม้าเอง ก็ต้องจริงจังกับการ คัดเลือกมากขึ้นด้วย อย่างไรก็ตามก็เป็นความจริงที่ว่าถึงแม้จะมีการเปิดเผย ข้อมูลก็ตาม สำหรับคนส่วนใหญ่แล้ว ก็ไม่อาจเข้าใจผลการวิจัยทางด้าน วิทยาศาสตร์ระดับสูงเหล่านั้นได้ แต่สำหรับผู้เชี่ยวชาญแล้ว จากการตรวจเช็ค ข้อมูลจะทำให้พวกเขาารู้ได้ทันทีว่า ผลลัพธ์ที่ได้มาจะคุ้มค่ากับเงินที่ลงทุนไป หรือไม่ เชื่อว่าจากนี้ไปหากรัฐบาลยังไม่มีการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับโปรเจกต์ใด ๆ ที่ได้รับเงินทุนวิจัยสนับสนุนกว่า 100 ล้านเยนขึ้นไปแล้ว ประชาชนผู้เสียภาษี ก็คงจะไม่นั่งเงิบเหมือนที่ผ่านมาอีกต่อไป

นโยบายเพื่อแก้ปัญหาการมีเด็กลดน้อยลงและการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุ

ในปี 2020 ประชากรญี่ปุ่น 1 ใน 4 คนจะเป็นคนชรา หรืออีกนัยหนึ่งหมายความว่าสังคมญี่ปุ่นจะกลายเป็นสังคมคนชราอย่างที่ไม่เคยมีที่ใดในโลกมาก่อน จากการประมาณของสถาบันประชากรและสวัสดิการสังคม กระทรวงสาธารณสุข พบว่าจำนวนประชากรสูงอายุที่เคยเท่ากับร้อยละ 14.8 ในปี 1995 จะเพิ่มสูงเป็นร้อยละ 25.8 ในปี 2025 ทั้งนี้เนื่องมาจากสภาวะที่ค่อนข้างพิเศษประการหนึ่ง กล่าวคือปี 2020 จะเป็นปีที่ประชากรที่เกิดมาพร้อมกันเป็นจำนวนมาก (สมัย baby boom) ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จะเข้าวัยชราพอดี และสอง ผลจากการที่อัตราการเกิดในระยะไม่กี่ปีที่ผ่านมานี้ได้ลดต่ำลงเรื่อย ๆ นั้นได้กลายเป็นตัวเร่งให้จำนวนคนชราเพิ่มมากขึ้น

จากตัวเลขแสดงความเปลี่ยนแปลงในอัตราการเกิดของประชากรจากอดีตถึงปัจจุบัน พบว่าจากอัตราการเกิดเท่ากับร้อยละ 2.37 ในปี 1955 ได้ลดลงเป็นร้อยละ 2.0 ในปี 1975 และค่อย ๆ ลดลงอย่างต่อเนื่องหลังจากนั้นเป็นต้นมา จนกระทั่งเท่ากับ 1.43 ในปี 1994 นอกจากนี้ยังพบด้วยว่ามีความแตกต่างในอัตราการเกิดตามภูมิภาคต่าง ๆ กล่าวคือ ในโอกินาวา อัตราการเกิดจะสูงที่สุดคือเท่ากับร้อยละ 1.98 ตรงกันข้ามกับในโตเกียวที่มีอัตราต่ำที่สุดคือเท่ากับร้อยละ 1.14 และจะต่ำในเมืองใหญ่ ๆ ทั่วประเทศ หรืออีกนัยหนึ่ง การเติบโตของเมืองเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งของการลดลงของอัตราการเกิด ซึ่งเชื่อกันว่ามีสาเหตุดังต่อไปนี้คือ

- 1) อัตราการทำงานมีอาชีพของผู้หญิงสูงขึ้น ทำให้ผู้หญิงแต่งงานช้าลง
- 2) อัตราการเป็นโสดของผู้หญิงสูงขึ้น
- 3) มาตรฐานการศึกษาของผู้หญิงอยู่ในระดับที่สูงมาก
- 4) ที่อยู่อาศัยมีขนาดเล็กคับแคบ
- 5) อัตราการตายของทารกต่ำมาก

6) ค่าใช้จ่ายในการศึกษาสูงมาก

สาเหตุทั้ง 6 ประการข้างต้นนี้เชื่อกันว่าเป็นแรงผลักดันให้อัตราการเกิดลดลง และยังยืนยันได้อีกด้วยว่าสาเหตุแต่ละประการเหล่านี้จะไม่มีวันบรรเทาลง มีแต่จะรุนแรงขึ้นทั้งนั้น ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าคงไม่มีทางที่จะยับยั้งการลดจำนวนของเด็กลงได้ แคมป์อัตราการเกิดก็จะต่ำลงไปเรื่อย ๆ อย่างแน่นอนอีกด้วย และตรงนี้เองที่จะต้องคิดว่าญี่ปุ่นจะเตรียมตัวรับมือหากการมาเยือนของสังคมคนชราได้อย่างไร

1. ปรับปรุงระบบการเกษียณอายุงาน 60 ปี มาเป็นการต่ออายุงานตามกำลังกายหรือความรู้ความสามารถของแต่ละคน ในความเป็นจริงในระยะไม่กี่ปีที่ผ่านมา ในอเมริกาผู้คนเริ่มเห็นว่า ระบบเกษียณอายุเป็นการเหยียดหยามผู้คนโดยใช้อายุเป็นเกณฑ์ตัดสิน ตามมหาวิทยาลัยและบริษัทห้างร้านจำนวนมากจึงได้ยกเลิกระบบเกษียณอายุทิ้งไป สำหรับในญี่ปุ่นนั้นจริงอยู่ที่ว่าตราบไคไทยังใช้ระบบการจ้างงานตลอดชีพ ตราบนั้นก็จำเป็นต้องมีการกำหนดอายุเกษียณ แต่ในอนาคตอันไม่นานนัก ระบบการจ้างงานตลอดชีพนี้ก็จะต้องถูกปรับปรุงแก้ไขหรือยกเลิกไปอย่างแน่นอน ซึ่งในเวลานั้นย่อมหมายความว่าจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงระบบเกษียณอายุงานด้วยนั่นเอง ดังนั้นการให้โอกาสการทำงานกับผู้สูงอายุในวัยต้น ๆ คือก่อน 70 ปี น่าจะเป็นวิธีแรกที่จะช่วยคลายปัญหาสังคมผู้สูงอายุที่กำลังจะมาเยือนได้บ้าง

2. สร้างกรอบเวลาการทำงานที่หลากหลายใหม่ ภายใต้กรอบเวลาการทำงานที่เหมือนกันหมดทั่วประเทศในขณะนี้ กล่าวคือ การที่แต่ละคนทำงานเท่ากับ 8 ชั่วโมงใน 1 วัน หยุดสัปดาห์ละ 2 วัน และมีวันหยุดรวมใน 1 ปีเท่ากับ 20 วันเช่นนี้นั้น ย่อมทำให้ผู้สูงอายุมีโอกาสทำงานได้น้อยลง การที่จะให้ผู้สูงอายุสามารถทำงานได้ต่อไป จำเป็นต้องมีระบบการแบ่งเวลาทำงาน (work sharing) ในหมู่ผู้สูงอายุด้วยกัน

หากมองในระยะยาว ปัญหาเด็กเกิดน้อยลงนี้จะส่งผลโดยตรงต่อการ

ขาดแรงงานหนุ่มสาวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นวิธีหนึ่งในการแก้ปัญหาดังกล่าวคือ การลดความต้องการแรงงานด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตของแรงงาน ซึ่งจะไปแล้ว วิธีแก้ปัญหาที่ว่านี้มีได้เป็นการแก้ปัญหาเด็กเกิดน้อยคนชราเพิ่มมากขึ้น แต่เป็นผลโดยตรงจากการที่บริษัทห้างร้านต่าง ๆ พยายามที่จะเพิ่มความสามารถในการแข่งขันระหว่างประเทศ เช่นด้วยการ reengineering (ปรับปรุงแก้ไขระบบการบริหารและการผลิต) เนื่องจากต้องเผชิญกับปัญหาค่าแรงเพิ่มสูงขึ้นหลังจากขาดแคลนแรงงานวัยหนุ่มสาวแล้วมากกว่า การเพิ่มประสิทธิภาพแรงงานดังกล่าวจะช่วยบรรเทาปัญหาการขาดความสมดุลทางแรงงานได้บ้างไม่มากก็น้อย และหากตลาดแรงงานเกิดอึดอัดขัดสนเมื่อใดก็เชื่อได้ว่าจะมีการใช้แรงงานผู้สูงอายุมากขึ้นอย่างไม่ต้องสงสัย

ที่กล่าวข้างต้น คือร่างคร่าว ๆ ของวิธีแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานของบรรดานักเศรษฐศาสตร์ที่เชื่อมั่นในความสามารถของตลาด แต่สำหรับวิธีแก้ปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นนั้นยังมีจุดที่น่าสงสัยอยู่ กล่าวคือ หนึ่ง หากอุตสาหกรรมการผลิตของญี่ปุ่นซึ่งมีค่าแรงงานสูง เลือกวิธีแก้ปัญหาระงงานไม่ใช่ด้วยนโยบายทดแทนแรงงานที่ขาดแคลนในประเทศ เช่นด้วยการ reengineering หรือการใช้แรงงานผู้สูงอายุ แต่ด้วยการย้ายศูนย์กลางการผลิตไปในต่างประเทศแทน แล้วอะไรจะเกิดขึ้น เชื่อได้ว่าการปล่อยให้กลไกของตลาดเป็นตัวแก้ปัญหการขาดแคลนแรงงานอันเนื่องมาจากปัญหาเด็กเกิดน้อยและผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นแล้ว คงจะไม่มีผลดีเกิดขึ้นแน่ ๆ สำหรับผู้สูงอายุ ดังนั้นการเตรียมนโยบายสำหรับปัญหาแรงงานในอนาคตนี้จึงจำเป็นจะต้องคำนึงถึงความเป็นจริงในข้อนี้ด้วย สำหรับรายละเอียดของนโยบายที่ควรเป็นไปจะได้กล่าวในบทต่อไป

จะปฏิรูประบบสวัสดิการสังคมและภาษีอย่างไร

ระบบสวัสดิการสังคมและภาษีนี้นอกจากจะเป็นกลยุทธ์สำคัญที่เป็นเครื่องตัดสินอนาคตทางเศรษฐกิจของประเทศแล้ว ยังเป็นปัญหาหลักที่บ่งบอกความแตกต่างระหว่างนักการเมืองฝ่ายอนุรักษนิยมกับฝ่ายเสรีนิยมออกจากกันอีกด้วย

เท่าที่ผ่านมาในญี่ปุ่น ทฤษฎีการปฏิรูปภาษีที่พบเห็นบ่อย ๆ คือ ทฤษฎีที่มีรากฐานมาจากความคิดที่ว่าระบบภาษีแบบก้าวหน้า (progressive tax) หรือการจัดอัตราภาษีตามรายได้มากน้อยของผู้เสียภาษี เป็นต้นเหตุทำลายความกระตือรือร้นที่จะทำงานของผู้คนที่มียาได้ในระดับปานกลาง การให้สวัสดิการที่มีคุณภาพสูงและการจัดเก็บภาษีที่สูงตามนั้น ทำให้คนขาดความพยายามที่จะช่วยตัวเอง โดยเฉพาะผู้คนที่มียาได้ดำนั้นจะไม่ดิ้นรนที่จะอยู่รอดดังนั้นเพื่อสร้างสังคมที่ผู้คนที่กระตือรือร้นที่จะทำงาน จึงจำเป็นที่จะต้องปรับระดับคุณภาพของสวัสดิการสังคมให้ลดต่ำลง พร้อมกับจัดเก็บภาษีในอัตราที่ต่ำลงด้วย โดยให้รายได้หลักจากภาษีเป็นภาษีทางอ้อม แต่ปรากฏว่าระบบจัดเก็บภาษีของญี่ปุ่นในปัจจุบันนี้เป็นระบบที่มีโครงสร้างแปลกประหลาด กล่าวคืออัตรารายได้ส่วนใหญ่มาจากภาษีรายได้ส่วนบุคคลที่มีอัตราค่าระดับสูง และภาษีนิตบุคคลก็สูงด้วยเช่นกัน ตรงกันข้ามกับภาษีผู้บริโภครวมมีอัตราที่ต่ำมาก ภายใต้ระบบการจัดเก็บภาษีข้างต้น เชื่อกันว่าจะทำให้คนที่มีความสามารถและบริษัทที่มีผลกำไรดีจะค่อย ๆ ทอยหนีออกไปตั้งหลักแหล่งในต่างประเทศกันหมด ซึ่งท้ายสุดจะส่งผลให้เกิด “ความว่างเปล่าทางเศรษฐกิจ” ในประเทศ

ที่กล่าวมาข้างต้นคือหลักการสำคัญของบรรดานักวิเคราะห์ระบบการจัดเก็บภาษีฝ่ายอนุรักษนิยม ซึ่งเมื่อคุณเิน ๆ แล้วอาจจะมีเหตุมีผลน่ารับฟัง แต่ไม่มีจุดบกพร่องที่จะสามารถโต้แย้งได้เลย แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับ

ฝ่ายเสรีนิยมแล้วก็มีข้อโต้แย้งบางประการต่อหลักการข้างต้น และเชื่อได้ว่าฝ่ายอนุรักษนิยมก็ย่อมจะมีข้อโต้แย้งอีกครั้งต่อความคิดของฝ่ายเสรีนิยมด้วย ข้อโต้แย้งของทั้งสองฝ่ายสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ระบบภาษีก้าวหน้า (progressive tax) เป็นเพียงผลลัพธ์ของความพยายามที่จะลดความไม่เท่าเทียมในการกระจายรายได้ ซึ่งนอกจากการจัดเก็บภาษีในอัตราต่างระดับกันนี้แล้ว ก็ไม่มีวิธีอื่นใดอีก ดังนั้นระบบดังกล่าวจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

สำหรับจุดนี้ ฝ่ายอนุรักษนิยมอาจจะโต้แย้งว่าความแตกต่างในรายได้นั้นเป็นผลลัพธ์ธรรมชาติที่มาจากความแตกต่างของความสามารถและความพยายามของแต่ละคน ดังนั้นการพยายามเข้าไปลดความแตกต่างดังกล่าวของรัฐบาลโดยการใช้ระบบภาษีก้าวหน้า (progressive tax) จึงเป็นสิ่งที่ไม่สมควรอย่างยิ่ง

ส่วนข้อโต้แย้งในจุดนี้ของฝ่ายเสรีนิมนั้นจะอยู่ที่ว่า ความคิดข้างต้นของฝ่ายอนุรักษนิยมจะถูกตั้งข้อสงสัยเมื่อสังคมอยู่ในสภาพที่มีความเท่าเทียมกันทางโอกาสอย่างสมบูรณ์แล้วเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงทุกวันนี้ โอกาสที่แต่ละคนได้รับในสังคมนั้นไม่ได้เท่าเทียมกันเลย ตัวอย่างเช่น มีคนที่ร่ำรวยจากการได้รับมรดกเป็นอสังหาริมทรัพย์มูลค่าหลายร้อยล้าน หรือรับตำแหน่งผู้บริหารสืบแทนบิดามารดา ในขณะที่ก็มีคนที่ไม่อาจได้รับการศึกษาที่ดีพอ ทั้งนี้เพราะครอบครัวยากจนหรือคนที่สุขภาพทรุดโทรมตอนยังหนุ่มสาว เป็นต้น ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าตราบดที่โอกาสในสังคมยังไม่เท่าเทียมกัน ตราบนั้นความไม่เท่าเทียมกันทางโอกาสก็ย่อมเป็นส่วนหนึ่งของรายได้ที่แตกต่างกัน ฉะนั้นการเก็บภาษีจึงเป็นวิธีที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะทดแทนการสูญเสียโอกาสในสังคมดังกล่าว

2. อัตราภาษีรายได้ไม่ว่าจะสูงหรือต่ำไม่ได้มีอิทธิพลต่อการทำให้คนหนึ่งกระตือรือร้นหรือขี้เกียจทำงานแต่อย่างใด จะเห็นได้จากที่ว่าเท่าที่

ผ่านมาก็ไม่เคยได้ยินใครสักคนบอกว่าคนญี่ปุ่นซึ่งถูกเรียกเก็บภาษีรายได้สูงกว่าอเมริกาจะขี้เกียจทำงานมากกว่าคนอเมริกัน หรือคนอเมริกันจะขยันกว่าคนญี่ปุ่น และในทำนองเดียวกันก็ไม่มีใครที่อพยพไปตั้งถิ่นฐานในอเมริกาหรืออังกฤษ เพียงด้วยเหตุผลว่าญี่ปุ่นมีภาษีแพง ภาษีนิติบุคคลก็เช่นกัน เท่าที่ผ่านมาก็ไม่ปรากฏว่ามีธุรกิจอุตสาหกรรมญี่ปุ่นใด ๆ ที่ย้ายกิจการไปต่างประเทศเพียงเพื่อเลี่ยงการถูกเรียกเก็บภาษีนิติบุคคลที่สูงลิ่วในประเทศ การที่จะตัดสินใจว่าความคิดของฝ่ายอนุรักษ์นิยมที่ว่า คนเราทำงานเพียงเพื่อเงินเท่านั้น ถูกต้องมากน้อยเพียงใดนั้นคงต้องให้เป็นหน้าที่ของนักจิตวิทยาดีกว่า แต่อย่างไรก็ตามจากจิตสำนึกทั่วไปของคนธรรมดาเช่นเรา ๆ แล้ว ก็คงต้องบอกว่าความคิดดังกล่าวนั้นไม่ได้ถูกต้องไปหมดแน่ ๆ จะเห็นได้ว่าในความเป็นจริงนั้น มีคนที่มีความสามารถจำนวนมากไม่น้อยเลยทีเดียวที่เลือกทำงานที่ไม่ได้ให้รายได้มากมายเพียงใด

3. จากการที่อัตราการค้ากำไรรายได้ที่แท้จริงของบุคคลในญี่ปุ่นนั้นยังอยู่ในระดับที่ต่ำมาก จึงทำให้เกิดคำศัพท์ที่ว่า 10-5-3 หรือ 9-6-4 ขึ้น (สำหรับผู้มีรายได้เป็นเงินเดือน รัฐบาลได้ทำการเก็บภาษีโดยใช้ระบบหักโดยตรงจากเงินเดือน แต่สำหรับผู้ทำกิจการส่วนตัวนั้นจะถูกเรียกเก็บภาษีโดยการยื่นคำร้องของเจ้าของกิจการเอง ดังนั้นจึงทำให้รัฐบาลไม่อาจรับรู้จำนวนรายได้ที่แท้จริงของพวกเขา ด้วยเหตุนี้เองจึงเกิดคำพูดข้างต้น ซึ่งหมายถึงพนักงานกินเงินเดือนถูกเรียกเก็บภาษีในอัตรา 10 ผู้ทำกิจการส่วนตัวหรือทำอาชีพอิสระ 5 และเกษตรกร 3 หรือบางคนอาจแบ่งอัตรากาษีดังกล่าวเป็น 9-6-4 ก็มี) ดังนั้นสำหรับพนักงานกินเงินเดือนที่ถูกเรียกเก็บภาษีเต็ม 100% แล้ว ระบบการเก็บภาษีรายได้ของญี่ปุ่นจึงเป็นระบบที่ไร้ความยุติธรรมอย่างมาก ข้าพเจ้าเคยกล่าวไว้มาแล้วว่าตราบไคที่รัฐบาลยังไม่สามารถทำให้อัตราการรับรายได้ที่แท้จริงของบุคคลในประเทศสูงขึ้นได้ ตราบนั้นความคิดที่จะปรับปรุงอัตราการเก็บภาษีรายได้บุคคลจึงเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องสมควรในขณะนี้

และเมื่อใดที่ข้าพเจ้าเสนอความคิดเห็นดังกล่าวต่อข้าราชการกระทรวงการคลัง เมื่อนั้นก็จะได้รับคำตอบจากพวกเขาว่าขึ้นมานั่งตรวจภาษีทุกคนอย่างละเอียดแล้ว รัฐบาลคงต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมหาศาลทีเดียว ข้าพเจ้าเชื่อว่าหากรัฐบาลสามารถทำให้ประเทศนี้มีระบบการจัดเก็บภาษีที่ยุติธรรมสำหรับทุกคนแล้ว ไม่ว่าจะต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงเท่าใด ก็น่าจะเป็นเรื่องที่คนทั่วไปยอมรับและเข้าใจได้แน่

ภาษีผู้บริโภคก็เช่นกัน การนำเอาระบบจัดเก็บภาษีทางอ้อมมาใช้นั้นได้ เป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งของพรรคเสรีประชาธิปไตยมาช้านานแล้ว และได้มาถูกวางพื้นฐานอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรกในสมัยรัฐบาลนายยาสุฮิโร นากาโซเนะ ในปี 1987 ตอนนั้นรัฐบาลนากาโซเนะได้ประกาศว่าจะนำระบบ เก็บภาษีการขาย (sales tax) ซึ่งเป็นการเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มชนิดหนึ่งที่ใช้กัน ทั่วไปในหมู่ประเทศประชาคมยุโรป (EC) มาใช้ ปรากฏว่าบรรดาผู้ประกอบการ รวยย่อยและขนาดกลางซึ่งมีพื้นฐานเสียงที่สำคัญฐานหนึ่งของพรรคเสรี ประชาธิปไตย ได้ร่วมกันจัดขบวนการนำระบบภาษีดังกล่าวมาใช้ ทั้งนี้เพราะ พวกเขาไม่ต้องการที่จะให้มีการทำบัญชียอดขายที่กระจ่างชัดเจนเอง ท้ายสุด ร่างกฎหมายปฏิรูประบบภาษีของรัฐบาลนากาโซเนะจึงถูกคว่ำบาตรไปไม่ยากนัก ต่อมารัฐบาลของนายทาเกชิคะ ผู้มารับทอดอำนาจต่อจากนายนาโกะโซเนะ ได้เปลี่ยนชื่อภาษีใหม่เป็นภาษีผู้บริโภค (consumption tax) ซึ่งแท้จริงแล้ว ก็เป็นการเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มชนิดหนึ่งนั่นเอง รัฐบาลทาเกชิคะได้ผลักดันให้ ร่างกฎหมายดังกล่าวผ่านสภาไป ท่ามกลางการขัดขวางของผู้แทนราษฎร จากพรรคฝ่ายค้านซึ่งได้เดินออกนอกที่ประชุมโดยหวังว่ารัฐบาลจะระงับ ร่างกฎหมายดังกล่าว ระบบภาษีผู้บริโภคในอัตราร้อยละ 3 จึงถูกนำมาใช้เป็น ครั้งแรกในญี่ปุ่นจากวันที่ 1 เดือนเมษายน ปี 1984 เป็นต้นมา

ภาษีผู้บริโภคกับภาษีการขายนั้นแตกต่างกันตรงไหนบ้าง 1) ภาษีการขาย ใช้ใบส่งของ (invoice) เป็นข้อมูลหลักในการคำนวณภาษี กล่าวคือ จำนวน

ภาษีที่รัฐบาลเรียกเก็บจะถูกคำนวณจากจำนวนราคาที่เพิ่มขึ้น (มูลค่าเพิ่ม) ตามที่ถูกระบุไว้ในใบสิ่งของที่ห้างร้านออกทุก ๆ ขั้นตอน ตั้งแต่เมื่อเริ่มสั่งซื้อวัตถุดิบเข้ามาจนถึงเมื่อขายปลีกสินค้าออกไป ส่วนภาษีผู้บริโภคเป็นภาษีที่เรียกเก็บจากการคำนวณอัตราภาษีเอาจากราคาที่เพิ่มขึ้นตามบัญชีการขายที่ห้างร้านทำไว้ 2) รัฐบาลได้ยกเว้นให้ผู้ประกอบการรายย่อยที่มีรายได้ใน 1 ปีต่ำกว่า 30 ล้านเยนไม่ต้องเสียภาษีผู้บริโภควางด้าน หรืออีกนัยหนึ่งอนุญาตให้ผู้ประกอบการเก็บภาษีที่เรียกจากผู้ซื้อเป็นกำไรของตนได้นั่นเอง 3) สำหรับผู้ประกอบการที่มียอดขายต่ำกว่า 500 ล้านเยนนั้น จะถูกเหมารวมว่าต้องเสียภาษีในอัตราร้อยละ 20 ทั้งหมด การที่รัฐบาลเรียกวิีเก็บภาษีผู้บริโภคใหม่โดยใช้ศัพท์ว่า “เหมารวม” ซึ่งอีกนัยหนึ่งก็ไม่ต่างไปจาก “การเลี้ยง” ภาษีเท่าใดนักนี่เอง ที่ทำให้ผู้ประกอบการรายย่อยและขนาดกลางเปลี่ยนใจมาให้การสนับสนุนการเสนอร่างกฎหมายดังกล่าวเข้าสู่สภาในท้ายที่สุด

ช่วงเป็นเรื่องที่น่าละอายอย่างบอกไม่ถูกทีเดียวที่รัฐบาลต้องใช้กลยุทธ์พลิกแพลง 3 อย่างคือ ความไม่โปร่งใส การเหมารวม และการเลี้ยงภาษี จึงจะสามารถทำให้ผู้ประกอบการรายย่อยและขนาดกลางยอมรับร่างกฎหมายภาษีผู้บริโภคได้ ดังนั้นระบบภาษีที่ยึ้นบนหลักการของ “การเหมารวม” และการเลี้ยงภาษีจึงเป็นระบบที่บกพร่องไร้ความยุติธรรม และไม่โปร่งใส ระบบจัดเก็บภาษีผู้บริโภคที่ว่านี้นับวันแต่จะถูกปรับอัตราภาษีให้สูงขึ้นทุกวัน ๆ ฉะนั้นจึงสมควรที่จะพิจารณาแก้ไขวิธีการจัดเก็บเสียใหม่ก่อนหน้านั้น

สังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรมกับระบบภาษีและสวัสดิการ

ในระหว่างที่ญี่ปุ่นกำลังจะก้าวไปสู่สังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรมนี้ สิ่งหนึ่งที่ควรคำนึงถึงคือ ระบบภาษีและสวัสดิการในอนาคตที่ควรจะเป็นจุดสำคัญ ๆ ที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้แก่

1. การที่ประเทศที่พัฒนาแล้วประเทศใด ๆ เลือกให้บริการทางสวัสดิการสังคมในระดับสูง และในขณะเดียวกันก็เรียกเก็บภาษีสูงด้วยนั้น ย่อมหมายความว่าประชาชนของประเทศนั้น ๆ ให้ความเชื่อมั่นในรัฐบาลของตนเองมากนั่นเอง ในสังคมที่ประชาชนไม่เชื่อมั่นในรัฐบาล ย่อมไม่มีผู้โดยยอมที่จะจ่ายภาษีในอัตราที่สูงลิ่วในยามที่ตนยังสามารถทำงานได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยเพียงพอผลตอบแทนทางสวัสดิการในวัยชราอย่างแน่นอน ประชาชนส่วนใหญ่มักจะพยายามที่จะเสียภาษีให้น้อยที่สุดเท่าที่จะน้อยได้ โดยจะเก็บเงินออมมาไว้และหาทางเพิ่มกำไรด้วยตนเองเพื่อเก็บไว้ใช้จ่ายแก่ชราแทน และไม่ว่าจะเป็นการให้บริการทางสวัสดิการสังคมในระดับสูงโดยจัดเก็บภาษีในอัตราที่สูงด้วย หรือในทางตรงกันข้ามคือการให้บริการในระดับต่ำและจัดเก็บภาษีในอัตราที่ต่ำด้วยก็ตาม หลักเกณฑ์สำคัญที่จะทำให้ประชาชนยินยอมจ่ายภาษีให้แก่รัฐบาลคือ การสร้างความมั่นใจต่อรัฐบาลในหมู่ประชาชน สิ่งหนึ่งที่ควรคำนึงถึงในขณะนี้คือ รัฐบาลญี่ปุ่นในปัจจุบันนี้ได้รับความเชื่อถือจากประชาชนหรือไม่

2. อย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าจำเป็นอย่างไรที่จะต้องทำให้ระบบการจัดเก็บภาษีเป็นไปอย่างยุติธรรมและโปร่งใส สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับความไม่ยุติธรรมและขาดความโปร่งใสในระบบภาษีของญี่ปุ่นในทุกวันนี้ นั้นจะได้กล่าวอีกครั้งภายหลัง

3. การร้องขอให้ประชาชนยอมรับการขึ้นภาษีทั้ง ๆ ที่รัฐบาลยังปล่อยให้มีการนำภาษีไปใช้อย่างฟุ่มเฟือยนั้น ย่อมเป็นการขอร้องที่ไม่ถูกต้องสมควร การปรับปรุงรายจ่ายโดยรวมของรัฐบาลย่อมจะต้องมาก่อนการปฏิรูประบบจัดเก็บภาษี

4. ในสังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรมเชื่อกันว่า จะเกิดช่องว่างทางรายได้มากขึ้น และจะมีอัตราการว่างงานในระดับที่สูงขึ้นด้วย ในการปรับอัตราภาษีรายได้ส่วนบุคคลให้เท่าเทียมกัน โดยกำหนดจำนวนรายได้ของผู้ที่ควร

ได้รับการยกเว้นภาษีไว้ที่จุดใดจุดหนึ่งนั้น หากช่องว่างของรายได้ยิ่งสูงขึ้นเท่าใด รายได้จากภาษีของรัฐบาลก็จะยิ่งลดน้อยลงเท่านั้น และหากรัฐบาลจะแก้ปัญหาการขาดแคลนรายได้จากภาษีด้วยการขึ้นอัตราภาษีแล้ว ก็จะทำให้ภาระของผู้เสียภาษีที่มีรายได้เกินจุดที่ได้รับการยกเว้นมาไม่เท่าไรสูงมากขึ้นตามไปด้วย นอกจากนั้นโดยทั่วไปแล้วพฤติกรรมการบริโภคของคนรายนี้น้อยกว่าคนจนมาก ดังนั้นเชื่อว่ารายได้จากภาษีผู้บริโภคก็จะลดลงตามไปด้วย และในทางตรงกันข้ามช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนก็จะยิ่งกว้างขึ้น ระบบการจ้างงานตลอดชีพหรือการเลื่อนขั้นงานโดยใช้วิทยุเป็นเกณฑ์ก็จะถูกยกเลิกไปตลอดจนอัตราการว่างงานก็จะเพิ่มสูงขึ้น จนท้ายสุดปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะไปบีบให้งบประมาณทางสวัสดิการสังคมของประเทศเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย

5. ในสังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรมจะมีความไม่แน่นอนในหลาย ๆ ด้าน กล่าวคือ เมื่อเทียบกับสังคมอุตสาหกรรมที่มีความแน่นอนไม่ว่าจะสำหรับผู้คนหรือสำหรับธุรกิจต่าง ๆ แล้ว สังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรมจะเป็นสังคมที่มีอัตราการประสบความสำเร็จสูงพอ ๆ กับอัตราการล้มเหลว หรืออีกนัยหนึ่งเราจะได้ยินเรื่องราวแห่งความสำเร็จบ่อยครั้ง พอ ๆ กับการได้ยินเรื่องราวของการล้มเหลว คาดว่าจะมีคนจำนวนไม่น้อยที่ขึ้น ๆ ลง ๆ อยู่ระหว่างสวรรค์กับนรกไม่รู้กี่ครั้งในช่วงชีวิตของเขา คนที่เคยร่ำรวยครั้งหนึ่งในอดีตอาจจะต้องขอรับบริการทางสวัสดิการสังคมวันใดวันหนึ่งได้ง่าย ๆ ในสังคมที่ไม่มีความแน่นอนนั้น ไม่ว่าใครก็ตามจะต้องเผชิญกับความเสี่ยงต่อการถูกผลัดตกกลงในหุบเหวอยู่ตลอดเวลา และจากความสามารถและเงื่อนไขขั้นต้นที่แตกต่างกันอาจทำให้มีบางคนที่ต้องเสี่ยงสูง ในขณะที่จะมีบางคนที่ไม่ต้องเสี่ยงเลยก็ได้ แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม ความเสี่ยงของผู้คนส่วนใหญ่จะถูกแบ่งออกโดยเริ่มจากศูนย์ทั้งนั้น ดังนั้นในสังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรม กฎ max-min ที่เคยได้รับความสนใจอย่างมากในช่วงทศวรรษ 1970 ดอนตัน ๆ ของนักปรัชญาชาวอเมริกัน John Rawls ที่ว่า "สมาชิกของสังคมจะเห็นด้วย

หากรัฐบาลสามารถยกระดับความเป็นอยู่ของผู้คนที่ยากลำบากมากที่สุดได้”
จะมีความหมายมากขึ้น

2.4 ควรทำอย่างไรเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาการว่างงานในระดับสูง

การปรับปรุงให้เป็นระบบที่มีเหตุผล (rationalization)

อย่างสุดโต่งจะยิ่งก้าวไปเรื่อย ๆ

จากที่ได้กล่าวไว้ในบทที่แล้วว่าอุปสรรคที่สำคัญยิ่งของเศรษฐกิจญี่ปุ่นในศตวรรษที่ 21 คือ สภาพการจ้างงานที่จะเลวลงเรื่อย ๆ และผลจากการปรับปรุงให้เป็นระบบที่มีเหตุผลอย่างสุดโต่ง จะทำให้ปัญหาการว่างงานรุนแรงขึ้น นักวิเคราะห์ที่เชื่อในกลไกของตลาดได้สรุปอนาคตทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นไว้ดังต่อไปนี้ การย้ายฐานการผลิตไปไว้ในต่างประเทศเนื่องจากเงินเยนมีราคาสูงขึ้น ตลอดจนการผ่อนผันกฎข้อบังคับบนานาชนิด และการปรับความแตกต่างของวาระระหว่างในและนอกประเทศให้ลดลง ฯลฯ นั้น จะทำให้เกิดปัญหาการว่างงานขึ้นมาพักใหญ่ ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่หลังจากที่เวลาผ่านไปช่วงหนึ่ง ผู้คนที่ว่างงานไม่ว่าจะจากการที่โรงงานถูกย้ายไปไว้ในต่างประเทศ หรือจากการผ่อนผันกฎข้อบังคับจากระบบการขนส่งต่าง ๆ ก็จะถูกดูดซึมเข้าไปทำงานในกิจการใหม่ ๆ ที่จะเกิดขึ้นจากการผ่อนผันกฎระเบียบเก่า ๆ ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องมานั่งเป็นห่วงว่าอัตราการว่างงานจะสูงขึ้นไปกว่านี้อีก

ข้าพเจ้าไม่เชื่อว่าตลาดแรงงานของญี่ปุ่นจะปรับตัวได้รวดเร็วตามที่นักวิเคราะห์ที่เชื่อในกลไกของตลาดได้กล่าวไว้ และก็ไม่ได้เชื่อด้วยว่าจะมีการใช้แรงงานเพิ่มขึ้นหลังจากที่ได้ผ่อนผันกฎระเบียบที่ไม่เป็นธรรมต่าง ๆ แล้ว แต่แน่นอนก็ไม่ได้หมายความว่าข้าพเจ้าจะเห็นด้วยกับการพยายามอนุรักษ์

ระบบต่าง ๆ ที่ไร้เหตุผล ซึ่งเป็นเครื่องรองรับการจ้างแรงงานในระดับสูงของ ญี่ปุ่นตลอดมาแต่อย่างใด สิ่งที่ข้าพเจ้าอยากจะกล่าวซ้ำอีกครั้งตรงนี้คือ การหา นโยบายช่วยเหลือผู้ที่ว่างงานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้หลังจากมีการผ่อนผัน กฎระเบียบต่าง ๆ แล้วนั้น ย่อมเป็นหน้าที่หลักของรัฐบาลที่จะต้องคำนึงถึง ทั้งนี้เพราะผู้ที่ปล่อยให้การค้าที่ขาดความสมดุลดำเนินมาโดยตลอด และยัง เพิกเฉยกับการตั้งกำแพงภาษีเข้ามานานานชนิด รวมทั้งกฎระเบียบที่ไม่จำเป็น ต่าง ๆ จนกระทั่งเกิดความแตกต่างของราคาระหว่างในและนอกประเทศเท่าที่ ผ่านมานั้น ไม่ใช่ใครอื่นนอกไปจากรัฐบาลนั่นเอง การปล่อยให้ผู้ที่ต้อง ว่างงานเนื่องจาก “การปรับปรุงระบบต่าง ๆ ที่เคยไม่สมเหตุสมผล ให้เป็นที่ ยอมรับจากผู้คนทั่วโลก ต้องเผชิญปัญหาโดยลำพังด้วยการอ้างว่าแต่ละคน ต้องรับผิดชอบและช่วยตัวเองนั้น เป็นการกระทำที่ขาดความรับผิดชอบ อย่างยิ่ง

หลายคนอาจมองว่าปัญหาการว่างงานนั้นไม่ใช่สิ่งที่น่าเป็นห่วงเท่าใด เพราะหลังจากนี้ไปอุปสงค์และอุปทานแรงงานในประเทศจะลดลง ทั้งนี้เพราะ เด็กน้อยลงและคนชราเพิ่มมากขึ้น แต่ในความเป็นจริงแล้ว เราไม่สามารถ คำนวณได้ว่าอุปทานของแรงงานที่ลดลงหลังจากภาวะเด็กเกิดน้อยลงและ คนชราเพิ่มมากขึ้น กับอุปสงค์ของแรงงานที่จะลดลงหลังการปรับปรุงระบบให้ มีเหตุมีผลอย่างสุดโต่งนั้น อันไหนจะมากกว่ากัน สำหรับข้าพเจ้านั้น เชื่อว่า หากอุปสงค์ของแรงงานที่จะลดลงมีสาเหตุมาจากการปรับปรุงระบบให้มีเหตุ มีผลอย่างสุดโต่งแล้ว แรกเริ่มทีเดียวจะเกิดการลดลงของอุปทานของแรงงาน อันเนื่องมาจากเด็กเกิดน้อยและคนชราเพิ่มมากขึ้นก่อน ต่อมาอุปสงค์และ อุปทานทางแรงงานที่ลดลงนี้จะไปผลักดันให้เกิดการปรับปรุงสังคมเศรษฐกิจ ให้มีเหตุมีผล ในขณะที่จะมีการปรับปรุงระบบให้มีเหตุมีผลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ในการต่อสู้ในตลาดโลกไปพร้อม ๆ กันด้วย และท้ายที่สุดก็จะทำให้อัตรา การว่างงานสูงกว่าเดิม

กล่าวคือ การพยากรณ์โครงสร้างการว่างงานในอนาคตจะขึ้นอยู่กับขนาดของการจ้างงาน อันเนื่องมาจากความไม่สมเหตุสมผลของกฎระเบียบความแตกต่างของราคาสินค้าระหว่างในและนอกประเทศกำแพงกั้นขวางการเข้ามาลงทุนทำกิจการของผู้ประกอบการใหม่ ความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทในเครือ (keirestu) การรวมหัวกันทางการค้า ฯลฯ ว่ามีมากน้อยเพียงใด หากการวิเคราะห์ของข้าพเจ้าในบทที่ 1.3 ถูกต้องแล้ว ก็ย่อมหมายความว่าสภาวะการจ้างงานในอนาคตจะต้องเลวลงอย่างแน่นอน และเพื่อแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นดังกล่าว สิ่งที่รัฐบาลจะต้องทำนั้นสามารถแยกได้เป็นเรื่อง ๆ ดังต่อไปนี้

อุตสาหกรรมการผลิตที่ต้องพึ่งภูมิอยู่กับอุตสาหกรรมที่ไม่ต้องพึ่งภูมิ

เมื่อเงินเยนมีราคาสูงขึ้น ค่าจ้างแรงงาน ราคาของข้าวของนานาชนิดและบริการต่าง ๆ ก็ย่อมสูงตามไปด้วยเมื่อเทียบเป็นดอลลาร์ ฉะนั้นอุตสาหกรรมการผลิตในประเทศที่มุ่งการส่งออกเป็นหลักจึงย้ายฐานการผลิตไปไว้ในต่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการเพิ่มขึ้นของเงินทุนในการผลิตเมื่อคำนวณออกมาเป็นดอลลาร์ หากสภาพข้างต้นลุกลามไปทั่วทุกกิจการเมื่อใด ก็ย่อมหมายความว่า จะเกิดภาวะความว่างเปล่าอย่างหนักหน่วงในวงการอุตสาหกรรมญี่ปุ่นอย่างไม่ต้องสงสัย ผลลัพธ์ที่ตามมาคือ การขาดดุลทางการค้าซึ่งจะผลักดันให้เงินเยนลดค่าลง แต่ก็ไม่อาจทำให้อุตสาหกรรมที่ย้ายฐานออกไปนอกประเทศแล้วกลับเข้ามาในประเทศอีกครั้งได้ หลายคนคงคุ้นเคยกับทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้นบ้างไม่มากก็น้อย จริงอยู่ที่ทฤษฎีนี้ไม่ผิดแน่ ๆ แต่ก่อนอื่นจะต้องแยกอุตสาหกรรมการผลิตที่ย้ายฐานออกไปนอกประเทศได้กับที่ออกไปไม่ได้อย่างชัดเจนเสียก่อน ไม่เช่นนั้นจะไม่สามารถวิจารณ์อนาคตทางเศรษฐกิจของประเทศได้ถูกต้อง

อุตสาหกรรมการผลิตที่สามารถหรือจำต้องย้ายฐานการผลิตออกไปนอก

ประเทศคืออุตสาหกรรมประเภทใด ข้าพเจ้าอยากเรียกมันว่า “อุตสาหกรรม การผลิตที่ต้องพึ่งคู่มือเป็นหลัก” กล่าวคือ ฐานการผลิตที่ล้าสมัยเพียงแค่มือมือ ไปด้วยเท่านั้น ใคร ๆ หรือที่ไหน ๆ ก็สามารถผลิตได้ คืออุตสาหกรรมที่สามารถย้ายฐานการผลิตออกไปไว้นอกประเทศได้ การย้ายฐานการผลิตไปไว้ในต่างประเทศนี้จะช่วยให้สามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพเหมือนกับที่ผลิต ในประเทศได้ในราคาที่ถูกลง อุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้านเรือน รถยนต์ นั้งธรรมดา เครื่องจักรกลทั่วไป ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เป็นอุตสาหกรรมที่พึ่งคู่มือ เป็นหลักแทบทั้งสิ้น

และในทางกลับกัน อุตสาหกรรมการผลิตที่ “ไม่ได้ขึ้นอยู่กับคู่มือ” เป็นอุตสาหกรรมประเภทที่ไม่อาจย้ายฐานการผลิตไปไว้ในต่างประเทศได้ สาเหตุ ที่ไม่สามารถใช้คู่มือเป็นเกณฑ์ในการผลิตได้นั้นน่าจะมีด้วยกัน 3 ประการคือ

1) เป็นการผลิตที่ต้องพึ่งพาเทคนิคแรงงานที่มีความชำนาญสูง ซึ่ง ถึงแม้จะทำคู่มือได้ก็ตาม ก็ไม่สามารถจะผลิตออกมาได้ตรงตามที่คู่มือระบุไว้ หากไม่มีผู้ชำนาญการเป็นผู้ดูแลควบคุมการผลิต

2) เป็นการผลิตที่ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีที่ล้าสมัยมาก จนไม่อาจทำเป็น คู่มือได้ หรือถึงแม้ทำได้ก็ตามก็ไม่สามารถหาเทคนิคที่มีความสามารถพอใน ต่างประเทศได้

3) เทคโนโลยีที่เป็นกุญแจดอกสำคัญในการผลิตเป็นความลับสุดยอด ของอุตสาหกรรม และยังเป็นเทคโนโลยีที่ไม่อาจนำสินค้านั้น ๆ ไปถอดออก เป็นชิ้น ๆ เพื่อลอกเลียนได้ (reverse engineering)

ในบรรดาอุตสาหกรรมที่ไม่สามารถพึ่งพาคู่มือเป็นหลักทั้ง 3 ชนิด ข้างต้น จะขอกกล่าวเฉพาะอุตสาหกรรมที่ต้องอาศัยเทคโนโลยีที่ล้าสมัยเพียง ชนิดเดียว เทคโนโลยีที่ล้าสมัยนั้นหมายถึงเทคโนโลยีชนิดใด เชื่อว่าคำตอบ ต่อคำถามข้อนี้จะแตกต่างกันไปแล้วแต่บุคคล แต่สำหรับข้าพเจ้าแล้วคำว่า “ล้าสมัย” นั้นตามพจนานุกรมญี่ปุ่นหมายความถึง “การนำหน้ากาลสมัยหรือ

แผ่นชั้น” ซึ่งก็ย่อมาหมายความว่า “เทคโนโลยีที่ก้าวไปไกลกว่ากาลสมัย” คือ ความหมายประการหนึ่งของ “เทคโนโลยีล้ำสมัย” ที่ว่า และจากความหมายข้างต้น เทคโนโลยีล้ำสมัยจึงเป็นเทคโนโลยีที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นก็ย่อมาหมายความว่าเทคโนโลยีล้ำสมัยเป็นเทคโนโลยีที่ “ยังไม่สมบูรณ์” การนำเทคโนโลยีที่ยังไม่สมบูรณ์มาใช้ในการผลิตนั้นย่อมเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าไปทุก ๆ วันทุก ๆ เดือน ดังนั้นหากทำสมุด่มือขึ้นมาภายในไม่กี่วันคู่มือนั้นก็จะเป็นของเก่าใช้ไม่ได้ไป ด้วยเหตุนี้เองที่อุตสาหกรรมที่พึ่งพิงเทคโนโลยีล้ำสมัยที่ยังไม่เสร็จสิ้นสมบูรณ์ไม่สามารถสร้างคู่มือมากำกับกระบวนการการผลิตได้ และจุดนี้เองที่ทำให้ไม่อาจย้ายฐานการผลิตไปไว้ในต่างประเทศได้นั่นเอง

แต่ต้องไม่ลืมว่าเทคโนโลยีล้ำสมัยในวันนี้จะกลายเป็นเทคโนโลยีที่ “สุกงอม” ใน 5 ปีหรือ 10 ปีข้างหน้า ซึ่งเมื่อถึงเวลานั้นก็จะเป็นเพียงเทคโนโลยีธรรมดา ๆ ชนิดหนึ่งที่สามารถทำเป็นคู่มือได้ แต่อย่างไรก็ตาม ใน 5 ปีหรือ 10 ปีหลังจากนี้ก็ย่อมมีเทคโนโลยีล้ำสมัยชนิดใหม่ ๆ เกิดขึ้นด้วยการเล็งภาวะวิกฤตของความว่างเปล่าทางอุตสาหกรรมภายในประเทศญี่ปุ่น จึงจำเป็นที่จะต้องติดตามและลงทุนลงแรงกับเทคโนโลยีล้ำสมัยนี้อย่างต่อเนื่อง รัฐบาลจะต้องไม่เสียขาดทุนรอนและแรงที่จะช่วยให้ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมสามารถลงทุนกับการวิจัยเพื่อการพัฒนาเทคโนโลยีนี้ เช่น ด้วยการยกเว้นภาษีบางชนิด เป็นต้น

การพัฒนาอุตสาหกรรมทางข้อมูลข่าวสารและซอฟต์แวร์

หากการย้ายฐานอุตสาหกรรมการผลิตที่พึ่งพิงคู่มือเป็นหลักยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่องหลังจากนี้แล้ว ญี่ปุ่นก็จะขาดดุลบัญชีเดินสะพัดอย่างแน่นอน ดังนั้นเพื่อหลีกเลี่ยงภาวะดังกล่าว ญี่ปุ่นจึงจำเป็นต้องพัฒนาสินค้าขาออก

มาเป็นสินค้าประเภทข้อมูลข่าวสารและซอฟต์แวร์ เมื่อเปรียบเทียบรายรับของบัญชีเงินสะพัดที่สินค้าออกประเภทข้อมูลข่าวสารและซอฟต์แวร์ที่ทำรายได้ของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกแล้ว จะพบว่าจำนวนรายรับจากสินค้าประเภทนี้ของประเทศในยุโรปและอเมริกาสูงกว่าของญี่ปุ่นอย่างท่วมท้น หรืออีกนัยหนึ่ง ในขณะที่โครงสร้างการส่งออกของประเทศพัฒนาแล้ว ส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนไปเน้นที่สินค้าประเภทข้อมูลข่าวสารและซอฟต์แวร์ ญี่ปุ่นคงเป็นประเทศพัฒนาแล้วประเทศเดียวที่ยังคงมีอัตราการส่งออกสินค้าประเภทการผลิตหรือการประกอบสูงอยู่ และยิ่งไปกว่านั้นปรากฏว่ารายรับจากการค้าทางด้านข้อมูลข่าวสารและซอฟต์แวร์กลับติดลบด้วยซ้ำไป เมื่อเปรียบเทียบรายรับจากอัตราการส่งสินค้าออกประเภทสินค้าที่ผลิตหรือประกอบขึ้น การบริการและซอฟต์แวร์ ผลกำไรจากการลงทุนและ transfer income ในบัญชีเงินสะพัดปี 1994 ระหว่างญี่ปุ่นกับฝรั่งเศสแล้วพบว่าอัตราการส่งออกสินค้าที่ผลิตหรือประกอบขึ้นของฝรั่งเศสเท่ากับร้อยละ 5 การบริการและซอฟต์แวร์เท่ากับร้อยละ 21 การลงทุนต่าง ๆ เท่ากับร้อยละ 29 ในขณะที่ของญี่ปุ่นจะเท่ากับร้อยละ 64, 10 และ 26 ตามลำดับ ตัวเลขข้างต้นย่อมเป็นเครื่องแสดงว่าในญี่ปุ่นอุตสาหกรรมการผลิตโดยเฉพาะอุตสาหกรรมประกอบการยังคงเป็นอุตสาหกรรมที่อยู่เหนือกว่า (ยังสามารถรักษาความสามารถในการผลิตได้สูงกว่าอุตสาหกรรมบริการและการบริการและซอฟต์แวร์) ส่วนอุตสาหกรรมบริการและการบริการและซอฟต์แวร์คงเป็นอุตสาหกรรมที่ด้อยกว่า ในทางตรงกันข้ามในประเทศต่าง ๆ ในยุโรปและอเมริกานั้น อุตสาหกรรมบริการและการบริการและซอฟต์แวร์จะอยู่ในระดับที่เหนือกว่าอุตสาหกรรมการผลิต

เมื่อคำนึงถึงความจริงข้อที่ว่าอุตสาหกรรมการผลิตส่วนใหญ่ของญี่ปุ่นจะเน้นการผลิตสินค้าที่คุณภาพดีราคาถูกแล้ว คงต้องบอกว่าอุตสาหกรรมเหล่านั้นไม่ได้อยู่เหนือกว่าอุตสาหกรรมบริการและการบริการและซอฟต์แวร์เพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่ยังคงชะงักดล่อยด้วยซ้ำไป (มีกำลังการผลิตที่สูงกว่าอุตสาหกรรม

การผลิตในประเทศอื่น ๆ มาก) ทว่าการชนะอย่างขาดลอยของภาคอุตสาหกรรม การผลิตที่พึ่งพิงแรงงานเป็นหลักนั้นจะถูกกลบสถิติไปที่ละน้อย ๆ เมื่อเทคโนโลยี ที่ใช้เป็หลักในการผลิตถูกนำมาละบุไว้เป็นคู่มือ ทั้งนี้เพราะทันทีที่เทคโนโลยี ในการผลิตถูกเผยแพร่ออกมาในรูปของคู่มือ สินค้าก็จะถูกผลิตในรูปแบบและ คุณภาพที่เหมือน ๆ กับของญี่ปุ่น โดยประเทศที่มีค่าจ้างแรงงานที่ถูกกว่ามาก เช่น จีน ดังนั้นหากญี่ปุ่นยังไม่พยายามที่จะเปลี่ยนมาเน้นการส่งออกสินค้า ประเภทข้อมูลข่าวสารและซอฟต์แวร์แล้ว ในท้ายที่สุดญี่ปุ่นก็จะไม่สามารถ หลีกเลี่ยงการขาดดุลบัญชีเดินสะพัด หลังจากที่ต้องถูกกลบสถิติการเป็นเจ้า กรอบครองการส่งออกสินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้าน รถยนต์ เครื่องจักร กล หรือสินค้าที่เกิดจากการผลิตหรือการประกอบการต่าง ๆ แล้ว

เพื่อทำความเข้าใจถึงระดับความสามารถในการแข่งขันระหว่างประเทศ ทางด้านอุตสาหกรรมประเภทข้อมูลข่าวสารและซอฟต์แวร์ ข้าพเจ้าขอยก ตัวอย่างเรื่องของลิขสิทธิ์สิ่งพิมพ์ซึ่งเป็นซอฟต์แวร์ที่ทำรายได้สูงชนิดหนึ่งมา ประกอบการอธิบาย จะเห็นได้ว่าในบรรดาหนังสือที่ติดอันดับท็อปเท็นของ ตลาดหนังสือญี่ปุ่นนั้น จะมีหนังสือแปลอยู่ด้วยประมาณ 2-3 เล่มเป็นประจำ นั่นย่อมหาความว่าญี่ปุ่นต้องนำเข้าซอฟต์แวร์ประเภทลิขสิทธิ์หนังสือจำนวน มากในปีหนึ่ง ๆ และเมื่อลองมาดูในทางกลับกันว่าญี่ปุ่นส่งออกลิขสิทธิ์ทาง ด้านเดียวกันนี้เท่าไร จะพบได้ว่าจากรายชื่อหนังสือติดอันดับขายดีในหน้า หนังสือพิมพ์ *New York Times* หรือ *London Times* นั้น เท่าที่ ข้าพเจ้าทราบไม่เคยปรากฏชื่อหนังสือที่เขียนโดยคนญี่ปุ่นเลย ดังนั้นจึงแน่ใจ ได้เลยว่าตลาดการค้าทางด้านลิขสิทธิ์หนังสือของญี่ปุ่นนั้นติดลบอยู่หลายหลักเลข ทีเดียว เช่นเดียวกับดุลการค้าซอฟต์แวร์ทางด้านลิขสิทธิ์ภาพยนตร์ ดนตรี เทคโนโลยี ค่าบริการฯ ฯลฯ ก็ติดลบมาตลอดเช่นกัน เท่าที่ข้าพเจ้าพอจะนึกได้ ก็มีแต่ลิขสิทธิ์ทางด้านภาพยนตร์การ์ตูนและเกมส์ซอฟต์แวร์เท่านั้นที่สามารถ หารายได้ให้กับประเทศเท่าที่ผ่านมา

ถ้าเช่นนั้นจะต้องดำเนินนโยบายอย่างไร ญี่ปุ่นถึงจะยกระดับความสามารถในการแข่งขันทางด้านอุตสาหกรรมข้อมูลข่าวสารและซอฟต์แวร์ได้ ข้าพเจ้ามั่นใจว่า การปฏิรูปการศึกษาเท่านั้นคือหนทางเดียวที่จะแก้ปัญหาข้างต้นนี้ได้ อย่างที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า การศึกษาภาคประถมและมัธยมของญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สองนั้นเป็นระบบการศึกษาที่ถูกกำหนดมาให้เหมือน ๆ กันทั่วประเทศ อาจกล่าวได้ว่าระบบการศึกษาที่ผ่านมา เป็นระบบการศึกษาที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการสร้างบุคลากรเพื่อป้อนสังคมอุตสาหกรรม แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม ระบบการศึกษาดังกล่าวก็ไม่ได้เป็นระบบที่มีประสิทธิภาพเสมอไป โดยเฉพาะเมื่อสังคมได้เปลี่ยนไปเป็นสังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรมแล้ว สำหรับข้อเสนอเกี่ยวกับการปฏิรูประบบการศึกษาของญี่ปุ่นนั้นจะได้กล่าวรายละเอียดในบทต่อไป

การพัฒนาเทคโนโลยีทางพลังงานและสภาพแวดล้อม

คงไม่มีผู้ใดโต้แย้งได้ว่าในศตวรรษที่ 21 ข้อจำกัดทางพลังงานและปัญหาสภาพแวดล้อมจะไม่ใช่ภาระหนักสำหรับมนุษย์เรา ดังนั้นเมื่อคำนึงถึงความจริงที่ว่าปัญหาพลังงานและสภาพแวดล้อมนี้จะป็นอุปสรรคสำคัญประการหนึ่งในศตวรรษที่ 21 แล้ว ข้าพเจ้าจึงอยากจะอธิบายเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างละเอียดในบทต่อไป โดยที่จะขออธิบายเฉพาะแต่เรื่องการจ้างงานที่จะเกิดขึ้นหลังจากการพัฒนาเทคโนโลยีทางพลังงานและสภาพแวดล้อมในบทนี้ก่อน

เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น ข้าพเจ้าขอยกตัวอย่างเรื่องของพลังงานแสงอาทิตย์ซึ่งเป็นต้นกำเนิดพลังงานชนิดหนึ่งที่สามารถนำมา recycle ได้ คงไม่ต้องกล่าวซ้ำอีกครั้งที่การนำเอาแผงวงจรที่ผลิตพลังงานจากแสงอาทิตย์หรือเครื่องกำเนิดไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์มาใช้อย่างแพร่หลายนั้น จะเป็นทางแก้ปัญหาพลังงานและสภาพแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพประการ

หนึ่งที่ทุกคนทราบดี แต่ในทุกวันนี้ แพงวงจรที่ผลิตพลังงานแสงอาทิตย์ดังกล่าวยังมีราคาสูงเกินกว่าที่คนส่วนใหญ่จะติดตั้งใช้สอยกันทั่วไป ในการติดตั้งแผงผลิตพลังงานแสงอาทิตย์ขนาดกำลังงาน 3 กิโลวัตต์บนหลังคาบ้าน จำเป็นต้องใช้ค่าใช้จ่ายประมาณ 3.6 ล้านบาท (ตามราคาในปี 1996) หากการติดตั้งแผงผลิตพลังงานดังกล่าวจะสามารถทำให้เจ้าของบ้านสามารถประหยัดค่าไฟฟ้าได้เดือนละ 1 แสนบาท ก็ย่อมหมายความว่าเจ้าของบ้านจะได้เงินที่ลงทุนคืนต่อเมื่อวันเวลาผ่านไปกว่า 30 ปีแล้ว จริงอยู่ที่ถึงแม้ว่าค่าติดตั้งแผงวงจรผลิตพลังงานแสงอาทิตย์จะถูกลง ๆ ทุก ๆ ปี แต่ก็ยังไม่ถูกขนาดที่ผู้คนทั่วไปจะเลือกซื้อติดตั้งได้ง่าย ๆ ผู้คนที่ติดตั้งถ่านพลังงานแสงอาทิตย์ในทุกวันนี้ส่วนใหญ่อีกจะเป็นคนที่มีฐานะดี หรือไม่ก็เป็นผู้ที่สนใจเรื่องพวกนี้เป็นพิเศษเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการใช้แผงวงจรผลิตพลังงานแสงอาทิตย์อย่างแพร่หลายเมื่อใด ก็ย่อมเกิดความต้องการและการจ้างงานเพิ่มขึ้นตามมาอย่างไม่ต้องสงสัย ดังนั้นปัญหาจึงอยู่ที่ว่าจะทำอย่างไรถึงจะสามารถติดตั้งแผงวงจรผลิตพลังงานแสงอาทิตย์ในราคาที่ถูกลงได้ คำตอบประการหนึ่งคือ คงจะต้องรอกการปฏิรูปทางเทคโนโลยีจากนี้ไป แต่ลำพังเพียงการนักรอกการพัฒนาทางเทคโนโลยีอย่างเดียวมันย่อมไม่ทันการ ทั้งนี้เพราะกว่าที่การติดตั้งแผงวงจรดังกล่าวจะมีราคาต่ำกว่า 1 ล้านบาท อย่างน้อยก็ต้องใช้เวลากว่า 10 ปี การแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมโลกในทุกวันนี้ไม่สามารถรอเวลาเป็นร้อย ๆ ปีได้อีกต่อไปแล้ว จะเห็นได้ว่าบรรดาเครื่องไฟฟ้าในบ้านหรืออุปกรณ์ในสถานที่ทำงานต่าง ๆ เท่าที่ผ่านมา ถูกขายในราคาที่ถูกลงเพียงไม่กี่ปีหลังจากที่เริ่มออกวางตลาดเป็นครั้งแรก ทั้งนี้เพราะ “ผลลัพธ์จากการผลิตในปริมาณมาก” นั่นเอง ฉะนั้นจุดสำคัญที่ควรคำนึงถึงคือ จะทำอย่างไรจึงจะสามารถผลิตแผงวงจรผลิตพลังงานแสงอาทิตย์ในปริมาณมาก ๆ ได้

ข้าพเจ้าขอเสนอให้ใช้ระบบดังต่อไปนี้ สมมุติว่าท่านต้องการติดตั้งแผง

วงจรผลิตพลังงานแสงอาทิตย์ขนาดกำลังงาน 3 กิโลวัตต์บนหลังคา มุมเฉียงทางด้านทิศใต้ของบ้าน ให้ท่านกรอกแบบฟอร์มส่งไปที่บริษัทไฟฟ้าสำนักงานที่ท่านตั้งบ้านเรือนอยู่ บริษัทไฟฟ้าก็จะทำการติดตั้งแผงวงจรผลิตพลังงานแสงอาทิตย์ให้แก่ท่านทันทีโดยไม่คิดมูลค่าใด ๆ ทั้งสิ้น เพียงแค่กระแสไฟฟ้าที่สามารถสร้างขึ้นจากแผงวงจรดังกล่าวจะต้องถูกปล่อยกลับไปบริษัทไฟฟ้าตามสายไฟที่จะถูกวางไว้โดยอัตโนมัติ ทั้งนี้เพราะผู้ที่ลงทุนกับการติดตั้งคือบริษัทไฟฟ้า มาถึงจุดนี้ หลายท่านอาจสงสัยว่าแล้วสำหรับตัวท่านซึ่งเป็นผู้ให้หลังคาบ้านยี่สิบชันนั้น จะมีผลประโยชน์อะไรกลับมา สำหรับข้อนี้ ข้าพเจ้าขอเสนอให้ตั้งเงื่อนไขไว้ล่วงหน้าเวลาทำสัญญาติดตั้ง เช่น หลังจากที่สิ้นกระแสไฟฟ้าให้กับบริษัทไฟฟ้าครบ 5 ปีแล้ว แผงวงจรและกระแสไฟที่ถูกสร้างขึ้นจะตกเป็นของท่านซึ่งเป็นเจ้าของบ้านทันทีหรืออีกนัยหนึ่งหลังจากเวลาผ่านไป 5 ปี แผงวงจรผลิตพลังงานแสงอาทิตย์ก็จะเป็นสมบัติของท่าน แลผมยังสามารถใช้กระแสไฟฟ้าที่เกิดขึ้นโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ และยังไปกว่านั้นยังสละบรรดาขายกระแสไฟฟ้าที่เหลือให้กับบริษัทไฟฟ้าได้อีกด้วย ถึงแม้ว่าการติดตั้งแผงวงจรบนหลังคาบ้านอาจทำให้บ้านดูไม่สวยงามเท่าที่มันควรจะเป็นก็ตาม แต่มันก็ไม่ได้เป็นภาระหนักหนาแต่อย่างใด อีกทั้งระยะเวลาเพียง 5 ปีก็ไม่ใช้ระยะเวลาที่นานเกินรอ

หากระบบดังกล่าวถูกนำมาใช้จริง ๆ เชื่อว่าจะมีผู้คนจำนวนมากเป็นหมื่นเป็นแสนคนที่ จะขอรับบริการข้างต้นนี้โดยไม่ต้องสงสัย และการขอรับบริการของผู้คนจำนวนมากนี้ก็จะไปผลักดันให้เกิดการผลิตในปริมาณมาก ๆ ขึ้นท้ายสุดก็จะส่งผลให้ค่าใช้จ่ายในการผลิตแผงวงจรลดลงอย่างรวดเร็ว แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม ค่าใช้จ่ายในการติดตั้งในช่วงแรก ๆ จะสูงมาก ซึ่งเป็นไปได้ว่าบริษัทไฟฟ้าอาจไม่ยอมรับภาระในการลงทุน ดังนั้นรัฐบาลอาจต้องยอมเข้าไปแบกภาระส่วนที่เหลือหลังจากที่บริษัทไฟฟ้ารับภาระไปบางส่วนตามที่บริษัทคาดว่าตนจะไม่ขาดทุน แต่หลังจากที่มีการผลิตในปริมาณมากจนราคาค่า

ใช้จ่ายลดลงแล้ว การที่รัฐบาลแบกรับไว้ก็ย่อมจะลดลงตามไปด้วย

การจ้างงานที่จะเพิ่มขึ้นหลังจากมีการกระจายอำนาจการปกครอง

การกระจายอำนาจ หรืออีกนัยหนึ่ง การมองอำนาจการปกครองและการคลังที่รวมอยู่ที่รัฐบาลกลางไปไว้ที่หน่วยการปกครองส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นนั้น นอกจากจะเป็นระบบการปกครองที่หลายคนปรารถนาแล้ว ยังเป็นนโยบายที่มีผลดีอย่างมากกับการจ้างงานปัจจุบันนี้ในนครโตเกียวและปริมณฑล มีประชากรจำนวน 30 ล้านคนอาศัยอยู่ หรือเท่ากับว่า 1 ใน 4 ของประชากรทั้งหมดของประเทศเป็นคนโตเกียว หากมีการกระจายอำนาจไปสู่ภูมิภาค คาดว่าจะทำให้ประชากรกว่า 10 ล้านคนเคลื่อนย้ายไปทำมาหากินในเมืองใหญ่ ๆ ตามภูมิภาคต่าง ๆ และพวกเขาเหล่านั้นจะสามารถหาซื้อบ้านที่มีสวนหย่อมด้วยได้ในราคาประมาณ 5 เท่าของรายได้ในหนึ่งปีของตน ถ้าพิจารณาการลงทุนกับที่อยู่อาศัยเพียงอย่างเดียวนี้ก็ย่อมจะเป็นแรงผลักดันที่ดีกับเศรษฐกิจของประเทศ และนอกเหนือไปกว่านั้นหากผู้คนย้ายที่อยู่จากห้องเช่าหรือบ้านพักราชการที่แสนจะคับแคบไปยังบ้านหลังใหญ่ในต่างจังหวัด ความต้องการทางด้านเครื่องใช้ไฟฟ้าในขนาดใหญ่ขึ้น หรือการใช้รถยนต์ก็ย่อมเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย

ระยะไม่กี่ปีที่ผ่านมาี้ กล่าวกันว่าสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้การอุปโภคในประเทศไม่เพิ่มขึ้นนั้นเนื่องมาจากโครงสร้างทางแผ่นดินของประเทศที่ไม่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเลย ภายใต้อาคารสร้างแผ่นดินในปัจจุบันนี้ อาคารที่ทำงาน ที่อยู่อาศัย ถนนหนทาง รถไฟ ฯลฯ นั้นมีจำนวนเพียงพอแล้ว แต่ถ้ามองการกระจายอำนาจการปกครองส่วนภูมิภาคออกไปอย่างสมบูรณ์ เชื่อแน่ว่าจะทำให้เกิดโอกาสในการลงทุนเพื่อพัฒนาเมืองใหญ่ ๆ ในภูมิภาคตามมาด้วย คงไม่ต้องกล่าวละเอียดอีกครั้งว่าการลงทุนกับที่อยู่อาศัย ความต้องการอุปโภค

ถาวร การลงทุนในสาธารณประโยชน์เพื่อพัฒนาเมือง ฯลฯ นี่จะเป็นแรงผลักดันสำคัญเพียงใดที่จะทำให้เกิดการจ้างงานในระดับสูง

การรวมเอาศูนย์กลางการปกครองและธุรกิจไปไว้ที่ใดเพียงแห่งเดียวนั้นอาจเป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุดสำหรับประเทศที่มีเนื้อที่น้อยอย่างญี่ปุ่น แต่ก็ติดตั้งย่อมเหมาะสมแต่เฉพาะกับสังคมอุตสาหกรรมเท่านั้น การเปลี่ยนสังคมอุตสาหกรรมให้เป็นสังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรมให้สำเร็จได้อย่างราบรื่นจำเป็นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงระบบต่าง ๆ จากแบบรวมอำนาจมาเป็นแบบกระจายอำนาจ หรือหากเปรียบเทียบกับคอมพิวเตอร์แล้ว ระบบราชการและธุรกิจจะต้องวิวัฒนาการไปเป็นองค์กรที่ใช้ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ (computer network) ไม่ใช่องค์กรแบบ main frame ที่มีคอมพิวเตอร์จำนวนมากติดตั้งอยู่ได้เครื่องคิดเลขขนาดยักษ์

การวิวัฒนาการดังกล่าวจะเป็นไปได้ต่อเมื่อมีการปฏิรูปการสื่อสารคมนาคมหรือการพัฒนาเทคโนโลยีทางด้านข้อมูลข่าวสารและการติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างทั่วถึง เชื่อกันว่าเมื่อถึงปี 2010 อย่างน้อยองค์กรธุรกิจก็จะนำระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ (computer network) มาใช้ในการประกอบการอย่างแน่นนอน และเมื่อถึงเวลานั้น ธุรกิจใด ๆ ที่ไม่ลงทุนลงแรงกับการวิวัฒนาการข้างต้นก็ย่อมจะถูกธุรกิจอื่นกลืนหายไปได้อย่างง่ายดาย เมื่อองค์กรของธุรกิจทำการกระจายศูนย์กลางออกไปไว้ตามสาขาต่าง ๆ แล้ว และหลังจากที่นักธุรกิจกับข้าราชการเริ่มห่างเหินเย็นชาลงไป ประกอบกับพฤติกรรมของธุรกิจและอุตสาหกรรมเริ่มโปร่งใส มีเหตุมีผลมากขึ้น เชื่อกันว่าจะส่งผลให้โครงสร้างของแผ่นดินเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ดังนั้นผลจากการที่ธุรกิจและอุตสาหกรรมพยายามปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่นั้นจะทำให้เกิดการกระจายการบริหารและการตัดสินใจในภาคธุรกิจไปที่สาขาต่าง ๆ ก่อน และการกระจายอำนาจการบริหารงานดังกล่าวก็จะค่อย ๆ ส่งผลไปที่ระบบราชการด้วย จนกระทั่งราชการเองก็จะค่อย ๆ กระจายอำนาจในการปกครองและการคลังของ

คนออกไปเช่นกัน ภาพการเปลี่ยนแปลงข้างต้น เป็นบทละครที่หลายคนใน
 ญี่ปุ่นมองว่าเป็นฉากหนึ่งของการกระจายอำนาจในศตวรรษที่ 21 ที่จะมาถึงนี้

อย่างที่เคยกล่าวมาแล้วว่าในสังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรมจะเกิด
 การว่างงานจำนวนมาก เนื่องมาจากการรีเอนจิเนียริงในภาคอุตสาหกรรม
 การผลิตต่าง ๆ และการจ้างงานที่มาทดแทนแรงงานส่วนดังกล่าวจะมาจาก
 ภาคอุตสาหกรรมบริการ โดยทั่วไปแล้วการให้บริการไม่ว่าจะต่อปัจเจก
 บุคคลหรือต่อบริษัทห้างร้านก็ตามจะได้ผลกำไรก็ต่อเมื่อมีจำนวนคนและธุรกิจ
 ที่จะใช้บริการนั้น ๆ ในระดับหนึ่ง ในความหมายดังกล่าว การกระจายอำนาจ
 จะเป็นการกระจายคนและธุรกิจออกไปไว้ที่หัวเมืองมากขึ้น หรืออีกนัยหนึ่ง
 จะเป็นนโยบายที่มีประสิทธิภาพมากประการหนึ่งในการแก้ปัญหาการว่างงานที่
 อเจเพิ่มสูงขึ้นในสังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรม หากการกระจายอำนาจ
 ประชากรซึ่งเป็นผลลัพธ์จากการกระจายอำนาจข้างต้นนี้สามารถดำเนินไป
 อย่างราบรื่น จนกระทั่งมีเมืองใหญ่ที่มีจำนวนประชากรกว่า 1 ล้านคนเกิดขึ้น
 ในภูมิภาคต่าง ๆ ประมาณ 30 เมืองแล้ว (ปัจจุบันนี้มีเพียง 11 เมืองเท่านั้น)
 การจ้างงานในอุตสาหกรรมบริการก็จะเพิ่มขึ้นสูงโดยไม่ต้องสงสัย

การปฏิรูปการสาธารณสุขจะส่งผลให้เกิดการจ้างงานกว่า 1.6 ล้านคน

ค่าบริการสาธารณสุขของประชาชนโดยรวมในปี 1995 เท่ากับ 27 ล้าน
 ล้านเยน หรือประมาณร้อยละ 5.4 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ
 (GDP) ของประเทศ ข้าพเจ้าขอเถียงที่จะวิเคราะห์ว่าค่าใช้จ่ายจำนวนนี้สูงหรือต่ำ
 แต่อยากจะขอแยกแยะการใช้จ่ายค่าบริการสาธารณสุขข้างต้นอย่างคร่าว ๆ ว่า
 ร้อยละ 41 ของค่าบริการทั้งหมดถูกใช้ไปกับค่ายากิน ยาฉีด และค่าตรวจ
 กล่าวคือ ถ้าฟังเพียงค่ายาและค่าตรวจในปี 1995 ที่ผ่านมาเท่ากับ 11 ล้าน
 ล้านเยน เมื่อเปรียบเทียบกับค่ายาและค่าตรวจของประเทศในยุโรปและอเมริกา

ซึ่งเท่ากับร้อยละ 5-10 แล้ว (ของอเมริกาในปี 1994 เท่ากับร้อยละ 8.3) ก็จะสามารถได้ทันทีว่าการสาธารณสุขของญี่ปุ่นอยู่ในสภาพที่ค่อนข้างดีถูกต้องด้วยยา และการตรวจอย่างหนัก

ตรงกันข้ามกับค่าใช้จ่ายที่ส่วนใหญ่ถูกจ่ายไปเป็นค่ายาและค่าตรวจเท่าที่ผ่านมา การสาธารณสุขของญี่ปุ่นได้ตัดค่าใช้จ่ายทางบุคลากรเสีย จะเห็นได้จากจำนวนผู้ที่ทำงานด้านสาธารณสุขต่อเพียงคนไข้ 1 เพียงของญี่ปุ่นนั้นเท่ากับ 0.9 คน ในขณะที่ของอเมริกาเท่ากับ 3.4 คน น้อยกว่ากันอย่างเทียบกันไม่ได้เลย สำหรับจุดนี้ ข้าพเจ้าอยากเสนอให้ลดค่าใช้จ่ายทางด้านยาและการตรวจให้เท่ากับของอเมริกาและยุโรป โดยหันไปเอาเงินส่วนที่เหลือมาใช้เป็นทุนจ้างงานแทน ตัวอย่างเช่น หากมีการจำกัดค่าใช้จ่ายกับยาและการตรวจเหลือเพียงร้อยละ 10 ของค่าบริการสาธารณสุขทั้งหมดแล้ว จะสามารถนำเงินจำนวน 8 ล้านล้านเยนต่อปีไปใช้จ้างแรงงานใหม่ได้ และสมมุติว่าค่าจ้างแรงงานต่อคน 1 คนในปีหนึ่ง ๆ เท่ากับ 5 ล้านเยน ก็ย่อมหมายความว่า จะสามารถจ้างแรงงานเพิ่มได้เท่ากับ 1.6 ล้านคน

ถ้าพิจารณากรณีปฏิรูปการสาธารณสุขของประเทศใหม่เสียเท่านั้น ก็จะสามารถเพิ่มการจ้างงานใหม่ได้ถึง 1.6 ล้านคน และการเพิ่มแรงงานที่ใช้ในการให้บริการสาธารณสุขย่อมทำให้การบริการดังกล่าวดีขึ้น โดยไม่ต้องเพิ่มค่าใช้จ่ายเสมือนเป็นการยิงนกที่เดียวสองตัว จริงอยู่ที่ว่าจากการลดค่าใช้จ่ายทางด้านยาและการตรวจจะทำให้มีผู้ว่างงานเกิดขึ้นในอุตสาหกรรมการผลิตยา และการตรวจทางการแพทย์ก็ตาม แต่จำนวนผู้ว่างงานนี้จะมีเพียง 1 แสนคนเท่านั้น

จะเห็นได้ว่าการปรับปรุงระบบต่าง ๆ ของญี่ปุ่นที่ไม่มีเหตุมีผลนั้น มักจะส่งผลให้เกิดการว่างงานตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่สำหรับกรปฏิรูปการสาธารณสุขแล้ว กลับจะส่งผลให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้นจำนวนมากทีเดียว นับเป็นการปฏิรูปที่ค่อนข้างแปลกไปกว่าการปฏิรูปอื่น ๆ ที่ได้กล่าวในตอน

ดับ ๆ ในปี 1995 มีแรงงานที่รับจ้างในธุรกิจการสาธารณสุขของอเมริกาถึง 9,257,000 คน ในขณะที่ในญี่ปุ่นยังมีเพียงไม่ถึง 2,553,000 คน หรือเมื่อเทียบกับประชากรรายหัวแล้วจะพบว่าในอเมริกามีคนที่ทำงานในการสาธารณสุขมากกว่าของญี่ปุ่นถึง 1.8 เท่า แต่หากมีการจ้างงานเพิ่มจำนวน 1.6 ล้านคน ก็จะทำให้ญี่ปุ่นมีจำนวนแรงงานในการบริการสาธารณสุขเป็น 4,150,000 คน ทำให้จำนวนแรงงานในการสาธารณสุขต่อประชากร 1 หัวขยับขึ้นไปใกล้เคียงกับของอเมริกามากขึ้น

เช่นเดียวกับจำนวนครูในโรงเรียนประถมต้น มัธยมต้นและมัธยมปลายของอเมริกาก็มีมากกว่าญี่ปุ่น กล่าวคือเท่ากับ 2,550,000 คน ในขณะที่ญี่ปุ่นมีเพียง 980,000 คน เมื่อเทียบจำนวนครูต่อประชากรรายหัวแล้ว จะพบว่าอเมริกามีจำนวนครูมากกว่าของญี่ปุ่นถึง 1.3 เท่า ส่วนจำนวนนักวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนั้น อเมริกามี 770,000 คน ในขณะที่ญี่ปุ่นยังมีเพียง 300,000 คนเท่านั้น หรือจำนวนแรงงานในการบริการทางกฎหมายและการศาลของอเมริกามีเท่ากับ 930,000 คน ในขณะที่ญี่ปุ่นยังมีเพียง 100,000 คนเท่านั้น

ตัวเลขข้างต้นเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า ในอเมริกามีการใช้แรงงานในธุรกิจการบริการมากกว่าในญี่ปุ่นอย่างเทียบกันไม่ได้ เชื่อว่าจากนี้ไปการดูดซึมแรงงานส่วนเกินไปใช้ในธุรกิจด้านการสาธารณสุข การศึกษา การวิจัย การศาล และกฎหมาย จะเป็นนโยบายประการหนึ่งในการแก้ปัญหาการว่างงานของสังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรม

2.5 การปฏิรูปการศึกษาเป็นหัวข้อที่สำคัญที่สุด

ระบบการศึกษาแบบญี่ปุ่นมีปัญหาตรงไหน

การศึกษาในชั้นต้นและกลางของญี่ปุ่นนั้นเป็นการอัดความรู้หนา

ประการตั้งแต่ เลข ฟิสิกส์ สังคม ภาษาอังกฤษ ฯลฯ ให้กับนักเรียนในปริมาณที่เท่าเทียมกันหมด การให้การศึกษานี้ทำให้สามารถป้อนแรงงานที่มีประสิทธิภาพจำนวนมากให้กับภาคอุตสาหกรรมได้อย่างดี ส่วนการศึกษาชั้นสูงของประเทศนั้นก็ออกจะแปลกประหลาดพอควร กล่าวคือไม่มีภารกิจที่สำคัญกับการศึกษาพื้นฐานทั่วไปนัก และในขณะที่เดียวกันก็หาได้มีการเน้นความรู้เฉพาะหรือความชำนาญการด้านต่าง ๆ แต่อย่างไร ด้วยเหตุนี้เองที่ระดับความรู้ของนักศึกษาที่จบมหาวิทยาลัยทั่ว ๆ ไปในญี่ปุ่นคงใกล้เคียงกับความรู้ในระดับชั้นมัธยมปลายเท่านั้น ผิดกับของยุโรปและอเมริกาที่มีระดับสูงกว่ามาก

เท่าที่ผ่านมามีบริษัทส่วนใหญ่และกระทรวงทบวงกรมของญี่ปุ่นนิยมที่จะคัดเลือกนักศึกษาที่จบมหาวิทยาลัยโดยไม่ได้คำนึงถึงวิชาเอกที่นักศึกษาจบมามากนัก โดยจะทำการฝึกหัดพวกเขาใหม่เองตามสไตลิ่งของแต่ละบริษัทหรือหน่วยราชการ (on the job training) แนวโน้มการมองผู้จบการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยในฐานะของมืออาชีพ (professional) นั้นมีน้อยมาก หน้าที่ทางธุรกิจส่วนใหญ่ มักจะไม่ถูกจัดให้เป็นหน้าที่ที่ต้องการความชำนาญการพิเศษ บ่อยครั้งที่ผู้ที่จบการศึกษาสาขานิติศาสตร์ถูกส่งไปประจำที่แผนกบัญชีบ้าง หรือผู้ที่จบจากสาขาวิศวกรรมศาสตร์ไปประจำที่แผนกการตลาดบ้าง ดูเหมือนว่าข้อแม้หนึ่งของการเป็นพนักงานบริษัทหรือข้าราชการที่เก่งกาจ คือ การสามารถทำงานใด ๆ ก็ได้ที่ได้รับมอบหมายให้ ยิ่งเป็นผู้ที่มีความชำนาญพิเศษมากเท่าใด ก็ยิ่งจะอยู่ห่างไกลจากหนทางไปสู่ตำแหน่งสูง ๆ ในบริษัทหรือราชการ ดังนั้นสำหรับคนญี่ปุ่นทั่วไปแล้ว หากไม่ตั้งใจแน่วแน่ที่จะทำงานทางด้านการวิจัยในอนาคตแล้ว การเลือกเรียนวิชาเฉพาะในมหาวิทยาลัยแต่เพียงเล็กน้อยจึงเป็นทางเลือกที่ดูฉลาดกว่ามาก

อย่างไรก็ตาม ก็ต้องยอมรับว่าระบบการศึกษาแบบญี่ปุ่นตามที่ได้กล่าวมาคร่าว ๆ ข้างต้นนี้ ได้ทำประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่สอง การเติบโตในอัตราที่สูง การเอาชนะ

วิกฤตการณ์น้ำมันในอดีต ตลอดจนการได้รับการกล่าวขานจากผู้คนทั่วโลกว่าเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดในโลก แต่ต้องไม่ลืมว่าการศึกษาในโรงเรียนนั้นไม่ได้มีไว้เพื่อการเติบโตทางเศรษฐกิจในอัตราที่สูง หรือเพื่อสร้างบุคลากรป้อนให้กับบริษัทใหญ่ ๆ หรือทางราชการ แต่วัตถุประสงค์หลักของการศึกษาก็คือการเตรียมพร้อมสำหรับการสร้างประชาชนที่สมบูรณ์พร้อมที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระบอบประชาธิปไตยของประชาคม และการทำให้ประชาชนแต่ละคน ๆ สามารถตัดสินใจปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง การศึกษาที่เน้นแต่การอัดความรู้จำนวนมหาศาลแต่อย่างเดียว ย่อมไม่สามารถทำประโยชน์อันใดต่อการสร้างประชาชนตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น

การปฏิรูปมหาวิทยาลัยที่ไม่ตรงเป้าจะส่งผลร้ายต่อมหาวิทยาลัยนั้น ๆ

ดูเหมือนว่าการปฏิรูปการศึกษาที่กำลังดำเนินอยู่ในขณะนี้ จะสวนทางกับการศึกษาในอุดมการณ์ที่มุ่งเน้นการสร้างประชาชนที่สมบูรณ์ ประการแรกคือ การยกเลิกการศึกษาพื้นฐานในมหาวิทยาลัย ก่อนหน้านั้นไม่กี่ปีนักศึกษาระดับปีที่ 1 และ 2 จะต้องเลือกวิชาภาษาต่างประเทศ 2 ภาษา ละครึ่งภาษา ละครึ่งสาธิตศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชาบังคับอย่างละ 3 สาขาวิชา แต่ไม่ทราบว่าเป็นเพราะนโยบายผ่อนผันกฎระเบียบของรัฐบาลหรืออย่างไร ปัจจุบันนี้ปรากฏว่าข้อบังคับให้นักศึกษาเลือกวิชาพื้นฐานใด ๆ ใช้นั้นถูกยกเลิกไปทั้งหมด ทำให้เวลาที่จะไปใช้เรียนวิชาเอกมีเพิ่มขึ้นกว่าเดิมอย่างน้อย 1.5 เท่า

การปฏิรูปทางการศึกษาอีกประการหนึ่งในขณะนี้คือ นโยบายการให้ความสำคัญต่อการศึกษาระดับมหาบัณฑิต เท่าที่ผ่านมาก็เมื่อเทียบระหว่างการศึกษาระดับปริญญาตรีกับการศึกษาระดับมหาบัณฑิตแล้ว ฝ่ายแรกจะถูกจัดเป็นการศึกษาหลัก ในขณะที่ฝ่ายหลังจะเป็นการศึกษารองมากกว่า แต่จาก

นี้ไประดับน้ำหนักที่ให้การศึกษาระดับนี้จะกลับกันอย่างหน้ามือเป็นหลังมือ กล่าวคือรัฐบาลจะปฏิรูปการศึกษาใหม่โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาในภาคมหาดบัณฑิตเป็นเกณฑ์ และการศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นรอง ผลจากการปฏิรูปดังกล่าวจะทำให้ตำแหน่งของอาจารย์มหาวิทยาลัยเปลี่ยนจากอาจารย์ภาคปริญญาตรีไปเป็นอาจารย์ภาคมหาดบัณฑิต และยอมทำให้ต้องใช้งบประมาณเพิ่มขึ้นจากเดิมถึง 31 เท่าตัว นอกจากนั้นจำนวนนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยจะรับก็จะมีเพิ่มขึ้น โดยจะกำหนดให้แต่ละมหาวิทยาลัยรับสมัครนักศึกษาที่จะสอบเข้าเรียนภาคมหาดบัณฑิตเพิ่มขึ้น และเพื่อทำให้นโยบายการเน้นความสำคัญที่การศึกษาภาคมหาดบัณฑิตนี้มีความชอบธรรม ความคิดที่ว่า “ถ้าพึ่งการศึกษาแต่ระดับปริญญาตรีเท่านั้นย่อมไม่เพียงพอต่อการเร่งสร้างผู้เชี่ยวชาญให้มากขึ้น ดังนั้นการศึกษาต่อในภาคปริญญาโทจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง” จึงถูกนำมาใช้

จากจุดสำคัญในการปฏิรูปสองประการข้างต้น หลายท่านคงจะเข้าใจได้ว่ามีข้อขัดแย้งกันอย่างไรบ้าง กล่าวคือในขณะที่ได้ยกเลิกการให้การศึกษาพื้นฐานในชั้นปีที่ 1 หรือ 2 ของมหาวิทยาลัยไป เพื่อเพิ่มเวลาเรียนกับวิชาเอกมากขึ้นแล้ว ยังได้ยกเลิกการศึกษาในระดับปริญญาโทมาเป็นการศึกษาหลักต่อจากการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยอีกด้วย หรืออีกนัยหนึ่ง ผลจากการปฏิรูปการศึกษาจะทำให้เวลาเรียนวิชาเอกเพิ่มขึ้นจากเดิมที่เคยเท่ากับ 1-2 ปี มาเป็น 6 ปีเต็ม โดยให้เลือกเรียนวิชาพื้นฐานตามความสมัครใจของแต่ละคน

ข้าพเจ้าจะแยกแยะให้ฟังว่าการปฏิรูปดังกล่าวมีข้อบกพร่องอย่างไรบ้าง

1. การปฏิรูปมหาวิทยาลัยแบบนี้สวนทางกับการบริหารบุคคลของบริษัทในปัจจุบัน
2. การเพิ่มจำนวนนักศึกษาระดับปริญญาโท โดยเฉพาะในสาขาสังคมศาสตร์จะส่งผลเสียให้กับนักศึกษาเอง เนื่องจากเท่ากับเป็นการสร้างอุปทานให้กับตลาดที่ไม่มีอุปสงค์เลย

3. จะยังทำให้ระดับความรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยญี่ปุ่นที่เดิมที่กึ่งต่ำอยู่แล้ว ยิ่งต่ำลงไปอีก

4. เดิมที่การศึกษาระดับมัธยมศึกษาในสาขาสังคมศาสตร์มีเป้าหมายหลักอยู่ที่การผลิตนักวิชาการไม่ใช่การสร้างบุคลากรเพื่อป้อนให้กับภาคธุรกิจแต่อย่างใด แต่ผลจากการปฏิรูปจะทำให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษาต้องรับภาระในการสร้างบุคลากรดังกล่าวด้วย และ

5. จากการที่บทบาทของการศึกษาระดับมัธยมศึกษาได้เปลี่ยนแปลงไป จะทำให้การผลิตนักวิชาการอันเป็นวัตถุประสงค์เดิมอาจต้องเสื่อมคุณภาพลงได้

จากเหตุผลที่ได้ยกขึ้นมาอธิบายข้างต้น ข้าพเจ้าต้องขอสรุปว่าการปฏิรูปการศึกษาที่กำลังดำเนินอยู่ทุกวันนี้ จะส่งผลให้การศึกษาของญี่ปุ่นยิ่งแปลกประหลาดขึ้นไปอีก ปัญหาประการหนึ่งที่ได้ชี้ชัดตรงจุดนี้คือ การไม่คำนึงถึง “การรองรับซึ่งกันและกันของระบบ” กล่าวคือ การศึกษาชั้นต้นและกลาง ระบบสอบแข่งขัน การศึกษาระดับมหาวิทยาลัย การศึกษาระดับมัธยมศึกษา การคัดเลือกบุคลากร ตลอดจนการเลื่อนตำแหน่งของภาคธุรกิจและราชการ ฯลฯ นั้น มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ดังนั้นการปล่อยให้ส่วนอื่น ๆ ยังอยู่ในระบบเดิม โดยเปลี่ยนแปลงเฉพาะการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยหรือการศึกษาระดับมัธยมศึกษาอย่างเดียวนั้น ผลที่ออกมาจะกลายเป็น “การถอยหลังเข้าคลอง” มากกว่า “การก้าวไปข้างหน้า” ระบบอื่น ๆ ที่เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างการศึกษาย่อมทำหน้าที่รองรับซึ่งกันและกัน ดังนั้นตราบไตที่ยังไม่สามารถเปลี่ยนแปลงการบริหารบุคคลในภาคธุรกิจและราชการรวมทั้งระบบอื่น ๆ โดยรวมได้แล้ว ลำพังเพียงการปฏิรูปการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยอย่างเดียว ย่อมไม่เกิดผลดีแต่ประการใด

ระบบการศึกษาแบบสังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างอเมริกา

เพื่อทำความเข้าใจอย่างชัดแจ้งกับปัญหาของการปฏิรูปการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยในทุกวันนี้ ข้าพเจ้าขอกระบบการศึกษาในอเมริกามาประกอบการอธิบายในที่นี้ จะเห็นได้ว่าการศึกษาระดับต้นและกลางของอเมริกานั้น "ไม่มีการอัดความรู้จำนวนมหาศาลให้กับเด็ก ๆ เลย" ดังนั้นจึงไม่มีการจัดห้องเรียนพิเศษสำหรับเด็กที่มีปัญหาทางร่างกายหรือสมองแต่อย่างใด และแม้แต่นักเรียนต่างชาติที่ไม่มีความรู้ภาษาอังกฤษดีพอก็สามารถเข้าไปเรียนได้ การศึกษาในอเมริกานั้นมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้เด็กรู้จักคิดอย่างมีเหตุมีผล และเต็มไปด้วยความริเริ่มสร้างสรรค์ ดังนั้นเวลาส่วนใหญ่จึงถูกใช้ไปกับการโต้แย้ง การทำถกเถียงอภิปราย หรือการทำสนศึกษามากกว่าการป้อนหรืออัดความรู้จำนวนมหาศาลให้กับนักเรียน การให้ความรู้ที่ทั่วไปนั้นจะถูกแบ่งระดับตามความสามารถและความสนใจของเด็กแต่ละคน นักเรียนคนใดที่อยากเรียนคณิตศาสตร์ในระดับที่ยากขึ้น หรือภาษาต่างชาติอื่น ๆ ก็อาจไปเข้าเรียนที่คล้ายกันในวิทยาลัยใกล้ ๆ หรือหากไม่พอใจกับระดับการเรียนในโรงเรียนมัธยมต้นหรือมัธยมปลาย ก็สามารถสอบเทียบเข้ามหาวิทยาลัยได้

หรืออีกนัยหนึ่ง การศึกษาภาคโรงเรียนของอเมริกานั้นมุ่งเน้นไปที่การเคารพในปัจเจกบุคคล ดังนั้นจึงไม่มีตำราที่ถูกตรวจสอบ หรือการกำหนดแนวทางในการศึกษาโดยรวมจากกระทรวงศึกษาธิการเหมือนกับญี่ปุ่น ทั้งนักเรียนและทั้งครูผู้สอนต่างก็มีเอกลักษณ์ส่วนตัวต่าง ๆ กัน การศึกษาหาความรู้จะไปเริ่มเมื่อเข้าเรียนในระดับมหาวิทยาลัยแล้ว ในการศึกษาภาคบังคับซึ่งมีถึงระดับมัธยมปลายนั้น จะให้ความรู้ในระดับที่น้อยที่สุดที่คิดว่าเพียงพอต่อการใช้ชีวิตในสังคมเท่านั้น กล่าวคือความรู้ทั่ว ๆ ไป เช่น การอ่านออกเขียนได้ คิดเลขได้ เป็นต้น ระบบการศึกษาแบบอเมริกันถือว่าการบวกลบคูณหารเป็นความรู้ที่จำเป็นในการทำมาหากินและการจับจ่ายซื้อของในวันหนึ่ง ๆ แต่

สำหรับความรู้คณิตศาสตร์ในระดับที่สูงไปกว่านั้นแล้วถือว่าแทบไม่มีความจำเป็นอะไรเลย

ในอเมริกานั้น หลังจากเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย นักศึกษาทุกคนจะต้องตั้งหน้าตั้งตาเรียนกันอย่างเอาใจจริงเอาใจจ้ง และจะต้องวางอนาคตตนเองไว้ว่าจะไปประกอบอาชีพอะไร และเพื่อบรรลุเป้าหมายนั้น แต่ละคนจะต้องเลือกเรียนวิชาพื้นฐานที่จำเป็นตลอด 4 ปีเต็มในมหาวิทยาลัย กล่าวคือนักศึกษามหาวิทยาลัยอเมริกันจะใช้เวลา 4 ปีเต็มในมหาวิทยาลัยเลือกเรียนวิชาต่าง ๆ จนกระทั่งสามารถค้นพบสิ่งที่ตนชอบหรือถนัด และท้ายสุดก็จะแยกกันไปเรียนต่อในสาขาวิชาที่ต้องการในชั้นปริญญาโท เช่น ไปเรียนต่อในโรงเรียนกฎหมายบ้าง โรงเรียนการแพทย์บ้าง หรือโรงเรียนการบริหาร ฯลฯ สถานศึกษาเหล่านี้ล้วนเป็นสถาบันศึกษาเฉพาะทางทั้งสิ้น ต่างกับผู้ที่ต้องเลือกอาชีพในอนาคตเมื่อมีอายุเพียง 18 ปีเท่านั้น หรืออีกนัยหนึ่ง การศึกษาในชั้นปริญญาโทหรือภาคมหำบัณฑิตของอเมริกาเป็นการศึกษาเพื่อป้อนความรู้ในสาขาวิชาชีพโดยเฉพาะเจาะจง ในขณะที่การศึกษาระดับมหาวิทยาลัยเป็นการศึกษาวิชาพื้นฐานในแต่ละสาขาวิชา

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น คงสามารถทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้มากขึ้นว่าการปฏิรูปการศึกษาของผู้ปุ่นในขณะนี้กำลังดำเนินไปในทางที่ผิด ๆ เพียงใด กล่าวคือการปฏิรูปการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยในผู้ปุ่นจะส่งผลให้นักศึกษาไม่สามารถได้รับความรู้ทั่วไปในสาขาวิชาต่าง ๆ ได้เพียงพอเพราะมหาวิทยาลัยจะกลายเป็นสถานที่ให้การศึกษาวិชาเฉพาะมากขึ้น ซ้ำหลังจากจบการศึกษาแล้ว นักศึกษายังถูกจัดให้เข้ารับการศึกษาวิชาเฉพาะต่ออีก 2 ปีเต็ม ๆ ในภาคปริญญาโทอีกด้วย หากนักศึกษารู้ปุ่นจะไม่มี ความจำที่เลวจนเกินไปแล้ว การศึกษาเช่นนี้ย่อมเท่ากับเป็นการเรียนซ้ำซ้อนสิ้นเปลืองเวลาโดยเปล่าประโยชน์อย่างเห็นได้ชัด

เชื่อกันว่าอายุกับความสามารถในการเข้าใจเป็นสองสิ่งที่สัมพันธ์กัน

อย่างมีเหตุมีผล ตัวอย่างเช่น เด็กที่มีอายุต่ำกว่า 12 ปียังไม่มีความสามารถที่จะเข้าใจวิชาประวัติศาสตร์ เด็กอาจจะจำชื่อบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์และปีที่เกิดเหตุการณ์สำคัญ ๆ ได้ แต่เด็กจะไม่สามารถเรียงลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามลำดับเวลาในประวัติศาสตร์ได้ ว่ามีสาเหตุและผลลัพธ์เกี่ยวเนื่องกันอย่างไร ดังนั้นผู้เชี่ยวชาญจึงเชื่อว่าเป็นการป่วยการที่จะให้เด็กชั้นประถมต้นเรียนวิชาประวัติศาสตร์ แต่หลังจากเด็กมีอายุเกินกว่า 12 ปีขึ้นไป ทุกคนจะสามารถแยกลำดับเวลาได้ ดังนั้นวิชาประวัติศาสตร์จึงควรเริ่มเรียนในชั้นมัธยมต้น หรือแม้แต่วิชาคณิตศาสตร์ก็ตาม เด็กนักเรียนมัธยมปลายทั่วไปจะไม่สามารถเข้าใจการแยกสมการได้ แต่สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยทั่วไปแล้ว การแยกสมการดังกล่าวย่อมไม่ใช่เรื่องยากเย็นแต่ประการใด แต่ต้องไม่ลืมว่าความสัมพันธ์ในเรื่องอายุกับความสามารถในการเข้าใจดังกล่าวนี้ไม่ใช่ทฤษฎีที่สามารถใช้อธิบายได้กับทุกคน เพราะความแตกต่างในความสามารถของคนเรานั้นแตกต่างกันแต่แรกแล้ว อย่างไรก็ตาม การเอาความรู้ที่ทุกคนไม่อาจเข้าใจได้ถ้าอายุยังไม่ถึงระดับไปยึดเหี้ยมให้กับเด็กที่ยังมีอายุยังน้อยอยู่ย่อมไม่ได้ผลอะไร เพราะท้ายสุดเด็ก ๆ ก็จะมีหมด

2.6 ประชาชนควรมีความสุขสบาย ใกล้เคียงกับระดับความเจริญของประเทศ

จากความเจริญทางปริมาณไปสู่ความเจริญทางคุณภาพ

จากนี้ไป มนุษย์เราจะต้องเผชิญกับอุปสรรคนานาประการที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน อุปสรรคเหล่านั้นล้วนแต่เกิดจากการที่เราไม่อาจเลือกอย่างหนึ่งอย่างใดในสองสิ่งหรือมากกว่าสองขึ้นไปมาเป็นเป้าหมาย เช่น การเลือกระหว่างการรักษาสภาพแวดล้อมกับการเติบโตทางเศรษฐกิจ อันเป็นสองสิ่งที่มีมักจะ

สวนทางกัน (trade-off) ความสัมพันธ์แบบสวนทางกันที่ว่านี้หมายความว่าความถึงการตกอยู่ในสภาพที่ยากแก่การบรรลุเป้าหมายหลาย ๆ อย่างพร้อมกัน ดังสุภาษิตจีนโบราณที่ว่า “หากเลือกที่จะกตัญญูต่อบิดามารดา ก็ไม่อาจที่จะจงรักภักดีต่อผู้บังคับบัญชา และหากเลือกที่จะจงรักภักดีต่อผู้บังคับบัญชา ก็ไม่อาจที่จะกตัญญูต่อบิดามารดาได้”

ก่อนทศวรรษ 1990 เราแทบทุกคนปักใจเชื่อกันว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจจะเป็นปัจจัยทำให้ผู้คนมีความสุข อย่างที่ได้กล่าวมาแล้วว่าหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา เป้าหมายร่วมกันของเราชาวญี่ปุ่นคือการเดินทางและเอาชนะอเมริกา ในเวลานั้นคนญี่ปุ่นแทบทุกคนมีเป้าหมายร่วมกันอยู่ที่การเป็นที่หนึ่งของโลก ในการแข่งขันชิงการเป็นเจ้าแห่งความเจริญที่มีกติกากฎอธิบายด้วยตัวเลขแสดงผลผลิตมวลรวมประชาชาติ (GDP) ต่อหัว และเป้าหมายที่ว่านี้ได้บรรลุไปเรียบร้อยแล้วหลังสิ้นสุดสงครามได้ 42 ปีคือในปี 1987

สำหรับคนทั่วไปแล้ว หลังจากที่ได้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ แม้เป้าหมายนั้นจะเป็นเรื่องเล็กน้อยเพียงใดก็ตามย่อมรู้สึกเว้งว่างเปล่า คนญี่ปุ่นก็เช่นกัน หลังจากสามารถทำให้เป้าหมายการเดินทางและเอาชนะอเมริกาเป็นจริงขึ้นมาในด้านตัวเลข ก็จำเป็นที่จะต้องมองหาเป้าหมายใหม่ต่อไป หากคำนึงถึงเฉพาะด้านความสุขสบายแล้ว การยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ให้มีคุณภาพสูงขึ้นก็น่าจะเป็นเป้าหมายต่อไปประการหนึ่งได้

สำหรับข้อนี้ นั่น ก่อนอื่นควรทำความเข้าใจล่วงหน้าว่าจะอะไรคือเครื่องวัดคุณภาพของมาตรฐานการครองชีพว่าสูงหรือต่ำ จริงอยู่ที่ว่าค่าของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GDP) สามารถเป็นกลไกวัดมาตรฐานดังกล่าวได้ตัวหนึ่ง แต่ต้องไม่ลืมว่านอกจากมูลค่าผลิตภัณฑ์ (GDP) แล้ว ก็ยังมีกลไกอื่น ๆ อีกมากมาย หรืออีกนัยหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่าผลผลิตมวลรวมประชาชาติต่อหัวนั้นเป็นเพียงกลไกในการวัดมาตรฐานการครองชีพตัวหนึ่งในบรรดากลไก

หลาย ๆ ตัวเท่านั้น การตั้งเป้าหมายไว้เพียงประการเดียวย่อมทำให้การวางแผนการบริหาร ฯลฯ ไม่ยากเย็นแต่อย่างใด แต่เมื่อต้องใช้กลไกในการวัดหลายตัว หรืออีกนัยหนึ่งเมื่อต้องวางแผนเป้าหมายพร้อม ๆ กันหลาย ๆ ประการนั้น การวางแผนการบริหาร ฯลฯ ก็ย่อมยุ่งยากกว่ามาก ทั้งนี้เพราะว่าเป้าหมายหลาย ๆ ประการนั้นมักจะสัมพันธ์กันในลักษณะผกผันนั่นเอง

การประสานเป้าหมาย 2 ประการที่สัมพันธ์กันอย่างผกผันนี้นั้นควรมอบให้เป็นสิทธิของปัจเจกบุคคลมากกว่า แต่สำหรับการตัดสินใจในระดับชาติแล้ว ผู้ที่ทำหน้าที่ประสานเป้าหมายที่ประชาชนจำนวนมากต้องการไม่ใช่ปัจเจกบุคคลแต่เป็นกลุ่มคนจำนวนหนึ่ง ปัญหาจึงอยู่ที่การเมืองในแบบรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง กล่าวคือ หากมอบอำนาจการตัดสินใจเกี่ยวกับพื้นที่เกี่ยวกับการครองชีพของประชาชนให้กับหน่วยการปกครองส่วนภูมิภาคแทนรัฐบาลกลาง ประชาชนย่อมสามารถย้ายออกจากเขตที่ตนตั้งบ้านเรือนอยู่ได้เมื่อไม่พอใจกับการตัดสินใจของหน่วยการปกครองนั้น ๆ ตัวอย่างเช่น สมมุติว่ามีการลงประชามติขอความเห็นชอบจากผู้อยู่อาศัยในเขตการปกครองหนึ่งเกี่ยวกับการสร้างโรงงานไฟฟ้าปรมาณู และผลการลงคะแนนปรากฏว่าเสียงข้างมากเห็นด้วย ผู้ที่เห็นว่าโรงไฟฟ้าปรมาณูปลอดภัยหรือผู้ที่ต้องการได้รับผลประโยชน์จากโรงไฟฟ้าก็จะอยู่อาศัยในเขตการปกครองนั้นต่อไป ส่วนผู้ที่หวาดระแวงในความปลอดภัยของโรงไฟฟ้าปรมาณูหรือไม่เห็นด้วยก็สามารถย้ายออกไปที่อื่นได้ตามใจชอบ แต่ในกรณีที่ประชาชนไม่พอใจการตัดสินใจของรัฐบาลกลางนั้น ประชาชนทั่วไปย่อมไม่อาจย้ายออกไปตั้งบ้านเรือนที่ประเทศอื่นได้ง่าย ๆ เชื่อว่าจากนี้ไปอุปสรรคที่เกิดความสัมพันธ์แบบผกผันที่วันนี้จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้นเพื่อช่วยให้รัฐบาลสามารถตัดสินใจได้ง่ายขึ้น จึงควรมอบหน้าที่ในการตัดสินใจดังกล่าวให้กับหน่วยการปกครองส่วนภูมิภาคแทน

ต่อไปจะมาดูกันว่าในการวัดความสุขสบายในการครองชีพนั้น นอกจากผลผลิตมวลรวมประชาชาติต่อหัวแล้วยังจะมีกลไกอื่น ๆ อันใดอีกบ้าง

ก่อนอื่นจะขอยกเงื่อนงำของสังคมที่มีความสะดวกสบายไว้ดังต่อไปนี้

ประชาชนผู้ยากไร้ของประเทศที่มั่งคั่ง

ความปลอดภัย ความมั่นคง และความสะดวกกายสบายใจ (yutori) ในการครองชีพเป็นเงื่อนงำที่แทบทุกคนปรารถนา เท่าที่ผ่านมามันญี่ปุ่นมักถูกมองว่าไม่มี “ความสะดวกสบาย” ในชีวิตประจำวันเท่าใดนัก คำว่า yutori หรือ “relaxation” ในภาษาอังกฤษนั้นยากที่จะอธิบายให้แจ่มชัดว่าหมายถึงอะไร ระยะเวลาที่ต้องใช้ในการเดินทางไปทำงานในแต่ละวัน และเวลาทำงานที่นานกว่าคนชาติอื่น ๆ บ้านช่องที่แสนจะคับแคบ การให้ความสนใจกับงานมากกว่าครอบครัว การสอบแข่งขันเพื่อเข้าเรียนในโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยดี ๆ การที่เด็กนักเรียนต้องหมกมุ่นอยู่กับการเรียนพิเศษ ฯลฯ ถูกยกมาเป็นตัวอย่างในการแสดงให้เห็นว่าคนญี่ปุ่นขาดความสะดวกสบายในชีวิตประจำวันเพียงใด การแก้ปัญหาการขาดความสะดวกสบายในชีวิตประจำวัน หรืออีกนัยหนึ่งการเพิ่มความสะดวกสบายให้กับชีวิตประจำวันนี้ น่าจะเป็นก้าวแรกของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีและสุขสบายมากขึ้น

เหตุการณ์แผ่นดินไหวที่เมืองโคเบะและโอซาก้าเมื่อปี 1995 ได้ส่งผลให้เราหวาดระแวงต่อภัยธรรมชาติมากขึ้น การเพิ่มขึ้นของคดีฆาตกรรมและทำร้ายผู้อื่นด้วยอาวุธปืนก็ได้สั่นคลอนความเชื่อของผู้คนแทบทุกคนตลอดหลังสงครามโลกครั้งที่สองที่ว่า ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ปลอดภัยที่สุดในโลก ปัญหาการเพิ่มจำนวนประชากรผู้สูงอายุในขณะนี้ก็ได้ทำให้ผู้คนจำนวนมากเริ่มวิตกกังวลต่อชีวิตตนในวัยชรา นอกจากนี้ ยังเชื่อกันว่าจากนี้ไปจะมีผู้คนที่ประกอบอาชีพรับจ้างเป็นจำนวนมากที่จะต้องตกอยู่ในภาวะไม่แน่ใจต่อการจ้างงานในวันข้างหน้า เช่นเดียวกับผู้บริหารของบริษัทห้างร้านจำนวนไม่น้อยที่ต้องวิตกกังวลอนาคตของธุรกิจของตน ดังนั้นจึงไม่ต้องสงสัยเลยว่าผู้คน

ส่วนใหญ่ย่อมปรารถนาที่จะให้สังคมที่ตนอยู่อาศัยเป็นสังคมที่ปราศจากปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาการจ้างงาน การล้มละลาย ภัยธรรมชาติ คดีอุกฉกรรจ์ ฯลฯ

นายจิ้ง โบโดริยาล นักสังคมศาสตร์ชาวฝรั่งเศสผู้เดินทางมาญี่ปุ่นเป็นครั้งแรกหลังเหตุการณ์แผ่นดินไหวที่เมืองโคเบและโอซาก้า ได้กล่าวไว้ว่า “เนื่องจากข้าพเจ้าเองไม่รู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับญี่ปุ่นดีพอ ดังนั้นสิ่งที่จะพูดนี้จึงเป็นเพียงสมมุติฐานเท่านั้น กล่าวคือ อาจกล่าวได้ว่าสาเหตุที่ประเทศญี่ปุ่นร่ำรวยนั้นเป็นเพราะว่าคนญี่ปุ่นยากจน จะเป็นไปได้อย่างไรกันที่จะมีโมเดลที่ผุดแผกไปจากอุดมการณ์แบบยุโรปและอเมริกา ซึ่งถือว่าประเทศจะร่ำรวยได้ก็ต่อเมื่อคนแต่ละคนในประเทศอยู่กันอย่างสุขสบาย การที่คนญี่ปุ่นแต่ละคนไม่ทำตัวให้เป็นเสมือนเซลล์ของร่างกายหรือองค์กรแสดงความคิดเห็นออกมานั้น น่าจะเป็นเพราะว่าส่วนต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่รองรับระบบในสังคมยังคงเก่าแก่โบราณอยู่” (หนังสือพิมพ์*อาซาฮี* ฉบับประจำเย็นวันที่ 2 มีนาคม 1995)

การขาดความสะดวกกายสบายใจในชีวิตประจำวันของคนญี่ปุ่นนี้เองที่ทำให้โบโดริยาลมองว่าคนญี่ปุ่นยากจน ซึ่งจะว่าไปแล้วการที่คนญี่ปุ่นจำนวนมากยอมอดทนต่อชีวิตประจำวันที่ไม่สะดวกสบายมานานนี้เองที่ทำให้ผลผลิตมวลรวมประชาชาติ (GDP) ต่อหัวสูงเป็นอันดับหนึ่งของโลก หากประชาชนแสดงความไม่พอใจหรือออกความคิดเห็นต่อความยากจนที่ว่านี้ในอดีต เชื่อแน่ว่าอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นคงจะไม่สูงลิ่วขนาดเท่าที่ผ่านมา ทำไมพวกเขาจึงไม่ออกความเห็นขัดแย้งใด ๆ นั้นเป็นเพราะว่าแต่ไหนแต่ไรแล้วที่คนญี่ปุ่นมีแนวโน้มที่จะเสียสละผลประโยชน์ส่วนตัวเพื่อกำไรหรือผลประโยชน์ส่วนรวม หรือเพื่อองค์กรที่ตนสังกัดอยู่ ผู้ชายญี่ปุ่นจำนวนมากได้ปวารณาตนทำงานเพื่อบริษัทอันเป็นองค์กรที่ตนสังกัด ซึ่งผลจากการปวารณาตนของพวกเขาเองที่ได้กลายเป็นแรงผลักดันให้เศรษฐกิจของประเทศเติบโตอย่างรวดเร็ว การอดทนต่อความยากจนของคนญี่ปุ่นตามที่โบโดริยาลพูดไว้ข้างต้นนี้เอง ที่ได้ทำให้ญี่ปุ่นก้าวขึ้นไปเป็นประเทศที่ร่ำรวย

ที่สุดในโลก แต่หลังจากนี้ไปพวกเราจะต้องวางเป้าหมายใหม่คือ การหลุดพ้นจากสภาพที่โบโดริยาลเรียกว่า *ความยากจน*

ความร่ำรวยทางวัฒนธรรมประเพณีคือสิ่งสำคัญที่ขาดหายไป

เมื่อหวนกลับไปดูการบริหารราชการการศึกษาของญี่ปุ่นในระยะ 50 ปีหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา จะเห็นได้ชัดเจนว่าถูกดำเนินไปภายใต้วัตถุประสงค์เพื่อสร้างบุคลากรขึ้นมาป้อนให้กับภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก หลังจากการเดินขบวนต่อสู้ของนักศึกษาเพื่อต่อต้านการสัญญาป้องกันความปลอดภัยของประเทศระหว่างญี่ปุ่นและอเมริกาเมื่อปี 1960 จบสิ้นลงรัฐบาลของนายฮะยาโตะ อิเคะดะก็ได้เข้ามารับหน้าที่ต่อจากรัฐบาลของนายโนะบุซุเกะ คิชิ โดยได้ลงมติคณะรัฐมนตรีเห็นพ้องกับการนำ “แผนการเพิ่มรายได้ให้เป็น 2 เท่าตัว” มาเป็นนโยบายหลักของประเทศเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ.1960 หนึ่งในโครงการสำคัญ 4 ประการที่ถูกกำหนดขึ้นมารองรับแผนการข้างต้นนี้ได้แก่ การยกระดับความสามารถของบุคลากรและการสนับสนุนการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ก่อนหน้านั้นการศึกษาและวิจัยมักถูกแยกออกจากเศรษฐกิจ แต่ผลจากการนำเอาสองสิ่งนี้มาสัมพันธ์กับการเติบโตทางเศรษฐกิจนี้เองที่ทำให้มีการกำหนดอย่างชัดเจนใน “แผนการเพิ่มรายได้ให้เป็น 2 เท่าตัว” ถึงความจำเป็นที่ผู้ที่มีส่วนร่วมในนโยบายด้านการศึกษาและวิชาการ จะต้องทำประโยชน์ให้กับการเพิ่มอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ

ผลจากแผนการเพิ่มรายได้ให้เป็น 2 เท่าตัวข้างต้น ได้ทำให้มีการขยายและเพิ่มจำนวนคณะวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ขึ้นในระดับปริญญาตรีและภาคมหาบัณฑิตในมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนทั่วประเทศ จนถึงกับเกิดเสียงขานรับให้ลดจำนวนหรือแม้แต่ยุบเลิกคณะสังคมศาสตร์หรือมนุษยศาสตร์

ฯลฯ ในสาขาศิลปศาสตร์ไปเลยด้วยซ้ำ จะเห็นได้ว่าการศึกษาในประเทศนี้มีไว้เพียงเพื่อรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจเท่านั้นจริง ๆ และผลจาก “แผนการเพิ่มรายได้ให้เป็น 2 เท่าตัว” นี้เอง ทำให้นโยบายการบริหารราชการการศึกษาของญี่ปุ่นถูกกำหนดให้มีแนวทางหลักอยู่ที่การพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หรืออาจกล่าวได้ว่าธรรมเนียมการวัดค่าของความรู้ทางวิทยาศาสตร์หรือวิชาการด้วยการคำนึงถึง “การนำไปใช้ประโยชน์หรือไม่” นั้น ได้เริ่มหยั่งรากลึกในประเศนี้ในสมัยนี้เอง คำว่าประโยชน์ที่นี้หมายถึงประโยชน์เพื่อผลักดันให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจตาม “แผนการเพิ่มรายได้ให้เป็น 2 เท่าตัว” นั้นเอง

40 ปีเศษตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาที่การบริหารราชการการศึกษาและวิชาการของประเทศนี้ยังคงดำเนินไปอย่างไม่เปลี่ยนแปลงภายใต้แนวทางที่ “แผนการเพิ่มรายได้ให้เป็น 2 เท่าตัว” ได้กำหนดไว้ กล่าวคือ “การนำไปใช้ประโยชน์ได้หรือไม่” ยังคงเป็นเครื่องวัดค่าของวิทยาศาสตร์และวิชาการอยู่อย่างไรวางนั้น การศึกษาวิจัยทางสังคมศาสตร์ที่ถูกจัดให้เป็นการศึกษา “ที่ไร้ประโยชน์” จึงได้รับแบ่งปันเพียงแค่เศษทุนวิจัยเท่านั้น ผลลัพธ์ที่ตามมาคือ สภาพความแตกต่างระหว่างอุตสาหกรรมการผลิต โดยเฉพาะอุตสาหกรรมการประกอบวัสดุที่เติบโตอย่างรวดเร็วกับอุตสาหกรรมทางด้านข่าวสารซอฟต์แวร์ที่ยังไม่ก้าวหน้าไปถึงไหน การสนับสนุนให้มีการพัฒนาทางวัฒนธรรมและศิลปะนั้น แท้จริงแล้วเป็นปัจจัยสำคัญที่จะขาดไม่ได้สำหรับการปลูกสร้างความสามารถในการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมข่าวสารและซอฟต์แวร์

หลังสงครามใหม่ ๆ ภาพยนตร์ญี่ปุ่นที่สร้างโดยผู้กำกับอาคิระ คูโรซาว่า หรือยาสุจิโร โอะซุ ได้ทำชื่อเสียงโด่งดังไปก้องโลก ทั้งคนญี่ปุ่นเองและคนต่างชาติต่างนิยมชมชอบภาพยนตร์เหล่านั้น หนังสือหนัก ๆ ก็มีอดขายที่ค่อนข้างสูง วรรณกรรมดี ๆ ก็น่าติดตามกว่าตอนนั้นมากมาย นอกจากนี้ยังมีผู้ทรงคุณวุฒิที่มีเอกลักษณ์ชัดเจนอย่างเช่น มาซาโอะ มารูยะมา ทำให้เวที

วิชาการเองก็ดูครึกครื้นไปด้วย ดูเหมือนว่าความสามารถในการแข่งขันทางด้าน วัฒนธรรมและศิลปะของญี่ปุ่นได้ตกต่ำลงเรื่อย ๆ ภายในระยะเวลา 50 ปีที่ ผ่านมานี้ ซึ่งถ้าสมมุติฐานที่ข้าพเจ้ากล่าวนี้ถูกต้องย่อมหมายความว่าการบริหาร ราชการการศึกษาและวิชาการที่เน้นหนักไปที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีใน สมัยการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วจะต้องมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ ผลลัพธ์ดังกล่าวนี้ด้วย จากนั้นไปการบริหารราชการการศึกษาและวิชาการของ ญี่ปุ่นจะต้องไม่ให้ความสำคัญแต่เพียงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเท่านั้น แต่ จะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาความรู้ทางด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปศาสตร์ด้วย หากไม่เช่นนั้น คงต้องบอกว่อนาคตของญี่ปุ่นซึ่งกำลังจะ ก้าวไปสู่สังคมหลังการพัฒนาระดับอุตสาหกรรมย่อมมีคณอนอย่างไม่ต้องสงสัย

การสิ้นสุดของสังคมที่บริษัทเป็นหลักเกณฑ์สำคัญ คือการเริ่มต้นของประชาคม

กรอบปทัสสถานทางวัฒนธรรมที่หล่อหลอมจิตใจของคนญี่ปุ่นนั้น มี ลักษณะแปลกประหลาด และบ่อยครั้งมักจะสวนทางกับกรอบปทัสสถานของ ประเทศต่าง ๆ ในยุโรปและอเมริกา ปทัสดานดังกล่าวได้แก่ การไม่ให้ความสำคัญ เคารพต่อปัจเจกบุคคล ความรู้สึกผูกพันอย่างสูงกับองค์กรหรือกลุ่มที่ตนสังกัด การสร้างความชอบธรรมให้กับการฝ่าฝืนกฎเกณฑ์เพียงเพื่อรักษาผลประโยชน์ ขององค์กร มาตรฐานการแบ่งแยกความผิดชอบชั่วดีที่คลุมเครือ ฯลฯ ภายใต้ เป้าหมายที่ทุกคนต้องการเดินตามและเอาชนะอเมริกาในช่วง 50 ปีหลังสงคราม ความแปลกประหลาดทางวัฒนธรรมข้างต้นนี้ได้ส่งผลให้ความรู้สึกผูกพันกับ บริษัทถูกจัดเป็นสิ่งสำคัญเหนืออื่นใด และต่อมาความรู้สึกดังกล่าวนี้ก็ได้ค่อย ๆ กลายเป็นหลักเกณฑ์เบื้องต้นของความสัมพันธ์อื่น ๆ ในสังคมไป จนท้ายสุด ได้เกิดวัฒนธรรมการให้ความสำคัญกับบริษัทหรือองค์กรที่ตนสังกัดขึ้นมาใน

สังคมญี่ปุ่น

เมื่อดูจากผลผลิตมวลรวมประชาชาติต่อหัวในปี 1994 ซึ่งญี่ปุ่นได้ก้าวขึ้นมาเป็นอันดับหนึ่งของโลกแล้ว ก็อาจกล่าวได้ว่าญี่ปุ่นสามารถบรรลุเป้าหมายเดินตามและเอาชนะอเมริกาไปได้แล้ว และในขณะที่เดียวกันก็ย่อมหมายความว่า ได้ด้วยว่าลัทธิการให้ความสำคัญกับบริษัทมากกว่าสิ่งอื่นใดนั้น ได้สิ้นสุดหน้าที่ของมันไปแล้วในระดับหนึ่ง ทำให้ผู้คนจำนวนมากต้องมองหาองค์กรหรือกลุ่มสังกัดใหม่ ซึ่งจากสภาพการณ์เช่นทุกวันนี้ ข้าพเจ้ายังไม่อาจบอกได้ว่าสังคมญี่ปุ่นจะสามารถเปลี่ยนสภาพจากสังคมที่ยึดบริษัทเป็นหลักเกณฑ์สำคัญไปเป็นประชาคมได้หรือไม่

ตามคำนิยามของนายโยชิคาซุ สากาโมะโตะ (ในบทความเรื่อง “สมัยแห่งความเท่าเทียม-การสร้างศตวรรษของประชาชน” ลงพิมพ์ในนิตยสาร *เสะไก* ฉบับประจำเดือนมกราคม 1997) ประชาคมหมายความว่า “การมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ตั้งบนพื้นฐานของการเคารพซึ่งกันและกันตลอดจนการยอมรับในสิทธิที่เท่าเทียมกัน ซึ่งมนุษย์สัมพันธ์ดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของประชาชนที่เป็นเครื่องรองรับสังคมนั้น” ดังนั้นคงไม่ต้องสงสัยเลยว่าสังคมที่มีการแข่งขันสูง สังคมที่มีการเหยียดหยาม สังคมที่มีช่องว่างในรายได้ สังคมที่ความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมือง ข้าราชการ และพ่อค้าแน่นแฟ้นผิดปกติ ฯลฯ ย่อมไม่ใช่ประชาคมอย่างแน่นอน และสังคมที่บริษัทเป็นองค์กรหลักก็ย่อมไม่ใช่ประชาคมเช่นกัน

เท่าที่เห็นในปัจจุบันนี้ องค์กรเดียวที่แต่ละคนสังกัดอยู่และสามารถทำหน้าที่แทนบริษัทได้น่าจะเป็นชุมชน (community) เท่าที่ผ่านมามีความรู้สึกผูกพันต่อชุมชนที่ตนอยู่อาศัยของชาวญี่ปุ่นที่โดยมากเป็นพนักงานบริษัทนั้น บอบบางมาก ทั้งนี้เชื่อว่าเป็นเพราะว่าพวกเขาต้องใช้เวลาทั้งหมดเกือบทุกวันไปกับการเดินทางและไปทำงาน หรืออาจกล่าวได้ว่ายังมีความรู้สึกผูกพันอย่างแน่นแฟ้นกับบริษัทที่ตนสังกัดมากเท่าใด ความผูกพันที่มีต่อชุมชนก็ย่อม

บอบบางลงไปเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม เชื่อกันว่าความรู้สึกผูกพันกับชุมชนที่บอบบางในยามปกตินั้นมักจะมีแนวโน้มที่จะแน่นแฟ้นขึ้น เมื่อชุมชนที่ตนตั้งบ้านเรือนอยู่ถูกคุกคามด้วยปัญหาสภาพแวดล้อมในชีวิตความเป็นอยู่ จะเห็นได้จากการตื่นตัวของผู้คนในชุมชนที่ออกมารวมกำลังต่อต้านการสร้างอาคารสูงซึ่งอาจบังทัศนียภาพของชุมชน หรือการต่อต้านการก่อสร้างทางด่วน โรงงานไฟฟ้าปรมาณู โรงงานกำจัดขยะ สนามกอล์ฟ ฯลฯ ที่อาจเป็นต้นเหตุของเสียงอึกทึกหรือมลพิษต่าง ๆ ได้ แต่ก็มีความจริงอีกเช่นกันที่ว่า หากปัญหาเหล่านี้ไปเกิดในสังคมอื่นแล้วปรากฏว่าคนญี่ปุ่นส่วนใหญ่จะทำไมรู้ไม่ซีเสียดรابدใดที่ชีวิตความเป็นอยู่ของตนไม่กระทบกระเทือน จุดนี้เองเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ถูกมองว่าทำให้ญี่ปุ่นไม่สามารถสร้างประชาคมขึ้นมาได้

ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่าความกระตือรือร้นต่อการแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมโลกที่จะได้กล่าวไว้ในบทที่ 3.4 น่าจะเป็นเครื่องกระตุ้นให้พวกเราจริงจังกับการสร้างประชาคมตามค่านิยมที่นายสากาโมะโตะได้กำหนดไว้ได้ ทั้งนี้เพราะว่าหากความต้องการร่วมกันของผู้คนในชุมชนที่จะอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในชีวิตความเป็นอยู่รอบ ๆ ตน สามารถเป็นแรงผลักดันให้เกิดความรู้สึกของการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนได้ ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้วเชื่อว่าความกระตือรือร้นของผู้คนจากทั่วโลกที่จะอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของโลก ก็น่าจะเป็นแรงผลักดันที่สำคัญที่ทำให้เกิดประชาคมโลกได้เช่นกัน แต่สำหรับคนญี่ปุ่นที่ทุกวันนี้ แม้แต่ชุมชนของตนเองก็ยังไม่ได้ใส่ใจเท่าใด จะพัฒนาอย่างรวดเร็วข้ามชาติข้ามประเทศไปสนใจการสร้างประชาคมโลกนั้น คงจะยากเย็นยิ่งกว่าการวาดรูปบนท้องฟ้าอันกว้างไกลฉันทัดฉันทันแน่

เมื่อพูดถึงปัญหาสภาพแวดล้อมโลก เรามักจะได้ยินคำพูดที่ว่า “think global, act local” อยู่บ่อย ๆ ข้าพเจ้าหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการตระหนักถึงปัญหาสภาพแวดล้อมโลกจะช่วยผลักดันให้ผู้คนช่วยกันรักษาสภาพแวดล้อม

ของชุมชนรอบ ๆ ตัว ซึ่งจากนั้นก็เกิดการรวมตัวกันผ่านเครือข่ายของ
ประชาชนทั่วประเทศ จนท้ายสุดเครือข่ายเหล่านั้นจะเป็นพลังในการสร้าง
ประชาคมโลกขึ้นมาได้

บทที่ 3

อุปสรรคที่มีต้นเหตุมาจากการเติบโตอย่างรวดเร็ว ของประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย

3.1 อันตรายจากลัทธิมัลธัส (Malthus)

สัญญาณเตือนจากโรมันคลับ (Roman Club)

จากหนังสือสถิติการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรที่ตีพิมพ์ในปี 1995 พบว่าโดยเฉลี่ยแล้วตลอดชีวิตของผู้หญิงญี่ปุ่น 1 คนจะคลอดบุตรเป็นจำนวนเท่ากับ 1.43 คน จำนวนตัวเลขเฉลี่ยดังกล่าวนี้้นับว่าต่ำยิ่งกว่าตัวเลขเฉลี่ยในปี 1992 ซึ่งเคยเท่ากับ 1.53 อีก ในปีนั้นข้าพเจ้ายังจำได้ว่าสื่อมวลชนพากันประโคมข่าวการลดจำนวนการเกิดของทารกกันอย่างหูดาคัน และพวกเขายังได้เรียกมันว่า “1.53 Shock” จะเห็นได้ว่าตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ที่อัตราการเกิดของทารกในญี่ปุ่นได้ลดลงมาเรื่อย ๆ จากสถิติข้างต้น ยังพบอีกด้วยว่า โอกินาว่าเป็นจังหวัดที่มีอัตราการเกิดเท่ากับ 1.98 สูงที่สุดในประเทศ ในขณะที่โตเกียวเมืองหลวงเป็นเขตที่อัตราการเกิดเท่ากับ 1.14 ต่ำที่สุดในประเทศ

เท่าที่ผ่านมามีบทวิเคราะห์เกี่ยวกับอัตราการเกิดของทารกในอนาคตอยู่มากมายด้วยกัน แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตามดูเหมือนว่าจะเป็นที่แน่ชัดว่าครอบครัวที่ยังไม่มีการแก้ไขปัญหานานาประการที่ทำให้อัตราการเกิดของทารกลดลงเท่าที่เคยกล่าวมาในบทที่แล้ว เช่น การที่ผู้หญิงมีแนวโน้มที่จะทำงานนอกบ้าน เคียงบ่าเคียงไหล่กับผู้ชายเพิ่มมากขึ้น อัตราการครองชีวิตโสดที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ หรือแนวโน้มการแต่งงานช้าของผู้หญิง บ้านช่องที่เล็กคับแคบ ค่าใช้จ่ายใน

การศึกษาที่สูงลิ่ว ฯลฯ คงเป็นไปได้แน่ ๆ ที่จะทำให้อัตราการเกิดเพิ่มขึ้น หรืออาจเป็นไปได้แม้แต่การพุงไม่ให้อัตราการเกิดลดลงไปกว่าที่เป็นอยู่ใน ทุกวันนี้ด้วยซ้ำ เกี่ยวกับจำนวนประชากรในอนาคตนี้มีการคำนวณกันอย่าง คร่าว ๆ ว่าจำนวนประชากรของญี่ปุ่นจะพุ่งขึ้นสูงสุดในปี 2008 และหลังจาก นั้นก็จะลดลงเรื่อย ๆ คาดว่าในปี 2070 ประชากรของญี่ปุ่นจะลดลงเท่ากับ ประมาณ 700 ล้านคน

และในทางตรงกันข้ามจากการคาดการณ์ของสหประชาชาติแล้ว พบว่า ในปี 2050 ประชากรโลกจะเพิ่มจากที่เคยเท่ากับ 6,000 ล้านคนในปี 1995 เป็นกว่า 1 หมื่นล้านคน และเมื่อคำนึงถึงความจริงที่ว่าในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ประชากรโลกยังมีเพียง 1,600 ล้านคน และในปี 1950 เพิ่มขึ้นเป็น 2,500 ล้านคนแล้ว มีทางเป็นไปได้สูงมากว่าอัตราการเพิ่มของจำนวนประชากรโลก ภายในครึ่งศตวรรษจากนี้เป็นต้นไป จะมากกว่า 2 เท่าอย่างแน่นอน

และเป็นที่ยืนยันได้ว่าในครึ่งศตวรรษจากนี้ไป ประชากรในประเทศกำลัง พัฒนาจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะที่ประชากรในประเทศพัฒนาแล้วจะลดลง อย่างต่อเนื่อง ปัญหาประชากรนี้จะส่งผลกระทบต่อการขาดแคลน อาหาร ทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาสภาพแวดล้อม ฯลฯ ปัญหาสำคัญนั้นอยู่ที่ว่าภูมิปัญญาของมนุษย์จะช่วยแก้ปัญหาเหล่านั้นได้มากน้อยแค่ไหน

ในการประชุมโรมันคลับในปี 1972 ก่อนวิกฤตการณ์น้ำมันหนึ่งปี นักวิทยาศาสตร์ผู้เชี่ยวชาญทางเทคโนโลยี นักเศรษฐศาสตร์ และนักบริหาร จากประเทศต่าง ๆ จำนวน 25 ประเทศได้พบปะแลกเปลี่ยนความเห็นและ ทำรายงานเกี่ยวกับเรื่อง “เขตแดนการเติบโตทางเศรษฐกิจ” (แปลเป็นภาษาญี่ปุ่น Seisaburo Sato, 1972, Diamond) ออกเผยแพร่ ในรายงานฉบับดังกล่าว ได้สรุปว่าเพื่อเอาชนะปัญหาการเติบโตทางเศรษฐกิจที่มาถึงทางตัน ประเทศ พัฒนาแล้วจะต้องหยุดอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของตนไว้ที่ศูนย์

โรมันคลับเป็นองค์กรนิตินุกถลนอกชนของสวิสเซอร์แลนด์ จัดตั้งขึ้น

เมื่อ ค.ศ.1970 ได้เปิดประชุมครั้งแรกเมื่อเดือนเมษายน ปี 1968 ณ กรุงโรม ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจึงถูกขนานนามว่าโรมันคลับ รายงานเรื่อง “*พหุตาการเติบโตทางเศรษฐกิจ*” ที่โรมันคลับจัดตั้งขึ้นนั้น เป็นผลการวิเคราะห์ที่โดยใช้วิธีทดลองจากการสร้างโมเดลขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาที่กำลังรุมเร้าโลกเราอยู่ เช่น ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติที่นับวันแต่จะแห้งเหือดไปเรื่อย ๆ ปัญหาสภาพแวดล้อมที่รุนแรงขึ้น ปัญหาการเพิ่มจำนวนประชากรอย่างกะทันหัน ฯลฯ รายงานดังกล่าวได้สรุปว่าหากเศรษฐกิจของโลกยังเติบโตในอัตราเท่ากับช่วงที่เศรษฐกิจดีอย่างต่อเนื่องแล้ว ในอีก 100 ปีข้างหน้าทรัพยากรธรรมชาติในโลกเราจะแห้งเหือดไป และจะเกิดภาวะหายนะอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน และเมื่อถึงเวลานั้นทุกอย่างก็จะสาบสูญไป หลังจากที่โรมันคลับได้เผยแพร่รายงานฉบับนี้ต่อสาธารณชน ปรากฏว่าได้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากหลายฝ่ายว่าเป็นผลการวิเคราะห์ที่มองโลกในแง่ร้ายเกินไป

ในช่วงทศวรรษ 1960 อัตราการเติบโตของเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับการอุปโภคบริโภคพลังงานต่าง ๆ ดังนั้นทุกคนในเวลานั้นจึงเชื่อว่าหากไม่มีการควบคุมอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจแล้ว การอุปโภคบริโภคพลังงานก็ย่อมไม่มีวันที่จะลดลงไปได้ บทสรุปข้างต้นของโรมันคลับมาได้รับความสนใจจากผู้คนทั่วไปอีกครั้งในปีรุ่งขึ้น คือปี 1973 อันเป็นปีที่เกิดวิกฤตการณ์น้ำมันขึ้นทั่วโลก หลายคนพากันมองว่าสมมุติฐานของโรมันคลับเปรียบได้กับลัทธิมัลธัสแบบใหม่

หากเราย้อนกลับไปดูรายละเอียดหลังจากนั้นเป็นต้นมา ดูเหมือนว่าภูมิปัญญาของมนุษย์เราสามารถเอาชนะวิกฤตการณ์น้ำมันที่เกิดขึ้นได้อย่างราบรื่นทีเดียว มีการระดมการใช้พลังงานอย่างประหยัดและการนำเอาพลังงานธรรมชาติอย่างอื่นมาใช้แทน เป็นต้น จนผู้คนทั่วโลกรู้สึกโล่งใจและคลายกังวลจากปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติไปได้

สำหรับในบทที่ 3 นี้ จะได้วิเคราะห์ถึงอุปสรรคที่เราจะต้องเผชิญในช่วง

10 ถึง 20 ปีแรกของศตวรรษใหม่ อุปสรรคดังกล่าวนี้อาจเรียกว่าปัญหาหมัลดัส และปัญหาเคนส์ การยึดเอาลัทธิหมัลดัส หรือในทางตรงกันข้าม ลัทธิแอนดีหมัลดัสเป็นเกณฑ์ในการแก้ปัญหา จะส่งผลให้วิธีแก้ปัญหาดังกล่าวแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ดังนั้นจึงขอทำความเข้าใจก่อนว่าอะไรคือลัทธิหมัลดัสและอะไรคือลัทธิแอนดีหมัลดัส

ที่มาของทฤษฎีประชากรของหมัลดัส

โรเบิร์ต หมัลดัส (Robert Malthus) เป็นนักวิชาการคนแรกๆ ที่ชี้แนะว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจและการเพิ่มจำนวนประชากรต่างก็มีขีดจำกัดอยู่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายว่าหมัลดัสได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง *หลักเกณฑ์ประชากร* ที่เขาตีพิมพ์ขึ้นครั้งแรกในปี 1798 ว่า “ในขณะที่ปริมาณอาหารเพิ่มขึ้นตามหลักเกณฑ์บวกกลบในเลขคณิตนั้น จำนวนประชากรจะเพิ่มขึ้นตามหลักเกณฑ์เรขาคณิต ดังนั้นจำนวนประชากรส่วนเกินจะเป็นสาเหตุของความยากจน ความอดอยาก และการขาดศีลธรรมจรรยา ซึ่งท้ายสุดสิ่งเหล่านี้จะเป็นเครื่องบีบบังคับสังคมโลก”

หนังสือเรื่อง *หลักเกณฑ์ประชากร* ของหมัลดัสนี้ขายหมดเกลี้ยงทันทีที่นำออกวางตลาดหลังการตีพิมพ์ครั้งแรก เนื้อหาของหนังสือได้ส่งอิทธิพลอย่างมากกับผู้อ่านในเวลานั้น จะเห็นได้จากการที่หนังสือเรื่อง *หลักเกณฑ์ประชากร* ถูกพิมพ์ขึ้นมาภายใต้ชื่อผู้แต่งที่เป็นนามปากกานั้น เป็นเพราะว่าช่วงนั้นที่เพิ่งผ่านการปฏิวัติฝรั่งเศสมาเพียง 10 ปีเท่านั้น และที่สำคัญที่สุดเนื้อหาของหนังสือยังเป็นการเสนอข้อขัดแย้งกับทฤษฎีที่เป็นที่นิยมในเวลานั้นอีกด้วย หรืออีกนัยหนึ่ง หนังสือเล่มนี้เป็นความพยายามที่กว้างใหญ่ไพศาลของผู้แต่งที่เป็นเพียงผู้ช่วยบาทหลวงสอนศาสนาที่ไม่มีชื่อเสียงคนหนึ่ง ซึ่งพยายามที่จะหันดาบอันแหลมคมไปสู่ผู้คนที่นิยมลัทธิ Enlightenment ที่กำลังแพร่หลาย

อยู่ในยุโรปในศตวรรษที่ 18 นั่นเอง

โรเบิร์ต มัลธัส (Robert Malthus) เกิดเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ ปี 1766 ที่ใกล้ ๆ เมืองวูดตัน มลรัฐซารี ห่างจากนครลอนดอนไปทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 18 ไมล์ ดาเนียล มัลธัส (Daniel Malthus) พ่อของเขา เป็นผู้มีอันจะกินคนหนึ่ง และยังมีชื่อเสียงว่าเป็นผู้ที่สนใจวรรณคดี การแสดง การปลูกต้นไม้ และการจัดสวนอย่างหาตัวจับได้ยาก นอกจากนั้นยังสนิสนมถึงขั้นเขียนจดหมายติดต่อกับ ฌอง ฌัก รูสโซ (Jean Jacques Rousseau) นักปรัชญาผู้มีชื่อเสียงชาวฝรั่งเศสอยู่เป็นประจำ

หลังจากเล่าเรียนกับครูสอนพิเศษที่พ่อของเขาจ้างมาสอนหนังสือให้ในดอนเล็ก ๆ แล้ว โรเบิร์ต มัลธัส ก็ไปเข้าเรียนที่โรงเรียนประจำเกรบซในนครลอนดอนระหว่าง 13-15 ปี ก่อนที่จะไปเรียนต่อที่วิทยาลัยวอลลิงตันซึ่งอยู่ระหว่างเมืองลิเวอร์พูลกับเมืองแมนเชสเตอร์เมื่ออายุได้ 18 ปี โรเบิร์ต มัลธัส ได้เข้าเรียนต่อที่จิสส์คอลลิจในมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์จนจบการศึกษาด้วยคะแนนเป็นอันดับที่ 9 ในภาควิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์เมื่อปี 1788

ในรุ่งขึ้นหลังจบการศึกษา โรเบิร์ตได้เข้ารับตำแหน่งผู้ช่วยบาทหลวงสอนศาสนาในโบสถ์เล็ก ๆ แห่งหนึ่งใกล้นครลอนดอนตามที่เขาดังใจไว้มานานมาแล้ว ในปี 1793 เขาได้รับเลือกให้เป็น fellow ทำการวิจัยต่อที่วิทยาลัยจิสส์ และต่อมาในปี 1798 เขาได้ใช้นามปากกาตีพิมพ์หนังสือที่มีชื่อแสนยาวว่า *ทฤษฎีเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ประชากร-การแสดงข้อคิดเห็นต่อนักวิชาการผู้มีชื่อเสียง เช่น โกะโดะวิน คอนโดลเสะ ฯลฯ และทฤษฎีต่ออิทธิพลของหลักเกณฑ์ประชากรต่อการปรับปรุงสังคมในอนาคต* หรือที่รู้จักกันดีต่อมาว่า *หลักเกณฑ์ประชากร* และไม่ว่าหนังสือของเขาจะได้รับคำติชมมากน้อยกว่ากันเท่าใดก็ตาม หนังสือดังกล่าวก็ขายดีเป็นเทน้ำเทท่าจนขาดตลาดทันทีที่ออกวางเป็นครั้งแรก

หากหนังสือเรื่องการสิ้นสุดลงของลัทธิ Laissez-faire ของ เคนส์

(Keynes) (ค.ศ.1926) เป็นการพยายามคัดค้านลัทธิเสรีนิยมแบบคลาสสิกซึ่งแพร่หลายในยุโรปและอเมริกาในทศวรรษ 1920 แล้ว หนังสือเรื่องหลักเกณฑ์ประชากรของมัลธัสก็เป็นการพยายามคัดค้านลัทธิก้าวหน้าของโกะโตะวันหรือคอนโดลเสะซึ่งเป็นที่นิยมอย่างมากในคริสต์ศตวรรษที่ 18 นั้นเอง หรืออีกนัยหนึ่ง สิ่งที่มัลธัสพยายามจะเสนอต่อสังคมคือ ลัทธิอนุรักษนิยมที่ไม่เห็นด้วยกับความคิดแบบยูโทเปีย การพัฒนา ประชาคม และสวัสดิการสังคม

ในปี 1805 มัลธัสได้รับตำแหน่งศาสตราจารย์ทางด้านประวัติศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ของมหาวิทยาลัยอินเดียนเดียนออกซึ่งเพิ่งตั้งขึ้นใหม่ เป็นที่เชื่อกันว่าเขาเป็นคนแรกในประวัติศาสตร์อังกฤษที่ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ทางเศรษฐศาสตร์ในฐานะของนักเศรษฐศาสตร์ มัลธัสได้อ้างทฤษฎี Wealth of the Nation (ค.ศ.1776) ของ อัดัม สมิธ (Adam Smith) มาอธิบายในแบบเรียนของเขาอยู่เป็นประจำ และเขายังเป็นที่รู้จักกันในนามของ “Pop” (ย่อมาจาก Population) ในหมู่นักศึกษาอีกด้วย

ปี 1826 เป็นปีสุดท้ายที่มัลธัสตีพิมพ์แก้ไขหนังสือเรื่อง *หลักเกณฑ์ประชากร* เป็นครั้งที่ 6 ทั้งนี้เพราะว่าทุกครั้งที่เขาออกหนังสือดังกล่าวครั้งใหม่เมื่อใด ได้มีข้อโต้แย้งคัดค้านจากผู้คนจำนวนมากกลับมาเสมอ ๆ นั้นเอง ท้ายสุดหลังจากที่เขาสอนหนังสือในมหาวิทยาลัยได้ 15 ปี มัลธัสได้ตีพิมพ์หนังสือรวบรวมความคิดของเขาภายใต้ชื่อว่า *กฎเกณฑ์พื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์* (ค.ศ.1820) ขึ้น ปรากฏว่าหนังสือเล่มนี้ของเขาต้องถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักจากนักเศรษฐศาสตร์คลาสสิกในเวลานั้น เช่น เดวิด ริการ์ด (David Regard) และ จอห์น สจ๊วต มิลล์ (J.S. Mill) จนกระทั่งไม่มีผู้ใดเหลียวแลหรือเห็นความสำคัญของมัน กว่าหนึ่งศตวรรษที่เดียวที่หนังสือเล่มนี้จะมาได้รับการชื่นชมยกย่องอย่างมากจากเคนส์ว่า “หากวิชาเศรษฐศาสตร์ในศตวรรษที่ 19 ได้เริ่มจากมัลธัสไม่ใช่จากริการ์ดแล้วละก็ เชื่อได้ว่าโลกเราในทุกวันนี้จะน่าอยู่และอุดมสมบูรณ์กว่านี้มากทีเดียว”

การวิจารณ์ลัทธิก้าวหน้าของมัลธัส : ต้นแบบของลัทธิอนุรักษนิยม

ในปลายศตวรรษที่ 18 อันเป็นช่วงที่มัลธัสออกหนังสือเรื่อง*หลักเกณฑ์ประชากร* นั้น ลัทธิก้าวหน้าหรือวิธีการมองประวัติศาสตร์ว่ากำลังก้าวต่อไปเรื่อย ๆ ซึ่งถือกำเนิดขึ้นที่ซูลโกกำลังเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในวงการวิชาปรัชญาของยุโรป *มาลเคโตะ กอนโดลเสะ* นักคณิตศาสตร์และปรัชญาชื่อดังชาวฝรั่งเศส ผู้แต่งหนังสือเรื่อง*ประวัติศาสตร์การพัฒนาทางจิตใญ่มนุษย์* (ค.ศ.1994) ก็เป็นคนหนึ่งที่เชื่อในลัทธิก้าวหน้านี้ และเป็นนักวิชาการคนหนึ่งที่มัลธัสพยายามแสดงความคิดเห็นโต้แย้งในหนังสือเรื่อง*หลักเกณฑ์ประชากร*ของเขา

กอนโดลเสะได้เสนอวิธีการมองประวัติศาสตร์อย่างหวานชื่นภายใต้ความเชื่อที่ว่า ประวัติศาสตร์ของมนุษยโลกนั้นถึงแม้จะมีการหักเหลี่ยมบ้างบางช่วงก็ตาม แต่โดยทั่วไปแล้วมักจะก้าวหน้าไปเหมือนเส้นตรง กล่าวคือ “มนุษย์จะสามารถสร้างสมดุลย์ในความมีเหตุมีผล และความสามารถทางวิทยาศาสตร์ของตนได้อย่างไม่ต้องสงสัย หรือพูดง่าย ๆ คือ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ของมนุษย์จะก้าวไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาของระดับจิตใจ ดังนั้นเชื่อแน่ว่าอนาคตข้างหน้าจะปลอดโปร่งสดใส”

ลัทธิ Enlightenment ข้างต้นที่เริ่มต้นจากฝรั่งเศสนี้ ต่อมาได้แพร่ขยายไปยังอังกฤษโดย*วิลเลียม โกะโตะวิน* นักปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษ ผู้ซึ่งมัลธัสหิขยมาเป็นเป้าสำคัญในการวิจารณ์อีกคนหนึ่งในหนังสือ*หลักเกณฑ์ประชากร* โกะโตะวินได้ปฏิเสธการมีรัฐบาลและสิทธิในการถือครองทรัพย์สินสมบัติของเอกชน รวมทั้งยังเสนอให้ยกเลิกรัฐบาล นำเอาทรัพย์สินสมบัติออกมาแบ่งให้เท่า ๆ กัน หนังสือเรื่อง*ทฤษฎีธรรมะในการปกครอง* (ค.ศ.1793) ที่โกะโตะวินแต่งนั่นเอง คือปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้มัลธัสเขียนหนังสือเรื่อง*หลักเกณฑ์ประชากร* ขึ้น ในหนังสือเล่มดังกล่าว โกะโตะวินได้ระบุไว้ว่า

“หากสามารถแบ่งทรัพย์สินสมบัติที่มีบนโลกให้กับคนที่ต้องการมันมากที่สุดได้ ทุกคนก็ย่อมจะมีความสุข ไม่มีผู้ใดที่ไม่พึงพอใจรัฐบาลนั้นเป็นเสมือนตัวการในการบังคับให้มีการรักษาความไม่ยุติธรรมและสังคมที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของคนทั้งปวงได้ ดังนั้นรัฐบาลจึงเป็นสิ่งไร้ประโยชน์ไม่มีค่าใด ๆ ทั้งสิ้น” อนึ่ง รัฐบาลที่โกะโตะวินดำหนินั้นเป็นรัฐบาลที่กดขี่ข่มเหงราษฎรอย่างโหดร้ายในเวลานั้น หากใช้รัฐบาลภายใต้การปกครองแบบรัฐสภาในสมัยประชาธิปไตย

จากคำกล่าวข้างต้นนี้ จะเห็นได้ในสมัยศตวรรษที่ 18 สาณุกิษย์ของลัทธิ Enlightenment ที่แผ่อิทธิพลไปทั่วฝรั่งเศสได้ครอบงำผู้คนส่วนใหญ่ในอังกฤษ เช่นกัน แท้จริงแล้วพ่อของมัลธัสเองก็เป็นอีกคนหนึ่งคลั่งไคล้ลัทธิดังกล่าว เขาได้กล่าวไว้ว่า “คนยากไร้และความไม่มีศีลธรรมจรรยาของคนเป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นมาโดยตรง สิ่งเหล่านี้จะได้รับการแก้ไขทันทีที่มีการปรับปรุงระบบต่าง ๆ ในสังคมเสีย”

โรเบิร์ต มัลธัส เริ่มเกิดความเคลงใจในลัทธิ Enlightenment จากการพูดคุยกับพ่อเวลานั่งฟังไฟในห้องโถงของบ้าน และต่อมากความเคลงใจข้างต้นก็เป็นแรงบันดาลใจให้เขาพยายามหาสาเหตุที่แท้จริงของความยากจนและการขาดศีลธรรมจรรยาของมนุษย์ นั่นก็คือ หลักเกณฑ์ประชากรหรือกฎเกณฑ์ธรรมชาติที่ว่า “จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นตามกฎเรขาคณิต แต่อาหารเพิ่มอย่างช้า ๆ ตามกฎเลขคณิต” ซึ่งหากสมมุติฐานที่มัลธัสสรุปข้างต้นถูกต้องจริง ก็ย่อมหมายความว่าความก้าวหน้าของมนุษย์ตามที่นักนิยมลัทธิก้าวหน้าเชื่อกันอย่างหัวปักหัวปำย่อมเป็นสิ่งที่ไม่มีวันเป็นไปได้ และหากความยากจนและการขาดศีลธรรมจรรยาเป็นแนวโน้มประการหนึ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติแล้ว ก็ย่อมหมายความว่าความพยายามดำเนินการเพื่อลดหรือแก้ปัญหาคความยากจนก็ย่อมเป็นสิ่งที่ไร้ความหมาย

ช่วงเวลาที่ผ่านมาของเขาคิพิมพ์ออกมานั้นเป็นสมัยทองของการปฏิบัติ

อุตสาหกรรม ปัญหาความยากจนของกรรมกรในโรงงานเริ่มกลายเป็นปัญหาใหญ่ของสังคม ทำให้นักปรัชญาลัทธิ Enlightenment ทั้งหลายพยายามที่จะหาแนวทางแก้ไขปัญหาความยากจนดังกล่าวอย่างเอาจริงเอาจัง นายกรัฐมนตรีพิทเองก็กำลังพยายามอย่างหนักเพื่อลดปัญหาการขาดเสถียรภาพในสังคมจากการรวมตัวก่อหวอดสไตรค์ครั้งแล้วครั้งเล่าของกรรมกร การเผาโรงงาน การปล้นสะดมร้านขนมปัง ฯลฯ ด้วยการออกกฎหมายช่วยเหลือคนยากจนขึ้นมา

ภายใต้สถานการณ์ข้างต้นนี้เองที่มัลธัสตีพิมพ์หนังสือเรื่องหลักเกณฑ์ประชากรออกเผยแพร่ หรือนัยหนึ่งเพื่อแสดงตนสนับสนุนชนชั้นเจ้าที่ดินรายใหญ่ทั้งหลายที่ไม่เห็นด้วยกับลัทธิสนับสนุนความเท่าเทียม และในขณะเดียวกันความคิดข้างต้นของเขาก็ได้กลายมาเป็นพื้นฐานของวิชาเศรษฐศาสตร์แบบอนุรักษนิยมที่ต่อมาไฮอะหรือฟรีดแมนเป็นผู้นำเสนอ

อะไรคือสิ่งที่มัลธัสอยากเสนอแนะ

หลักเกณฑ์ประชากรที่ดีพิมพ์ครั้งแรกประกอบด้วยโครงสร้างหลัก ๆ 3 บทด้วยกัน กล่าวคือ บทแรกเริ่มต้นจากสมมุติฐานดังต่อไปนี้ สังคมมนุษย์เต็มไปด้วยความยากจนแร้นแค้นและความรู้สึกละมุนจรรยา การพยายามปรับปรุงระบบต่าง ๆ ในสังคมเพื่อหวังแก้ปัญหาคความยากจนหรือจัดความรู้สึกละมุนนานาประการนั้นมีข้อผิดพลาดอยู่มากมาย ก่อนอื่นเราต้องทำความเข้าใจกับความจริงสองประการข้างล่างนี้ กล่าวคือ

1. อาหารเป็นสิ่งจำเป็นในการครองชีพของมนุษย์
2. มนุษย์เราไม่มีวันลดกิเลสตัณหาของตนลงได้

หากเรยอมรับความจริงสองประการข้างต้นนี้ ก็จะเข้าใจอย่างกระจ่างแจ้งได้ทันทีเนื่องจากจำนวนประชากรนั้นจะเพิ่มตามกฎเกณฑ์เรขาคณิต ในขณะที่

อาหารนั้นจะเพิ่มตามกฎเกณฑ์เลขคณิต ปัญหาการขาดแคลนอาหารจึงเป็นปัญหาที่จะมาเยือนในอนาคตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งแน่นอนในเวลานั้นความยากจนและการขาดศีลธรรมจรรยาของมนุษย์ก็ย่อมขยายขอบเขตออกไปเรื่อย ๆ และไม่ว่าจะเป็นลัทธิก้าวหน้าหรือลัทธิทุเทเปียใด ๆ ก็ไม่สามารถแก้ปัญหานี้ได้

วิธีแก้ปัญหานี้ที่ทำได้คือ หนึ่ง หยุดยั้งนโยบายช่วยเหลือคนยากจนเพียงเพราะความเมตตาเสีย และสอง สนับสนุนการเกษตรกรรม การช่วยเหลือคนยากจนด้วยความเมตตานี้้นนอกจากครั้งแต่ละจะขีดชีวิตให้กับคนที่ไม่มีกินและแท้จริงต้องอดตายไปในที่สุดแล้ว ยังจะเป็นการเร่งให้ภาวะการขาดแคลนอาหารของโลกมาเยือนเร็วยิ่งขึ้นเท่านั้นเอง

เนื้อหาในบทที่ 2 ของหนังสือส่วนใหญ่เป็นการวิจารณ์ความคิดของ โกะโดะวินและคอนโดลเสะนักวิชาการสองคนซึ่งในเวลานั้นมีชื่อเสียงก้องในฐานะของผู้สนับสนุนความเท่าเทียมกันของชนชั้นในสังคม การปรับปรุงระบบต่าง ๆ ของสังคม และเชื่อว่ามนุษย์เรานั้นสมบูรณ์แบบ มัลธัสได้กล่าวได้คนทั้งสองไว้ดังต่อไปนี้ “พวกเขาไม่เคยรู้เลยว่าต้นเหตุของความยากจนและการขาดศีลธรรมจรรยาของคนเราอยู่ที่หลักเกณฑ์ประชากร การที่พวกเขาพยายามเห็นว่ามนุษย์สามารถจำกัดความต้องการและกิเลสของตนได้นั้นเป็นเรื่องเหลวไหล อีกทั้งการที่พวกเขาบอกว่าควรให้ผู้คนในสังคมเป็นผู้แบ่งการใช้แรงงานที่จำเป็นในสังคมด้วยตนเองนั้นก็เป็นเรื่องเหลวไหลเช่นกัน ครอบครัวยุคใหม่ไม่มีการเสนอทางแก้เพื่อการลดภาวะการขาดแคลนอาหารอันเป็นเงื่อนไขที่สำคัญของการสร้างสังคมในอุดมคติแล้ว พวกเขาก็คงเป็นเพียงนักวิชาการที่เพื่อเจ้อเท่านั้น

สำหรับมัลธัสแล้ว ครอบครัวยุคใหม่ที่ปัญหาการขาดแคลนอาหารเป็นผลจากธรรมชาติแล้ว นักก้าวหน้าทั้งหลายย่อมเป็นเสมือนคนเพื่อเจ้อเท่านั้น และมองจากแง่เกษตรกรรมแล้ว มัลธัสยังเสนอข้อขัดแย้งกับหลักการค้าเสรีของอดัม สมิทอีกด้วย กล่าวคือ เขาได้เสนอให้ตั้งกำแพงภาษีสินค้าเกษตร ทั้งนี้

เพื่ออนุรักษ์เกษตรกรรมในประเทศ

บทที่ 3 เป็นส่วนของการพยายามนำเอาคำสอนทางศาสนามาอธิบายความชอบธรรมของหลักเกณฑ์ที่ตนคิดขึ้น มัลลัสพยายามอธิบายว่าทั้งความยากจนและการขาดศีลธรรมจรรยาของมนุษย์นั้นเป็นความชั่วร้ายที่จำเป็นที่พระเจ้าเจตนาประทานให้ เพื่อกระตุ้นให้มนุษย์เราไม่ลืมที่จะใช้ความริเริ่มและสร้างสรรค์ที่แต่ละคนมีอยู่ เจตนาธรรมณ์ของพระเจ้าเป็นสิ่งที่เหนืออื่นใดทั้งสิ้น แต่ละคนต้องใช้ความพยายามและความสามารถที่ตนมีเพื่อหลีกเลี่ยงความยากจนหรือการตกต่ำทางจิตใจ

เท่าที่บรรยายเนื้อหาทั้งสามบทในหนังสือมัลลัสมาคร่าว ๆ ข้างต้นเชื่อว่าผู้อ่านคงพอเข้าใจได้ว่า มัลลัสเป็นพวกต่อต้านนักก้าวหน้า หรืออีกนัยหนึ่งเป็นนักอนุรักษนิยมแท้และดั้งเดิมนั่นเอง อย่างไรก็ตาม ก็ต้องขอเสริมไว้ตอนท้ายเล็กน้อยว่าคำอธิบายของเขาในภาคที่ 3 นั้นค่อนข้างไร้เหตุผลอยู่มาก

อาจจะจริงอย่างที่มัลลัสกล่าวว่า ในสวรรค์ที่เต็มไปด้วยความสุขสบายนั้นคงไม่มีใครที่จะกีดกันผู้พยายามเพื่อบรรลุอะไรสักอย่าง และก็เพื่อความจริงอีกเช่นกันที่ว่าคนเราประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมา ก็เพื่อทดแทนหรือเสริมสิ่งที่ขาดไปหรือสิ่งที่ตนเห็นว่าไม่สะดวกสบาย รวมทั้งเพื่อเอาชนะสงครามอันเป็นภาวะการไร้ศีลธรรมจรรยาอย่างรุนแรง มนุษย์เราสามารถพัฒนาเทคโนโลยีและปรับปรุงสังคมที่ตนอยู่อาศัยได้ ทั้งนี้ก็เพราะเราถูกห้อมล้อมไปด้วยความยากจนและการขาดศีลธรรมจรรยา แต่ถ้ามองในอีกแง่หนึ่ง ก็อาจกล่าวได้เหมือนกันว่าไม่ว่าลัทธิก้าวหน้าและลัทธิปรับปรุงระบบต่าง ๆ ในสังคมจะถูกพิชิตมากน้อยแค่ไหนก็ตาม มันก็เป็นการทำทนายที่น่ายกลองต่อ “หลักเกณฑ์ประชากร” ที่มัลลัสระบุว่า เป็นสิ่งที่พระเจ้าประทานให้ และอาจจะบอกได้ต่อไปด้วยว่าเศรษฐศาสตร์แบบมาร์กซิสต์หรือเคนส์นั้นก็ เป็นของขวัญจากการทำทนายของมนุษย์ที่เต็มไปด้วยความมีเหตุมีผลนั่นเอง

กล่าวคือมาร์กซ์และเคนส์ไม่ได้นั่งนอนใจต่อกฎเกณฑ์ธรรมชาติ พวกเขาพยายามใช้ความมีเหตุมีผลของมนุษย์มาเป็นเครื่องมือแก้ปัญหา ในขณะที่มัลธัสคงเป็นคนที่ตระหนักถึงปัญหาแต่ไม่พยายามแก้ไขได้แต่นั่งรอรับมันเท่านั้น แท้จริงแล้ว อาจกล่าวได้ด้วยซ้ำว่าการขาดความเชื่อมั่นในความมีเหตุมีผลและธรรมชาติของมนุษย์นั้น คือจุดเริ่มต้นของความเชื่อของมัลธัส หลังจากนั้นการวิจารณ์เคนส์ด้วยการใช้คำว่า “การใช้ความมีเหตุมีผลอย่างผิด ๆ” หรือ “การหลงตนทางภูมิปัญญา” ของไฮเอคุนั้น ก็เป็นการโต้แย้งเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในโลกสมัยใหม่ระหว่างพวกหัวก้าวหน้ากับนักอนุรักษนิยม หรือระหว่างพวกที่ยึดความมีเหตุมีผลของมนุษย์เป็นเกณฑ์กับพวกที่ไม่เชื่อในความมีเหตุมีผลที่ว่า หรือระหว่างพวกที่เชื่อในความสามารถในการจัดการของรัฐบาลกับพวกที่เชื่อในกลไกของตลาด ซึ่งต่างก็มีจุดเริ่มต้นมาจากการพยายามโต้แย้งกับพวกหัวก้าวหน้าของมัลธัสนี่เอง

มัลธัสผู้ถูกวิจารณ์อย่างสาหัสมาตลอด

สาเหตุที่มัลธัสต้องถูกวิจารณ์อย่างหนักหน่วงจากบุคคลร่วมสมัยนั้น เป็นเพราะว่าข้อเสนอของเขาเป็นเสมือนการพยายามเป็นปากเป็นเสียงให้กับชนชั้นเจ้าที่ดิน นายทุน และนักอนุรักษนิยมอื่น ๆ ทั้งหลายในเวลานั้น และขณะเดียวกันยังได้ทำหน้าที่ในการหุบปากพวกก้าวหน้าไปพร้อม ๆ กันในตัวอย่างไรก็ตามก็ไม่ได้หมายความว่าผู้อ่านทุกคนจะเห็นด้วยกับข้อเสนอของมัลธัส แม้แต่ชนชั้นปกครองเองก็ตาม ทั้งนี้เพราะความคิดแบบหัวก้าวหน้ากำลังเป็นที่นิยมแพร่หลายในหมู่ผู้ทรงคุณวุฒิในอังกฤษ ดังนั้นจึงเป็นที่น่าแปลกใจมากกว่า ทำไมมัลธัสจึงนำข้อเสนอในแนวดังกล่าวออกเผยแพร่ง่ามกลางบรรยากาศเช่นนั้น

เจมส์ โบเนอร์ นักประวัติศาสตร์ชาวอังกฤษได้บรรยายเกี่ยวกับมัลธัสไว้

ในหนังสือเรื่อง *มัลลิสกับผลงานของเขา* ค.ศ.1885 แปลเป็นภาษาญี่ปุ่นโดย Tatsuō Hori และ Hideo Yoshida, Kaizōsha) ว่า “มัลลิสเป็นบุคคลที่ถูกวิพากษ์อย่างรุนแรงที่สุดจากผู้คนจำนวนมากภายในเวลานั้น เขาถูกมองว่าเป็นศัตรูของมนุษยชาติที่ร้ายแรงยิ่งไปกว่าโธนาพัลด์ เขาเป็นคนที่ยอมรับให้โรคอีสุกอีใสคร่าชีวิตผู้คน ยอมรับระบบค้าทาสและการฆ่าชีวิตเด็กทารกน้อย ๆ หากอดัม สมิธ โด่งดังเพราะการเลือหนังสืออันมีค่าที่ผู้คนจำนวนหมื่น ๆ ล้าน ๆ ต้องอ่านและจดจำมันแล้ว มัลลิสก็คงเป็นคนที่แต่งหนังสือที่ไม่มีใครต้องการอ่านไว้นั่นเอง”

พวกหัวก้าวหน้าซึ่งเป็นคนคลั่งร่วมสมัยกับมัลลิสได้พากันกล่าวโทษเขาว่า มัลลิสพยายามที่จะรักษาสิทธิพิเศษที่ชนชั้นขุนนางมี เขาเป็นพวกอนุรักษนิยมที่พยายามใช้กำลังขัดขวางต่อต้านการพัฒนาของประชาชน บางคนถึงกับตราหน้าเขาอย่างเสีย ๆ หาย ๆ ว่าเป็น “แมลงร้าย” หรือ “คนบ้าระทำที่เป็นอันตราย”

แท้จริงแล้วว่ากันว่ามัลลิสเป็นคนที่ตรงไปตรงมาอย่างมาก ทั้งยังมีจิตใจเป็นวิทยาศาสตร์ ไม่หลงเชื่ออะไรโง่งมงายตราบใดที่ไม่มีการทดลองก่อน ก่อนที่เขาจะปรับปรุงตีพิมพ์หนังสือ *หลักเกณฑ์ประชากร* ครั้งที่สองในปี 1803 นั้น เขาได้เดินทางไปท่องเที่ยวที่เยอรมันนี สวีเดน นอร์เวย์ และรัสเซีย เพื่อที่จะพิสูจน์ถึง “หลักเกณฑ์ประชากร” ด้วยสายตาตนเอง

โบเนอร์วีเคราะห้ว่า *หลักเกณฑ์ประชากร* “สมัยพิมพ์ครั้งที่หนึ่งกับสมัยพิมพ์ครั้งที่สองนั้น เป็นบทความที่แตกต่างกันอย่างมาก ๆ ฉบับแรกเป็นเสมือนเรียงความ ในขณะที่ฉบับที่สองนั้นเป็นบทความทางวิชาการ” จุดสำคัญที่พบในฉบับที่พิมพ์ครั้งที่สองคือข้อเสนอให้ใช้ “การควบคุมตนเองด้วยจริยธรรม” เป็นกำลังสำคัญในการผ่อนคลา ย “ปัญหาที่เกิดจากกฎเกณฑ์ธรรมชาติ” การควบคุมตนเองด้วยจริยธรรม” ที่ว่านี้ มัลลิสหมายถึงการควบคุมตนเองด้วยการแต่งงานให้ช้าลง นำแปลกใจจริง ๆ ว่าทำไมมัลลิสจึงยกเอาจริยธรรมมาเป็น

เครื่องผ่อนคลายเป็นปัญหาที่เกิดจากกฎเกณฑ์ธรรมชาติในการพิมพ์หนังสือครั้งที่สองของเขา

คำตอบแรกคือ น่าจะเป็นเพราะเพื่อป้องกันเสียงต่อต้านและวิพากษ์วิจารณ์ที่เข้ามาอย่างไม่ขาดสายหลังจากที่เขาออกหนังสือครั้งแรกก็ได้ แต่ในทางกลับกันก็อาจแปลความหมายได้ว่า ท้ายสุดการหยิบเอาการควบคุมตนเองด้วยจริยธรรมของแต่ละคนซึ่งเป็น “ความก้าวหน้า” ทางจิตใจประการหนึ่งของมนุษย์มาเป็นทางออกในการแก้ปัญหาของมัลธัสนั้น เป็นเสมือนการยอมรับสมมุติฐานของคอนโดลเสะ พวกหัวก้าวหน้าผู้ซึ่งเขาเองนำมาเป็นเป้าหมายในการโจมตีในการพิมพ์หนังสือครั้งแรกไปอย่างไม่ตั้งใจก็ได้

คงเป็นเพราะความคลุมเครือที่หลงเหลืออยู่ในหนังสือพิมพ์ครั้งที่สองนี้เองที่ทำให้เคนส์กล่าวว่า “เมื่อมองจากคนรุ่นหลังแล้ว ต้องขบอกว่าหนังสือเล่มที่พิมพ์ครั้งแรกนั้นดีกว่าที่พิมพ์ครั้งที่สองมาก “เคนส์ได้วิจารณ์ไว้ว่าหนังสือพิมพ์ครั้งแรกนั้นนอกจากจะมองการณ์ไกลและเต็มไปด้วยหลักปรัชญาแล้ว ประโยคและภาษาที่ใช้อย่างเป็นวรรณกรรมชั้นเอก ใช้คำพูดที่สละสลวยจับกลุ่มผู้อ่านได้ดีเยี่ยม และยังสามารถเข้าถึงจิตใจผู้อ่านได้ แต่เล่มที่พิมพ์ครั้งที่สองนั้นต้องบอกว่าถูกกฎเกณฑ์ทางเศรษฐศาสตร์กลบบังความสำคัญทางปรัชญาไปแทบทั้งสิ้น กฎเกณฑ์ทั่ว ๆ ไปที่ผู้เขียนพยายามเสนอก็คือเป็นการพยายามโน้มน้าวให้ผู้อ่านเห็นด้วยเสียมากกว่า ความฉลาดหลักแหลมและความตั้งใจจริงที่เคยพบเห็นในหนังสือเล่มแรกเลือนหายไป อีกทั้งประโยคหรือคำพูดที่ใช้ก็เย็นช่าไม่ได้ใจความไปแทบทั้งหมด

เชื่อกันว่ามัลธัสซึ่งแต่ดั้งเดิมเป็นคนอ่อนไหวและตรงไปตรงมาได้ใช้เวลาในบั้นปลายของชีวิตทั้งหมดได้แย้งคำวิจารณ์ของกลุ่มนักวิชาการในสังกัดโกะโตะวิน ด้วยการหา “หลักฐานทางวิทยาศาสตร์” มารองรับ “หลักเกณฑ์ประชากร” แต่น่าเสียดายจริง ๆ ที่ความพยายามของเขานั้นไม่ได้ส่งผลลัพธ์ที่ดีประการใดเลย สำหรับวิชาสังคมศาสตร์หรือนุุษยศาสตร์นั้นเชื่อกันว่ายังมี

เนื้อหาที่มองการณ์ไกลหรือมีหลักปรัชญามากแค่ไหนก็ยิ่งน่าสนใจมากเท่านั้น แต่เมื่อมีการนำเอาหลักปรัชญานั้น ๆ ไปอธิบายด้วยวิธีวิทยาศาสตร์แล้ว บ่อยครั้งที่หลักปรัชญาเหล่านั้นจะกลายเป็นเรื่องราวที่ไม่มีความหมายไร้ค่าไปทันที แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม การจัดความรู้ที่ค้นพบให้เป็นระบบแบบแผนพิมพ์เป็นแบบเรียนขึ้นมา สร้างกลุ่มวิชาการหรือสร้างเอกลักษณ์ของผู้เชี่ยวชาญให้ชัดเจนนั้น จำเป็นจะต้องเอาหลักปรัชญานั้น ๆ มากลั่นกรองรวบรวมออกมาเป็น “ศาสตร์” อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การฟื้นคืนชีพของลัทธิมัลธัส

นับเป็นเวลาเกือบ 200 ปีแล้วตั้งแต่หลักเกณฑ์ประชากร เล่มแรกถูกตีพิมพ์ออกมาสู่สายตาประชาชน ในระยะ 200 ปีที่ผ่านมา จำนวนประชากรของโลกได้เพิ่มจาก 900 ล้าน เป็น 6,000 ล้านคน หรือเท่ากับกว่า 7 เท่าตัว โดยเฉพาะในช่วง 100 ปีหลังหรือในศตวรรษที่ 20 ประชากรโลกได้เพิ่มจาก 1,600 ล้าน เป็น 6,400 ล้าน หรือประมาณ 4 เท่าตัว หากดูผิวเผินแล้วหลายคนอาจเข้าใจว่าคำพยากรณ์ของมัลธัสได้คลาดเคลื่อนไปอย่างสิ้นเชิง ทั้งนี้เพราะหลังจากนั้นมานุษยเราสามารถพัฒนาเทคโนโลยีในการผลิตอาหารและเครื่องใช้นานาชนิด มีการเพิ่มชนิดของวัสดุที่นำมาใช้ประกอบอาหารอย่างคาดไม่ถึง อีกทั้งยังมีการพัฒนาอุตสาหกรรมและการขยายการค้าเสรีไปทั่วทุกมุมโลก แต่แท้จริงแล้ว ทุกวันนี้โลกในศตวรรษที่ 21 ที่กำลังจะมาเยือนนี้ กำลังเผชิญกับ “ปัญหา มัลธัส” ในรูปแบบใหม่อยู่ กล่าวคือปัญหาพลังงานที่มีอยู่จำกัดและการเสื่อมลงเรื่อย ๆ ของสภาพแวดล้อมที่เกิดจากการเพิ่มของจำนวนประชากรโลกและการพัฒนาประเทศของประเทศกำลังพัฒนา

เกี่ยวกับทางแก้ต่อปัญหาพลังงานและสภาพแวดล้อมโลกในทุกวันนี้ จะเห็นได้ว่าผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ได้เสนอทางเลือกไว้กว้าง ๆ 2 แบบด้วยกัน

คือ แบบมัลติสกับแบบโกะโคะวิน หรือแบบแอนติมัลติส

ผู้เชี่ยวชาญค่ายมัลติสในปัจจุบันนี้ได้สรุปทางแก่วิธีดังต่อไปนี้ กล่าวคือ ผู้คนในประเทศกำลังพัฒนาซึ่งคาดว่าจะมีประชากรเพิ่มขึ้นนั้นจะต้องรับผิดชอบและพยายามแก้ปัญหาด้วยตนเองความช่วยเหลือที่เกินความจำเป็นจาก (ODA) จะทำให้ประเทศกำลังพัฒนาลดความพยายามที่จะช่วยตัวเองไป ดังนั้นความช่วยเหลือที่ประเทศพัฒนาแล้ว ควรจะให้กับประเทศกำลังพัฒนาจึงควรกำหนดไว้ในจำนวนที่ต่ำที่สุดเท่าที่แต่ละประเทศจำเป็น จะเห็นได้จากจำนวนประชากรของญี่ปุ่นในสมัยเอะโดะกว่า 300 ปีที่ไม่ได้เพิ่มไปกว่า 33 ล้านคนเลย ทั้งนี้เพราะไม่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจในเวลานั้น เช่นเดียวกับจำนวนประชากรโลกในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งเพิ่มขึ้นเล็กน้อยจาก 900 ล้านเป็น 1,600 ล้านนั้นเป็นเพราะว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจในช่วง 100 ปีของศตวรรษที่ 19 เป็นไปอย่างเชื่องช้ามาก ทั้งนี้เพราะเครื่องจักรไอน้ำและรถไฟเป็นเพียงเทคโนโลยีสองชิ้นที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นมาในเวลานั้น แต่ปรากฏว่าพอเข้าคริสต์ศตวรรษที่ 20 ซึ่งถูกเรียกว่า “ศตวรรษแห่งการคิดค้น” เป็นต้นมา ก็มีการคิดค้นเทคโนโลยีใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด สินค้าตัวใหม่ ๆ ที่ออกวางขายในตลาดได้ถูกนำไปใช้ทั่วทุกมุมโลกเป็นผลให้เศรษฐกิจเติบโต จำนวนประชากรที่โลกสามารถรองรับเลี้ยงดูได้ก็ได้เพิ่มขึ้นตามอย่างกะทันหัน

ผู้เชี่ยวชาญค่ายมัลติสได้มองอนาคตของคริสต์ศตวรรษที่ 21 ไว้ว่า ปัญหาน้ำมันและทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ที่มีอยู่จำกัด ตลอดจนการเพิ่มอุณหภูมิของบรรยากาศโลก และปัญหาสภาพแวดล้อมจะปรากฏชัดเจนขึ้นประมาณกลางศตวรรษ ซึ่งหากถึงเวลาที่ทรัพยากรธรรมชาติเหือดแห้งและอุณหภูมิของโลกเพิ่มขึ้นสูงจนถึงขีดอันตรายเมื่อใด ตลาดจะเป็นตัวการส่งสัญญาณอันตราย และท้ายสุดก็จะหาทางออกที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดให้เอง ยกตัวอย่างเช่น หากปริมาณน้ำมันที่สามารถผลิตได้ใกล้เหือดแห้งลงเมื่อใด ราคาน้ำมันที่ซื้อขายในตลาดก็จะถีบตัวขึ้นไปสูงลิ่วจนกว่าจะเกิดความสมดุล

ในอุปสงค์และอุปทาน และผลจากการขึ้นราคาน้ำมันก็จะไปผลักดันให้มนุษย์เร่งพัฒนาพลังงานที่จะมาใช้แทนน้ำมัน จนกระทั่งท้ายสุดปัญหาขาดแคลนพลังงานก็จะได้รับการแก้ไขเอง หรืออีกนัยหนึ่งอะไรก็ตามถ้าขาดแคลนลงเมื่อใดราคาก็จะถีบตัวขึ้นสูง และต่อมาก็จะมีการจำกัดการใช้ตามความสามารถในการซื้อของผู้คน คนยากคนจนก็จะถูกตัดสิทธิ์ไปก่อนเรื่อย ๆ จนกระทั่งเกิดความสมดุลในตลาดขึ้น เช่นเดียวกับการแก้ปัญหาสภาพแวดล้อม พวกเขาเชื่อกันว่าอีก 30-40 ปีข้างหน้า จะมีการคิดค้นที่ก้าวไกลอย่างคาดไม่ถึงถึงแถมค่าใช้จ่ายที่ต้องลงทุนยังต่ำมาก ๆ ทั้ง ๆ ที่ผลตอบแทนจะสูงเกินคาด ดังนั้นจึงไม่มีความจำเป็นแต่อย่างใดที่รัฐบาลจะต้องเข้าไปสร้างข้อบังคับเก็บภาษีหรืออนุมัติเงินช่วยเหลือ ๆ ซึ่งเป็นการแทรกแซงตลาดเพียงเพื่ออนาคตที่ห่างไกล และเหนือไปกว่านั้น การแทรกแซงดังกล่าวจึงแต่จะทำให้วิวัฒนาการที่ควรจะเป็นหันเหไปผิดทางอีกด้วย

ในทางตรงกันข้ามผู้เชี่ยวชาญค่ายโคะโคะวินได้มองปัญหาดังต่อไปนี้ ปัญหาสภาพแวดล้อมโลกที่เกิดขึ้นในทุกวันนี้เป็นผลลัพธ์ที่ประเทศพัฒนาแล้วสร้างขึ้น ดังนั้น การพยายามบังคับให้ประเทศกำลังพัฒนาจำกัดขีดการพัฒนาของตนเองนั้นย่อมเป็นเรื่องที่เหลวไหล และเป็นเพียงความเห็นแก่ตัวของประเทศพัฒนาแล้วเท่านั้นประเทศพัฒนาแล้วจะต้องยอมรับ "สิทธิในการพัฒนา" ประเทศของประเทศกำลังพัฒนา นอกเหนือไปกว่านั้น การเติบโตทางเศรษฐกิจเองยังเป็นเงื่อนไขที่สำคัญประการหนึ่งในการควบคุมจำนวนประชากร ทั้งนี้ เพราะว่าการลดอัตราการมีบุตรของผู้หญิง การลดอัตราการตายของทารก การเพิ่มอัตราการได้รับการศึกษาของผู้หญิง เป็นเงื่อนไขที่จำเป็นอย่างยั้ง ดังนั้นการให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศกำลังพัฒนาในการปรับปรุงประเทศจึงเป็นสิ่งทีประเทศพัฒนาแล้วพึงให้ความสำคัญอย่างมาก

ความขัดแย้งในตัวของคนส์ผู้ชื่นชมมัลธัส

อย่างที่สรุปไว้คร่าว ๆ ข้างต้นว่าผู้เชี่ยวชาญค่ายมัลธัสในปัจจุบันนี้เชื่อมั่นในกลไกของตลาดมากกว่าความมีเหตุมีผลของคน พวกเขาไม่ได้มองอนาคตของโลกทั้งในแง่ดีหรือว่าแง่ร้าย หรืออาจพูดได้สั้น ๆ ว่า แท้จริงแล้วพวกเขาคาดว่าท้ายสุดตลาดจะเป็นตัวแก้ปัญหาให้เอง กล่าวคือ พวกเขาเชื่อว่า “อะไรจะเกิด มันก็ต้องเกิด” อย่างไรก็ตาม เมื่อย้อนกลับไปดูประสบการณ์ในอดีตที่ผ่านมาก็ต้องบอกว่า อนาคตของมนุษย์เราในวันข้างหน้าคงจะไม่มีทางสดใสได้อย่างที่ผู้คนในค่ายความคิดแบบมัลธัสพยากรณ์ไว้ ทั้งนี้ทั้งนั้น เพราะว่าเท่าที่ผ่านมามีว่าจะเป็นพยากรณ์ของมัลธัสหรือของโรมันคลับก็ตาม ต่างก็ต้องจบด้วยความผิดพลาดทั้งสิ้น เพราะพวกเขาไม่สามารถคำนวณกำลังของเทคโนโลยีและตลาดในอนาคตได้

ในทางตรงกันข้าม ผู้เชี่ยวชาญในค่ายแอนตี้มัลธัสรุ่นปัจจุบันก็ยังคงรักษาความเชื่อมั่นในความมีเหตุมีผลของคนอยู่เช่นในอดีตที่ผ่านมา และพวกเขายังมองความสามารถของรัฐบาลในการปฏิรูปสังคมในแง่ดีอยู่ด้วยอย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าผู้ที่จะแบกภาระหนักที่เกิดจากปัญหาสภาพแวดล้อมและพลังงานนั้นจะเป็นคนรุ่นลูกหรือรุ่นหลานของเราที่มีชีวิตในช่วงกลางศตวรรษที่ 21 แต่ตลาดนั้นไม่ได้มีสายตาไกลไปจนถึงคนรุ่นหลัง ๆ ตลาดมักจะมองอะไรสั้น ๆ ดังนั้นจึงไม่สามารถเสนอทางเลือกอันใดที่เหมาะสมสำหรับคนทุกรุ่นทุกสมัยได้ ด้วยเหตุนี้เอง หากรัฐบาลไม่ยื่นมือเข้ามาแทรกแซงตลาดแล้ว รับรองได้ว่าจะไม่สามารถหาทางแก้ไขปัญหาล้างงานและสภาพแวดล้อมได้อย่างเด็ดขาด การร่วมมือกันกำหนดตัวเลขเป้าหมายปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่แต่ละประเทศควรปล่อย ระบบเก็บภาษีคาร์บอน การกำหนดโครงสร้างระหว่างประเทศ ฯลฯ ล้วนแต่เป็นทางแก้ปัญหาบางประการที่ผู้เชี่ยวชาญค่ายแอนตี้มัลธัสเสนอขึ้นมา กล่าวคือ การแก้ปัญหา

สภาพแวดล้อมจำเป็นจะต้องมองปัญหาด้วยสายตาว้างไกล แต่อุตสาหกรรม การผลิตและผู้บริโภคส่วนใหญ่มักจะมองอะไรสั้น ๆ มากกว่า ดังนั้นรัฐบาลซึ่ง ตั้งอยู่บนพื้นฐานการมองปัญหาที่กว้างไกลกว่าจะต้องเข้ามามีส่วนในการกำหนด นโยบายต่าง ๆ รองรับส่วนที่ขาดไปของตลาด ดูเหมือนว่าจากการที่ผู้คนในค่าย มัลลิสและแอนดีมัลลิสมีทางแก้ปัญหาก็แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงนี่เอง ที่ทำให้ การโต้เถียงของพวกเขาไม่จบไม่สิ้นเสียที

ท้ายสุดข้าพเจ้าอยากเพิ่มเติมถึงจุดที่เคนส์ยกย่องซึ่งชมมัลลิสสักเล็กน้อย เคนส์ได้นำเอากฎเกณฑ์ของ “Effective Demand” ที่มัลลิสเคยกล่าวไว้ใน บทความสั้น ๆ เรื่อง “ทฤษฎีราคาสูงของเครื่องอุปโภคบริโภค” (ค.ศ.1800) ซึ่ง เขาได้ใช้นามปากกาเขียนมาเป็นต้นแบบในหลักเศรษฐศาสตร์ของตน กล่าวคือ มัลลิสได้กล่าวไว้ในบทความข้างต้นว่า Effective Demand จะเป็นตัวกำหนด ราคา เคนส์เห็นว่าการมองปัญหาของมัลลิสในจุดนี้เป็นมุมมองการณ์ไกลที่นำ ยกย่องมาก ถึงแม้ว่าโดยรวมแล้ว ลัทธิอนุรักษนิยมของมัลลิสกับลัทธิก้าวหน้า ของเคนส์จะเป็นอะไรที่ขัดแย้งกันอย่างชัดเจนก็ตาม

สรุปแล้วคือ เคนส์ไม่ได้ยกย่องหรือชื่นชม “หลักเกณฑ์ประชากร” ของ มัลลิสแต่อย่างใด สิ่งที่เขาชื่นชมมากกว่าคือ “ความแปลกประหลาด” ของ มัลลิสในหมู่นักเศรษฐศาสตร์แบบคลาสสิก

เมื่อไม่นานมานี้ที่ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ มีการค้นพบ หนังสือที่เขียนขึ้นด้วยลายมือของเคนส์เอง ซึ่งจากหนังสือดังกล่าวพบว่าเคนส์ ได้รับอิทธิพลจาก “หลักเกณฑ์ประชากร” ของ มัลลิสอยู่มากที่สุดทีเดียว เคนส์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือเล่มนี้ว่าชนชั้นกรรมกรในอังกฤษนั้นนอกจากจะ “ขี้เมา และโง่งม” แล้ว ยังมีลูกมากเกินไป “การพยายามลดอัตราการตายของเด็กทารก ในประเทศอย่างอินเดียนั้นเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง” ศาสตราจารย์ จอห์น ทอย (John Toy) ผู้ค้นพบหนังสือเล่มนี้ได้เขียนวิจารณ์เคนส์ไว้ว่า “เคนส์ได้แสดง นิสัยเยอหยิ่งจองทงออกมาให้เห็น” ส่วนหนังสือพิมพ์การ์เดียนของอังกฤษ

ที่น่าเรื่องการค้นพบหนังสือไปตีพิมพ์ก็ได้เขียนคำหิเคนส์ว่าเป็น “คนบาปในคราบสุขภาพบุรุษที่รังเกียจเหยียดหยามชนชั้น” ไม่ว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นเครื่องแสดงบุคลิกประการใดของเคนส์ก็ตาม มันก็เป็นหลักฐานใหม่ที่ทำให้สามารถยืนยันได้ว่าเคนส์ในสมัยหนุ่ม ๆ ได้รับอิทธิพลจากมัลลิสไม่น้อยทีเดียว (“หนังสือพิมพ์อาซาฮี” ภาคเช้าฉบับประจำวันที 4 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1997)

3.2 ศตวรรษที่ 20 เป็นศตวรรษแห่งนวัตกรรม (Innovation)

ทำไมประชากรในสมัยอะโดจึงไม่เพิ่มขึ้น

เชื่อกันว่าในช่วง 265 ปีของสมัยอะโด ประชากรของญี่ปุ่นมีจำนวนเท่ากับ 33 ล้านคนโดยไม่มี的增加ขึ้นเลย เป็นที่น่าแปลกใจมากที่ไม่มี的增加ของประชากรปรากฏให้เห็นในช่วงนี้เลย ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้มีการออกกฎหมายควบคุมการให้กำเนิดบุตรแต่อย่างใด หรือที่ถูกแล้วควรจะตั้งคำถามใหม่ว่าทำไมจำนวนประชากรของญี่ปุ่นที่ไม่เคยมีการเปลี่ยนแปลงเลยในช่วงเกือบ 300 ปีจึงเพิ่มขึ้นหลังจากการปฏิรูปเมจิในปี 1867 เป็นต้นมา กล่าวคือ ในปี 1912 เท่ากับ 50 ล้าน ในปี 1926 เท่ากับ 60 ล้าน ในปี 1936 เท่ากับ 70 ล้าน ในปี 1948 เท่ากับ 80 ล้าน ในปี 1956 เท่ากับ 90 ล้าน ในปี 1967 เท่ากับ 100 ล้าน ในปี 1974 เท่ากับ 110 ล้าน และในปี 1984 ได้เพิ่มสูงถึง 120 ล้าน จนกระทั่งถึงทุกวันนี้

เหตุผลคือ เป็นเพราะว่าไม่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจเลยแม้แต่น้อยในสมัยอะโด แต่หลังจากสมัยเมจิเป็นต้นมา การเติบโตทางเศรษฐกิจได้เป็นอย่างรวดเร็ว กล่าวคือ GNP ของญี่ปุ่นในปี 1885 เท่ากับประมาณ 6 ล้านล้าน 247,000 ล้านเยน แต่ 50 ปี หลังจากนั้นคือในปี 1935 GNP ของญี่ปุ่นได้พุ่งขึ้นสูงเป็น 27 ล้านล้าน 787,000 ล้านเยน หรือหมายความว่าอัตรา

การเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะ 50 ปีนั้นเฉลี่ยได้เท่ากับร้อยละ 3.0 ต่อปี และหลังจากนั้นมา 50 ปี คือในปี 1985 GNP ของญี่ปุ่นได้ขึ้นไปอยู่ที่ 323 ล้านล้าน 959,000 ล้านบาท คิดเฉลี่ยเป็นอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจเท่ากับร้อยละ 5 ต่อปี หากว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ เลยใน GDP และ GNP ในเขตใดเขตหนึ่งแล้ว พบว่าจะทำให้ขีดจำกัดของจำนวนประชากรที่เขตนั้น ๆ จะสามารถเลี้ยงดูได้ต่ำลง ข้าพเจ้าขอเรียกขีดจำกัดดังกล่าวว่าความสามารถในการเลี้ยงดูประชากร จะเห็นได้ว่าเนื่องจากไม่มีการเติบโตใด ๆ ทางเศรษฐกิจในสมัยอะโดเลย ทำให้ความสามารถในการเลี้ยงดูประชากรของญี่ปุ่นโดยรวมเท่ากับ 3.3 ล้านคนเท่านั้น ด้วยเหตุนี้จำนวนประชากรจึงไม่เพิ่มมากไปกว่านั้น และหากถามว่าทำไมจึงไม่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจในสมัยอะโดเลย

คำตอบคือ

1) เพราะญี่ปุ่นสมัยอะโดปิดประเทศ แทบไม่ทำการค้ากับต่างประเทศเลย

2) ผู้คนในสมัยนั้นถูกแบ่งชนชั้นเป็นสี่วรรณะใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ วรรณะนักรบ วรรณะเกษตรกร วรรณะนักหัตถกรรม และวรรณะพ่อค้า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางวรรณะของผู้คนเกิดขึ้นในช่วงนั้น ดังนั้นจึงแทบไม่มีอุตสาหกรรมใหม่เกิดขึ้นเลย

3) ไม่มีนวัตกรรมใด ๆ เกิดขึ้นเลยแม้แต่อย่างใด และในทางกลับกัน เมื่อย้อนกลับมาดูญี่ปุ่นหลังสมัยเมจิก็จะทราบได้ทันทีว่า ทำไมจึงมีการเติบโตทางเศรษฐกิจ กล่าวคือมีการค้าเกิดขึ้นแพร่หลาย มีการเคลื่อนไหวระหว่างวรรณะเพิ่มขึ้นเป็นผลให้เกิดอุตสาหกรรมใหม่ ๆ เป็นจำนวนมาก และนวัตกรรมก็เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดอัตราการเติบโตอย่างสูงทางเศรษฐกิจตลอดมา

หลักเกณฑ์ข้างต้นนี้สามารถนำมาใช้ได้กับการอธิบายการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรโลกเช่นกัน กล่าวคือ จำนวนประชากรโลกในกลางศตวรรษที่

19 เพิ่มขึ้นเท่ากับ 1.8 เท่า แต่พอเข้ากลางศตวรรษที่ 20 กลับเพิ่มขึ้นเป็น 4 เท่า เหตุผลที่จำนวนประชากรในกลางศตวรรษที่ 19 เพิ่มขึ้นอย่างช้า ๆ ในขณะที่ประชากรโลกในกลางศตวรรษที่ 20 กลับพุ่งขึ้นสูงอย่างรวดเร็ว นั้น เป็นเพราะว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจในกลางศตวรรษที่ 19 เป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป ในขณะที่การเติบโตทางเศรษฐกิจในกลางศตวรรษที่ 20 นั้น รวดเร็วมาก

ปัจจัยหลักของการเติบโตทางเศรษฐกิจคือนวัตกรรม

การค้าระหว่างประเทศจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีช่องว่างในความเหนือกว่า หรือต่ำกว่าของประเทศใดประเทศหนึ่ง (ถนัดทางด้านหนึ่งแต่ไม่ถนัดอีกด้านหนึ่ง) ช่องว่างนั้นเกิดจากการที่ประเทศหนึ่งประเทศเดียวมีนวัตกรรมในด้านต่าง ๆ ขึ้น ความแตกต่างที่เกิดขึ้นจากนวัตกรรมนั้นได้ส่งผลให้ปริมาณและประสิทธิภาพในการค้าการผลิตและอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของสองประเทศแตกต่างกัน ดังนั้นหากถามว่าอะไรคือปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ คงต้องตอบว่า นวัตกรรม (Innovation) ซึ่งสามารถแยกออกได้เป็น 2 ประการใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ นวัตกรรมที่เป็นเครื่องผลักดันให้เกิดผลผลิตใหม่ ๆ หรือนวัตกรรมทางภัณฑ์ผลิต (Product Innovation) และนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการเพิ่มกำลังการผลิต หรือนวัตกรรมทางกระบวนการผลิต (Process Innovation)

นวัตกรรมทางการผลิตชนิดเดียวที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 1870 หรือปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เท่าที่พอนึกได้คือเครื่องจักรไอน้ำเท่านั้น สำหรับหลอดไฟที่เอ็ดสันประดิษฐ์ขึ้น หรือรถไฟ เครื่องกำเนิดไฟ เครื่องจ่ายไฟ กล้องถ่ายภาพแบบใช้ฟิล์ม หรือรถยนต์ที่ใช้น้ำมัน ฯลฯ นั้นเพิ่งจะมาปรากฏเมื่อหลังปี 1880 ผ่านไปแล้ว

และบรรดาเทคโนโลยีนานาชนิดที่เริ่มปรากฏโฉมให้เห็นในปลายศตวรรษที่ 19 นี้ ได้เริ่มถูกนำมาใช้ผลิตเป็นข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันจริง ๆ เมื่อเข้าคริสต์ศตวรรษที่ 20 แล้ว จุดเริ่มต้นของการผลิตและบริโภคในปริมาณมาก ๆ ซึ่งต่อมาได้พัฒนาไปเป็นวัฒนธรรมอุตสาหกรรมในศตวรรษที่ 20 นั้น อยู่ที่ปี 1911 อันเป็นปีที่บริษัทผลิตรถยนต์ฟอร์ดของสหรัฐอเมริกาได้เริ่มนำ Ford System มาใช้ในการผลิตรถยนต์จำนวนมากเป็นครั้งแรก ถึงแม้ว่าในปี 1929 จะเกิดการตกต่ำอย่างหนักของหุ้นที่ตลาดในวอลล์สตรีทก็ตาม แต่เมื่อย้อนไปดูประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา ก็สามารถยืนยันได้ว่า 25 ปีแรกของศตวรรษที่ 20 เป็น 25 ปีแรกของนวัตกรรมสำคัญ ๆ ของโลกอย่างไม่ต้องสงสัย รายชื่อของนวัตกรรมในระยะ 25 ปีนั้นได้แก่

รถยนต์เมอร์ซิเดสเบนซ์รุ่นแรก วิทยุคลื่นสั้นติดต่อกันในมหาสมุทรแปซิฟิกตะวันตก ก๊าซเทอร์ไบน์ เครื่องกำเนิดไฟฟ้าเทอร์ไบน์ ค.ศ.1901 เครื่องทอผ้าอัตโนมัติ การผลิตระเบิด TNT ในจำนวนมากสูง ค.ศ.1902 เครื่องบินของพี่น้องตระกูลไรท์ วิธีก่อสร้างโดยใช้คอนกรีต สว่านไฟฟ้า อาร์เซเทท ค.ศ.1903 รถยนต์โรลสรอยด์ รถไฟใต้ดินไฟฟ้าในกรุงลอนดอน ค.ศ.1904 เคเบิลโทรศัพท์ใต้ดินระหว่างนิวยอร์กกับฟิลาเดลเฟีย ค.ศ.1906 ยางเรซินผสมของเบคไทร์ ค.ศ.1907 หัวจักรดีเซล เรือเหาะ ค.ศ.1908 ยางเทียม ค.ศ.1909 การนำวิทยุในหลอดสูญญากาศมาใช้ การเปิดเที่ยวบินโดยสารระหว่างลอนดอนและปารีส ค.ศ.1919 การถ่ายทอดโทรทัศน์ ภาพยนตร์เสียง (talky) ค.ศ.1925

นวัตกรรมต่าง ๆ ที่ยกมาอธิบายคร่าว ๆ เหล่านี้ได้ส่งผลให้การค้าและการครองชีพในสหรัฐอเมริกาและอังกฤษดีขึ้นอย่างผิดหูผิดตา ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่งโดยเฉพาะในช่วง 7 ปี ตั้งแต่ปี 1923 ถึงปี 1926 เป็นปีที่ผู้คนในสหรัฐพากันแตกตื่นกับคูริจ ฟิวเจอร์ ราคาที่ดินและหุ้นได้พุ่งขึ้นสูงอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน แต่ท้ายสุด คูริจ ฟิวเจอร์ก็ต้องมาถึงอวสานเมื่อ

หุ่นดกอย่างกะทันหันเมื่อเดือนตุลาคม ปี 1929 รายละเอียดเกี่ยวกับช่วงนี้สามารถหาอ่านได้จากหนังสือเรื่อง *Only Yesterday* ของ F.L. Allen (ค.ศ.1931 แปลเป็นภาษาไทยญี่ปุ่นโดย Fujihisa)

พลังมาฆของอุตสาหกรรมรถยนต์ที่ไม่เคยตกต่ำ

Allen ได้บรรยายภาพของอเมริกาในช่วงปี 1918 ถึงปี 1929 ไว้ดังต่อไปนี้ “ถึงเวลาแล้วที่ผู้ผลิตรถยนต์จะครองโลก ในปี 1919 มีจำนวนรถยนต์ที่ใช้ในอเมริกาทั้งสิ้นเท่ากับ 6,771,000 คัน อีก 10 ปีต่อมาคือปี 1929 พบว่าจำนวนรถยนต์ได้เพิ่มเป็น 23,121,000 คัน ตัวเลขข้างต้นนั้นนับเป็นเครื่องชี้การเติบโตที่ชัดเจนในช่วงคูริจ ฟิวเวอร์ แม้แต่ตามเมืองใหญ่ ๆ ทั่วไป (Middle Town) ในปี 1923 ในสหรัฐพบว่า 2 ใน 3 ครัวเรือนมีรถยนต์อยู่ในครอบครองเรียบร้อยแล้ว “หากนำตัวเลขการเป็นเจ้าของรถยนต์ในอเมริกาซึ่งเท่ากับ 23 ล้านคันในปี 1929 ไปเปรียบเทียบกับจำนวนรถยนต์ในปี 1994 ซึ่งเท่ากับ 122 ล้านคันแล้ว ก็จะเข้าใจได้ว่าตัวเลขนั้นมากแค่ไหน

จากการสำรวจในปี 1923 พบว่า 60 ครัวเรือนในจำนวน 123 ครัวเรือนมีรถยนต์อยู่ในครอบครอง แต่ปรากฏว่า 21 ครัวเรือนใน 60 ครัวเรือนข้างต้นนั้นเป็นคนที่อาศัยอยู่ในบ้านเล็ก ๆ โทรม ๆ ไม่มีแม้แต่อ่างอาบน้ำไว้ในบ้าน จุดนี้เองที่ทำให้ Allen สรุปว่า “รถยนต์สำคัญกว่าอ่างอาบน้ำ” จะเห็นได้ว่าสภาพคล้าย ๆ กันก็สามารถพบได้ในญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สองเช่นกัน ในทศวรรษ 1970 อันเป็นช่วงที่อัตราการใช้รถยนต์ยังอยู่ที่ระดับประมาณร้อยละ 20 นั้น ปรากฏว่ามีคนญี่ปุ่นจำนวนไม่น้อยที่อยู่บ้านเล็ก ๆ คับแคบ แต่เป็นเจ้าของรถยนต์ อาจเป็นเพราะว่าญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีที่ดินสำหรับทำกินน้อยมากจนกระทั่งไม่สามารถหาที่ดินมาให้ประชาชนอยู่อาศัยได้เพียงพอ ก็ได้ ที่ทำให้รถยนต์เป็นเสมือนห้องรับแขกเคลื่อนที่ทำหน้าที่แทนบ้านช่องที่

คืบแคบสำหรับพวกเขา

รถยนต์เป็นผลผลิตที่สร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจมากอย่างที่ไม่มียานยนต์อื่นใดจะมาทดแทนได้ ในการผลิตรถยนต์จำเป็นต้องใช้เหล็ก โลหะอื่น ๆ พลาสติก กระจกแผ่น ยางเบา รองนั่ง เครื่องยนต์เผาผลาญพลังงาน เครื่องประดับประเภทไฟ และวัสดุอุปกรณ์อื่น ๆ เป็นจำนวนมาก ดังนั้น การขยายการผลิตรถยนต์ย่อมเป็นการกระตุ้นให้อุตสาหกรรมหนักโดยรวมเติบโตตามไปด้วย นอกจากนั้นในการที่รถจะวิ่งได้นั้นจำเป็นต้องต้องพึ่งน้ำมัน อุตสาหกรรมรถยนต์จึงส่งผลให้อุตสาหกรรมผลิตน้ำมันเติบโตตามด้วยอย่างต่อเนื่อง บัมพ์น้ำมันสำหรับแจกจ่ายน้ำมัน อยู่ซ่อมและตรวจสภาพรถยนต์ โรงเรียนสอนและออกใบขับขี่รถยนต์ก็สามารถเปิดบริการได้ทั่วประเทศ ชุบเปอร์มาร์เก็ต ร้านแฮมเบอร์เกอร์ สนามกอล์ฟ รีสอร์ท โฮเต็ล และสถานบริการอื่น ๆ สามารถเปิดบริการได้ก็เพราะการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้ใช้รถยนต์นี้เอง อาชีพใหม่ ๆ ที่เกิดตามมา ยังมีอีกมากมาย เช่น การซ่อมถนนหนทางต่าง ๆ การโยธา การขนส่งข้าวของถึงบ้านพักอาศัยของลูกค้า ฯลฯ และยังถนนหนทางเพิ่มขึ้นมากเท่าใด ความต้องการที่จะใช้รถยนต์ก็เพิ่มขึ้นตามมาเท่านั้น และคล้าย ๆ กับอเมริกาที่มีการใช้รถยนต์เพิ่มมากขึ้นในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1950 การผลิตและใช้รถยนต์ในญี่ปุ่นก็เพิ่มขึ้นสูงตามไปด้วย ในช่วงที่อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจพุ่งขึ้นสูงอย่างต่อเนื่องหลังสงครามโลกครั้งที่สอง และอย่างที่ทราบกันดีแล้ว อุตสาหกรรมการผลิตรถยนต์ได้เป็นตัวการสำคัญในการผลักดันให้เกิดการจ้างแรงงานทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างมหาศาล คาดว่าจำนวนแรงงานที่ได้รับการจ้างจากการใช้รถยนต์อย่างแพร่หลายในญี่ปุ่นเท่ากับประมาณ 20 ล้านคน

นักเศรษฐศาสตร์บางคนในญี่ปุ่นกล่าวว่า “หากแต่ละบ้านมีคอมพิวเตอร์ใช้บ้านละ 1 เครื่อง จะทำให้เศรษฐกิจญี่ปุ่นฟื้นตัวได้” แต่เมื่อเทียบกับการใช้รถยนต์ 1 คันต่อ 1 ครอบครัวแล้ว ก็ต้องขอบอกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจที่

จะเกิดขึ้นจากสินค้า 2 ประเภทนี้ย่อมแตกต่างกันอย่างเทียบไม่ได้ ประการแรก เพราะว่าประเภทและปริมาณของวัสดุที่นำมาใช้ในการผลิตคอมพิวเตอร์และรถยนต์นั้นต่างกันราวกับฟ้ากับดิน ประการที่สองคือ ปริมาณพลังงานที่ใช้กับคอมพิวเตอร์หนึ่งเครื่องนั้นเป็นปริมาณไฟฟ้าเล็กน้อยเท่านั้น ประการที่สาม อุณหภูมิที่จะเกิดจากคอมพิวเตอร์นั้นอยู่ในวงจำกัดแค่ผลิตภัณฑ์ซอฟต์แวร์และอินเตอร์เน็ตเท่านั้น และประการที่สี่คือ การขายจำนวนการใช้คอมพิวเตอร์จะไปลดการเคลื่อนย้ายของคนซึ่งจะส่งผลในทางลบต่อเศรษฐกิจด้วยซ้ำไป

อัตราการใช้รถยนต์ในญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นสูงกว่าร้อยละ 10 ในปี 1966 และสูงกว่าร้อยละ 20 ในปี 1970 ในปี 1977 ได้เพิ่มขึ้นเป็นกว่าร้อยละ 50 ในปี 1987 เท่ากับร้อยละ 70 และในปี 1994 เท่ากับกว่าร้อยละ 80 จากการสำรวจในปี 1995 ที่ผ่านมาพบว่าจำนวนรถยนต์ในญี่ปุ่นเท่ากับ 44,813,000 คัน ในปีเดียวกันนั้น ญี่ปุ่นผลิตรถยนต์ออกมาเท่ากับ 7,610,000 คัน ในจำนวนดังกล่าวเป็นรถยนต์ที่ส่งออกเท่ากับ 3,180,000 คัน ขายภายในประเทศ 4,430,000 คัน หากรวมรถบรรทุก รถเมลล์ รถยนต์นั่ง เครื่องยนต์และอุปกรณ์รถยนต์อื่น ๆ ทั้งหมดแล้ว รายได้จากการส่งออกสินค้าประเภทนี้ในปีเดียวกันนี้เท่ากับประมาณ 8 ล้านล้านเยน สูงเป็นจำนวนถึงร้อยละ 25 ของรายได้จากการส่งออกทั้งหมด และถ้าบวกรายได้จากการขายรถยนต์ภายในประเทศซึ่งเท่ากับ 16 ล้านล้านเยนเข้าไปด้วยแล้ว จะเท่ากับ 24 ล้านล้านเยน หรือคิดเป็นร้อยละ 5 ของผลผลิตมวลรวมประชาชาติทั้งหมด ตัวเลขข้างต้นสามารถเป็นเครื่องยืนยันอย่างดีว่ารถยนต์เป็นสินค้าที่สำคัญที่สุดสำหรับการเติบโตทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นทั้งในอดีตและปัจจุบัน

การใช้พลังงานจำนวนมากเป็นเครื่องยืนยันความมั่งคั่งได้หรือไม่

จากตัวอย่างของอุตสาหกรรมรถยนต์ที่ข้าพเจ้าได้ยกมาข้างต้นจะเห็นได้ชัดว่าศตวรรษที่ 20 นั้นเป็นศตวรรษแห่งนวัตกรรมจริง ๆ แต่ต้องไม่ลืมว่าความเติบโตทางเศรษฐกิจในศตวรรษที่ 20 นั้น เป็นความเติบโตที่มาพร้อมกับการใช้พลังงานที่มีในโลกอย่างหนักหน่วง นวัตกรรมทางผลผลิตและนวัตกรรมในกระบวนการผลิตเท่าที่ผ่านมาแล้วพึ่งพาพลังงานประเภทน้ำมันหรือไฟฟ้าเป็นหลัก หรืออาจกล่าวได้ว่าจากการที่ผู้คนในศตวรรษที่ 19 สามารถค้นพบน้ำมันและพลังงานไฟฟ้านั่นเองที่ทำให้ผู้คนในศตวรรษที่ 20 ประสบความสำเร็จในนวัตกรรมต่าง ๆ นานา ซึ่งต่อมาเป็นผลโดยตรงต่อการผลิตและการอุปโภคในปริมาณมาก

ในปี 1901 ปริมาณการใช้เชื้อเพลิงของคนที่ญี่ปุ่นต่อ 1 คนเฉลี่ยได้เท่ากับ 2,232,000 แคลอรี (คิดเป็นปริมาณน้ำมันเท่ากับ 266 ลิตร) ในปีดังกล่าวได้มีรถไฟวิ่งระยะยาวระหว่างสถานีชิมาบะชิในโตเกียวกับเมืองโคเบ สถานีอุเอโนะกับเมืองอาโอะโมะริเมืองเฮียวโกะกับเมืองฮิโรชิม่า ฯลฯ เรียบร้อยแล้ว และบริษัทไฟฟ้าตามเมืองใหญ่ ๆ ทั่วประเทศก็ได้เริ่มจ่ายไฟฟ้าไปตามบ้านเรือนต่าง ๆ ทำให้มีหลอดไฟฟ้าวิ่งในกรุงโตเกียวในขณะนั้น แต่อย่างไรก็ตาม การหุงต้มอาหารโดยทั่วไปก็ยังใช้เชื้อเพลิงที่ไม่ใช่สินค้า (ไม่ได้วางขายตามตลาด) เช่น ฟืนหรือกิ่งไม้ ถ่านไม้อยู่ในอ่างหินใส่ขี้เถ้าร้อน ๆ ก็ยังเป็นเชื้อเพลิงหลักที่ใช้สำหรับทำความร้อนในบ้านเรือนทั่วไปอยู่ ส่วนอุตสาหกรรมกระดาษ การถลุงเหล็กและซีเมนต์นั้นยังต้องพึ่งพาถ่านหินเป็นหลัก ไฟฟ้างังมีไว้ใช้กับหลอดไฟตามบ้านเท่านั้น ต่อมาหลังจากได้มีการขยายการจ่ายกระแสไฟฟ้าไปทั่ว ทำให้ผู้คนนิยมใช้พัดลม วิทยุ และเครื่องไฟฟ้าอื่น ๆ โดยทั่วไป ปริมาณการใช้พลังงานตามบ้านของคนญี่ปุ่นทั่วไปก็ได้พุ่งขึ้นสูงอย่างรวดเร็ว ในขณะเดียวกันผลจากการพัฒนาอุตสาหกรรม และความ

พยายามขยายเส้นทางการเดินรถไฟได้ส่งผลให้ความต้องการการใช้พลังงานไม่ว่าจะในด้านการอุตสาหกรรมหรือการคมนาคมค่อย ๆ เพิ่มขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งในปี ค.ศ.1934 ปริมาณเฉลี่ยของพลังงานที่ประชากรญี่ปุ่นใช้ต่อ 1 คนได้เพิ่มขึ้นเท่ากับ 6,003,000 แคลอรี และปริมาณการใช้พลังงานของญี่ปุ่นยังได้เพิ่มสูงขึ้นไปอีกหลังจากที่มีการนำพลังงานไปใช้ในสงครามโลกครั้งที่สอง แต่ก็เป็นการเพิ่มชั่วคราวเท่านั้น เพราะหลังจากสงครามเสร็จสิ้นลง ปริมาณการใช้พลังงานก็ตกลงมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งมาฟื้นตัวเท่ากับจำนวนปริมาณพลังงานที่ใช้ในปี 1934 อีกครั้ง ในปี ค.ศ.1951 หลังจากนั้นเป็นต้นมาผลจากการพัฒนาอุตสาหกรรมหนักภายในประเทศ การแพร่ขยายของเครื่องไฟฟ้าขนาดชนิดในบ้านเรือนและรถยนต์ส่วนตัวได้เป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้ปริมาณการใช้พลังงานพุ่งขึ้นสูงอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน กล่าวคือในปี 1994 ปริมาณการใช้พลังงานโดยเฉลี่ยต่อประชากร 1 คนเท่ากับ 42,701,000 แคลอรี

ครั้งแรกที่ผู้คนเริ่มตระหนักถึงความจริงที่ว่าน้ำมันหรือทรัพยากรธรรมชาติใต้ดินทั้งหลายมีปริมาณจำกัดนั้น คือเมื่อบทความทางวิชาการเรื่อง “ขีดจำกัดของการพัฒนา” ของโรมันคลับได้ถูกนำออกมาเปิดเผยต่อสื่อมวลชนทั่วโลกในปี 1972 และในปีรุ่งขึ้น วิกฤตการณ์น้ำมันที่ได้สร้างความปั่นป่วนไปทั่วโลกก็ได้กระพือความวิตกน้ำมันและทรัพยากรธรรมชาติจะแห้งเหือดไปจากโลก เสมือนกับจะพยายามยืนยันข้อสรุปของคำเตือนจากโรมันคลับฉับฉั้นนั้น หลังจากนั้นผ่านมากกว่า 25 ปี ถึงแม้ว่าผู้คนจะเริ่มลดความตระหนักในเรื่องของขีดจำกัดต่อพลังงานไปมากก็ตาม แต่ผู้คนก็ยังให้ความสนใจกับเรื่องของการประหยัดพลังงานหรือการพัฒนาสร้างพลังงานชนิดใหม่อยู่เหมือนเดิม ทั้งนี้เนื่องมาจากความต้องการที่จะอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและป้องกันปัญหาการเพิ่มอุณหภูมิของโลก

และเมื่อหันมาดูอัตราการเพิ่มปริมาณการใช้พลังงานของผู้คนในทุก

ภูมิภาคของโลกในระหว่างปี 1980-1993 จะพบว่าได้เพิ่มขึ้นเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 1.2 ในจำนวนดังกล่าวคิดเป็นการเพิ่มปริมาณการใช้พลังงานในทวีปอเมริกาใต้เท่ากับร้อยละ 0.4 ลาตินอเมริกาเท่ากับร้อยละ 2.6 ประเทศยุโรปซึ่งเป็นสมาชิก OECD เท่ากับร้อยละ 0.6 โซเวียตรัสเซียและยุโรปตะวันออกเท่ากับร้อยละ 1.4 แอฟริการ้อยละ 2.7 ตะวันออกกลางร้อยละ 5.7 เอเชียร้อยละ 4.1 โอเชียเนียร้อยละ 2.4 หรืออาจกล่าวโดยรวม ๆ ได้ว่าอัตราการเพิ่มปริมาณการใช้พลังงานในประเทศที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจสูงจะสูงตามไปด้วยในทางตรงกันข้ามประเทศพัฒนาแล้วเช่น กลุ่มประเทศสมาชิก OECD ปริมาณการใช้พลังงานจะคงตัว ทั้งนี้เพราะมีการนำเอาอุปกรณ์การเผาผลาญพลังงานที่มีประสิทธิภาพสามารถลดปริมาณการใช้พลังงานมาใช้ ส่วนประเทศที่มีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจดีดลอย่างโซเวียตรัสเซียหรือประเทศยุโรปตะวันออกก็มีการใช้พลังงานในปริมาณที่ต่ำด้วย ในทศวรรษ 1980 ประเทศต่าง ๆ ในเอเชียคงมีอัตราการใช้พลังงานเท่ากับร้อยละ 16.4 ของพลังงานที่คนทั่วโลกใช้ แต่ปรากฏว่าเมื่อเข้าปี 1993 อัตราดังกล่าวได้เพิ่มขึ้นเท่ากับร้อยละ 23.8 ถึงอย่างไรก็ตาม ก็ไม่อาจเทียบเท่ากับปริมาณการใช้พลังงานของอเมริกาเพียงประเทศเดียวได้ ปริมาณการใช้พลังงานต่อประชากร 1 คนของอเมริกาเท่ากับ 13.1 เท่าของเอเชีย

จะเห็นได้จากตัวเลขข้างต้น ย่อมเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้มีการใช้พลังงานเพิ่มขึ้นสูงตามไปด้วย เสมือนกับจำนวน GDP ต่อหัวกับจำนวนการใช้พลังงานต่อหัวนั้นสัมพันธ์กันดัง “Iron Link” ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นจริง ก็ย่อมหมายความว่าหากมาตรฐานรายได้ประชากรเงินเขยิบขึ้นไปสูงเท่ากับเกาหลีเมื่อใด ปริมาณการใช้พลังงานของโลกก็ย่อมจะเท่ากับจำนวน 2 เท่าของปริมาณที่อเมริกาและยุโรปใช้อยู่ในทุกวันนี้ เท่าที่ผ่านมาเมื่อคนเรา “ร่ำรวย” ขึ้น เรามักมีแนวโน้มที่จะใช้พลังงานมากขึ้น เช่น ด้วยการขับขี้อยนต์ส่วนตัว หารั้ว

เครื่องไฟฟ้าที่ช่วยอำนวยความสะดวกในบ้านเรือนมาใช้อยู่บ้านที่ติดตั้งเครื่องปรับอากาศหรือเครื่องทำความร้อน และขึ้นเครื่องบินออกเที่ยวตามประเทศต่าง ๆ จนถึงกับมีบางคนกล่าวด้วยซ้ำไปว่า ปริมาณการใช้พลังงานมากน้อยเพียงใดนั้นเป็นเครื่องวัด “ความมั่งคั่ง” ของผู้คน ดังนั้นเชื่อได้เลยว่าหากจีนและประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ จะก้าวเดินไปบนถนนเดียวกับที่ประเทศตะวันตก ญี่ปุ่น และเกาหลีได้เดินมาแล้ว มนุษย์เราจะต้องเผชิญกับปัญหาพลังงาน สภาพแวดล้อม และปัญหาการขาดแคลนอาหารที่จะเลวร้ายลงก่อนที่ปี 2010 จะมาถึงแน่ ๆ สำหรับวิธีแก้ปัญหาลเหล่านี้ ข้าพเจ้าจะได้กล่าวรายละเอียดในบทที่ 4.2

ข้อมูลข่าวสารเป็นมรดกชิ้นสุดท้ายของนวัตกรรมจริงหรือ

ทุกวันนี้ หากถามว่าเทคโนโลยีสาขาใดที่มีนวัตกรรมมากที่สุด หลาย ๆ คนจะตอบโดยไม่ต้องลังเลเลยว่า นวัตกรรมในการรับและถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร และเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจถึงความรวดเร็วของนวัตกรรมในข้อมูลข่าวสารนี้ ข้าพเจ้าจะเปรียบเทียบเทคโนโลยีในระหว่างปี 1985 ถึงปี 1995 ให้ดูคร่าว ๆ

ในปี 1985 อันเป็นช่วงที่องค์กรไฟฟ้าเดนเดนโคเซยังกุมสิทธิเด็ดขาดในการสื่อสารโดยการใช้ไฟฟ้ายุ่่นั้น ยังไม่มีเครื่องโทรสารราคาถูกใช้ในบ้านหรือแม้แต่ในบริษัทห้างร้านแต่อย่างใด และแน่นอนโทรศัพท์มือถือขนาดขอม ๆ ก็ยังไม่มีใช้ด้วย แม้แต่บัตรโทรศัพท์เองยังเป็นของที่เไม่พบเห็นกันบ่อยนัก การส่งเอกสารซึ่งกันและกันญี่ปุ่นจำต้องพึ่งพาไปรษณีย์ด่วนเท่านั้น เครื่องคอมพิวเตอร์คงมีกำลังไม่เกิน 16 บิต การคำนวณโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์จำเป็นต้องใช้ภาษาที่เรียกว่า basic มาช่วย และยังคงเขียนโปรแกรมด้วยตัวเอง ต่อมาในปีรุ่งขึ้นคือปี ค.ศ.1986 องค์กรเดนเดนโคเซถูกปรับปรุงเป็นบริษัทเอกชน มีการผ่อนคลายและยกเลิกกฎข้อบังคับเกี่ยวกับการสื่อสาร

โดยใช้ไฟฟ้าบางประการ ซึ่งได้ส่งผลให้บริษัทเอกชน 3 บริษัทเข้ามามีส่วนในกิจการสื่อสาร และหลังจากนั้นเองก็มีโทรศัพท์ไร้สาย โทรศัพท์มือถือ โทรศัพท์ดัดรยงค์ เครื่องโทรสารขนาดเล็ก ฯลฯ ออกวางขายอย่างแพร่หลาย เครื่องคอมพิวเตอร์ขนาดกำลัง 32 บิตออกมาปรากฏโฉมพร้อม ๆ กัน จะเห็นได้ว่าในระยะ 5 ปีตั้งแต่ปี 1985 ถึงปี 1990 นั้น ปรากฏว่าจำนวนเครื่องโทรศัพท์มือถือ โทรศัพท์ดัดรยงค์ เครื่องโทรสารได้เพิ่มขึ้นกว่า 10 เท่าตัว และ 5 ปีถัดมา กล่าวคือจากปี 1990 ถึงปี 1995 จำนวนเครื่องโทรศัพท์ข้างต้นได้เพิ่มขึ้นเป็นอีก 5 เท่า และการส่งเอกสารเริ่มที่จะเปลี่ยนจากเครื่องโทรสารมาเป็น E-mail ทีละน้อย ๆ เครื่องคอมพิวเตอร์ก็เป็นระบบ window 95 ที่มีระบบการใช้ที่เข้าใจง่ายมากขึ้น

สำหรับในญี่ปุ่นเมื่อ 5 ปีที่แล้ว เครื่องโทรศัพท์ดัดรยงค์เป็นอุปกรณ์ที่ผู้บริหารบริษัทที่มีการกิจยุ่งเหยิงเท่านั้นจะเป็นเจ้าของกัน โทรศัพท์มือถือจัดเป็นของฟุ่มเฟือยสำหรับพ่อค้าสังหาริมทรัพย์หรือนายธนาคารเท่านั้น ในเวลานั้นบ่อยครั้งที่ผู้คนอาจเห็นบรรดาเจ้าของโทรศัพท์มือถือนั่งเฝ้าจู่ในรถด่วนชิงกันเซน แต่ปรากฏว่าหลังจากนั้นไม่นานคือในปี 1995 ได้มีโทรศัพท์มือถือระบบ PHS (โทรศัพท์มือถือแบบง่าย ๆ) ออกวางตลาด ส่งผลให้ค่าธรรมเนียมในการทำสัญญาเช่าซื้อโทรศัพท์และค่าบริการลดลงอย่างมาก ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาโทรศัพท์มือถือก็ได้แพร่หลายไปทั่วประเทศ จนกระทั่งทุกวันนี้พบว่าประชากร 1 ใน 6 คนจะมีโทรศัพท์มือถือใช้กัน เครื่องคอมพิวเตอร์ที่ใช้ระบบ window 95 เองก็แพร่หลายไปเร็วไม่แพ้โทรศัพท์มือถือ และเชื่อว่าอีกไม่นานนักทุก ๆ บ้านจะมีเครื่องคอมพิวเตอร์ใช้กันอย่างน้อย 1 เครื่อง นอกจากนี้ ตอนนี้ยังมีอุปกรณ์สื่อสารตัวใหม่ที่เรียกว่า car navigator ทยอยออกมาวางตลาดอยู่ โทรศัพท์นั้นก็เริ่มเป็นระบบ multi-channel แล้ว สิ่งหนึ่งที่น่าสนใจคือ สินค้าเหล่านี้มีตลาดหลักอยู่ที่หนุ่มสาวที่เติบโตมาด้วยการเล่นเกมสื่คอมพิวเตอร์ผลิตภัณฑ์บริษัทเซก้าหรือบันได

และก็เชื่อได้ว่าจากนี้ไปจะมีสินค้าใหม่ ๆ ที่เกี่ยวกับการติดต่อสื่อสารหรือข้อมูลข่าวสารออกวางจำหน่ายแพร่หลายอย่างต่อเนื่อง ซึ่งย่อมหมายความว่านวัตกรรมทางด้านข้อมูลข่าวสารจะเป็นปัจจัยสำคัญในเศรษฐกิจโลกจากนี้ไปอย่างไม่ต้องสงสัย

ปัญหาที่จะเกิดขึ้นต่อไปคือ นวัตกรรมทางด้านข้อมูลข่าวสารนี้จะมีถึงจุดอิ่มตัวเมื่อใด จุดอิ่มตัวในที่นี้หมายถึงสภาพที่นวัตกรรมเริ่มถึงทางตันผลิตภัณฑ์ชิ้นใหม่ ๆ ถูกนำออกมาวางตลาดจนหมดเกลี้ยงและไม่สามารถขยายตลาดต่อไปอีกได้แล้ว สำหรับข้าพเจ้าแล้ว เชื่อว่าเทคโนโลยีต่าง ๆ ในอดีตไม่ว่าจะเป็นสิ่งทอ เครื่องไฟฟ้า รถยนต์ เครื่องบิน คอมพิวเตอร์ ฯลฯ ต่างก็อยู่ในสภาพอิ่มตัวกันแล้วทั้งนั้น แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าเทคโนโลยีทางด้านนี้จะหยุดพัฒนาแต่อย่างใด สมมุติฐานของข้าพเจ้าข้างต้นนี้คงเป็นเพียงการมองเส้นกราฟในระยะ 3-4 ปีข้างหน้าจากแนวโน้มในตอนนีเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็เทคโนโลยีทางด้านใด ๆ ก็ตามย่อมมีความเป็นไปได้เสมอที่จะก้าวข้ามเส้นกราฟระยะสั้นไปอย่างฉับพลันในอนาคตได้

จากกระบวนการตั้งแต่การกำเนิด พัฒนาและอิมตัวของเทคโนโลยีต่าง ๆ ในอดีต และการวิเคราะห์ถึงจำนวนประชากร นักวิทยาศาสตร์และผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยีที่ทยอยเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ความเร็วที่เพิ่มขึ้นของการแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารซึ่งจะทำให้การพัฒนาเทคโนโลยีและการผลิตผลิตภัณฑ์เป็นไปอย่างรวดเร็วกว่าที่เคยคาดไว้ คาดว่านวัตกรรมทางสาขาข้อมูลข่าวสารนี้จะถึงจุดอิ่มตัวในปี 2015 หรือ 2020 ดังนั้นปัญหาที่จะตามมาคือ นวัตกรรมที่จะทำหน้าที่ “สมบัติ” ขึ้นสำคัญแทนนวัตกรรมทางด้านข้อมูลข่าวสารจะเป็นนวัตกรรมทางสาขาใด ผู้อ่านหลายท่านอาจจะนึกในใจว่าน่าจะเป็นไบโอเทคโนโลยีกระมัง จริงอยู่ที่ว่าในปี 2020 ไบโอเทคโนโลยีจะพัฒนาไปอย่างรวดเร็วจนถึงระดับหนึ่งอย่างไม่ต้องสงสัย ตอนนั้นอาจจะมี การเปลี่ยนโครโมโซมของข้าวสาลีให้สามารถเติบโตได้แม้ในภูมิอากาศร้อนชื้น ทำให้

สามารถแก้ปัญหาขาดแคลนอาหารก็ได้ และอาจมีการพัฒนายารักษาโรคเบาหวานหรือโรคความดัน ฯลฯ ที่คนวัยสูงอายุมักเป็นขึ้นก็ได้ แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตามก็คงเป็นไปได้ที่ไบโอเทคโนโลยีจะกลายเป็นปัจจัยหลักในการผลักดันให้เกิดสินค้าใหม่ ๆ ที่จะดึงดูดคนให้มาอุปโภคบริโภคในจำนวนมาก ๆ จนกระทั่งเศรษฐกิจโลกจะเติบโตขึ้นอีกครั้งหนึ่งอย่างแน่นอน

และหากไม่มีนวัตกรรมการผลิตใด ๆ ที่สามารถเข้ามารับหน้าที่เป็นสมบัติชิ้นเอกต่อจากนวัตกรรมทางข้อมูลข่าวสารแล้ว ก็ย่อมหมายความว่า ศตวรรษที่ 21 อาจกลายเป็น “ศตวรรษแห่งการชะงักงัน” ไปก็ได้ สำหรับในบทนี้ ข้าพเจ้าจะขอทิ้งไว้แต่เพียงข้อสงสัยข้างต้นนี้เท่านั้น สำหรับทางแก้ของปัญหานั้น ข้าพเจ้าจะยกไปกล่าวในบทที่ 4.1

3.3 ปัญหาเคนส์และปัญหามัลธัสในศตวรรษที่ 21

ประเทศกำลังพัฒนาคือผู้ที่ทำหน้าที่ดูดซึมผลผลิตทางอุตสาหกรรม

เพื่อที่จะวิเคราะห์รายละเอียดในข้อนี้ต่อไปข้าพเจ้าขอใช้คำว่า “การเติบโตทางเศรษฐกิจ” ในความหมายของ “การพัฒนาทางอุตสาหกรรม” ตามความคิดทั่ว ๆ ไปเท่าที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าทราบจนถึงปีศตวรรษ 1970 ประเทศกำลังพัฒนาดัง ๆ ในเอเชียไม่มีการผลิตสินค้าทางอุตสาหกรรมเช่น เครื่องไฟฟ้ายานยนต์ สิ่งทอ เคมี ฯลฯ แต่อย่างใด หรืออีกนัยหนึ่งสินค้าอุตสาหกรรมแทบทุกชนิดถูกผลิตขึ้นใน 3 ภูมิภาคต่อไปนี้เท่านั้นกล่าวคือ ภูมิภาค OECD 24 ประเทศ โซเวียตรัสเซียและยุโรปตะวันออก ประเทศ NIES ในเอเชีย (เกาหลี ไต้หวัน ฮองกง สิงคโปร์) ในปี 1980 จำนวนประชากรของภูมิภาคสามแห่งข้างต้นนี้จะมี 1,182 ล้านคน ในขณะที่จำนวนประชากรของภูมิภาคอื่น ๆ ที่เหลือของโลก หรืออีกนัยหนึ่งประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย จะเป็น

3,243 ล้านคน

ไม่ว่าจะเป็นสินค้าประเภทใดก็ตาม หากผลิตเพียงเพื่อขายภายในภูมิภาคใดภูมิภาคหนึ่งเท่านั้น ท้ายสุดสินค้าเหล่านั้นก็จะอยู่ในสภาพล้นตลาด ยกตัวอย่างเช่น เครื่องเล่นวีดีโอ (VTR) เครื่อง VTR ถูกผลิตออกวางตลาดครั้งแรกในปี 1975 ซึ่งในเวลานั้นยังเป็นสินค้าราคาสูงที่จะซื้อใช้ได้ก็เฉพาะแต่เศรษฐีบางคนเท่านั้น แต่หลังจากที่พวกเขาเศรษฐีพากันซื้อไปจำนวนหนึ่ง ก็ได้ส่งผลให้ต้นทุนในการผลิตลดลง สามารถนำออกขายได้ในราคาที่ต่ำลงกว่าเดิมบ้าง จากนั้นก็จะทำให้ผู้มีฐานะดีรองลงมาซื้อหาไปใช้ได้ง่ายขึ้น และผลดังกล่าวก็จะผลักดันให้ราคาลดลงเรื่อย ๆ จนกระทั่งผู้คนทั่วไปสามารถหาซื้อมาใช้ได้อย่างแพร่หลายทั่วประเทศ แต่ในที่สุดสินค้าก็ย่อมจะล้นตลาดและจะขายได้ก็แต่เฉพาะกับผู้ที่ต้องการเปลี่ยนสินค้าชิ้นใหม่เท่านั้น ในที่สุดโรงงานที่เคยผลิตเครื่อง VTR จำนวนมาก ๆ ก็ต้องปิดตัวไป ไม่เช่นนั้นจะเผชิญปัญหาสินค้าล้นตลาด แต่เท่าที่ผ่านมานี้ญี่ปุ่นเราไม่เคยได้ยินเลยว่าโรงงานผลิตเครื่อง VTR ต้องเผชิญสภาพแบบนั้น ทั้งนี้ก็เพราะว่าญี่ปุ่นมีตลาดต่างประเทศทั้งประเทศกำลังพัฒนาและประเทศพัฒนาแล้วรองรับอยู่นั่นเอง ในปี 1995 อัตราการนำเข้าเครื่องไฟจากญี่ปุ่นของประเทศกำลังพัฒนาเท่ากับร้อยละ 24 รถยนต์เท่ากับร้อยละ 21 ทั้งนี้ยังไม่รวมถึงจำนวนสินค้าทางด้านนี้ที่มีฐานผลิตในประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย

ก่อนถึงช่วงทศวรรษ 1970 อาจมองได้ว่าการค้าระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนาเป็นเสมือนการแลกเปลี่ยนสินค้าอุตสาหกรรมกับสินค้าเกษตร ประมง ป่าไม้ และทรัพยากรธรรมชาติได้ดินอื่น ๆ การแลกเปลี่ยนข้างต้นนี้เองที่ทำให้ประเทศพัฒนาแล้วไม่ต้องเผชิญกับปัญหาการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมล้นตลาด หรืออีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่าก่อนถึงทศวรรษ 1980 การ “แบ่งหน้าที่” ที่ชัดเจนระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนาเองทำให้ประเทศกำลังพัฒนาเป็นตัวดูดซึมสินค้า

อุตสาหกรรมที่ประเทศพัฒนาแล้วส่งไปจำหน่าย และท้ายสุดการดูดซึ่มดังกล่าวก็เป็นแรงผลักดันให้ประเทศพัฒนาแล้วสามารถรักษาอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจได้ในระดับหนึ่งตลอดมา

การพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศกำลังพัฒนา เป็นต้นเหตุสำคัญของปัญหาเคนส์

ถึงแม้ว่าจะมีความแตกต่างกันไปตามประเทศบ้างเล็กน้อย แต่โดยทั่วไปแล้วก็อาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศกำลังพัฒนาต่าง ๆ เริ่มขึ้นราว ๆ กลางทศวรรษ 1980 จีนเริ่มการพัฒนาดังกล่าวในปี 1985 เพียงปีเดียวก่อนหน้านั้น อัตราการผลิตเครื่องใช้ต่าง ๆ ในจีนยังอยู่ในระดับที่ต่ำมาก กล่าวคือ จากปี 1984 เพียงปีเดียวจำนวนโทรทัศน์สีได้เพิ่มขึ้นจาก 1.34 ล้านเครื่องมาเป็นเท่ากับ 4.35 ล้านเครื่อง เครื่องปรับอากาศจาก 6 หมื่นเครื่องเป็น 1 แสน 2 หมื่นเครื่อง รถยนต์จาก 2 แสน 4 หมื่นคันเป็น 3 แสน 4 หมื่นคัน ตู้เย็นจาก 5 แสน 5 หมื่นเครื่องเป็น 1.45 ล้านเครื่อง และในปี 1995 อัตราการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมของจีนได้เขยิบขึ้นมาสูงตามลำดับ กล่าวคือ โทรทัศน์สี 19.58 ล้านเครื่อง เครื่องปรับอากาศ 5.2 ล้านเครื่อง รถยนต์ 1.5 ล้านคัน ตู้เย็น 9.3 ล้านเครื่อง จากตัวเลขข้างต้นจะพบว่าจำนวนการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมทุกอย่างข้างต้นยกเว้นรถยนต์ มียอดสูงกว่าของญี่ปุ่นทั้งหมด และเมื่อดูอัตราการแพร่ขยายของเครื่องไฟฟ้าในบ้านในปี 1995 พบว่ามีดังต่อไปนี้ โทรทัศน์สีร้อยละ 90 เครื่องซักผ้าร้อยละ 89 หม้อหุงข้าวไฟฟ้าร้อยละ 85 เครื่องเล่นเทปร้อยละ 73 ตู้เย็นร้อยละ 66 เครื่องต้มน้ำร้อนด้วยก๊าซร้อยละ 30 เครื่องเล่นวีดิโอร้อยละ 18 เครื่องปรับอากาศร้อยละ 8 และเป็นที่น่าสนใจว่าอัตราการใช้เครื่องไฟฟ้าเหล่านี้จะเพิ่มขึ้นสูงใกล้เคียงกับอัตราการใช้ของญี่ปุ่นในปี 1970

เมื่อเทียบกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การพัฒนาอุตสาหกรรมในลาตินอเมริกาจะล่าช้ากว่าเล็กน้อย ส่วนอินเดีย ปากีสถาน และประเทศอื่น ๆ ในเอเชียได้นั้นมีการพัฒนาอุตสาหกรรมล่าช้ากว่าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ราว ๆ 10 ปี แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม เมื่อถึงปี 2010 เอเชียและลาตินอเมริกาจะกลายเป็น “โรงงานอุตสาหกรรมของโลก” อย่างไม่ต้องสงสัย และเมื่อถึงเวลานั้น ผู้ที่สามารถดูดซับสินค้าอุตสาหกรรมจากภูมิภาคอื่นในโลกได้คงมีแต่ตะวันออกกลางและแอฟริกาเท่านั้น ในทศวรรษ 1980 ผู้ดูดซับสินค้าอุตสาหกรรมในโลกรมีประมาณร้อยละ 73 ของประชากรโลก แต่ในปี 2010 เชื่อว่าจะมีผู้ทำหน้าที่ดูดซับสินค้าอุตสาหกรรมได้เพียงร้อยละ 10 ของประชากรโลกเท่านั้น ดังนั้นเชื่อได้แน่ว่าจะเกิดการผลิตล้นตลาดในทุก ๆ ภูมิภาคของโลก และการแย่งชิงตลาดอย่างหนักหน่วงในเวลานั้น

ก่อนที่จะอธิบายรายละเอียดต่อไป ข้าพเจ้าขอตอบคำถามของคนจำนวนหนึ่งที่อาจกำลังพยายามโต้แย้งว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศกำลังพัฒนานั้นเป็นปัจจัยผลักดันให้มาตรฐานรายได้ของประชาชนทั่วไปสูงขึ้น และท้ายสุดจะทำให้พวกเขามีกำลังซื้อสินค้าอุตสาหกรรมมากขึ้นตามไปด้วย ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่าจะเกิดปัญหาการผลิตล้นตลาดขึ้น ไม่ว่าใครก็ตามจะต้องทำงานเพื่อที่จะได้รายได้ สำหรับในประเทศกำลังพัฒนาแล้ว 1 ใน 3 ของประชากรทั้งหมดมักจะทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ประเทศที่มีประชากรมากอย่างจีนก็หนีไม่พ้นหลักเกณฑ์ข้างต้นนี้ ยังมีประชากรมากเท่าใด จำนวนประชากรที่ทำงานในอุตสาหกรรมการผลิตก็จะยิ่งเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น ดังนั้นกระบวนการที่เกิดขึ้นกับการผลิตเครื่องวิดีโอข้างต้นก็ย่อมจะเกิดขึ้นกับอุตสาหกรรมทุกอย่างด้วยเช่นกัน ถึงแม้ว่าจะมีความต่างกันในเวลาบ้างก็ตาม ท้ายสุดจำนวนสินค้าที่ผลิตภายในประเทศก็ย่อมมีมากกว่าจำนวนอุปสงค์ภายในประเทศ ซึ่งท้ายสุดทุกประเทศก็ต้องแก้ปัญหาด้วยวิธีตลาดส่งออก

เมื่อดูโครงสร้างแรงงานของจีนในปี 1995 จะพบว่าร้อยละ 52.2 เป็น

แรงงานในอุตสาหกรรมประเภทที่ 1 ร้อยละ 23.0 เป็นแรงงานในประเภทที่ 2 และร้อยละ 24.8 เป็นแรงงานในประเภทที่ 3 เมื่อนำตัวเลขดังกล่าวไปเปรียบเทียบกับตัวเลขในปี ค.ศ.1985 ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 70.5 ในอุตสาหกรรมประเภทที่ 1 ร้อยละ 17.4 ในอุตสาหกรรมประเภทที่ 2 และร้อยละ 12.1 ในอุตสาหกรรมประเภทที่ 3 รวมทั้งเมื่อคำนึงถึงความรวดเร็วของการพัฒนาอุตสาหกรรมในขณะนี้เข้าไปด้วยแล้ว เชื่อได้แน่ว่าในปี 2005 จำนวนแรงงานในภาคอุตสาหกรรมประเภทที่ 2 จะเพิ่มสูงขึ้นไปกว่าร้อยละ 30 อย่างไม่ต้องสงสัย และแม้ล้าพังจำนวนผู้ใช้แรงงานในอุตสาหกรรมประเภทที่ 2 ในปี 1995 เองก็ตามยังเท่ากับ 158.49 ล้านคน มากกว่าญี่ปุ่นในปีเดียวกันถึง 8 เท่า และจากนี้ไปก็จะมีอุตสาหกรรมจำนวนมากที่จะย้ายศูนย์ผลิตไปยังจีน ซึ่งมีแรงงานจำนวนมากและราคาถูก ผลที่ตามมาจะทำให้การถ่ายทอดเทคโนโลยีไปสู่จีนสูงตามไปด้วย ท้ายสุดก็จะทำให้ประสิทธิภาพแรงงานและการผลิตเติบโตขึ้นอย่างมาก ถ้าในเวลานั้นสมมุติว่ามีจำนวนแรงงานทำงานในอุตสาหกรรมประเภทที่ 2 ราว 200 ล้านคนแล้ว ย่อมหมายความว่า จะมีผลิตภัณฑ์ทางอุตสาหกรรมจำนวนมหาศาลส่งออกมาขายจากจีน หรืออีกนัยหนึ่งประเทศที่เคยเป็นผู้ดูดซึมที่สำคัญที่สุดจะกลายเป็นแหล่งน้ำที่สร้างปัญหาน้ำท่วมใหญ่ไปนั่นเอง

เนื่องจากราคาเป็นตัวตัดสินความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลกของสินค้าที่สามารถผลิตได้โดยอาศัยฝีมือประกอบ ดังนั้นประเทศต่าง ๆ ในเอเชียและลาตินอเมริกาซึ่งมีแรงงานมากมายและราคาถูกย่อมเป็นผู้ชนะในตลาดอย่างไม่ต้องสงสัย ฉะนั้น ถ้ามอบให้กลไกของตลาดเสรีเป็นผู้ตัดสินการแข่งขันดังกล่าวแล้ว เชื่อได้ว่าในช่วงปี 2010 ไม่ว่าจะทำที่ปารีส ลอนดอน นิวยอร์ก หรือที่ไหน ๆ ในโลกก็ตาม ก็ย่อมจะพบแต่รถยนต์ที่ผลิตในจีน วิ่งเต็มท้องถนนไปหมด หากเดินตามทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์แล้ว ประเทศพัฒนาแล้วจะถอนตัวจากอุตสาหกรรมการผลิตหันไปเน้นการเป็นศูนย์กลาง

การติดต่อข้อมูลและข่าวสาร การบริการ และซอฟต์แวร์ต่าง ๆ แต่ในความเป็นจริง การเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจหลังจากที่เสียความสามารถในการแข่งขันทางอุตสาหกรรมการผลิตให้กับประเทศกำลังพัฒนาไปสด ๆ ร้อน ๆ นั้นไม่ใช่เรื่องง่ายแต่อย่างใดเลย โดยเฉพาะภายใต้สภาพที่การพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศกำลังพัฒนาเป็นไปอย่างรวดเร็วเท่าใด ประเทศพัฒนาแล้วก็ยังจำเป็นต้องใช้เวลากับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างมากเท่านั้น

เชื่อว่าเมื่อถึงเวลานั้น ประเทศพัฒนาแล้วจะต้องดำเนินการบางอย่าง เช่นการปิดกั้นการค้าเสรี ฯลฯ เพื่อปกป้องอุตสาหกรรมการผลิตในประเทศตนเองอย่างไม่ต้องสงสัย ตัวอย่างเช่น EU อาจจะสร้างกลุ่มป้องกันการค้าที่แข็งแกร่งภายในกลุ่มประเทศภาคีสมาชิกมากขึ้นก็ได้ หรืออีกนัยหนึ่งคือเป็นไปได้ว่าประเทศพัฒนาแล้วอาจจะดำเนินการอะไรสักอย่างที่ขัดแย้งกับทฤษฎีและจริยธรรมของการค้าเสรีก็ได้ ทั้งนี้เพื่อหยุดยั้งการผลิตโดยประเทศกำลังพัฒนาที่มีประชากรจำนวนมาก และมีการผลิตที่สูงมากเกินไปจนทำให้สินค้าล้นตลาด ข้าพเจ้าขอเรียกปัญหาความขัดแย้งระหว่างการพัฒนาของประเทศกำลังพัฒนากับทฤษฎีของเศรษฐกิจแบบเสรีข้างต้นนี้ว่าปัญหาเคนส์ในศตวรรษที่ 21

ปัญหามลพิษที่เกิดจากความต้องการพลังงานเพิ่มขึ้น ของประเทศกำลังพัฒนา

จากการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศกำลังพัฒนาทำให้ความต้องการพลังงานประเภทน้ำมันและทรัพยากรธรรมชาติได้ดินอื่น ๆ เพิ่มสูงขึ้นตามการแพร่ขยายของเครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้านทำให้ประมาณการใช้กระแสไฟฟ้าเพิ่มขึ้นสูงอย่างไม่ต้องสงสัย ในขณะที่การแพร่ขยายของรถยนต์ การเพิ่มปริมาณการขนส่งสินค้า หรือการท่องเที่ยวโดยเครื่องบิน ก็ย่อมกระตุ้นให้ความ

ต้องการใช้น้ำมันเพิ่มสูงขึ้นตามด้วย ในปี 1995 ปริมาณการใช้กระแสไฟฟ้าของจีนใน 1 ปีเท่ากับ 968,100 ล้านกิโลวัตต์ สูงกว่าจำนวนกระแสไฟฟ้าที่ญี่ปุ่นใช้ในปีเดียวกันถึงร้อยละ 27 และถ้าคำนวณการใช้พลังงานขั้นสุดท้ายเป็นน้ำมันแล้วจะเท่ากับ 559 ล้านตัน สูงกว่าของญี่ปุ่นกว่าร้อยละ 85

อย่างที่ได้อธิบายไว้แล้วข้างต้นว่า อัตราการแพร่ขยายของการใช้เครื่องไฟฟ้าในบ้านของจีนในปี 1995 เท่ากับอัตราของญี่ปุ่นในปี 1970 และจากปีดังกล่าวจนถึงปี 1995 ความต้องการกระแสไฟฟ้าของญี่ปุ่นได้เพิ่มขึ้น 2.8 เท่า (อัตราการเพิ่มต่อปีเท่ากับร้อยละ 4.2) จากตัวเลขข้างต้นคาดว่าอย่างน้อยที่สุดในปี ค.ศ.2010 ความต้องการกระแสไฟฟ้าของจีนจะเพิ่มขึ้นกว่าในทุกวันนี้ประมาณ 2 เท่า ขณะนี้จีนได้ลงมือก่อสร้างเขื่อนขนาดยักษ์เพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าในปริมาณ 17.68 ล้านกิโลวัตต์ ณ บริเวณต้นแม่น้ำแยงซีเกียง ถึงแม้ว่าการก่อสร้างเขื่อนยักษ์นี้จะเป็นต้นเหตุให้สถานที่สำคัญ ๆ ทางประวัติศาสตร์ต้องจมน้ำไป และยังมีสัตว์สงวนจำนวนมากไม่น้อยที่ต้องสูญพันธุ์ก็ตาม แต่ก็เห็นทางแก้ปัญหาความต้องการกระแสไฟฟ้าที่จะเพิ่มขึ้นอย่างมากในอนาคตที่จำเป็นประการหนึ่ง นอกจากนั้นจีนยังแสดงความกระตือรือร้นต่อการขยายกิจการการผลิตกระแสไฟฟ้าจากโรงงานปรมาณูภายในประเทศอีกด้วย ในปี 1995 จีนมีกำลังผลิตกระแสไฟฟ้าจากโรงงานปรมาณูรวมทั้งสิ้นเท่ากับ 2,100,000 กิโลวัตต์ และคาดว่าภายในปี 2010 จีนจะสามารถผลิตกระแสไฟฟ้าจากโรงงานปรมาณูได้เป็น 30-40 ล้านกิโลวัตต์ (เท่ากับญี่ปุ่นในปี 1995)

ถึงแม้ว่าในทุกวันนี้ อัตราการใช้รถยนต์ในจีนยังคงอยู่ในระดับที่ต่ำมากก็ตาม แต่เมื่อคำนึงถึงความจริงที่ว่าเมื่อผู้คนเริ่มหาซื้อสินค้าที่ทันสมัยสามารถใช้ได้เป็นเวลานานสักพักหนึ่ง ภายในระยะเวลาไม่นานนัก คนอื่น ๆ ก็จะมาซื้อตามไปด้วย เชื่อว่าความต้องการใช้รถยนต์ในจีนก็จะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในอนาคตด้วย จะเห็นได้จากญี่ปุ่นในปลายทศวรรษ 1950 คำว่า "สันซุโนะชินจิ" (กุกุริกันท์ 3 ชนิดที่เป็นเครื่องหมายของราชวงศ์ญี่ปุ่น ต่อมา

ถูกนำมาใช้ในความหมายของใช้จำเป็น 3 ประการสำคัญของคนญี่ปุ่น) ได้เป็นที่ติตปากของคนทั่วไปในความหมายของเครื่องซักผ้า ตู้เย็น และ โทรทัศน์ขาวดำ แต่พอเข้าทศวรรษ 1960 ก็ปรากฏว่าอัตราการแพร่ขยายของ กุญชรภัณฑ์ 3 ชนิดข้างต้นได้ถึงจุดอิ่มตัวเสีย สินค้าทันทานสามารถใช้ได้เป็น เวลานานหน้าใหม่ 3 ชนิดที่เรียกกันติดปากว่า 3C (colour T.V. cooler และ car) ก็ได้เข้ามาแทนที่

มาตรฐานรายได้ที่เพิ่มขึ้นของผู้ใช้แรงงานในจีนหลังการพัฒนาอุตสาหกรรมในขณะนี้ เป็นเครื่องรองรับที่มั่นคงของผลิตภัณฑ์เครื่องไฟฟ้าในบ้าน ที่วางตลาดอยู่ทั่วไป แต่อย่างไรก็ตาม เช่นเดียวกับญี่ปุ่น การแพร่ขยายของ “กุญชรภัณฑ์ 3 ชนิด” ในจีนก็ใกล้ถึงจุดอิ่มตัวในอีกไม่นานนี้ เชื่อแน่ว่า เป้าหมายต่อไปของผู้บริโภคในจีนจะอยู่ที่เครื่องปรับอากาศและรถยนต์ จริยอยู่ ที่ว่าตอนนี้คนจีนทั่ว ๆ ไปยังไม่มีรายได้เพียงพอที่จะซื้อรถยนต์ส่วนตัวมาใช้ แต่เมื่อคู่ตัวอย่างของญี่ปุ่นในปี ค.ศ.1958 ซึ่งเป็นปีแรกที่รถยนต์นั่งขนาดเล็ก ยี่ห้อซูบารุ 360 ถูกผลิตขึ้นภายในประเทศ จำหน่ายในราคา 425,000 เยน นั้น เงินเดือนขั้นต้นของผู้จบการศึกษามหาวิทยาลัยยังเท่ากับเดือนละ 12,000 เยนอยู่ ก็พอจะเดาได้ว่าหากมีระบบการผ่อนซื้อที่มีประสิทธิภาพออกบริการ ในจีนเมื่อใด ก็เชื่อว่าจะมีคนจีนจำนวนไม่น้อยทีเดียวที่จะมีกำลังซื้อรถยนต์นั่ง ขนาดเล็กในราคาประมาณ 1 ล้านบาท (ปัจจุบันนี้ รถไคยัทซุ ซาเรด ราคา ประมาณ 7 หมื่นหยวน เป็นรถยนต์นั่งทั่วไปของประชาชน) ดังนั้น ถ้าปี ค.ศ. 2010 จะเป็นปีที่คนจีนเริ่มใช้เครื่องปรับอากาศและรถยนต์ในชีวิตประจำวัน กันอย่างแพร่หลายแล้ว ย่อมหมายความว่าความต้องการน้ำมันและกระแส ไฟฟ้าก็จะเพิ่มขึ้นสูงอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนเลย

ผลดีและผลเสียของการแพร่ขยายของรถยนต์ (Motorization)

ทุกวันนี้เป็นที่วิตกกังวลว่าการแพร่ขยายของรถยนต์ในจีนจะนำมาซึ่งปัญหารุนแรงนานาประการ ในปี 1993 ปริมาณการใช้น้ำมันของประชากรจีน 1 คนเฉลี่ยได้เท่ากับ 122 ลิตร อเมริกาเท่ากับ 2,984 ลิตร ญี่ปุ่นเท่ากับ 2,065 ลิตร เกาหลีเท่ากับ 1,727 ลิตร ไต้หวันเท่ากับ 1,381 ลิตร เพียงแค่ปริมาณการใช้น้ำมันของจีนจะเพิ่มขึ้นเท่ากับเกาหลีเท่านั้นก็จะส่งผลให้ปริมาณการใช้น้ำมันในโลกต่อ 1 ปีเท่ากับ 2,034 ล้านลิตร หากคำนึงถึงตัวเลขการใช้น้ำมันในโลกเมื่อปี 1993 ซึ่งเท่ากับ 3,126 ล้านลิตรแล้ว ย่อมเท่ากับว่าการใช้น้ำมันในโลกจะเพิ่มขึ้นเท่ากับร้อยละ 65 และยิ่งถ้าประเทศอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะมีการใช้รถยนต์เพิ่มขึ้นเช่นจีนด้วยแล้ว ก็ย่อมหมายความว่าปัญหาจะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นไปอีก

อย่างที่เคยกล่าวไว้แล้วข้างต้นว่า ไม่มีสินค้าตัวใดที่จะส่งผลต่ออัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจได้ดีเท่ากับอุตสาหกรรมรถยนต์ ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายก็ตระหนักถึงความจริงข้อนี้เช่นกัน ดังนั้นไม่ว่าประเทศใด ๆ ก็ตามที่ต้องการเห็นการเติบโตทางเศรษฐกิจของตนเป็นหลัก ผู้นำของประเทศนั้น ๆ ก็ย่อมจะต้องให้ความสนใจต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมรถยนต์อย่างไม่ต้องสงสัย และขั้นตอนแรกของการพัฒนาก็คือ การลงทุนกับอุตสาหกรรมชิ้นส่วนประกอบรถยนต์ โดยการร่วมทุนกับผู้ประกอบรถยนต์ต่างชาติไม่ว่าจะเป็นญี่ปุ่น เยอรมันนี หรือสหรัฐอเมริกาก็ตาม การเติบโตของอุตสาหกรรมรถยนต์นั้นแรกสุดจะส่งผลดีอย่างมากต่ออุตสาหกรรมการผลิตเหล็กและอุตสาหกรรมหนักแทบทุกชนิด และการเพิ่มขึ้นของการใช้รถยนต์เองก็จะส่งผลดีต่อกิจการป้อน้ำมันและอุตสาหกรรมบริการอื่น ๆ รวมทั้งการจ้างงานตามมา

ปัญหาอยู่ที่ว่ารถยนต์จำเป็นต้องใช้น้ำมันเบนซิน ฯลฯ เป็นเชื้อเพลิง แต่น้ำมันนั้นเป็นทรัพยากรธรรมชาติประเภทที่แห้งเหือดไป ดังนั้นหากประเทศ

ต่าง ๆ ในเอเชียต่างก็มีการแพร่ขยายของรถยนต์พร้อม ๆ กันทีเดียวแล้ว อาจเป็นไปได้ว่าน้ำมันจะมีเหลือให้เราได้ขุดใช้กันอีกเพียงไม่ถึง 25 ปีเท่านั้น ลดน้อยลงกว่าที่ผู้เชี่ยวชาญได้เคยคำนวณไว้ในปี 1995 ว่าน้ำมันที่มีอยู่ในโลก จะมีใช้ได้อีกประมาณ 45 ปี หรืออีกนัยหนึ่งย่อมหมาความได้ว่าในอนาคตอันใกล้นี้อาจเกิดวิกฤตการณ์น้ำมันครั้งที่สามขึ้น ส่งผลให้ราคาน้ำมันดิบตัวสูงขึ้นจนมีการควบคุมปริมาณการใช้น้ำมันก็ได้

และปัญหาอีกประการหนึ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ ผลเสียต่อสภาพแวดล้อม จากการแพร่ขยายของรถยนต์ กล่าวคือ การเผาผลาญเชื้อเพลิงประเภทน้ำมัน จะทำให้เกิดก๊าซพิษต่าง ๆ เช่น ไฮโดรคาร์บอน ไนโตรเจนออกไซด์ คาร์บอนมอนนอกไซด์ ฯลฯ ก๊าซเหล่านี้นอกจากจะทำให้สภาพแวดล้อมถูกทำลายลงแล้ว ยังเป็นต้นเหตุโดยตรงของโรคทางเดินหายใจอีกด้วย และที่สำคัญที่สุดคือ ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่เกิดจากการเผาผลาญน้ำมันนี้ยังเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้อุณหภูมิของโลกสูงขึ้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการแพร่ขยายของรถยนต์ในประเทศกำลังพัฒนาในเอเชียซึ่งมีประชากรทั้งสิ้นกว่าครึ่งหนึ่งของโลกจะส่งผลกระทบต่อด้านร้ายมากกว่าที่คิดไว้มากเพียงใด

สำหรับปัญหาสภาพแวดล้อมโลกนั้นจะได้กล่าวรายละเอียดอีกครั้งในบทต่อไป และสำหรับปัญหาสภาพแวดล้อมและวิกฤตการณ์พลังงานที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ ข้าพเจ้าขอเรียกมันว่าปัญหาหมัลธัสในคริสต์ศตวรรษที่ 21

3.4 อุปสรรคที่เกิดจากการเพิ่มอุณหภูมิของโลก :

คนเราจะรู้จักรักษามารยาทที่ต่อเมื่อมีปัจจัยสี่ครบถ้วนแล้ว

เท่าที่ผ่านมาปัญหาการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมกับการเติบโตทางเศรษฐกิจถูกมองว่าเป็นสองสิ่งที่ขัดแย้งกันอย่างสิ้นเชิง จริงอยู่ที่ว่าเมื่อญี่ปุ่นเริ่มพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในปี 1958 การเติบโตทางเศรษฐกิจถูกจัดให้เป็น

เป้าหมายหลักที่สำคัญที่สุดของประเทศ จนเรียกได้ว่าแทบจะไม่มีใครเลยที่คิดถึงปัญหามลภาวะหรือน้ำเสีย เสมือนกับสุภามิตจีนที่ว่า “คนเราจะรู้จักรักษามารยาทก็ต่อเมื่อมีปัจจัยสี่ครบถ้วนแล้ว” กล่าวคือหลังจากที่คนเราสามารถอยู่กินได้อย่างอุดมสมบูรณ์ก็จะเริ่มคิดถึงคุณธรรมคำสั่งสอนของพ่อแม่พี่น้อง และนั่นก็คือครั้งแรกที่คนเราเริ่มรู้จักรักษามารยาท ในปี 1967 อันเป็นปีที่ญี่ปุ่นสามารถเอาชนะเป้าหมายการเดินตามและเอาชนะประเทศต่าง ๆ ในยุโรปและอเมริกา มีผลผลิตมวลรวมประชาชาติสูงกว่าเยอรมันนีและอังกฤษนั้น ผู้คนเริ่มหวนกลับมามองตนเองเป็นครั้งแรกว่าเมืองใหญ่ ๆ ก็เต็มไปด้วยปัญหามลภาวะ น้ำในแม่น้ำลำคลองก็เริ่มเน่าเฟะ โรคต่าง ๆ ที่เกิดจากมลภาวะ เช่น โรคมินามาตะ ฯลฯ ก็ไม่เคยได้รับการเหลียวแลจากสังคมส่วนใหญ่ และนั่นเองคือครั้งแรกที่สังคมเริ่มหันมาจริงจังกับการแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมที่บั่นทอนชีวิตและความสุขแท้จริงของผู้คน และจากความพยายามเหล่านั้นท้ายสุดได้ทำให้ปัญหามลภาวะจากโรงงานอุตสาหกรรมและมลภาวะในเมืองหลวงได้รับการแก้ไขจนดีขึ้นผิดหูผิดตาไปกว่าในช่วงทศวรรษ 1960 ยกตัวอย่างเช่น หลังจากที่มีการออกกฎหมายบังคับให้โรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าและโรงงานกลึงเหล็กติดตั้งเครื่องกรองฝุ่นละอองที่เตาเผาถ่านหินและเชื้อเพลิงอื่น ๆ รวมทั้งการปรับปรุงคุณภาพของน้ำมันที่ใช้เป็นต้นมา พบว่าปริมาณของสารซัลเฟอร์ไดออกไซด์ในบรรยากาศที่เคยเท่ากับ 0.06 ppm ในปี 1967 ลดลงมาเหลือเพียงเท่ากับ 0.01 ppm ในปี 1994

แต่ก็เป็นความจริงที่ว่าในทางตรงกันข้าม การเพิ่มจำนวนการใช้รถยนต์ได้ส่งผลให้ปริมาณของก๊าซในโตรเจนออกไซด์ในบรรยากาศดิบตัวสูงขึ้นพร้อม ๆ กับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์จากท่อไอเสียรถยนต์ ซึ่งเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้อุณหภูมิของโลกเพิ่มขึ้นก็มีปริมาณสูงขึ้นด้วย และนอกจากนั้นจะเห็นได้ว่าระยะหลัง ๆ มา นี้ การขยายพื้นที่ปลูกบ้านที่อยู่อาศัยหรือบ้านพักตากอากาศ การก่อสร้างทางด่วน การสร้างสนามกอล์ฟ ฯลฯ ก็ได้ส่งผล

เสียหายอย่างมากต่อธรรมชาติรอบ ๆ ตัวของเราด้วย ทิวทัศน์ทางประวัติศาสตร์ที่เคยเลื่องชื่อของเมืองเกียวก๊อตที่ข้าพเจ้าอยู่นี้ก็นับวันแต่จะเสื่อมสลายไปทุกวัน ๆ ทั้ง ๆ ที่มันเป็นสมบัติชิ้นสำคัญขอมมนุษย์เรา

ทำไมจะต้องคำนึงถึงปัญหาสภาพแวดล้อมโลก

ในปลายทศวรรษ 1980 ด้วย

เมื่อพบว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมเป็นสองสิ่งที่ตรงกันข้ามกัน ดังนั้นผู้ที่ทำหน้าที่ตัดสินใจว่าจะเลือกสิ่งไหนเป็นหลักก็คือประชาชน ในช่วงเศรษฐกิจเติบโตอย่างรวดเร็วระหว่างปี 1958 ถึง 1967 ทุกคนให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจ ผลข้างเคียงที่เกิดจากการเร่งพัฒนาอุตสาหกรรมได้ปรากฏในรูปของการเสื่อมลงเรื่อย ๆ ของสภาพแวดล้อม ซึ่งกว่าที่ผู้คนจะเริ่มตระหนักกับปัญหาก็คงเข้าไปหลายปีหลังจากนั้น ในช่วงทศวรรษ 1960 เกิดกระแสจากหลาย ๆ ฝ่ายบ่นเอือมระอากับการเร่งพัฒนาแต่เฉพาะเศรษฐกิจ บางคนถึงกับยกเอาทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจเท่ากับร้อยละ 0 มาอ้างอิง ทั้งนี้ก็เพื่อเรียกร้องให้สังคมให้ความสนใจกับปัญหาสภาพแวดล้อมมากขึ้น แต่ปรากฏว่าหลังจากเกิดวิกฤตการณ์น้ำมันในเดือนตุลาคมปี 1973 เท่านั้น ผู้คนส่วนใหญ่ก็เริ่มกลับมาลิ้ม “มารยาท” กันอีกครั้ง เพราะตอนนั้นพวกเขาอาจเริ่มรู้สึกได้ว่า “ปัจจัยสี่” เริ่มขาดแคลนอีกแล้ว และจุดนั้นเองคือช่วงที่ผู้คนเริ่มลิ้มปัญหาสภาพแวดล้อมไปอีกครั้ง

ปี 1987 เป็นปีที่ GDP ของญี่ปุ่นต่อหัวขึ้นสูงกว่าอเมริกา และยังสูงเป็นอันดับที่ 4 ของโลกอีกด้วย คงเป็นเพราะความรู้สึกพอเพียงต่อ “ปัจจัยสี่” ในเวลานั้นกระมังที่ในปีรุ่งขึ้นคือปี 1988 ญี่ปุ่นกลับมากระตือหรือหันต่อปัญหาสภาพแวดล้อมโลกอีกครั้งหนึ่ง ปีนั้นเป็นปีที่มีการประชุมซัมมิตประเทศพัฒนาแล้ว 7 ประเทศที่กรุงโตรอนโต ประเทศแคนาดา ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่ปัญหา

สภาพแวดล้อมโลกถูกนำมาถกเถียงในที่ประชุมระดับชาติ และเพียงหนึ่งสัปดาห์หลังจากการประชุมซัมมิตดังกล่าว รัฐบาลแคนาดาก็ได้เป็นเจ้าภาพจัดการประชุมปัญหาสภาพแวดล้อมโลกนานาชาติขึ้นที่กรุงโทรอนโตอย่างเป็นทางการ มีการนำเอาผลการวิเคราะห์ที่เสนอสมมุติฐานที่ว่า “หากยังคงปล่อยให้มีการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ออกมาอย่างเช่นทุกวันนี้แล้ว เชื่อว่าจะทำให้อุณหภูมิโลกในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 21 เพิ่มขึ้นกว่า 3 องศา และจะเป็นผลให้ระดับน้ำทะเลสูงขึ้นตามมากกว่า 60 เซนติเมตรด้วย” ทั้งนี้ที่ผลการวิเคราะห์ถูกเปิดเผยต่อสาธารณชน ปัญหาสภาพแวดล้อมโลกก็เริ่มเป็นหัวข้อสำคัญที่หนังสือพิมพ์โทรทัศน์จากทุก ๆ ประเทศทั่วโลกพากันให้ความสนใจ และในการประชุมซัมมิตที่ปารีสในปีรุ่งขึ้น ปัญหาสภาพแวดล้อมทวีความสำคัญขนาดที่มันได้กลายเป็นเนื้อหา 1 ใน 3 ของ “ประกาศทางเศรษฐกิจ” ในปี 1989

การที่ผู้คนเริ่มกลับมาสนใจกับปัญหาสภาพแวดล้อมอีกครั้งในเวลานั้น น่าจะเป็นเพราะว่าสงครามเย็นได้จบสิ้นไปแล้วนั่นเอง การประชุมซัมมิตประเทศพัฒนาแล้ว 7 ประเทศที่เริ่มขึ้นเมื่อปี 1975 เป็นการพยายามรวมตัวกันเพื่อต่อรองกับกลุ่มประเทศผู้ค้าน้ำมัน (OPEC) และเพื่อต่อรองความสมดุลทางอำนาจกับรัสเซีย “จักรวรรดิแห่งความชั่วร้าย” ในทศวรรษ 1980 แต่หลังจากที่สงครามเย็นได้จบสิ้นลง และความต้องการอุปโภคน้ำมันในโลกก็ได้เริ่มลดลงในช่วงปลายทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา ดูเหมือนว่าจะไม่มีหัวข้อใดที่สมควรยกขึ้นมาเป็นหัวข้อร่วมในที่ประชุมซัมมิตประเทศพัฒนาแล้ว 7 ประเทศอีกต่อไป แต่หลังจากที่คณะกรรมการสภาพแวดล้อมและการพัฒนาของโลกสหประชาชาติได้พิมพ์รายงานว่าด้วยเรื่อง “การพัฒนาที่สามารถอยู่ได้อย่างต่อเนื่อง” เมื่อปี 1987 ออกมา ก็ประจวบเหมาะกับการที่ที่ประชุมซัมมิตประเทศพัฒนาแล้ว 7 ประเทศจะยกเอาปัญหาสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพยายามรักษา “การพัฒนาที่สามารถอยู่ได้อย่างต่อเนื่อง” นี้ไป

เป็นหัวข้อหลักในการประชุม

คาร์บอนไดออกไซด์คือสาเหตุที่ทำให้อุณหภูมิโลกเพิ่มสูงขึ้น

ปัญหาสภาพแวดล้อมโลกนั้นสามารถแยกได้เป็นหลาย ๆ ปัญหาด้วยกัน เช่น การเพิ่มอุณหภูมิของโลก การที่บรรยากาศถูกทำลายเนื่องมาจากอิทธิพลของก๊าซเรือนกระจก ฝนกรด การสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตนานาชนิด การเน่าเสียของน้ำทะเล การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า เป็นต้น ในบรรดาปัญหาข้างต้นเหล่านี้ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสังคมเศรษฐกิจมากที่สุดและยังไม่มีหนทางใด ๆ ที่มีประสิทธิภาพเท่าใดในการแก้ไขในขณะนี้คือ ปัญหาการเพิ่มอุณหภูมิของโลก อันเนื่องมาจากการเพิ่มปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ออกมาในบรรยากาศโลก

ขณะนี้อุณหภูมิเฉลี่ยของผิวโลกจะถูกรักษาไว้ที่ประมาณ 15 องศาแสงที่ส่องมาจากดวงอาทิตย์ผ่านบรรยากาศโลกจะช่วยอุ่นผิวโลกให้มีอุณหภูมิสูงพอกับการอยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิต ผิวโลกที่ถูกอุ่นตัวแล้วจะปล่อยแสงอุลตราไวโอเลตออกมาในบรรยากาศซึ่งภายหลังก็จะค่อย ๆ เย็นตัวลง ลำพังกำลังแสงอาทิตย์ข้างต้นย่อมไม่พอเพียงพอต่อการรักษาความสมดุลของอุณหภูมิโลกในเวลากลางวันและกลางคืนได้ ตัวการสำคัญอีกอันหนึ่งที่ทำให้อุณหภูมิโลกตอนกลางคืนไม่หนาวเย็นนั้นคือ ก๊าซที่ทำให้เกิดภาวะเรือนกระจก (greenhouse effect gas) ที่ปกคลุมบรรยากาศโลกไว้เสมือนแผ่นพลาสติกใส ๆ ขนาดยักษ์ เชื่อกันว่าหากไม่มีก๊าซที่ทำให้เกิดภาวะเรือนกระจกนี้ อุณหภูมิพื้นผิวโลกในเวลากลางคืนจะลดลงมาเป็นประมาณ -18 องศา ก๊าซที่ทำให้เกิดภาวะเรือนกระจกโดยทั่วไปได้แก่ ไออน้ำ ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ เมทาน ไนโตรเจน ออกไซด์ โอโซน ฟลูออรีน เป็นต้น ก๊าซต่าง ๆ ข้างต้นนี้จะส่งผลกับการทำให้เกิดภาวะเรือนกระจกแตกต่างกันคือ คาร์บอนไดออกไซด์เท่ากับร้อยละ 63.7

เมะตันร้อยละ 19.2 ฟลูออรีนร้อยละ 10.2 ไนโตรเจนออกไซด์ร้อยละ 5.7 อื่น ๆ เท่ากับร้อยละ 1.2

ปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศโลกก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรมที่เคยเท่ากับ 280 ppm ได้ถีบตัวขึ้นมาสูงเท่ากับ 358 ppm ในปี ค.ศ.1994 จากตัวเลขข้างต้นนี้เชื่อกันว่าใน 100 ปีที่ผ่านมาอุณหภูมิโลกได้เพิ่มขึ้นประมาณ 0.3-0.6 องศา ตามรายงานครั้งที่ 2 ของ IPCC (การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างรัฐบาลนานาชาติในเรื่องของเปลี่ยนแปลงทางภูมิอากาศ) เมื่อเดือนธันวาคม ปี ค.ศ.1995 หลักฐานทางวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ สามารถยืนยันว่าการเพิ่มขึ้นของปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศโลกนั้น มีความสัมพันธ์กับการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิของผิวโลกเป็นอย่างมาก

การเพิ่มอุณหภูมิของผิวโลกจะส่งผลเสียอย่างไรบ้างนั้น ข้าพเจ้าจะลำดับไว้คร่าว ๆ ดังต่อไปนี้

1) ระดับน้ำทะเลจะสูงขึ้นเนื่องจากปริมาณน้ำทะเลที่เพิ่มขึ้น แผ่นดินที่อยู่ริมทะเลก็จะพាក់จนน้ำ ภัยธรรมชาติจากน้ำท่วมหรือน้ำขึ้นก็จะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ชายหาดอันสวยงามหลาย ๆ แห่งของญี่ปุ่นก็จะจมหายไป

2) โรคระบาดเขตร้อนต่าง ๆ เช่น ไข้มาเลเรีย ไข้เหลือง อหิวาตกโรค ฯลฯ จะพាក់ระบาดไปทั่วโลก

3) อุณหภูมิที่ขึ้นสูงผิดปกติ น้ำท่วม ภาวะแห้งแล้ง และภัยธรรมชาติที่เกิดจากความผิดปกติของอากาศจะปรากฏขึ้นบ่อย ๆ ยังความเสียหายอย่างหนักมาสู่ทุก ๆ ภูมิภาคของโลก

4) หากอุณหภูมิโลกโดยรวมสูงขึ้น 2 องศา 1 ใน 3 ของโครงสร้างของพืชพันธุ์ตามป่าทั้งหมดจะเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ด้วย และสิ่งมีชีวิตใดที่ไม่สามารถปรับตัวทันความเปลี่ยนแปลงของอากาศได้ก็จะล้มตายและสูญพันธุ์ไป ซึ่งแน่นอนย่อมทำให้

ป่าถูกทำลายลงเร็วกว่าเดิม ท้ายสุดวัฏจักรสิ่งมีชีวิตดังกล่าวก็จะย้อนกลับมาทำให้อุณหภูมิโลกเพิ่มเร็วขึ้นไปอีกด้วย

5) อุณหภูมิผิดปกติจะทำให้แมลงร้ายเพิ่มจำนวนขึ้นส่งผลเสียหายต่อผลิตผลทางเกษตร จนท้ายสุดอาจทำให้ผู้คนในเขตร้อนและเขตร้อนชื้นต้องเผชิญกับปัญหาอดอยาก ขาดแคลนอาหาร

ปัญหาการเพิ่มอุณหภูมิโลกให้ข้อคิดอย่างไรบ้าง

ตราบไคท์การเพิ่มปริมาณของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เป็นผลมาจากการใช้เชื้อเพลิงที่ได้จากการขุดค้นใต้ชั้นดิน ทางเดียวที่จะแก้ปัญหานี้ได้คือการลดและควบคุมปริมาณการใช้เชื้อเพลิงเหล่านั้น ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมคือ เครื่องจักรไอน้ำซึ่งใช้ถ่านหินเป็นเชื้อเพลิง แต่หลังจากเข้าคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ถ่านหินก็ได้ถูกทดแทนด้วยน้ำมันซึ่งเก็บรักษาได้ง่ายกว่า จนกระทั่งต่อมาน้ำมันได้กลายเป็นเชื้อเพลิงที่มีบทบาทมากที่สุด เนื่องจากการขยายตัวของอุตสาหกรรมรถยนต์ที่ได้เริ่มก่อตัวขึ้นในปลายทศวรรษ 1910 พร้อม ๆ กับอุตสาหกรรมรถยนต์ข้างดิน ในอเมริกา ถ่านหินและน้ำมันก็กลายเป็นเชื้อเพลิงสำคัญที่ขาดไม่ได้ในการสร้างและส่งกระแสไฟฟ้าจำนวนมากไปสู่ระยะทางไกล ๆ ในปลายศตวรรษที่ 19

จะว่าไปแล้วความสุขสบายที่เราได้ในชีวิตประจำวันทุกวันนี้เป็นผลมาจากการอุปโภคถ่านหินและน้ำมันเป็นจำนวนมากسالนั่นเอง ดังนั้นการป้องกันปัญหาการเพิ่มอุณหภูมิโลกด้วยการลดหรือควบคุมปริมาณการบริโภคเชื้อเพลิงทั้งสองประเภทนี้ ย่อมหมายถึงการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอารยธรรมการพัฒนาอุตสาหกรรมแบบคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยสิ้นเชิงอารยธรรมดังกล่าวนี้ คือ อารยธรรมที่นิยมการผลิต การอุปโภคบริโภค การทิ้ง

และการกำจัดมูลฝอยในจำนวนมหาศาลของมนุษย์โลก โดยเฉพาะในประเทศพัฒนาแล้ว ในอนาคตอันใกล้นี้จะต้องมีอารยธรรมใหม่เข้ามาทดแทนอารยธรรมเดิมนั้น ข้าพเจ้าขอเรียกอารยธรรมใหม่ว่า “civilization of metaborism” คำว่า *metaborism* หมายถึง การสันดาป การหมุนเวียน หรือการถ่ายทอด ดังนั้นอารยธรรมแบบ *metaborism* นี้จึงหมายถึงความถึงอารยธรรมที่เน้นการอุปโภคบริโภคในปริมาณที่พอเหมาะสมควร การทิ้งและกำจัดขยะในปริมาณที่น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ การประหยัดพลังงาน การ recycle การยืดอายุการใช้งานของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นต้น

ปัจจัยสำคัญในการสร้างอารยธรรมใหม่คือ การเปลี่ยนปทัสถานของตัวเราเองเสียใหม่ ปทัสถานทางสังคมเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ในแต่ละยุคแต่ละสมัย ยุคสมัยเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดขอบเขตของปทัสถาน และในขณะเดียวกันปทัสถานก็เป็นปัจจัยที่กำหนดยุคสมัยด้วยเช่นกัน ในแง่ของผลผลิตมวลรวมประชาชาติ (GDP) ต่อหัวแล้ว พวกเราชาวญี่ปุ่นจัดว่าเป็นผู้ชนะในการแข่งขันภายใต้กรอบของอารยธรรมอุตสาหกรรมแบบศตวรรษที่ 20 เท่าที่ผ่านมาพวกเราได้เปลี่ยนปทัสถานสังคมให้เข้ากับอารยธรรมที่ครอบงำสังคมอยู่ไปโดยไม่ได้ตั้งใจ และในความหมายหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า เพราะว่าเราสามารถเปลี่ยนปทัสถานสังคมให้เข้ากับยุคสมัยได้นั่นเองที่ทำให้เรากลายเป็นผู้ชนะ แต่เมื่อสังคมได้เปลี่ยนไปเป็นสังคมแบบอารยธรรม *metabolism* แล้ว ปทัสถานของสังคมควรมีขอบเขตอย่างไรบ้างนั้น ข้าพเจ้าคิดว่าปทัสถานที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดอารยธรรม *metabolism* นั้น น่าจะมีส่วนใกล้เคียงกับปทัสถานของสังคมหลังการพัฒนาอุตสาหกรรมถึงจุดอิ่มตัวแล้ว กล่าวคือ เปลี่ยนจากการรวมอำนาจไปเป็นการกระจายอำนาจ การเน้นประสิทธิภาพไปเป็นการให้ความสำคัญกับความยุติธรรม ความเป็นหนึ่งเดียวไปเป็นความหลากหลาย ปริมาณไปเป็นประสิทธิภาพ สลับซับซ้อนไปเป็นเรียบง่าย การเติบโตอย่างไม่มีขีดจำกัดไปการเติบโตแบบมีขีดจำกัดระบบ

main frame ไปเป็นระบบ computer network เป็นต้น

ความรับผิดชอบเกี่ยวกับปัญหาอุณหภูมิโลกเพิ่มสูงขึ้น เป็นหน้าที่ของประเทศพัฒนาแล้ว

ข้าพเจ้าได้กล่าวถึงการเพิ่มขึ้นของปัญหาสภาพแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตหลังจากอัตราการใช้รถยนต์หรือเครื่องไฟฟ้าในบ้านนานาชนิดซึ่งต้องพึ่งพาพลังงานประเภทน้ำมันในประเทศกำลังพัฒนาเพิ่มสูงขึ้นมาอย่างคร่ำ ำ ข้างต้นแล้ว แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าข้าพเจ้าจะเห็นด้วยกับความเห็นของผู้เชี่ยวชาญบางคน ที่เสนอให้หยุดยั้งการพัฒนาทั้งหลายด้วยเหตุผลเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมโลก ทั้งนี้เพราะว่าผู้ที่เริ่มทำให้สภาพแวดล้อมโลกถูกทำลายลงนั้นไม่ใช่ใครอื่น นอกไปจากประเทศพัฒนาแล้วที่ยกย่องบูชาอารยธรรมอุตสาหกรรมแบบศตวรรษที่ 20 ซึ่งเน้นการผลิตการบริโภค ทั้งและกำจัดในปริมาณมหาศาล เหตุผลที่ประเทศพัฒนาแล้วจำนวนไม่น้อยยกมาอ้างนั้นเป็นเพียงการพยายามรักษาผลประโยชน์ของตนเองไว้ความยุติธรรมอย่างสิ้นเชิงตรงกันข้าม เหตุผลของประเทศกำลังพัฒนาที่ว่าพวกตนก็มีสิทธิที่จะพัฒนาเช่นกันนั้นดูจะมีเหตุมีผลกว่ามากด้วยซ้ำไป ดังนั้นหากทั่วโลกจะลงมือควบคุมปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศให้ได้ในระดับที่ไม่เกินขีดอันตรายแล้ว ก็จะต้องบังคับให้ประเทศพัฒนาแล้วลดปริมาณการปล่อยก๊าซให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้เสียก่อน

จากข้อมูลในปี 1993 พบว่าอัตราการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ของประชากรในประเทศกลุ่มภาคี OECD คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.5 ตันต่อหัว ในขณะที่ค่าดังกล่าวในประเทศกำลังพัฒนาเท่ากับ 0.42 ตันเท่านั้น และในบรรดาประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก อเมริกาเป็นประเทศที่ปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ออกมามากที่สุดคือเท่ากับ 6.27 ตันต่อหัว ดังนั้นเมื่อ

คำนึงถึงความจริงที่ว่าประเทศกำลังพัฒนากับประเทศพัฒนาแล้วในปัจจุบันปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ออกมาในบรรยากาศโลกในปริมาณที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิงแล้ว ข้อเสนอของประเทศพัฒนาแล้วที่ไม่ยอมคำนึงถึงความแตกต่างข้างต้นในการจำกัดปริมาณก๊าซที่แต่ละประเทศควรปล่อยได้จึงเป็นเพียงเหตุผลที่เห็นแก่ตัวอย่างสิ้นเชิง สิ่งที่ประเทศพัฒนาแล้วจะต้องทำคือพยายามลดปริมาณการปล่อยก๊าซของตนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ พร้อมทั้งเปิดใจกว้างยอมรับสิทธิในการพัฒนาของประเทศกำลังพัฒนาบ้าง ถึงแม้ว่าประเทศเหล่านั้นจะปล่อยก๊าซเพิ่มมากขึ้นก็ตาม

ในเดือนธันวาคม ปี 1997 ที่จะมาถึงนี้ จะมีการประชุมการป้องกันปัญหาการเพิ่มอุณหภูมิโลกหรือ COP3 ขึ้นที่นครเกียวโต ในการประชุมครั้งนี้ประเทศพัฒนาแล้วและประเทศในกลุ่ม NIES จะทำการตกลงในรายละเอียดเพื่อร่างสนธิสัญญาเพื่อลดจำนวนก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่ปล่อยออกมาในบรรยากาศโลกให้เท่ากับปริมาณในปี 1990 โดยจะลงมือลดจำนวนการปล่อยก๊าซกันอย่างจริงจังตั้งแต่ปี ค.ศ.2000 เป็นต้นไป (จนถึงปี 2005 หรือ 2010) คาดกันว่าในการตกลงทำสัญญาระหว่างประเทศครั้งนี้ จะมีการกำหนดบทลงโทษสำหรับประเทศที่ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้อีกด้วย อย่างไรก็ตามในการตกลงในครั้งนี้จะไม่มีการบังคับให้ประเทศกำลังพัฒนาต้องลดจำนวนการปล่อยก๊าซด้วย

ตามผลการวิเคราะห์รายงานฉบับที่ 2 ของ IPCC พบว่า หากต้องการทำให้ปริมาณความหนาแน่นของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศลดลงเหลือเท่ากับ 550 ppm (เท่ากับ 2 เท่าของความหนาแน่นของปริมาณก๊าซก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรม) จะต้องลดปริมาณการปล่อยก๊าซทั่วโลกลงกว่าร้อยละ 50 ของปริมาณก๊าซในปัจจุบันนี้ สมมุติว่าให้ใช้ปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่ถูกปล่อยออกมาทั่วโลกในปี 1993 ซึ่งเท่ากับ 6,420 ล้านตัน เป็นเกณฑ์ในการกำหนดเป้าหมาย ก็ย่อมหมายความว่าครึ่งหนึ่งของปริมาณ

ดังกล่าวเท่ากับ 3,210 ล้านตัน และสมมุติอีกว่ามีการกำหนดเป้าหมายในการลดปริมาณการปล่อยก๊าซในสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่จะทำขึ้นให้เท่ากับร้อยละ 10 ภายในปี 2010 จะพบว่าปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่จะลดได้นั้นจะได้แค่เพียงไม่เท่าใด นอกไปจากนี้ปริมาณดังกล่าวจะถูกกลับไปโดยปริมาณก๊าซที่ประเทศกำลังพัฒนาจะปล่อยออกมาในช่วงนั้นเสียหมด ด้วยเหตุนี้เองที่จำเป็นต้องให้ประเทศกำลังพัฒนาพยายามทำการพัฒนาประเทศ โดยไม่มีการเพิ่มปริมาณการปล่อยก๊าซกว่าปัจจุบันนี้ เกี่ยวกับเรื่องนี้ข้าพเจ้าจะได้กล่าวรายละเอียดในบทต่อไป

บทที่ 4

การเผชิญอุปสรรคด้วยสายตาที่กว้างไกล ครอบคลุมไปทั่วโลก

4.1 การเอาชนะปัญหาкенส์ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 : นโยบายการสร้างอุปสงค์ทั่วโลก

ปัญหาкенส์หมายถึงการที่อุปสงค์มากกว่าอุปทาน ทั้งนี้เนื่องจากการที่ตลาดไม่สามารถสร้างสมดุลได้หรือเนื่องจากความขัดแย้งของตลาด ส่วน “ปัญหาкенส์ในคริสต์ศตวรรษที่ 21” นั้นหมายความถึง วิกฤตที่สืบเนื่องมาจากการที่ประเทศกำลังพัฒนาจำนวนมากเร่งพัฒนาอุตสาหกรรม จนทำให้เกิดผลผลิตทางอุตสาหกรรมล้นตลาดเกินความต้องการของผู้บริโภคทั่วโลก ในการแก้ปัญหาข้างต้นนี้มีหนทางเลือกอยู่ 3 ประการด้วยกันคือ 1. ลงมือดำเนินนโยบายแบบкенส์ทั่วโลก 2. จัดแบ่งหน้าที่และสาขาระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนาให้ชัดเจน และ 3. พยายามให้เกิดนวัตกรรม (innovation) อย่างไม่หยุดยั้ง

ก่อนอื่นจะวิเคราะห์รายละเอียดของนโยบายкенส์ทั่วโลกเป็นอย่างแรก กล่าวคือการส่งเสริมให้เกิดอุปสงค์ด้วยการดำเนินนโยบายการเงินและการคลังเช่น ด้วยการส่งเสริมการลงทุนในการสาธารณสุขโลก หรือการควบคุมอัตราดอกเบี้ยนโยบายการเงินและการคลังดังกล่าวจะเป็นตัวกระตุ้นให้อุปสงค์และอุปทานที่ไม่สมดุลกันเนื่องจากปัญหาการว่างงาน ฯลฯ ผ่อนคลายลง แต่อย่างไรก็ตามกล่าวรายละเอียดมาแล้วในบทที่ 1 ว่าสำหรับในประเทศพัฒนาแล้วเช่นญี่ปุ่นนั้น การกระตุ้นให้เกิดการบริโภคภายในประเทศด้วยการลงทุนกับการสาธารณสุขโลก

ต่าง ๆ นั้นให้ผลที่น้อยมาก นักเศรษฐศาสตร์เชื่อกันว่าผลลัพธ์จากการลงทุนดังกล่าวจะสามารถสะท้อนกลับมาอย่างมากไม่เกิน 1.2 เท่าของเงินลงทุนเท่านั้น กล่าวคือถึงแม้จะลงทุนกับสาธารณูปโภคถึง 1 ล้านล้านเยนก็ตาม การเร่งให้เกิดการบริโภคส่วนบุคคล การผ่อนซื้อที่อยู่อาศัย การลงทุนกับเครื่องจักรหรืออุปกรณ์ของเอกชน ฯลฯ โดยรวมแล้วจะไม่เกิน 2 แสนล้านเยนเท่านั้น จะเห็นได้จากการที่รัฐบาลได้พยายามทุ่มงบประมาณไปกับการลงทุนในการสาธารณูปโภคกว่า 60 ล้านล้านเยนด้วยกัน แต่ก็ไม่สามารถผลักดันให้เกิดการบริโภคภายในประเทศเพิ่มขึ้นเท่าใดนัก

หากอุปทานของผลผลิตทางอุตสาหกรรมเกินความต้องการของตลาดแล้ว วิธีเดียวที่ดูเหมือนว่าจะเป็นการแก้ปัญหาได้คือ นโยบายเคนส์ขนาดที่ครอบคลุมไปทั่วโลก กล่าวคือ รัฐบาลญี่ปุ่นควรเพิ่มเงินช่วยเหลือ ODA เช่น ด้วยการให้เงินกู้ยืมเงินในระดับอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำเพื่อนำไปเป็นต้นทุนในการก่อสร้างรถไฟใต้ดินหรือรถด่วนชินกันงัน เชื่อมระหว่างปักกิ่งกับเซี่ยงไฮ้ เชื่อได้ว่าการลงทุนในจีนข้างต้นจะส่งผลให้เกิดการบริโภคภายในประเทศสูงเท่ากับในสมัยญี่ปุ่นมีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว คือเท่ากับประมาณ 2.5 เท่า กล่าวคือ หากลงทุนในการสาธารณูปโภคประมาณ 1,000 ล้านหยวน ก็ย่อมผลักดันให้เกิดการบริโภคในประเทศในวงเงินกว่า 1,500 ล้านหยวน เพราะว่าผู้ใช้แรงงานในการก่อสร้างรถไฟใต้ดินหรือทางรถไฟชินกันงันชาวจีนจะนำเงินเดือนที่ได้รับกว่าครึ่งหนึ่งไปจับจ่ายหาซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้านหรือข้าวของที่สามารรถเก็บรักษาได้ เช่นเดียวกับผู้ใช้แรงงานชาวญี่ปุ่นในสมัยทศวรรษ 1960 นั่นเอง และแน่นอนการที่รัฐบาลญี่ปุ่นเพิ่มงบประมาณให้กู้ยืมต่อจีนข้างต้นนี้ ก็ย่อมส่งผลให้การนำเข้าจากญี่ปุ่นของจีนทวีตัวเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจของญี่ปุ่นอย่างไม่ต้องสงสัย และนอกเหนือไปกว่านั้นรถไฟใต้ดินในเมืองใหญ่ ๆ และการทางรถไฟด่วนเชื่อมเมืองสำคัญ ๆ ในประเทศยังจะเป็นปัจจัยช่วยชะลอการแพร่ขยายของรถยนต์ (motorization)

ในเงินอีกด้วย หรืออีกนัยหนึ่ง นโยบายข้างต้นจะเป็นการแก้ “ปัญหามลัทธิสโน คริสต์ศตวรรษที่ 21” ไปในตัวพร้อม ๆ กันอีกทางหนึ่ง

แต่อย่างไรก็ตาม ต้องไม่ลืมว่าการแก้ปัญหาด้วยวิธีเคนส์แบบทั่วโลกข้างต้นนี้เป็นเพียงการปฐมพยาบาลชั่วคราวเท่านั้น ทั้งนี้เพราะว่าการเพิ่มปริมาณการบริโภคของแต่ละคนหรือการลงทุนกับเครื่องจักรหรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ของเอกชน จะเป็นการยืดอายุต่ออารยธรรมการผลิต บริโภค กำจัดและทิ้งในปริมาณมหาศาลที่เป็นต้นเหตุของปัญหาสภาพแวดล้อมโลกอย่างไม่ได้ตั้งใจนั่นเอง ดังนั้นการแก้ปัญหาเคนส์ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 นั้นจำเป็นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจเสียใหม่

การแบ่งหน้าที่ระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา

ข้าพเจ้าเชื่อว่าทางเดียวที่จะแก้ปัญหาเคนส์ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ได้นั้น จำเป็นจะต้องมีการแบ่งหน้าที่ระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนาให้ชัดเจน ฉะนั้นการแบ่งหน้าที่ให้ “เหมาะสม” นั้นควรเป็นอย่างไร คำตอบคือ ประเทศกำลังพัฒนาควรรับหน้าที่และบทบาททางด้านอุตสาหกรรม การผลิตที่ต้องพึ่งพาคู่มือเป็นหลัก อุตสาหกรรมการเกษตรและป่าไม้ และอุตสาหกรรมถลุงแร่ เป็นต้น ส่วนประเทศพัฒนาแล้วควรหันไปรับหน้าที่ที่เกี่ยวกับอุตสาหกรรมการผลิตที่ไม่สามารถทำคู่มือออกมาได้ (อุตสาหกรรมที่จำต้องพึ่งพาเทคโนโลยีในระดับสูง) การบริการอุตสาหกรรมทางด้านข้อมูล ข่าวสารและซอฟต์แวร์ ปัญหาอยู่ที่ว่าประเทศพัฒนาแล้วจะสามารถปรับโครงสร้างทางอุตสาหกรรมของประเทศได้อย่างราบรื่นได้หรือไม่ ตามหลักการของเศรษฐกิจแบบตลาดนั้นเชื่อว่าพลังของตลาดจะเป็นปัจจัยผลักดันให้การปรับโครงสร้างเป็นไปอย่างราบรื่นตามธรรมชาติ กล่าวคือ โดยทั่วไปแล้วเงินทุนจะเลือกไหลเวียนไปที่อุตสาหกรรมที่ได้เปรียบกว่า และในทาง

ตรงกันข้ามจะถอนตัวออกไปจากอุตสาหกรรมที่เสียเปรียบกว่า แต่ในทางปฏิบัติแล้วจะพบว่า ไม่ว่าโครงสร้างอุตสาหกรรมหรือผู้ใช้แรงงานก็ตาม ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงที่ราบรื่นเหมือนเช่นที่ตำราเศรษฐศาสตร์เขียนไว้แต่อย่างใด

เมื่อผลิตภัณฑ์จากญี่ปุ่นถูกนำเข้าไปยังยุโรปและอเมริกาอย่างมากมาย ในกลางทศวรรษ 1970 นั้น ไม่ว่าผลิตภัณฑ์จากญี่ปุ่นจะมีราคาถูกและมีคุณภาพดีเพียงใดก็ตาม ก็ไม่สามารถทำให้ผู้ผลิตเครื่องไฟฟ้าหรือรถยนต์ของยุโรปและอเมริกายอมยกธงขาวได้ง่าย ๆ แต่อย่างใด จะเห็นได้ว่าผู้ผลิตเครื่องไฟฟ้าและรถยนต์ของยุโรปและอเมริกาต่างพยายามใช้นโยบายกีดกันการค้าด้วยวิธีต่าง ๆ ที่หันหลังให้กับหลักการของการค้าแบบเสรี จนกระทั่งสามารถประคองตนมาได้จนถึงทุกวันนี้

แม้กระทั่งประเทศในยุโรปและอเมริกาซึ่งเป็นผู้ตั้งและพัฒนาหลักเกณฑ์ของการมีเหตุมีผลแบบสมัยใหม่ขึ้นมาเอง ยังไม่สามารถปรับโครงสร้างของเงินทุนและผู้ใช้แรงงานไปตามกำลังตลาดได้เลย นับประสาอะไรกับญี่ปุ่นซึ่งมีประชากรเพียง 100 ล้านเศษ ๆ จะสามารถเปิดตลาดรองรับ “อุตสาหกรรมจากทั่วโลก” ได้อย่างไร การที่ญี่ปุ่นสามารถส่งออกผลิตภัณฑ์ของตนไปยังตลาดในยุโรปและอเมริกาหลังจากการพัฒนาอุตสาหกรรมหลังสงครามโลกครั้งที่สองนั้น เป็นเพราะว่าตลาดในยุโรปและอเมริกาเป็นตลาดขนาดใหญ่มีประชากรกว่า 1,000 ล้านคน ญี่ปุ่นคงเป็นเพียงผู้ผลิตรายเล็ก ๆ เพียง 10 ล้านคนที่พยายามเข้าไปแทรกแซงตลาดยักษ์เท่านั้น การเข้าไปตีตลาดของประเทศอุตสาหกรรม NIES จากเอเชียภายหลังจากนั้นก็คล้าย ๆ กัน แต่สถานการณ์กลับเปลี่ยนแปลงไปภายหลังจากที่ประเทศกำลังพัฒนาต่าง ๆ ในลาตินอเมริกา เอเชียตะวันออก เริ่มพัฒนาอุตสาหกรรมในช่วงทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา “ปัญหาเคนส์” ได้ทวีความรุนแรงขึ้นอย่างชัดเจน ทั้งนี้เพราะว่าประเทศเหล่านี้มีประชากรมาก และความเร็วในการพัฒนาอุตสาหกรรมก็เป็นไปในระดับที่สูงมากด้วย

ถึงแม้ว่าทุกวันนี้จะมีการย้ายฐานการผลิตภัณฑอุตสาหกรรมที่พึ่งพิง
 คู่มือจากประเทศพัฒนาแล้วไปยังประเทศกำลังพัฒนาอย่างต่อเนื่องก็ตาม
 การโยกย้ายดังกล่าวก็ไม่ใช่ว่าการโยกย้ายที่สมบูรณ์แต่อย่างใด จนถึงทุกวันนี้
 ยังปรากฏว่าฐานการผลิตภัณฑอุตสาหกรรมที่พึ่งพาคู่มือบางอย่างยังคง
 ตั้งสาขาอยู่ในประเทศพัฒนาแล้วเช่นเดิม และคาดว่ายังคงอยู่เช่นนี้ต่อไป
 ในอนาคตด้วย เหตุผลเพราะว่าการย้ายที่พากินไปอยู่ต่างประเทศนั้นเป็นภาระ
 ทางใจและเป็นต้นเหตุแห่งความขัดแย้งต่าง ๆ สำหรับคนทั่ว ๆ ไป ดังนั้น
 พวกเขาจึงเลือกที่จะลดขนาดของกิจการลงโดยคงฐานการผลิตไว้ในประเทศ
 ของตนต่อไป และด้วยสาเหตุนี้เองที่ทำให้เราต้องเผชิญกับปัญหาการ
 การผลิตทั่วโลกอยู่ในสภาพล้มตลาคจนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจขึ้น

ลัทธิมัลลิสหรือลัทธิต้านมัลลิส

บรรดาผู้นิยมลัทธิมัลลิสนั้นไว้วางใจตลาดมากกว่าความมีเหตุผลของคน
 คาดว่าพวกเขาจะมองปัญหาเคนส์ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ว่ามีต้นเหตุมาจก
 การที่รัฐบาลของประเทศพัฒนาแล้วให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาต่อ
 ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายนั่นเอง หากปล่อยให้ประเทศกำลังพัฒนาพัฒนา
 ประเทศตามกำลังความสามารถของตนเองแล้ว การพัฒนาประเทศของ
 ประเทศเหล่านั้นก็ย่อมจะดำเนินไปอย่างช้า ๆ ส่งผลให้ประเทศพัฒนาแล้ว
 มีเวลาเพียงพอที่จะค่อย ๆ ปรับปรุงโครงสร้างทางอุตสาหกรรมของตนตาม
 ระดับการพัฒนานั้น ๆ ได้อย่างราบเรียบ หรืออีกนัยหนึ่งอาจสรุปได้ว่า บรรดา
 ผู้ฝักใฝ่ลัทธิเคนส์ที่พยายามฝืนกฎเกณฑ์ของตลาดนั้นเป็นผู้สร้างความไม่สมดุล
 ให้เกิดขึ้นด้วยน้ำมือของตัวเอง จนกระทั่งเกิดปัญหาเคนส์ในคริสต์ศตวรรษที่
 21 ขึ้น

และเชื่อว่าสำหรับผู้นิยมลัทธิมัลลิสแบบสุดกุนั้นจะเสนอทางแก้ดังต่อไปนี้

อย่างต่อเนื่อง รัฐบาลจะต้องให้ความสำคัญในการสร้างอุตสาหกรรมที่ประเทศพัฒนาแล้วน่าจะทำได้เปรียบกว่า เช่น ด้วยการให้การฝึกงานเพื่อที่จะสามารถโอนผู้ใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรมเดิมไปทำงานในอุตสาหกรรมใหม่ที่เติบโตขึ้น

เป็นการยากมากที่จะให้คำตอบตรงนี้ว่าระหว่างทางแก่ของผู้ฝึกฝนที่มีลัทธิกับพวกด้านมัลลิส ใครจะตรงเป๋ามากกว่ากัน เพราะว่าโดยหลักการแล้ว การเลือกหนทางแก้ไขแบบใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละคนนั่นเอง แต่สำหรับข้าพเจ้าแล้วเชื่อว่าทางแก่ของพวกด้านมัลลิส น่าจะเป็นวิธีบรรเทาวิกฤตที่มีต้นเหตุมาจากปัญหาเคนส์ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ที่ดีกว่ามาก ทั้งนี้ เพราะว่าพวกฝึกฝนมัลลิสนั้นแท้จริงแล้วก็คือ พวกที่นำทฤษฎีที่ไม่สามารถเป็นจริงได้ในทางปฏิบัติของอดัม สมิธมาใช้เป็นหลักการ ทฤษฎีอดัม สมิธในที่นี้หมายถึงความเชื่อที่ว่า “ความมั่งคั่งและอุดมสมบูรณ์ของประเทศจะเติบโตขึ้นเองเมื่อปล่อยให้ปัจเจกบุคคลดำเนินการเพื่อแสวงหาผลกำไรส่วนตัว “ได้อย่างเสรี” ซึ่งสมิธหมายความว่าถึงกำลังของ “มือที่ไม่สามารถมองเห็นได้ของพระเจ้า” อย่างที่หลายคนเคยทราบมาก่อนแล้ว (Adam Smith, *Kokufu Ron*, (The Wealth of Nations) 1776 แปลเป็นภาษาญี่ปุ่นโดย Kazuo Oukouchi, Chuokoron)

ทฤษฎีอดัม สมิธ ฉบับทั่วโลก

จอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ เป็นคนแรกที่ปฏิเสธทฤษฎีของอดัม สมิธ ในหนังสือเรื่อง “การสิ้นสุดของลัทธิ *laissez-faire et laissez-passer*” (1926 แปลเป็นภาษาญี่ปุ่นโดย Giichi Miyasaki, *Sekai No Meicho Keynes Barot*, Chuokoron) เคนส์ได้กล่าวไว้ว่าในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 “ความสมดุลระหว่างกำไรของปัจเจกบุคคลกับความดีงามของส่วนรวมอันเกิดจากความสุขุมรอบคอบของพระเจ้า” นั้น

เกิดขึ้นได้เนื่องจากเหตุผล 3 ประการดังต่อไปนี้

1. นักบริหารพากันชื่นชอบต่อ “ความอยู่ดีศรีธรรม” ที่ลัทธิ *laissez-faire* ปลุกฝังไว้ให้เนื่องมาจากรัฐบาลในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 18 เอาแต่รับสินบนไว้ประสิทธิภาพในการบริหาร

2. การพัฒนาทางด้านวัตถุในช่วงปี 1750 ถึง 1850 เป็นผลโดยตรงจากการริเริ่มสร้างสรรค์ของปัจเจกบุคคล รัฐบาลไม่ได้เข้ามามีส่วนในการสร้างการพัฒนานั้น ๆ แต่ประการใดเลย

3. ลัทธิดาร์วินอิส้ม ที่เชื่อว่า “การแข่งขันแบบเสรีเป็นปัจจัยที่สร้างมนุษย์ขึ้นมา” ได้เป็นที่แพร่หลายในปี 1859 หลังจากที่ดาร์วินได้ตีพิมพ์หนังสือของเขาเรื่อง “กำเนิดของเมล็ด” (แปลเป็นภาษาไทยญี่ปุ่นโดย Ryuichi Yasugi, Iwanami Bunko) กับการวิเคราะห์ของนักเศรษฐศาสตร์ที่ว่า “การแข่งขันอย่างเสรีเป็นปัจจัยพัฒนากรุงลอนดอนขึ้นมา” บังเอิญมาคล้องจองกันอย่างพอเหมาะพอเจาะ

ด้วยเหตุผล 3 ประการข้างต้นนี้ที่ทำให้ยุคเฟื่องฟูแห่งลัทธิเสรีนิยมแบบโบราณเกิดขึ้น แต่เมื่อล่วงเข้าคริสต์ศตวรรษที่ 20 ได้สัก 20 ปีเท่านั้น ปัจจัย 3 ประการข้างต้นก็เริ่มถูกสั่นคลอนลงเรื่อย ๆ ดังนั้นการปล่อยให้ลัทธิ *laissez-faire* ของอดัม สมิท มีอิทธิพลครอบงำผู้คนต่อไปจึงเป็นสิ่งที่ไม่ถูกไม่ควรอย่างยิ่ง เคนส์จึงเสนอให้ขจัดหลักการดังกล่าวซึ่งเป็นรากฐานของลัทธิ *laissez-faire* ออกให้หมด และหลังจากนั้นเป็นต้นมาเกือบ 50 กว่าปีที่หลักเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ ซึ่งย้ำถึงบทบาทของรัฐบาลในการควบคุมตลาด ได้กลายเป็นหลักเกณฑ์สำคัญทางเศรษฐศาสตร์มหภาคไป แต่ปรากฏว่าหลังจากทศวรรษ 1970 เป็นต้นมาจนถึงทุกวันนี้ ดูเหมือนว่าวิญญูณของอดัม สมิท จะออกมาป่วนเปื้อนใหม่อีกครั้ง จนกระทั่งผู้คนจำนวนไม่น้อยพากันยืนยันที่จะสนับสนุนลัทธิ *laissez-faire* อีก

เหตุผลที่ลัทธิ *laissez-faire* เริ่มมีอิทธิพลใหม่อีกครั้งในทศวรรษ 1970

นั้นเป็นเพราะว่าเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมได้ล่มสลาย และประเทศผู้นำในลัทธิทุนนิยมเองก็กำลังเผชิญกับภาวะขาดความสมดุลทางการคลังอย่างหนักนั่นเอง

ข้าพเจ้าอาจจะลำดับเรื่องกลับไปกลับมาบ้าง แต่สรุปแล้วคือทฤษฎีของอดัม สมิธ ในฉบับทั่วโลกที่ข้าพเจ้ากล่าวถึงนั้นหมายความถึงความเชื่อที่ว่า “ความมั่งคั่งและอุดมสมบูรณ์ของโลก ย่อมเกิดขึ้นเองเมื่อปล่อยให้ประเทศแต่ละประเทศแสวงหากำไรตามใจชอบ” อนึ่ง เงื่อนไขที่สมิธตั้งไว้ในทฤษฎีของเขาคือ สังคมที่ประกอบขึ้นจากปัจเจกบุคคลและกิจการเอกชนจำนวนมากนับไม่ถ้วน แต่สำหรับประเทศแล้วต่อให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเพียงใด ก็ไม่อาจเพิ่มมากไปกว่า 200 ประเทศได้ และที่สำคัญกว่านั้น สมิธได้ให้เงื่อนไขไว้ว่า ต้องประกันความเท่าเทียมกันในโอกาสของปัจเจกบุคคลและกิจการเอกชนทุก ๆ แห่งเสียก่อน จากจุดนี้จะเห็นได้ชัดเจนว่าประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกที่ร่วมแข่งขันในระบบเศรษฐกิจเสรีปัจจุบันนี้มิได้มีโอกาสเท่าเทียมกันแต่ประการใด บางประเทศอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ บางประเทศไม่มีทรัพยากรใด ๆ เลย บางประเทศมีแผ่นดินที่กว้างใหญ่ไพศาลและอุดมสมบูรณ์ บางประเทศต้องเผชิญกับภัยแล้งหรือภาวะน้ำท่วมปีแล้วปีเล่า บางประเทศมีประชากรมาก บางประเทศมีประชากรน้อย บางประเทศต้องสู้รบปรบมือกับสงคราม บางประเทศสงบเงียบเต็มไปด้วยสันติภาพ บางประเทศเป็นพันธมิตรซึ่งกันและกัน บางประเทศเป็นศัตรูต่อกัน เพียงเท่านี้ก็สามารยยืนยันได้ว่า ความถูกต้องของทฤษฎีอดัม สมิธฉบับทั่วโลกนั้นย่อมไม่มีตั้งแต่แรกแล้ว

และหากทฤษฎีของอดัม สมิธ ฉบับทั่วโลกนี้ไม่สามารถเป็นจริงได้แล้ว ก็ย่อมหมายความว่า การจำยथाให้คนไข้ของหมอในลัทธิมีลัธส์ก็อาจทำให้คนไข้ตายเองง่าย ๆ ด้วย ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่าหากปล่อยให้โลกแก้ปัญหาด้วยกฎเกณฑ์การค้าแบบเสรีตามลำพังแล้ว กลับกลายเป็นว่าประเทศพัฒนาแล้วจะต้องเสียเวลาอย่างมากกับการเปลี่ยนโครงสร้างอุตสาหกรรมและการแก้ปัญหาการจ้างงาน ท้ายสุดก็จะทำให้เศรษฐกิจโลกถูกแบ่งเป็นส่วน ๆ จนอาจเกิดการ

ต่อสู้เพื่อแย่งชิงตลาดที่มีอยู่จำกัดได้ง่าย ๆ เกี่ยวกับข้อนี้ข้าพเจ้าจะได้กล่าวอย่างละเอียดต่อไปในช่วงสุดท้ายของบทนี้

เป็นไปได้หรือไม่ที่จะมีนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง

ร้อยปีเต็ม ๆ ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 นี้ ที่เศรษฐกิจของประเทศพัฒนาแล้วเติบโตขึ้นอย่างเกือบต่อเนื่อง ความสามารถในการเลี้ยงดูประชากรของโลกก็ได้เพิ่มขึ้นกว่า 4 เท่าตัวคือ จาก 1,600 ล้านคนเป็น 6,400 ล้านคน ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การเติบโตทางเศรษฐกิจของโลกเป็นไปอย่างต่อเนื่องคือนวัตกรรมทางด้านผลิตภัณฑ์ (product innovation) และนวัตกรรมทางด้านกระบวนการผลิต (process innovation) และนวัตกรรมที่ผู้คนจับตามากที่สุดในขณะนี้คือ นวัตกรรมทางด้านข้อมูลและการติดต่อสื่อสาร แต่อย่างไรก็ตาม คาดว่านวัตกรรมทางด้านนี้ก็จะถึงจุดอิ่มตัวในทศวรรษ 2010 หรือ 2015 ดังนั้นคริสต์ศตวรรษที่ 21 จะเป็นคริสต์ศตวรรษแห่งการเติบโตหรือคริสต์ศตวรรษแห่งการหยุดนิ่งนั้นขึ้นอยู่กับว่าจะมีสมบัติล้ำค่าทางนวัตกรรมได้มากน้อยแค่ไหน เกี่ยวกับข้อนี้ ข้าพเจ้าได้กล่าวอย่างคร่าว ๆ ไว้แล้วในบทที่ 3.2

หากนวัตกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ยังเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่าปัญหาเคนส์ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ก็ย่อมสามารถแก้ไขได้อย่างแน่นอน เพราะนวัตกรรมใหม่ ๆ จะผลักดันให้เกิดการแบ่งแยกหน้าที่และพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างประเทศกำลังพัฒนากับประเทศพัฒนาแล้วได้ กล่าวคือ ประเทศกำลังพัฒนาจะรับบทบาททางด้านอุตสาหกรรมเกษตร ป่าไม้ เหมืองแร่ และอุตสาหกรรมที่สามารถพึ่งพาตัวเองได้ ส่วนประเทศพัฒนาแล้วจะมุ่งผลิตผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่ต้องการเทคโนโลยีสูงและผลิตภัณฑ์ซอฟต์แวร์ทางด้านข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ

ถึงแม้ว่าข้าพเจ้าจะไม่มีสิทธิที่จะวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ของนวัตกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ 21 เนื่องจากข้าพเจ้าไม่ได้เป็นผู้เชี่ยวชาญทางเทคโนโลยีแต่อย่างใด แต่นั่นก็ย่อมไม่ได้หมายความว่าข้าพเจ้าจะไม่มีสิทธิที่จะเสนอยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการวิจัยไปด้วย

อย่างที่ได้อ้างไว้ในบทที่ 2.3 ว่าในญี่ปุ่นขณะนี้ได้มีการจัดจ่ายงบประมาณการวิจัยจำนวนมหาศาล เพื่อกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์กับอุตสาหกรรมชนิดใหม่ ๆ สำหรับการใช้จ่ายเงินวิจัยจำนวนดังกล่าวนี้ ข้าพเจ้าเชื่อว่าควรใช้เงินจำนวนหนึ่งเพื่อสนับสนุนการวิจัยร่วมกับนักวิจัยจากประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย ในจีน หรืออินเดีย ยังมีนักวิจัยที่มีความรู้ความสามารถสูงจำนวนไม่น้อยที่ตั้งหน้าตั้งตาทำวิจัยอย่างขมักเขม้นด้วยเงินทุนวิจัยจำนวนกระแสบ่อเดียว และก็มีนักวิจัยจากประเทศในเอเชียจำนวนหลายต่อหลายคนที่ยอมทิ้งบ้านเกิดเมืองนอนไปหางานทำในสถาบันวิจัยหรือมหาวิทยาลัยในยุโรปหรืออเมริกา จะว่าไปแล้วก็คล้าย ๆ กับสภาพของญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สองเพิ่งจบสิ้นลงใหม่ ๆ ที่มีนักวิทยาศาสตร์จากญี่ปุ่นหลายต่อหลายคนพากันสร้างผลงานดีเด่นออกมามากมาย ภายใต้บรรยากาศการวิจัยที่เพียบพร้อมในมหาวิทยาลัยในอเมริกา จีนและอินเดียมีประชากรมากกว่าญี่ปุ่นถึง 10 เท่าตัว ดังนั้นเชื่อได้ว่าประเทศทั้งสองย่อมมีคนที่มีความสามารถมากกว่าญี่ปุ่นถึง 10 เท่าตัวเช่นกันด้วย การเปิดโอกาสให้พวกเขาสามารถทำการวิจัยโดยทุนวิจัยจากรัฐบาลญี่ปุ่น ย่อมเป็นสิ่งที่มีความหมายอย่างมากเมื่อคำนึงถึงผลลัพธ์ที่จะตามมาจากการลงทุน

และแม้แต่กิจการเอกชนเองก็ตาม เชื่อได้ว่าจากนี้ต่อไปจะต้องพึ่งพาบุคลากรเพื่อพัฒนาซอฟต์แวร์และการวิจัยด้านต่าง ๆ จากประเทศต่าง ๆ ในเอเชียอย่างไม่ต้องสงสัย ทั้งนี้เพราะว่าเท่าที่ผ่านมญี่ปุ่นขาดแคลนบุคลากรทางด้านนี้อย่างมากทำให้ไม่สามารถแข่งขันในตลาดโลกได้นั่นเอง ต่อให้ญี่ปุ่นจะเร่งปฏิรูปการศึกษาใหม่โดยไม่หยุดยั้งเลยก็ตาม อย่างน้อยก็ต้องกินเวลากว่า

10 ปีกว่าที่จะสร้างบุคลากรใหม่ขึ้นมาได้

บทบาทของญี่ปุ่นในเอเชีย

เท่าที่ผ่านมาญี่ปุ่นมีประสบการณ์ “การเดินตามและเอาชนะ” ประเทศต่าง ๆ ในยุโรปและอเมริกาในด้านการผลิตผลิตภัณฑ์ที่พึ่งพาฝีมือเป็นหลัก แต่เมื่อเข้าปลายคริสต์ศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา ญี่ปุ่นกลับต้องมอบ “บัลลังก์” ของเจ้าพ่อแห่งการผลิตผลิตภัณฑ์ที่อาศัยคู่มือนี้ให้กับจีนและประเทศอื่น ๆ ในเอเชีย หลังจากญี่ปุ่นสามารถบรรลุเป้าหมายของ “การเดินตามและเอาชนะ” ประเทศตะวันตกเพียงไม่ถึงกึ่งศตวรรษเท่านั้น ก็ต้องดิ้นรนหาเป้าหมายใหม่ต่อไปเพราะกำลังถูกประเทศกำลังพัฒนาไล่หลังตามมาอย่างติด ๆ

ประเทศต่าง ๆ ในเอเชียนั้นต่างกับยุโรปตรงที่แต่ละประเทศเป็นรัฐชาติที่มีขั้นตอนของการพัฒนา ภาษา ศาสนา วัฒนธรรมและปัจจัยอื่น ๆ ที่แตกต่างกันอย่างมาก ดังนั้นการรวมตลาดของประเทศต่าง ๆ ในเอเชียให้เป็นหนึ่งเดียวกันเช่นกับกลุ่มยุโรป EU ย่อมเป็นเรื่องที่ยากเย็นอย่างมาก แต่ถ้าในอนาคตประเทศต่าง ๆ ในเอเชียสามารถรวมตลาดกันได้จริงถึงแม้ว่าจะเป็นการรวมตัวที่ไม่เหนียวแน่นก็ตาม ข้าพเจ้าเชื่อว่าจะช่วยทำให้แก้ปัญหาอุปทานเกินความต้องการของตลาดไปได้มากทีเดียว แต่ปัญหาอยู่ที่ว่าหากมีการรวมตลาดขึ้นจริง ๆ การส่งออกนอกตลาดจะส่งผลอย่างไรบ้างกับภูมิภาคอื่น ๆ กล่าวคือ เป็นไปได้สูงมากว่าหากเกิดการรวมตลาดในเอเชียขึ้นเมื่อใด EU หรือ NAFTA หรือสมพันธ์เศรษฐกิจของกลุ่มประเทศในอเมริกาเหนือจะสร้างกลุ่มแนวร่วมขึ้นมาเพื่อป้องกันผลประโยชน์ส่วนตัว และท้ายสุดก็ส่งผลให้การค้าระหว่างประเทศในคริสต์ศตวรรษที่ 21 กลายเป็น “การควบคุม” ไปอย่างไม่ต้องสงสัย

ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 21 ประเทศพัฒนาแล้วต่างพากันเชื่อมั่นว่า

การค้าเสรีจะผลักดันให้เกิดความมั่งคั่งและอุดมสมบูรณ์ในประเทศต่าง ๆ แต่ปรากฏว่าเมื่อถึงคริสต์ศตวรรษที่ 21 เข้าจริง ๆ กลับปรากฏว่าเป็นการยากมาก ๆ ที่จะรักษาระบบการค้าเสรีไว้ได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะว่าประเทศกำลังพัฒนาซึ่งมีฐานการผลิตที่ถูกรองรับด้วยประชากรจำนวนกว่าร้อยละ 60 ของประชากรทั่วโลกจะสามารถทวีความสามารถในการผลิตขึ้นเรื่อย ๆ จนท้ายสุดจะผลักดันให้เกิดภาวะอุปทานมากกว่าอุปสงค์ ดังนั้นสินค้าอุตสาหกรรมจากประเทศกำลังพัฒนาที่ได้เปรียบในด้านราคาก็จะไหลเวียนไปในตลาดทั่วโลก และท้ายสุดก็จะทำให้ตลาดสินค้าอุตสาหกรรมทั่วโลกปั่นป่วนได้

หากการพัฒนาอุตสาหกรรมที่รวดเร็วของประเทศต่าง ๆ ในเอเชียซึ่งมีประชากรกว่าร้อยละ 60 ของประชากรโลกคือจุดสำคัญของ “ปัญหาเคนส์ในคริสต์ศตวรรษที่ 21” แล้ว ย่อมหมายความว่าบทบาทของญี่ปุ่นในฐานะของประเทศหนึ่งในเอเชียย่อมเป็นสิ่งสำคัญตามมาด้วย รัฐบาล บริษัทเอกชน และประชาชนชาวญี่ปุ่นจะต้องไม่ยืนอยู่บนพื้นฐานของผู้ฝึกฝัลัทธิมัลลิส้อย่างเด็ดขาด ทั้งนี้เพราะว่าการที่ญี่ปุ่นสามารถพัฒนาประเทศมาได้จนถึงทุกวันนี้ไม่ได้เป็นผลเพียงแก่ความพยายามของพวกเราเองแต่ลำพังเท่านั้น แต่เหตุผลหนึ่งเป็นเพราะว่าได้รับการช่วยเหลือทั้งทางด้านกำลังใจและวัตถุจากประเทศต่าง ๆ ในยุโรปและอเมริกา สำหรับข้าพเจ้าแล้ว ข้อเสนอของผู้ฝึกฝัลัทธิมัลลิสันั้นเปรียบเสมือนกับการที่คนบนชั้นสองของบันไดพยายามถีบให้คนอื่นที่กำลังปีนขึ้นบันไดที่หลังตกไปข้างล่างจับบันไดจับนั้น

หากกลไกของตลาดสามารถทำงานได้สมบูรณ์แบบจริง ราคาสินค้าของผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่เกินอุปสงค์ของตลาดจะถูกบีบให้ลดลงจนกระทั่งเกิดความสมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทาน แต่ในความเป็นจริงแล้ว ปรากฏว่าอุปสงค์ของสินค้าอุตสาหกรรมซึ่งส่วนใหญ่ค่อนข้างทนทานใช้ได้นานนั้น ไม่มีกำลังควบคุมราคาในตลาดเท่าไรนัก และตามกฎหมายที่ที่ว่าเมื่อราคาของตลาดตกลง ผู้ที่จะถูกขับออกไปจะไม่ใช่ประเทศกำลังพัฒนาแต่เป็นประเทศพัฒนา

แล้วที่ไม่สามารถต่อสู้ทางด้านราคาได้นั้น ก็ไม่ได้เป็นจริงในทางปฏิบัติ แม้จนทุกวันนี้ก็ยังมีอุตสาหกรรมบางประเภทของประเทศพัฒนาแล้วที่ยังคงพยายามยืนหยัดต่อไปในตลาด ทำให้ประเทศทั้งสองกลุ่มไม่สามารถแบ่งหน้าที่และบทบาทซึ่งกันและกันได้ตามทฤษฎี

เมื่อพิจารณาถึงความจริงของตลาดข้างต้นนี้ ข้าพเจ้าอยากจะเสนอหนทางและบทบาทที่รัฐบาลญี่ปุ่นควรกระทำในการแก้วิกฤตที่อาจเกิดจาก “ปัญหาเคนสีในคริสต์ศตวรรษที่ 21” ไว้ ดังต่อไปนี้

1. ให้การสนับสนุนการวิจัยด้วยสายตาที่กว้างไกลครอบคลุมไปทั่วโลก ทั้งนี้เพื่อไม่ให้นวัตกรรมด้านต่าง ๆ ต้องหยุดยั้งไป จะเห็นได้ว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมเก่าที่ผ่านมาเกิดขึ้นได้ก็เพราะนวัตกรรมนานาประเภท ดังนั้นทางเดียวที่จะแก้ปัญหาก็ตามมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมทั่วโลกในขณะนี้ได้ ก็น่าจะเป็นนวัตกรรมเท่านั้น

2. ดำเนินนโยบายเร่งปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมภายในประเทศ เพื่อที่จะแยกหน้าที่และบทบาทกับประเทศกำลังพัฒนา หันไปพึ่งพาอาศัยกันอย่างสันติในอนาคตได้ รัฐบาลจะต้องวางนโยบายอุตสาหกรรมที่ถูกต้อง เพื่อเปลี่ยนไปเน้นอุตสาหกรรมที่จำเป็นต้องพึ่งพาเทคโนโลยีระดับสูงเช่น อุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ ฯลฯ

3. จะต้องไม่วางมือในการให้ความช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนาในเอเชียเพื่อหยุดการเติบโตทางประชากร เช่น ด้วยการให้ความช่วยเหลือทางการแพทย์เพื่อลดอัตราการตายของทารก ให้การศึกษาแก่ผู้หญิงให้อย่างน้อยอ่านออกเขียนได้ เป็นต้น ทั้งนี้เพราะอัตราการตายที่สูงของทารกนั้นเป็นต้นเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้มีเด็กในอัตราที่สูงตามไปด้วย และอย่างที่ทราบกันดีแล้วในขณะนี้ว่า อัตราการอ่านออกเขียนได้ของผู้หญิงที่สูงขึ้นจะเป็นผลโดยตรงที่ทำให้เด็กเกิดน้อยลง แต่น่าเสียดายที่ว่าเท่าที่ผ่านมานี้ การควบคุมประชากรกลับไปเน้นที่การคุมกำเนิด หรือการออกกฎหมายจำกัด

จำนวนการคลอดบุตรเสียมากกว่า ดังนั้นจากนี้ไปควรให้ความสำคัญที่การให้การศึกษาแก่ประชากรและการลดอัตราการตายของทารกมากขึ้น

4. จะต้องคำนึงถึงความจริงที่ว่า การใช้เงินช่วยการพัฒนาของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายนั้น แท้จริงแล้วเป็นการแก้ “ปัญหาเคนสีในคริสต์ศตวรรษที่ 21” ที่จะเกิดขึ้นในระดับโลก ดังนั้นทางเดียวที่สามารถแก้ไขได้คือการผลักดันให้เกิดการบริโภคในระดับทั่วโลก ไม่ใช่แค่เฉพาะในญี่ปุ่นหรือในประเทศพัฒนาแล้วเท่านั้น และในการให้ความช่วยเหลือดังกล่าว ต้องไม่มีมรดกกระจ่างในเรื่องของสภาพแวดล้อมและพลังงานด้วย

5. มองหาหนทางที่ญี่ปุ่นจะสามารถร่วมมือกับประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย เพื่อให้แต่ละประเทศพอใจกับหน้าที่และบทบาทที่จะได้รับการแบ่งแยกในอนาคตอย่างยุติธรรม

4.2 การเอาชนะปัญหามลพิษในคริสต์ศตวรรษที่ 21 : การถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการประหยัดพลังงาน

ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ไม่มีทรัพยากรธรรมชาติใด ๆ เลย ดังนั้นจึงต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาเทคโนโลยีในการประหยัดพลังงาน โดยเฉพาะหลังจากที่ต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์น้ำมันถึง 2 ครั้งด้วยกัน จะเห็นได้ว่าราคาน้ำมันได้พุ่งตัวสูงขึ้นกว่าราคาก่อนวิกฤตครั้งแรกถึง 12 เท่าตัว และผลจากการพัฒนาเทคโนโลยีการประหยัดพลังงานที่วุ่นวาย ทำให้การใช้พลังงานต่อหน่วยของผลผลิตมวลรวมประชาชาติของญี่ปุ่น (GDP) ในปี 1993 เมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ อยู่ในระดับที่ต่ำมาก กล่าวคือเท่ากับร้อยละ 40 ของอเมริกา ร้อยละประมาณ 50 ของกลุ่มประเทศ OECD และร้อยละ 10 ของจีน สาเหตุที่ทำให้การอุปโภคพลังงานของประเทศใดประเทศหนึ่งมากขึ้นหรือน้อยขึ้นอยู่กับอากาศ ความกว้างขวางของประเทศ วิถีชีวิต (life-style)

ของประชากร โครงสร้างอุตสาหกรรม เครือข่ายทางการคมนาคมขนส่ง ฯลฯ เป็นต้น แต่สำหรับญี่ปุ่นแล้ว เทคโนโลยีทางการประหยัดพลังงานเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้มีการใช้พลังงานในจำนวนที่น้อยกว่าประเทศอื่น ๆ มาก จากตัวเลขข้างต้นสามารถคำนวณได้คร่าว ๆ ว่า หากนำเอาเทคโนโลยีในด้านพลังงานของญี่ปุ่นไปใช้ในจีน จะทำให้จีนสามารถเพิ่ม GDP ได้กว่า 10 เท่าตัวของปัจจุบันนี้โดยไม่ต้องใช้พลังงานเพิ่มขึ้นเลย

จากความเป็นจริงข้างต้นนี้ ในการแก้ “ปัญหาหมอกควันในคริสต์ศตวรรษที่ 21” หรือปัญหาการเพิ่มของอุปสงค์ทางด้านพลังงานประเภทที่จะเหือดแห้งหมดไปนั้น การถ่ายทอดเทคโนโลยีทางด้านพลังงานของญี่ปุ่นสู่ประเทศกำลังพัฒนาต่าง ๆ รัสเซีย ยุโรปตะวันออก ฯลฯ นับเป็นหนทางที่มีประสิทธิภาพสูงอย่างไม่คาดคิด อย่างไรก็ตาม ก็เป็นความจริงที่ว่า การถ่ายทอดเทคโนโลยีนั้น “พูดง่ายแต่ทำยาก” ทั้งนี้เพราะมักจะต้องเจอกับปัญหามากมาย เช่น ประเทศนั้น ๆ ตั้งใจและพร้อมที่จะรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีเหล่านั้นหรือไม่ การถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ประเทศผู้รับไม่ต้องการย่อมเป็นการบีบบังคับโดยไม่ได้ตั้งใจ และถึงแม้ว่าประเทศผู้รับจะเต็มใจรับจริง ๆ ก็ตาม ใครจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการถ่ายทอด และใครจะรับผิดชอบในการฝึกฝนนักเทคนิคในสาขานั้น ๆ ยกตัวอย่างเช่น ในการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตกระแสไฟฟ้าของโรงงานผลิตไฟฟ้า จำเป็นต้องแก้ไขเปลี่ยนแปลงเครื่องจักรแทบทั้งหมด ไม่ใช่แค่อุปกรณ์เพียงชั้นสองชั้น และถึงจะลงมือปรับปรุงจริง ๆ ก็ต้องมีเครื่องกำเนิดไฟฟ้าสำรองอีก เป็นต้น หรืออีกนัยหนึ่ง การถ่ายทอดเทคโนโลยีทางด้านพลังงานนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ อย่างที่คิด

การทำให้เศรษฐกิจเติบโตโดยไม่ต้องใช้พลังงานเพิ่ม

ถึงแม้จะพอเดากันได้ว่าราคาพลังงานในอนาคตจะต้องถีบตัวสูงขึ้นอย่างไม่ต้องสงสัยก็ตาม ปกติแล้วเวลาบริษัทหรือโรงงานอุตสาหกรรมจะตัดสินใจลงทุนทางเครื่องจักรหรืออุปกรณ์ แนวโน้มทางด้านราคาในอนาคตอันใกล้เท่านั้นที่จะถูกยกมาเป็นปัจจัยในการกำหนดนโยบาย ดังนั้นการยกเอาปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายทางด้านพลังงานในอนาคตมาเป็นแรงจูงใจให้นักลงทุนในประเทศกำลังพัฒนาตกลงที่จะนำเทคโนโลยีทางด้านพลังงานมาใช้นั้นเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยากเย็นมาก ดังนั้นทางเดียวที่น่าจะเป็นไปได้คือ การให้ประเทศพัฒนาแล้วรับผิดชอบโดยผ่านเงินช่วยเพื่อการพัฒนาของรัฐบาล และสำหรับประเทศที่ไม่มีทรัพยากรธรรมชาติอย่างญี่ปุ่นด้วยแล้ว การลงทุนเพื่อหลีกเลี่ยงการเกิดวิกฤตการณ์น้ำมันครั้งที่สามในอนาคตย่อมเป็นการลงทุนที่คุ้มค่ามากกว่าแต่ในความเป็นจริงประเทศเจ้าของเทคโนโลยีเองก็ไม่ได้มองการณ์ไกลมากไปกว่าประเทศผู้รับเท่าใดนัก หรืออีกนัยหนึ่ง ความกว้างไกลของการมองปัญหาพลังงานของทั้งประเทศผู้ให้และผู้รับดูเหมือนจะเป็นเรื่องกึ่งขวางที่สูงที่สุดสำหรับปัญหาการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางด้านพลังงานในการปฏิบัติ

ในการพิจารณาปัญหาสภาพแวดล้อมและพลังงานนั้น การกำหนดระยะเวลาในอนาคตเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ชักจูงผลลัพธ์ให้ออกมาด้านใด ถึงแม้จะบอกให้คำนึงถึงคนรุ่นลูกรุ่นหลานต่อไปก็ตาม โดยทั่วไปแล้วคนเรามักไม่สามารถจินตนาการได้ เพราะมนุษย์ส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะตัดสินใจโดยคำนึงถึงข้อเท็จจริงในปัจจุบันหรือในอนาคตที่ใกล้ตัวมากกว่า เงิน 1 ล้านเยนในวันพรุ่งนี้ย่อมมีค่ากว่าเงิน 50 ล้านเยนใน 50 ปีข้างหน้าสำหรับคนทั่วไป (คำนวณจากอัตราการลดค่าของเงินร้อยละ 8.2 ต่อปี) เรามักจะเรียกคนที่คำนึงถึงแต่ประโยชน์ของตนว่า egoist หรือคนเห็นแก่ตัว แต่เมื่อนำเอาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการตัดสินใจทั่วไปของคนเรามาตัดสินด้วยแล้ว คงต้อง

นิยามคนพวกนี้ใหม่ว่า คนที่ไม่คำนึงถึงประโยชน์ของคนอื่นในสมัย (generation) เดียวกัน และถ้าเขาพวกนี้เห็นแก่ตัวแม้กับคนในสมัยข้างหน้าด้วยแล้ว พวกเขาก็ควรจัดเป็น egoist ข้ามสมัย

ในช่วงระหว่างปี 1979 ถึง 1982 อัตราการเติบโตของ GDP ของญี่ปุ่นเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 2.9 ต่อปี แต่ปรากฏว่าอัตราการใช้พลังงานขั้นสุดท้ายต่อปีในช่วงนั้นกลับลดลงเท่ากับร้อยละ -3.8 หรือหมายความว่านอกจากจะไม่มีการใช้พลังงานเพิ่มในประเทศนี้แล้ว แต่กลับปรากฏว่าผลผลิตมวลรวมประชาชาติสามารถเพิ่มขึ้นได้ทั้ง ๆ ที่มีการใช้พลังงานลดน้อยลง และเป็นการลดลงในทุก ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นพลังงานในบ้านเรือน ในสถานที่ทำงาน ในการขนส่ง หรือในการอุตสาหกรรมก็ตาม สาเหตุที่ทำให้การอุปโภคพลังงานลดลงนั้นเป็นเพราะว่ามีการขึ้นราคาพลังงานต่าง ๆ หลังจากประเทศอาหรับประกาศขึ้นราคาน้ำมันในวิกฤตการณ์น้ำมันครั้งที่สอง เช่น ค่าไฟฟ้าได้ถีบตัวสูงขึ้นกว่าร้อยละ 60 ค่าน้ำมันเบนซินสูงขึ้นกว่าร้อยละ 36 เป็นต้น

เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า การเพิ่มขึ้นของราคาพลังงานได้เป็นปัจจัยกดดันให้อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจลดลงประมาณร้อยละ 1 แต่ปรากฏว่าในช่วงระยะเวลาข้างต้น การพัฒนาเศรษฐกิจของญี่ปุ่นได้พลิกข้อเท็จจริงเท่าที่ผ่านมามีว่า “การเติบโตทางเศรษฐกิจจะผลักดันให้เกิดการอุปโภคพลังงานในอัตราที่เพิ่มมากขึ้น” เหตุผลที่ทำให้ญี่ปุ่นไม่ต้องเพิ่มการใช้พลังงานได้ในเวลานั้นเป็นเพราะปัจจัยหลายประการที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน เช่น การลดจำนวนพลังงานที่ใช้ในการผลิตสินค้าต่อหน่วย การเปลี่ยนโครงสร้างการอุตสาหกรรมใหม่ การเพิ่มประสิทธิภาพในการเผาผลาญพลังงานของรถยนต์ การลดจำนวนพลังงานที่ใช้ในการขนส่งสินค้าต่อน้ำหนักเป็นกิโลหรือเป็นตัน การนำเทคโนโลยีด้านพลังงานมาใช้กับเครื่องปรับอากาศ ตู้เย็น ฯลฯ การปรับปรุงวิถีชีวิต (life-style) ใหม่ เป็นต้น ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่าการถ่ายทอดประสบการณ์เหล่านี้ของญี่ปุ่นให้กับประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายเป็นสิ่งที่มีค่ามากอย่างหนึ่ง

การหยุดยั้งการแพร่ขยายของรถยนต์ (motorization)

ในการคำนึงถึงปัญหาพลังงานจากนี้ไป ความเร็วของการใช้รถยนต์อย่างแพร่หลายในประเทศกำลังพัฒนาจะเป็นกุญแจสำคัญดอกหนึ่ง หากจำนวนรถยนต์ที่ใช้ในจีน (รวมรถจักรยานยนต์ 2 ล้อด้วย) จะเพิ่มขึ้นในอัตราที่เท่ากับญี่ปุ่นในปี 1970 (182 คัน ต่อประชากร 1 พันคน) ก็เท่ากับว่าจะทำให้จำนวนรถยนต์ที่ขั้ววังในเมืองจีนเพิ่มเป็น 220 ล้าน 440,000 คัน ถ้าพึ่งเพียงการมีรถยนต์หนึ่งส่วนบุคคล (ไม่นับรถยนต์ขนาดจิ๋วแบบ Keiyon) เท่ากับอัตราการเพิ่มของจำนวนรถยนต์ในญี่ปุ่นเมื่อปี 1970 (เท่ากับ 63 คัน ต่อประชากร 1 พันคน) ก็จะทำให้จีนมีรถยนต์ขั้วเท่ากับ 76 ล้าน 630,000 คัน (มากกว่าจำนวนรถยนต์ของญี่ปุ่นในปี 1995 ถึง 2 เท่าและเท่ากับร้อยละ 60 ของจำนวนรถยนต์ในอเมริกาในปีเดียวกัน) จากจำนวนรถยนต์ข้างต้นจะทำให้จีนต้องใช้น้ำมันเพื่อขนส่งผู้คนประมาณ 1 ล้านล้าน 137,000 ล้านกิโลเมตร หรือเท่ากับ 140,000 ล้านกิโลลิตร (มากกว่าจำนวนน้ำมันที่ญี่ปุ่นใช้ในปี 1994 ถึง 3 เท่า) และการเพิ่มขึ้นของจำนวนรถยนต์จะไปผลักดันให้มีการเร่งสร้างถนนและทางด่วนขึ้นมากมาย ซึ่งหมายความว่าจะมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ เช่น เหล็กและซีเมนต์เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

จากข้อมูลในปี 1994 พบว่าอเมริกาเป็นประเทศที่ปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ออกมามากที่สุดในโลก คือเท่ากับร้อยละ 24.5 แคนาดาและออสเตรเลียเป็นอันดับที่สองและสามตามลงมา เหตุผลเพราะว่าทั้งสามประเทศใช้รถยนต์มากนั่นเอง นอกจากนั้นรถยนต์ส่วนมากยังเป็นรถยนต์ขนาดใหญ่ และยังพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ใช้รถยนต์ในการเดินทางไปทำงานคนละ 1 คันอีกด้วย แต่สำหรับญี่ปุ่นแล้ว คนในเมืองส่วนใหญ่จะเลือกเดินทางไปทำงานโดยรถไฟมากกว่า เพราะนอกจากค่าผ่านทางด่วนจะแพงมากแล้ว รถยังติดบ่อย ๆ ไม่สะดวกเท่ารถไฟ ด้วยเหตุนี้เองที่จำนวนก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่คนญี่ปุ่น

ปล่อยออกมาต่อหัวเท่ากับเพียงร้อยละ 45 ของอเมริกาเท่านั้น

วิธีจำกัดจำนวนรถยนต์และระยะทางที่รถใช้วิ่งที่ดูจะมีประสิทธิภาพมากที่สุด น่าจะเป็นการสร้างและขยายการขนส่งมวลชน เช่น สร้างรถไฟใต้ดิน และทางรถไฟด่วนเชื่อมหัวเมืองไกล ๆ เข้าหากัน ในบรรดาประเทศพัฒนาแล้วทั้งหลาย อเมริกาเป็นประเทศที่มีการขนส่งมวลชนที่ด้อยพัฒนามากที่สุด คนส่วนใหญ่จะเดินทางไปทำงานโดยอาศัยรถยนต์ส่วนตัว จากตัวเลขในปี 1990 พบว่ามีเพียงร้อยละ 5.3 ของชาวอเมริกันเท่านั้นที่เดินทางไปทำงานด้วยการใช้บริการการขนส่งมวลชน ในปี 1994 พบว่ามีจำนวนรถยนต์ที่วิ่งอยู่ในอเมริกาทั้งสิ้นเท่ากับ 13,393 ล้านคัน มากกว่าจำนวนรถยนต์ในญี่ปุ่นเมื่อปีเดียวกันถึง 3.5 เท่า และจำนวนระยะทางทั้งหมดที่รถยนต์วิ่งของทั้งสองประเทศก็แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ ของอเมริกามากกว่าของญี่ปุ่นถึง 10 เท่าตัว ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้อเมริกาจำเป็นต้องใช้พลังงานเพื่อการขนส่งมากกว่าญี่ปุ่นถึง 6 เท่าตัว

ข้าพเจ้าคิดว่าเป็นเรื่องไร้สาระมากในการที่คน ๆ หนึ่งต้องใช้พลังงานมากมายในการเดินทางเพียงไม่กี่กิโลเมตร เพราะที่ต้องพาเจ้าท่อนเหล็กที่หนักกว่า 1 ตันไปด้วย การสร้างทางรถไฟด่วนเชื่อมระหว่างเมืองใหญ่ ๆ ในจีนเพื่อขนถ่ายคนและสัมภาระ ย่อมประหยัดพลังงานได้กว่าการสร้างทางด่วนให้รถยนต์วิ่งมากมาย และในการสร้างหรือขยายทางรถไฟ หรือเส้นทางรถไฟใต้ดิน รถราง ฯลฯ ในเขตเมืองใหญ่ ๆ ของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย ควรเป็นภาระหน้าที่ของประเทศพัฒนาแล้วโดยผ่านการให้เงินช่วยพัฒนาของรัฐบาล เพราะว่าการเคลื่อนย้ายของคน 1 คนในระยะทาง 1 กิโลเมตรโดยรถยนต์นั่งจำเป็นต้องใช้พลังงานเท่ากับ 557 กิโลแคลอรี แต่สำหรับการเคลื่อนย้ายโดยรถไฟจะใช้พลังงานเพียง 49 กิโลแคลอรีเท่านั้น หรือเท่ากับ 1 ใน 10 ของพลังงานที่รถยนต์ใช้อยู่

และในการเปลี่ยนระบบขนส่งจากรถบรรทุกมาเป็นรถไฟก็ยิ่งส่งผลดีต่อ

การประหยัดพลังงานเป็นจำนวนมหาศาลทีเดียว ก่อนที่บริการการขนส่งสัมภาระถึงบ้านของบริษัทเอกชนจะแพร่หลายไปทั่วญี่ปุ่น สัมภาระขนาดเล็กจะถูกขนส่งไปรวมกันที่สถานีรถไฟใกล้ ๆ โดยรถไฟ ส่วนสัมภาระขนาดใหญ่ก็มักจะถูกขนย้ายด้วยรถไฟสินค้า รถไฟเป็นเส้นทางขนส่งสินค้าที่เร็วกว่ารถบรรทุกก่อนที่จะทางด่วนจะเปิดบริการ แต่ปรากฏว่าหลังจากที่ทางด่วนถูกตัดเชื่อมส่วนต่าง ๆ ทั่วประเทศ รถบรรทุกได้กลายมาเป็นพาหนะในการขนส่งที่ถูกลงและเร็วกว่ารถไฟไป หลักการของเศรษฐกิจแบบตลาดได้ผลักดันให้การขนส่งสินค้าทางรถไฟต้องถอนตัวออกไปเกือบทั้งหมด กล่าวคือปริมาณสินค้าที่ขนส่งโดยรถไฟได้ลดลงจากที่เคยเท่ากับร้อยละ 32 ในปี 1970 เป็นเท่ากับร้อยละ 8 ในปี 1995 ทั้ง ๆ ที่การขนส่งโดยรถไฟใช้พลังงานต่อน้ำหนักสินค้า 1 ตันในระยะทาง 1 กิโลเมตรเพียงเท่ากับ 65 กิโลแคลอรี แต่รถบรรทุกต้องใช้ถึง 977 กิโลแคลอรี หรือเท่ากับ 15 เท่าของรถไฟ ตัวเลขข้างต้นนี้ย่อมยืนยันได้ดีว่า การเปลี่ยนพาหนะในการขนส่งสินค้าจากรถบรรทุกมาเป็นรถไฟสามารถส่งผลดีต่อการประหยัดพลังงานเพียงใด

การช่วยส่งเสริมการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทางด้านการสื่อสารคมนาคมของประเทศกำลังพัฒนา ก็เป็นการลดความจำเป็นในการเคลื่อนย้ายของคนส่งผลให้การใช้พลังงานลดน้อยลงอีกทางหนึ่งด้วย การปรับปรุงประสิทธิภาพในการเผาผลาญของเครื่องจักร การพัฒนารถไฟฟ้าแม่เหล็กหรือ linear motor car รถยนต์ไฟฟ้า การวิจัยระบบติดต่อสื่อสารที่ว่องไวเป็นพิเศษ ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เป็นการวิจัยที่ควรให้ความสำคัญยิ่งเมื่อพิจารณาจากปัญหาด้านพลังงาน

จะอย่างไรกับการป้อนกระแสไฟฟ้าให้กับประเทศในเอเชีย

การกำเนิดกระแสไฟฟ้าในประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ในเอเชีย จำเป็นต้องพึ่งพาพลังงานหรือถ่านหินเป็นส่วนใหญ่ แต่ในระยะไม่กี่ปีที่ผ่านมา

ปรากฏว่ามีประเทศกำลังพัฒนาในเอเชียจำนวนไม่น้อยที่มีโครงการจะสร้างหรือเพิ่มการก่อสร้างโรงงานไฟฟ้าปรมาณู จริงอยู่เมื่อเปรียบเทียบกับน้ำมันหรือก๊าซธรรมชาติแล้ว แร่ยูเรเนียมสามารถค้นพบได้ต่อไปอีกยาวนาน และนอกจากนั้นโรงงานไฟฟ้าปรมาณูยังไม่ปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ออกมาอีกด้วย แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อนึกถึงเหตุการณ์โรงไฟฟ้าปรมาณูเชลโนบีลในรัสเซียซึ่งระเบิดเมื่อปี 1986 แล้ว ก็ไม่อาจยืนยันถึงความปลอดภัยของโรงงานไฟฟ้าปรมาณูได้เต็มปากเต็มคำ ด้วยเหตุนี้เองที่การก่อสร้างโรงงานไฟฟ้าปรมาณูในประเทศพัฒนาแล้ว ต้องเผชิญกับอุปสรรคในการได้รับการเห็นชอบจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตก่อสร้าง (public acceptance) เสมอ

ในปัจจุบันนี้ ประเทศเดียวในบรรดาประเทศพัฒนาแล้วในยุโรปที่สนับสนุนการสร้างโรงงานไฟฟ้าปรมาณูคือฝรั่งเศส และอีกประเทศหนึ่งคือญี่ปุ่น ประเทศผู้นำทางด้านโรงไฟฟ้าปรมาณู การสร้างหรือโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าปรมาณูในประเทศกำลังพัฒนาในเอเชียขณะนี้ล้วนแต่พึ่งพิงเทคโนโลยีของฝรั่งเศส อเมริกา หรือรัสเซียแทบทั้งนั้น ประเทศต่าง ๆ ในเอเชียยังมีความต้องการใช้เครื่องไฟฟ้าในบ้านอยู่อีกมากมาย และจากการที่แทบทุกประเทศเป็นประเทศในเขตร้อนชื้น ดังนั้นเครื่องปรับอากาศจึงเป็นเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ยังมีอุปสงค์อยู่ในจำนวนมหาศาล ด้วยเหตุนี้การสร้างโรงไฟฟ้าปรมาณูขึ้นมาป้อนกระแสไฟฟ้าให้ทันกับความต้องการใช้ไฟฟ้าที่จะเพิ่มขึ้นจึงดูเหมือนทางที่ดีที่สุด และเนื่องจากการยอมรับของประชาชนดูจะไม่ค่อยเป็นปัญหาเท่าใดนักในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย โรงไฟฟ้าปรมาณูจึงกลายเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับประเทศเหล่านั้น

จากการที่การก่อสร้างและขยายกิจการไฟฟ้าปรมาณูในประเทศกำลังพัฒนาในเอเชียทั้งหลายนี้ มีทีท่าว่าจะดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ นี้เอง ที่ทำให้มีเสียงสนับสนุนให้ญี่ปุ่นเป็นปากเป็นเสียงในการสร้างโรงไฟฟ้าปรมาณูกับเขาด้วย จริงอยู่ที่ว่าหากไม่มีผู้เชี่ยวชาญทางด้านโรงไฟฟ้าปรมาณูในประเทศพัฒนาแล้ว

ประเทศอื่น ๆ ยกเว้นฝรั่งเศสแล้ว ก็ย่อมเกิดปัญหาที่ว่าใครเล่าจะเป็นผู้จะ
 จัดเวลาฝีมือในการรักษาความปลอดภัยและพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทางด้าน
 นี้ให้กับประเทศกำลังพัฒนาเหล่านั้น ญี่ปุ่นอาจเป็นประเทศหนึ่งที่ต้องเข้าไปมี
 บทบาทในจุดนี้ในอนาคต เพราะปัจจุบันนี้ร้อยละ 18.7 ของการกำเนิดไฟฟ้า
 ร้อยละ 28.2 ของกระแสไฟฟ้าที่ส่งจ่ายในญี่ปุ่น เป็นไฟฟ้าที่เกิดจากโรงไฟฟ้า
 ปรมาณูแต่ทุกวันนี้ในอนาคตของโรงไฟฟ้าปรมาณูในญี่ปุ่นนั้นไม่ค่อยจะดีเท่าไรนัก
 การยอมรับของประชาชนในประเทศนับวันแต่จะต่ำลง ๆ เรื่อย ๆ

เมื่อเดือนสิงหาคม ปี 1996 มีการทำประชาพิจารณ์เกี่ยวกับการก่อสร้าง
 "ไฟฟ้าปรมาณูที่ตำบลมาคิ จังหวัดนิกากะ" ผลปรากฏว่าจากอัตราการลง
 คะแนนทั้งหมดร้อยละ 88.3 ร้อยละ 56 เห็นด้วย ร้อยละ 44 ไม่เห็นด้วย
 และจากการสำรวจประชามติประชาชนทั่วประเทศเกี่ยวกับการสร้างไฟฟ้าปรมาณู
 จะพบว่าประชาชนที่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่สนับสนุนฝ่ายใด ๆ เลย
 ในจำนวนเท่ากับ 1 ใน 3 เท่า ๆ กัน จากผลลัพธ์ความแตกต่างของการทำ
 ประชาพิจารณ์ในตำบลมาคิกับการสำรวจประชามติทั่ว ๆ ไปข้างต้นนั้น
 สามารถยืนยันได้ว่าโดยทั่วไปแล้ว ประชาชนเห็นด้วยกับความจำเป็นต้องมี
 โรงไฟฟ้าปรมาณู แต่ต้องไม่ใช่การก่อสร้างที่อยู่ในละแวกบ้านของตน และหาก
 การทำประชาพิจารณ์ล่วงหน้าก่อนลงมือก่อสร้างโรงไฟฟ้าปรมาณูถูกพัฒนาให้
 เป็นระบบแล้ว เชื่อได้แน่ว่าการสรรหาสถานที่ก่อสร้างโรงงานย่อมยากยิ่งขึ้น

ข้าพเจ้ายอมรับว่าโรงไฟฟ้าปรมาณูเป็นทางเลือกที่มีเหตุมีผลมาก
 ประการหนึ่งของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายในเอเชีย แต่หากเป็นไปได้
 ควรจำกัดการพึ่งพาโรงไฟฟ้าปรมาณูไว้ให้ต่ำที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งนี้เพราะว่า
 อัตราการเกิดอุบัติเหตุย่อมสูงตามจำนวนโรงงานที่เพิ่มขึ้นด้วยนั่นเอง สมมุติว่า
 อัตราการเกิดอุบัติเหตุในโรงไฟฟ้าปรมาณูโรงหนึ่งชั่วอายุการใช้งานเท่ากับ 1
 ในหมื่นส่วน ก็ย่อมหมายความว่าอัตราการเกิดอุบัติเหตุในโรงไฟฟ้าปรมาณู 150
 โรงตลอดอายุการใช้งานเท่ากับร้อยละ 1.5 ถ้า 50 โรงก็เท่ากับร้อยละ 0.5

หรืออีกนัยหนึ่งตราบดที่ยังไม่สามารถยืนยันความปลอดภัยของโรงไฟฟ้าปรมาณูว่าเท่ากับศูนย์ได้ ก็ควรจะจำกัดการพึ่งพามันไว้ที่ระดับที่ต่ำที่สุดเท่าที่จะทำได้

การประหยัดพลังงานไฟฟ้าและการค้นพบพลังงานใหม่ ๆ

ถ้าอย่างนั้น จะทำอย่างไรถึงจะสามารถจำกัดการพึ่งพาโรงไฟฟ้าปรมาณูไว้ในขีดที่ต่ำที่สุดได้ ประการแรกคือต้องทำการประหยัดไฟฟ้าให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ควรนำเอาตู้เย็นไฟฟ้าหรือเครื่องปรับอากาศที่ผลิตออกมาจำหน่ายหลังวิกฤตการณ์น้ำมันครั้งแรกออกแนะนำในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ทั้งนี้เพื่อลดจำนวนความต้องการกระแสไฟฟ้าในช่วง peak load (การจ่ายกระแสไฟฟ้าในปริมาณสูงสุด) การทำให้ load carb (เส้นหักของปริมาณกระแสไฟฟ้าที่ต้องจ่าย) เป็นเส้นตรงให้มากที่สุด หรืออีกนัยหนึ่งการทำให้ความต้องการกระแสไฟฟ้าอยู่ในปริมาณที่สม่ำเสมอ มีความแตกต่างของกระแสไฟน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ย่อมทำให้จำนวนกระแสไฟฟ้าโดยรวมลดน้อยลงนั่นเอง เมื่อดู load carb ใน 1 ปี จะพบว่าจำนวนกระแสไฟฟ้าจะเพิ่มสูงสุดในบ่ายวันที่อากาศอบอุ่นในฤดูร้อน และยิ่งถ้าบังเอิญเป็นวันที่มีการถ่ายทอดการแข่งขันเบสบอลนักเรียนมัธยมปลายทั่วประเทศด้วยแล้ว ผู้คนก็จะพากันนั่งเฝ้าจอโทรทัศน์เพิ่มขึ้น ส่งผลให้ความต้องการใช้ไฟฟ้าสูงขึ้นตามไปด้วย หากความต้องการดังกล่าวเกินกับปริมาณกระแสไฟฟ้าที่โรงงานไฟฟ้าสามารถผลิตได้แม้แต่เพียงชั่ววินาทีเท่านั้น ไฟก็จะดับทันที และเพื่อไม่ให้ไฟดับนี้เองที่โรงไฟฟ้าในญี่ปุ่นต้องสะสมกระแสไฟฟ้าไว้สูงกว่าปริมาณกระแสไฟฟ้าที่คาดว่าจะจำเป็นสูงสุดถึงร้อยละ 10 เศษ ๆ ดังนั้นการประหยัดพลังงานจึงไม่ใช่การจำกัดปริมาณกระแสไฟฟ้าที่วัดเป็นกิโลวัตต์ต่อชั่วโมง แต่อยู่ที่การจำกัดปริมาณกระแสไฟฟ้าในช่วง peak load ด้วยเหตุนี้เองการสะสมกระแสไฟฟ้าที่จ่ายด้วยราคาที่ต่ำกว่าในเวลากลางคืนโดยเครื่องกำเนิดไฟฟ้าที่อาศัยพลังน้ำ

(นำกระแสไฟฟ้าส่วนเกินไปใช้สูบน้ำขึ้นไปเก็บในอ่างเก็บน้ำ) และนำกระแสไฟฟ้านั้นมาใช้ในตอนกลางวัน (กำลังน้ำที่ตกมาจะไปหมุนเทอร์โบ) จึงเป็นวิธีชาญฉลาดวิธีหนึ่งในการจำกัดปริมาณกระแสไฟฟ้าที่จำเป็น

เมื่อเปรียบเทียบกระแสไฟฟ้าที่จำเป็นสำหรับหลอดไฟสีขาวกับไฟนีออนดูจะพบว่าหลอดไฟขาวต้องใช้กระแสไฟฟ้ามากกว่าไฟนีออนถึง 10 เท่า ทั้งนี้เพราะกระแสไฟฟ้ากว่า 10 เท่าที่จำเป็นในการเปลี่ยนเป็นแสงสว่างในหลอดไฟขาวจะถูกเปลี่ยนเป็นความร้อนโดยไม่จำเป็น ในขณะที่ไฟนีออนจะไม่คลายความร้อนออกมาเท่าใดนัก การนำเอาไฟนีออนออกใช้อย่างแพร่หลายแทนหลอดไฟขาวในประเทศกำลังพัฒนาหลาย ๆ ประเทศ รัสเซียและประเทศในยุโรปตะวันออกยอมทำประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อการประหยัดไฟฟ้าอย่างไม่น่าคิด นอกจากนั้นการถ่ายทอดเทคโนโลยีในการใช้วัสดุทนความร้อนในการก่อสร้างที่อยู่อาศัย การเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตกระแสไฟฟ้าของโรงงานไฟฟ้าทั่วไป การลดปริมาณกระแสไฟฟ้าที่ต้องสูญเสียไปเมื่อจ่ายไฟฟ้าไปตามบ้านเรือน ก็เป็นสิ่งที่จำเป็นอีกอย่างหนึ่ง ในอนาคตหากมีการนำเอาแผ่นจ่ายพลังงานระดับสูงพิเศษออกมาใช้สะสมกระแสไฟฟ้าได้สำเร็จ คาดว่าจะทำให้ช่วยลด load carp ลงไปเป็นเส้นตรงได้มากที่สุด และก็จะช่วยลดการสูญเสียการส่งกระแสไฟฟ้าให้เท่ากับศูนย์ด้วยได้

นอกจากนั้น การนำเอาการผลิตไฟฟ้าเช่นด้วยพลังแสงอาทิตย์ พลังความร้อนจากผิวดินหรือพลังลม ฯลฯ ไปใช้อย่างแพร่หลายก็เป็นอีกวิธีหนึ่งเท่าที่ผ่านมาระบบการจ่ายไฟฟ้าโดยการจ่ายโดยตรงจากโรงไฟฟ้าขนาดยักษ์ผ่านสายไฟฟ้าที่วางไว้เป็นระยะทางไกล ๆ ถูกมองว่ามีประสิทธิภาพและประหยัดมากกว่าการจ่ายไฟฟ้าจากแหล่งกำเนิดไฟฟ้าขนาดเล็กที่กระจายจัดกระจายตามที่ต่าง ๆ แต่ในระยะไม่กี่ปีที่ผ่านมา แผ่นถ่านสำหรับชาร์จกระแสไฟฟ้าจากพลังแสงอาทิตย์เริ่มมีราคาลดลงเรื่อย ๆ แต่อย่างไรก็ตามก็ยังไม่คุ้มกับการติดตั้งและยังมีปัญหาต่าง ๆ เช่น ความหนาแน่นของ

พลังงานที่ได้จากแสงอาทิตย์ยังอยู่ในระดับที่ต่ำ กำลังไฟที่ผลิตได้ยังไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับภูมิอากาศในแต่ละวัน และยังไม่สามารถผลิตกระแสไฟฟ้าในเวลา กลางคืนได้ นอกจากนี้เมื่อเทียบกับโรงไฟฟ้าปรมาณูแล้วยังต้องใช้พื้นที่ถึง กว่า 200 เท่าเพื่อที่จะผลิตกระแสไฟฟ้าให้ได้ในปริมาณเท่ากัน เป็นต้น สำหรับปัญหาเรื่องพื้นที่นั้นอาจกำจัดไปได้ง่ายตาย ถ้าติดตั้งบนหลังคา บ้านเรือนหรืออาคาร และพลังงานแสงอาทิตย์ที่มีกำลังผลิตสูงใน ฤดูร้อนยังสามารถลดปัญหา load carp ได้อีกด้วย เกี่ยวกับเรื่องการนำเอา ถ่านไฟพลังแสงอาทิตย์มาใช้อย่างแพร่หลายนั้น ข้าพเจ้าได้บรรยายรายละเอียดไว้เรียบร้อยแล้วในบทที่ 2.3

4.3 การป้องกันปัญหาการเพิ่มอุณหภูมิของโลก : การลดการอุปโภคเชื้อเพลิงประเภทที่ขุดค้นได้ จากชั้นใต้ดินเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

การลดจำนวนก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่ถูกปล่อยออกมาในบรรยากาศ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการแก้ปัญหาการเพิ่มอุณหภูมิของโลก และเพื่อลด จำนวนก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ การลดปริมาณการใช้เชื้อเพลิงประเภทที่ ขุดค้นได้จากชั้นใต้ดินก็เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นปัญหาจึงอยู่ที่ว่า ทำอย่างไรจึงจะสามารถลดการอุปโภคเชื้อเพลิงที่ขุดนี้ได้ เชื้อเพลิงที่ขุดค้นได้ จากชั้นใต้ดินเป็นเชื้อเพลิงที่เป็นแหล่งให้กำเนิดพลังงานกว่าร้อยละ 90 ใน ปัจจุบันนี้ พลังงานส่วนที่เหลืออื่น ๆ ได้มาจากกำลังน้ำ แสงอาทิตย์ ความร้อน จากผิวดิน กำลังลม พลังธรรมชาติอื่น ๆ และพลังงานปรมาณู ดังนั้นการลด การอุปโภคเชื้อเพลิงดังกล่าวย่อมหมายความว่า การลดการอุปโภคพลังงาน นั้นเอง และโดยหลักเกณฑ์ทั่วไปเท่าที่ผ่านมานั้น เชื่อกันว่าหากไม่มีการเพิ่ม ประสิทธิภาพของพลังงานแล้ว การลดการอุปโภคย่อมทำให้การเติบโตทาง

เศรษฐกิจลดลงตามไปด้วย

แต่จากตัวเลขใน 3 ปีหลังจากปี 1979 ญี่ปุ่นได้ทำให้ผู้คนทั่วโลกประจักษ์ว่าตนสามารถพัฒนาเศรษฐกิจได้อย่างต่อเนื่องทั้ง ๆ ที่ลดการอุปโภคพลังงานลดลงไป ในช่วงระยะเวลาข้างต้น อุตสาหกรรมและบริษัทห้างร้านต่าง ๆ มีความกระตือรือร้นที่จะนำเอาเทคโนโลยีทางพลังงานมาใช้ ส่งผลให้ปริมาณพลังงานที่ใช้ต่อการผลิตสินค้า 1 หน่วยลดน้อยลงอย่างฮวบฮาบ ผู้บริโภคแต่ละรายก็ตื่นตัวกับการป้องกันการขึ้นราคาค่าไฟหรือค่าน้ำมันด้วยการเลือกใช้ตู้เย็นหรือเครื่องไฟฟ้าอื่นที่ประหยัดไฟ ตั้งอุณหภูมิเครื่องปรับอากาศให้สูงกว่าเดิม 1-2 องศา พยายามใช้รถยนต์เฉพาะในเวลาที่เป็นเท่านั้น เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการแก้ปัญหาด้วยวิธีข้างต้นของประชาชนและอุตสาหกรรมต่าง ๆ ไม่ได้ทำให้มาตรฐานการครองชีพของผู้คนตกต่ำลงไปแต่อย่างใด และในขณะเดียวกันก็ไม่ได้ทำให้การบริโภคของปัจเจกบุคคลในประเทศลดน้อยลงไปด้วย หรืออีกนัยหนึ่ง การถืบตัวของราคาพลังงานได้ผลักดันให้ผู้คนลดการอุปโภคพลังงานลง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะส่งผลให้การอุปโภคบริโภคด้านอื่น ๆ ลดลงตามไปด้วยแต่อย่างใด

ประสบการณ์ข้างต้นนี้ได้เป็นเครื่องเตือนพวกเราว่าการลดการอุปโภคพลังงานลงไม่ได้ทำให้ GDP ลดลงตามไปอย่างที่ทฤษฎีทั่ว ๆ ไประบุไว้แต่อย่างใด ถึงแม้จะลดการอุปโภคพลังงานลงปีละร้อยละ 3 ก็ตาม ก็ไม่ได้ทำให้มาตรฐานการครองชีพของเราลดต่ำลง หรือไม่ได้ทำให้รายจ่ายของการอุปโภคบริโภคส่วนบุคคล การลงทุนซื้อที่อยู่อาศัย การลงทุนในเครื่องจักรหรืออุปกรณ์ของภาคอุตสาหกรรม การส่งออก ฯลฯ ลดลงตามไปด้วยเลย

ต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อม (environment cost) กับการเติบโตทางเศรษฐกิจ

เมื่อวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ทำให้ญี่ปุ่นเติบโตทางเศรษฐกิจภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองแล้ว จะพบว่า การปรับปรุงโครงสร้างทางอุตสาหกรรมมาเป็นอุตสาหกรรมหนักและอุตสาหกรรมเคมี การเพิ่มจำนวนการผลิตรถยนต์อย่างมหาศาล การก่อสร้างถนนและทางรถไฟ การก่อสร้างที่อยู่อาศัยหรือบ้านพักตากอากาศเป็นปัจจัยที่สำคัญมากประการหนึ่ง และขณะเดียวกันก็เป็นความจริงที่ว่า อุตสาหกรรมข้างต้นเหล่านี้มีส่วนทำให้สภาพแวดล้อมถูกทำลายไปไม่มากนักน้อย เท่าที่กล่าวมาข้างต้นอาจทำให้หลายคนปักใจเชื่อว่าการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมกับการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสองสิ่งที่ไม่ไปด้วยกันไม่ได้ อย่างสิ้นเชิง ผู้คนส่วนใหญ่ในญี่ปุ่นและอเมริกามักจะเชื่อความคิดข้างต้นนี้ พวกเขา มักพูดว่า “จริงอยู่ที่ว่าควรอนุรักษ์สภาพแวดล้อมไว้ แต่จะอนุรักษ์จนถึงกับปล่อยให้การเติบโตทางเศรษฐกิจหยุดยั้งไปหรือ”

ในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมนั้นจำเป็นจะต้องมีค่าใช้จ่ายจำนวนหนึ่ง ดังนั้นย่อมหมายความว่าหากการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมจำเป็นต้องใช้ค่าใช้จ่ายแล้ว การอนุรักษ์นั้นก็เป็นพฤติกรรมทางเศรษฐกิจอย่างหนึ่งที่สามารถสร้างผลตอบแทน และส่งผลดีต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจได้ด้วยนั่นเอง แต่ปรากฏว่าค่าใช้จ่ายทางด้านสภาพแวดล้อมประเภทธรรมชาติหรือทิวทัศน์ไม่ได้ถูกเก็บพร้อมค่าเข้าชมด้วยเสมอไป ทั้งนี้เพราะหากเก็บค่าใช้จ่ายดังกล่าวด้วยแล้ว จะเป็นการเพิ่มภาระให้กับผู้เข้าชมหรือบริษัทต่าง ๆ นั้นเอง และจุดนี้เองที่ทำให้ผู้คนพากันคิดไปว่าการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมมักไปหยุดยั้งการเติบโตทางเศรษฐกิจ ข้าพเจ้าจะยกตัวอย่าง 2 ประการดังต่อไปนี้ เพื่อมายืนยันให้ทุกท่านทราบว่าความคิดข้างต้นนี้ไม่ถูกต้อง

ตัวอย่างเช่น สมมุติว่ามีการเก็บค่าเข้าชมสวนสาธารณะแห่งใดแห่งหนึ่ง และนำค่าเข้าชมนั้นไปใช้ในการบำรุงสภาพแวดล้อม ในกรณีนั้นอาจเป็นไปได้

ว่าผู้เข้าชมอาจจะไปออกเงินในการบริโภคสินค้าหรือบริการด้านอื่นเพื่อมาเสียค่าเข้าชมก็ได้ แต่อย่างไรก็ตาม การเสียค่าเข้าชมสวนก็เป็นการอุปโภคบริโภคอย่างหนึ่ง และค่าเข้าชมที่เก็บได้จะถูกนำไปจ่ายเป็นเงินเดือนให้กับบุคลากรที่ดูแลสวนเสียเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งหากคำนวณเสียว่าร้อยละ 80 ของรายได้ที่คนดูแลสวนได้รับจะถูกนำไปใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคด้านต่าง ๆ แล้วค่าเข้าชมที่เรียกเก็บจากผู้ชมก็สามารถทำประโยชน์ให้กับผลผลิตมวลรวมประชาชาติได้ในระดับหนึ่ง กล่าวคือ รายได้จะถูกถ่ายเทจากกระเป๋าของผู้ที่สนใจอยากเข้าชมทิวทัศน์ในสวนสาธารณะไปสู่สวน ผู้ดูแลรักษาสภาพแวดล้อมของสวน จริงอยู่ที่ว่าไม่อาจยืนยันได้ว่าระหว่างการถ่ายเทรายได้เช่นตัวอย่างข้างต้นกับการไม่มีการถ่ายเทรายได้นั้น อันไหนจะให้ประโยชน์ต่อผลผลิตมวลรวมประชาชาติดีกว่ากัน การเก็บค่าเข้าชมสวนข้างต้นนั้นคงเป็นเสมือนกับการให้คนที่เคยวิ่งจ็อกกิ้งในสวนย้ายไปวิ่งที่โรงยิมแทนทำนองนั้น

ข้าพเจ้าจะอธิบายรายละเอียดของการเก็บค่าใช้จ่ายทางด้านสภาพแวดล้อมว่าจะส่งผลอย่างไรบ้างนี้อีกเล็กน้อย สมมุติว่าให้มีการเก็บภาษีคาร์บอนเป็นจำนวน 1 หมื่นเยนต่อคาร์บอนในปริมาณ 1 ตันของเชื้อเพลิงที่ขุดได้จากชั้นใต้ดิน เช่น น้ำมัน ถ่านหิน หรือก๊าซธรรมชาติ และให้นำรายได้จากภาษีข้างต้นทั้งหมดนี้ซึ่งสมมุติเท่ากับ 3 ล้านล้านเยนไปใช้ในการพัฒนาเทคโนโลยีทางด้านพลังงานใหม่ ๆ หรือการประหยัดพลังงาน หรือนำไปสะสมเป็นเงินช่วยในการลงทุนทางด้านการศึกษา การประหยัดพลังงาน รายได้ที่เก็บได้ก็จะไหลเวียนดังนี้

สมมุติว่าผู้ที่จะเป็นผู้เสียภาษีคาร์บอนข้างต้นคือบริษัทหรืออุตสาหกรรมที่อุปโภคเชื้อเพลิงดังกล่าวโดยตรง เช่น บริษัทผลิตไฟฟ้า ผู้ค้าน้ำมัน โรงงานถลุงเหล็ก โรงงานกระดาษ เป็นต้น ต้นทุนในการผลิตของบริษัทเหล่านี้ก็จะเพิ่มตามจำนวนภาษีที่เสียไปด้วย และเมื่อบริษัทขึ้นราคาสินค้าตามจำนวนภาษีดังกล่าว เช่นขึ้นราคาเหล็ก ก็ย่อมทำให้บริษัทผู้ผลิตรถยนต์ต้องเสียค่าใช้จ่าย

กับต้นทุนในการผลิตเพิ่มขึ้นตามไปด้วย และท้ายสุดภาวะภาษีข้างต้นก็จะไปตกอยู่ที่ผู้บริโภคเมื่อบริษัทผู้ผลิตลดขนาดขึ้นราคารถยนต์ และถ้าเงินภาษีดังกล่าวมาสะสมเป็นเงินช่วยสำหรับการลงทุนทางด้านพลังงานแล้ว การไหลเวียนของเงินภาษีจำนวน 3 ล้านล้านเยนก็จะไหลเวียนกลับไปบริษัทและผู้บริโภคเป็นดังต่อไปนี้ กล่าวคือ จากกระเป๋าผู้บริโภคไปยังบริษัท จากบริษัทไปยังรัฐบาล จากรัฐบาลกลับไปบริษัทและผู้บริโภค และท้ายสุดก็จะถ่ายเทจากบริษัทและผู้บริโภคไปยังผู้ผลิตเครื่องมือ เครื่องมือทางด้านสภาพแวดล้อมหรือสถาบันวิจัยสภาพแวดล้อม สรุปแล้วเงินจำนวนหนึ่งที่ผู้บริโภคจ่ายเป็นภาษีคาร์บอน จะไหลเวียนกลับไปให้ผู้บริโภคอีกครั้ง เมื่อผู้บริโภคต้องการจะใช้วัสดุที่ทนความร้อน หรือติดตั้งเครื่องมือประหยัดพลังงาน ถ่านพลังงานแสงอาทิตย์ ฯลฯ ในการสร้างบ้านเรือน ส่วนเงินส่วนที่เหลือจะถูกนำไปเป็นเงินช่วยต่อบริษัทเพื่อสนับสนุนให้บริษัททำการวิจัยหรือลงทุนทางด้านพลังงานต่อไป

ข้าพเจ้าไม่อาจบอกได้ตรงจุดนี้ว่า การไหลเวียนของเงินเช่นนี้จะส่งผลดีหรือผลเสียต่อเศรษฐกิจในระดับมหภาคหรือไม่และอย่างไร สมมุติว่าเป็นการส่งผลทางด้านลบก่อน กล่าวคือ การเก็บภาษีคาร์บอนส่งผลให้ราคาสินค้าต่าง ๆ ถีบตัวสูงขึ้น ทำให้สินค้าขายได้น้อยลง ซึ่งแน่นอนย่อมส่งผลให้อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจตกต่ำลง และถ้าคิดในด้านบวก เชื่อแน่ว่า จะเกิดมีอุปสงค์ต่อวัสดุทนความร้อน เครื่องมือประหยัดพลังงาน ถ่านพลังงานแสงอาทิตย์ ฯลฯ เพิ่มขึ้นอย่างไม่ต้องสงสัย และการลงทุนในการวิจัยด้านพลังงานและสภาพแวดล้อมของบริษัทก็เพิ่มขึ้น ซึ่งแน่นอนย่อมส่งผลดีต่ออัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยรวม อย่างที่กล่าวข้างต้นแล้วว่าการคำนวณค่าที่แน่นอนของการนำระบบเก็บภาษีคาร์บอนมาใช้ นั้น จะส่งผลทางบวกหรือลบนั้นเป็นเรื่องที่ยากมาก ดังนั้นจึงไม่สามารถสรุปผลทางเศรษฐกิจของมันได้อย่างคร่าว ๆ

มีหลายคนที่กล่าวว่า การเก็บค่าใช้จ่ายทางด้านสภาพแวดล้อมจะไปผลักดันให้ราคาเชื้อเพลิงที่ขุดได้จากชั้นใต้ดินสูงขึ้น และท้ายสุดจะทำให้ผู้ผลิตต้องเผชิญกับภาวะต้นทุนสูง ส่วนผู้บริโภคเองก็ต้องต่อสู้กับภาวะสินค้าแพงคล้าย ๆ กับช่วงวิกฤตการณ์น้ำมันในอดีต และท้ายสุดก็จะทำให้เศรษฐกิจถดถอยไปเรื่อย ๆ ข้าพเจ้าต้องย้ำอีกครั้งว่าข้อสรุปเช่นนั้นเป็นเรื่องที่ไร้สาระ ไม่มีเหตุไม่มีผลแต่อย่างใดเลย ทั้งนี้เพราะว่าในช่วงวิกฤตน้ำมันนั้น รายได้ส่วนที่เพิ่มขึ้นจากการขึ้นราคาน้ำมันทั้งหมดไหลไปเข้ากระเป๋าประเทศผู้ผลิตน้ำมันกลุ่ม OPEC จึงทำให้เศรษฐกิจถดถอย แต่การเก็บภาษีคาร์บอนนั้นเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงการไหลเวียนของเงินใหม่เท่านั้น ถึงแม้ว่าข้าพเจ้าจะไม่สามารถยืนยันว่าการเก็บภาษีข้างต้นจะส่งผลดีหรือร้ายต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมก็ตาม แต่ก็สามารถยืนยันได้ว่าการเก็บภาษีคาร์บอนไม่ได้มีแต่ผลทางลบอย่างเดียว แต่ยังมีผลทางบวกอีกด้วย และถึงแม้ว่าจะมีการหักลบกันระหว่างผลทางลบและผลทางบวกก็ตาม ค่าของมันก็อยู่ในระดับที่ต่ำมาก หรืออีกนัยหนึ่งการนำเอาระบบการเก็บภาษีคาร์บอนจะส่งผลลัพธ์ต่อเศรษฐกิจโดยรวมในระดับที่น้อยมาก แต่ในทางตรงกันข้ามกลับส่งผลทางบวกอย่างมากต่อการรักษาสภาพแวดล้อม สรุปแล้วการปกป้องเชื่อว่าการรักษาสภาพแวดล้อมกับการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสองสิ่งที่ไม่ไปด้วยกันได้ และจะต้องเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นเป็นความคิดที่ไร้สาระ ไม่มีเหตุไม่มีผลแต่อย่างใด

ระบบการเก็บภาษีจะไปทำลายความสามารถ

ในการแข่งขันในตลาดโลกหรือไม่

เหตุผลที่ข้าพเจ้าพรรณนามาข้างต้นนั้นไม่ได้คำนึงถึงด้านการค้าระหว่างประเทศแต่อย่างใด หากนำเอาปัจจัยทางด้านการค้าเข้ามาพิจารณาด้วยแล้ว เรื่องราวก็จะสลับซับซ้อนมากขึ้น กล่าวคือ เมื่อญี่ปุ่นเริ่มใช้ระบบเก็บภาษี

คาร์บอนก็จะทำให้สินค้าจากญี่ปุ่นเช่นเหล็กมีราคาสูงขึ้นตาม ดังนั้นเมื่อญี่ปุ่นไปแข่งขันในตลาดโลกกับประเทศอื่นเช่นเกาหลี ซึ่งไม่มีการเก็บภาษีคาร์บอนก็จะทำให้ผู้ผลิตเหล็กของญี่ปุ่นต้องตกอยู่ในสภาพที่เสียเปรียบทางการค้าระหว่างประเทศไป ด้วยเหตุนี้เองที่ผู้ผลิตรายใหญ่ของญี่ปุ่นจำนวนมากไม่เห็นด้วยการนำเอาระบบภาษีคาร์บอนมาใช้ เกี่ยวกับเรื่องนี้ข้าพเจ้าขออธิบายรายละเอียดดังต่อไปนี้

เวลาส่งเหล็กออกไปขายต่างประเทศให้เรียกภาษีคาร์บอนคืนก่อนลงเรือได้ และในทางตรงกันข้ามก็ให้เรียกเก็บภาษีคาร์บอนเมื่อเหล็กที่นำเข้าจากเกาหลีมาถึงท่าในญี่ปุ่น กล่าวคือ ภาษีคาร์บอนเป็นภาษีที่เรียกเก็บต่อเชื้อเพลิงที่ใช้ในการผลิตเหล็กที่อุปโภคในประเทศ ทั้งนี้เพื่อจำกัดปริมาณการอุปโภคสินค้านั้น ๆ ดังนั้นการเรียกเก็บภาษีคาร์บอนขาเข้าจึงไม่ใช่การฝ่าฝืนกฎขององค์การการค้าโลกหรือ WTO แต่อย่างใด การนำเข้าและส่งออกรถยนต์ก็เช่นกันให้มีการแจ้งจำนวนคาร์บอนที่ใช้ต่อหน่วยและไปเรียกชำระคืนภาษีที่เสียไปได้ เวลาส่งออก ก็จะไม่มีปัญหาใด ๆ และถ้าเห็นว่าการแจ้งจำนวนคาร์บอนที่ใช้ในการผลิตสินค้าต่อหน่วยเป็นภาระที่ยุ่งยาก ก็อาจอนุมัติเป็นกรณีพิเศษไม่ต้องเก็บภาษีดังกล่าวจากอุตสาหกรรมที่จำเป็นต้องใช้พลังงานในปริมาณมากอย่างประเทศสวีเดนก็ได้ การนำระบบภาษีคาร์บอนมาใช้นั้นมีวัตถุประสงค์หลักที่การกระตุ้นให้ประชาชนทั่วไปและบริษัทตื่นตัวต่อการประหยัดพลังงาน ดังนั้นการอนุมัติยกเว้นภาษีข้างต้นจึงไม่ได้หมายความว่าจะทำให้ระบบภาษีคาร์บอนไร้ความหมายแต่ประการใด

หากวัตถุประสงค์ของการนำระบบภาษีคาร์บอนมาใช้อยู่ที่การเจตนาผลักดันให้ราคาเชื้อเพลิงที่ขุดได้จากชั้นใต้ดินสูงขึ้น เพื่อไปลดอุปสงค์ของเชื้อเพลิง และท้ายที่สุดจะได้สามารถบรรลุเป้าหมายที่ได้มีการทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศว่าให้จำนวนก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่ปล่อยออกมาในปี 2000 กลับไปเท่ากับจำนวนก๊าซในปี 1990 แล้ว จะต้องตั้งอัตราภาษีคาร์บอนไว้เท่าใด

เพื่อที่จะคำนวณอัตราภาษีคาร์บอนที่วันนี้ จำเป็นต้องใช้ความรู้ทาง quantity economic เข้ามาช่วยด้วย แต่เท่าที่ผ่านมา ผลการคำนวณด้วยวิธีดังกล่าวของผู้เชี่ยวชาญหลาย ๆ กลุ่มได้ค่าที่แตกต่างกันอย่างมาก กล่าวคือ ตั้งแต่ 10,000 เยนต่อคาร์บอน 1 ตัน (น้ำมันเบนซิน 1 ลิตรเท่ากับ 7 เยน) ถึง 35,000 เยน (น้ำมันเบนซิน 1 ลิตรเท่ากับ 23 เยน) ต่อ 1 ตัน

โดยหลักการแล้ว พลังงานประเภทน้ำมันหรือกระแสไฟฟ้าเป็นสิ่งที่ค่อนข้างจำเป็นต่อการใช้ชีวิตมาก ราคาจะไม่ค่อยมีประสิทธิภาพในการผลักดันให้อุปสงค์ลดลงเท่าใดนัก ดังนั้นการพยายามขึ้นราคาเชื้อเพลิงเหล่านี้ด้วยการเก็บภาษีคาร์บอนเพื่อจำกัดอุปสงค์ในการอุปโภคเชื้อเพลิง จึงเป็นเรื่องค่อนข้างยากตั้งแต่แรกแล้ว สำหรับข้าพเจ้าแล้ว การเก็บภาษีคาร์บอนควรทำโดยการตั้งอัตราภาษีคาร์บอนต่อเชื้อเพลิงเหล่านี้ในระดับที่ต่ำ ๆ ไว้ และให้นำเอารายได้จากภาษีดังกล่าวไปใช้เป็นเงินช่วยสำหรับการนำเอาพลังงานชนิดใหม่มาใช้ หรือสำหรับการลงทุนในการพัฒนาเทคโนโลยีด้านพลังงานอื่น ๆ หรืออีกนัยหนึ่งให้หวังผลลัพธ์ตอบแทนโดยรวมจากทั้งทางด้านราคาและทางด้านเงินช่วย โดยให้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าภาษีคาร์บอนเป็นภาษีเพื่อการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม การเก็บและใช้ภาษีดังกล่าวจะต้องทำเป็นบัญชีพิเศษทางด้านสภาพแวดล้อม หรือบัญชีพิเศษทางด้านพลังงานแยกออกไปต่างหาก และย่อมหมายความว่าหากมีการนำเอาภาษีคาร์บอนซึ่งจะเรียกเก็บในอัตรา 3,000 เยนต่อ 1 ตัน (น้ำมันเบนซิน 1 ลิตรเท่ากับ 2 เยน) หรือคิดเป็นรายได้จากภาษีคาร์บอนโดยรวมเท่ากับ 9 แสนล้านเยน ไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ จะทำให้ญี่ปุ่นสามารถบรรลุเป้าหมายตามที่ได้มีการสนธิสัญญาระหว่างประเทศว่า ให้จำนวนก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่ปล่อยออกมาในปี 2000 กลับไปเท่ากับจำนวนก๊าซในปี 1990

ข้าพเจ้าเชื่อว่าการนำเอาระบบภาษีคาร์บอนมาใช้เพียงเพื่อจำกัดอุปสงค์การอุปโภคพลังงานเท่านั้น ย่อมได้ผลสู่การนำมาใช้เป็นเงินทุนในการแก้ปัญหา

สภาพแวดล้อมและพลังงานไม่ได้ การนำมาใช้ในวิธีหลังนอกจากจะสามารถทำให้บริษัทต่าง ๆ เห็นชอบด้วยแล้ว ยังเป็นระบบภาษีที่มีเหตุมีผลมากกว่าอีกด้วย นอกเหนือไปจากนั้นเพื่อการจำกัดการอุปโภคเชื้อเพลิงนั้น ลำพังเพียงราคาอย่างเดียวย่อมได้ผลน้อย จำเป็นต้องอาศัยผลลัพธ์จากการประกาศให้รับรู้ (announcement) เข้ามาช่วยด้วย กล่าวคือ การทำให้ผู้บริโภคตระหนักว่าตนต้องเสียภาษีคาร์บอนทุก ๆ ครั้งที่ซื้อน้ำมัน จะส่งผลให้ผู้บริโภคลดหรือประหยัดการใช้เชื้อเพลิงนั้น ๆ มากขึ้น เช่น ลดการใช้รถยนต์โดยไม่จำเป็น ฯลฯ

ข้อขัดแย้งกับกลุ่มผู้ไม่เห็นด้วยกับการนำระบบภาษีคาร์บอนมาใช้

ประเทศในกลุ่มสแกนดิเนเวียและยุโรปเหนือ 5 ประเทศอันได้แก่ สวีเดน ฟินแลนด์ นอร์เวย์ ฮอลแลนด์ และเดนมาร์กได้นำเอาระบบภาษีคาร์บอนมาใช้เรียบร้อยแล้ว นายพอล เคนเนดี (Paul Kennedy) นักประวัติศาสตร์ผู้มีชื่อเสียงได้วิเคราะห์ไว้ว่า “ประเทศต่าง ๆ เหล่านี้มีพื้นฐานการครองชีพที่สูงพอที่จะมีพฤติกรรมทางเศรษฐกิจที่อ่อนโยนต่อสภาพแวดล้อม อีกทั้งยังมีชนชั้นกลางจำนวนมากที่เป็นห่วงเป็นใยปัญหาและคอยแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และมีธรรมเนียมประเพณีแต่ดั้งเดิมที่ยอมรับการแทรกแซงของรัฐบาล เพื่อให้มีการปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวม ดังนั้นการนำนโยบายอนุรักษ์สภาพแวดล้อมเข้ามาใช้ ย่อมมีความหมายเช่นเดียวกับการออกกฎหมายเพื่อรักษาความปลอดภัยและสวัสดิการสำหรับเด็กหรือผู้ไร้แรงงานฉันทัดฉันทัน ประเทศต่าง ๆ ข้างต้นนี้ไม่ได้ให้ความสนใจแต่เพียงปัญหาการเพิ่มอุณหภูมิของโลกเท่านั้น แต่ยังเพิ่งความสนใจไปที่กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาด้วย หรืออีกนัยหนึ่งคงเป็นเพราะว่าผู้คนในประเทศเหล่านี้มีระดับการศึกษาที่สูง มีวัฒนธรรมแบบเสรีนิยมที่เน้นความสำคัญทางจริยธรรมสูง และมีความสนใจต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ในมุมมองอื่น ๆ ของโลกด้วยนั่นเอง”

Nijuu-it Seiki Nanmon Ni Sonaete-Gekan (การเตรียมตัวเพื่อเผชิญกับอุปสรรคในคริสต์ศตวรรษที่ 21 เล่ม 2), หน้า 120-122, Soushisha)

และเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศต่าง ๆ ข้างต้นแล้ว ญี่ปุ่นเป็นอย่างไรบ้างนั้น ข้าพเจ้าคงต้องตอบว่าการยกเรื่องภาษีคาร์บอนมาพูดในประเทศนี้เป็นเสมือนเรื่องต้องห้าม โดยเฉพาะกลุ่มอุตสาหกรรมที่ต้องใช้พลังงานในปริมาณสูงได้ตั้งหน้าตั้งตาคัดค้านอย่างรุนแรงมาก เหตุผลที่พวกเขายกขึ้นมาอ้างมีดังต่อไปนี้

1. ภาษีคาร์บอนมีข้อเสียตรงที่จะไปลดอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจสำหรับจุดนั้นๆ อย่างที่ไดกล่าวไว้แล้วข้างต้นว่าไม่อาจยืนยันได้ชัดเจนลงไปว่าระบบภาษีคาร์บอนจะส่งผลในแง่บวกหรือลบต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่เมื่อทบทวนประสบการณ์ในอดีตมาจะพบว่าจริงอยู่ที่ว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจในอัตราที่สูงต้องหยุดยั้งลงหลังวิกฤตการณ์น้ำมันในปี 1973 แต่ไม่ว่าจะเกิดวิกฤตการณ์น้ำมันขึ้นหรือไม่ก็ตาม การเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วก็ต้องสิ้นสุดลงไม่วันใดก็วันหนึ่ง สมมุติว่าอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นอยู่ในระดับสูงถึงร้อยละ 9.2 มาจนถึงทุกวันนี้ ก็ย่อมหมายความว่า GDP ของญี่ปุ่นในปี 1996 (ราคาปี 1990) จะเท่ากับ 1,630 ล้านล้านเยน หรือเท่ากับร้อยละ 63 ของ GDP โลก (คิดโดยตั้งอัตราแลกเปลี่ยนเงิน 1 ดอลลาร์เท่ากับ 110 เยน) ตัวเลขข้างต้นย่อมเป็นเครื่องยืนยันได้ดีว่าไม่มีทางเป็นไปได้แน่ ๆ ว่าเศรษฐกิจจะเติบโตในระดับที่สูงได้ตลอดไป หรืออีกนัยหนึ่ง การเติบโตทางเศรษฐกิจในอัตราสูงเป็นสิ่งที่ไม่อาจรักษาไว้อย่างต่อเนื่องได้นั่นเอง

และถึงแม้ว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมโลกจะเป็นสิ่งที่จะต้องเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง เราก็ต้องพยายามเชื่อมมันเข้าหากันให้ได้ไม่ใช่หรือ การต่อต้านการนำระบบภาษีคาร์บอนมาใช้ เพียงด้วยเหตุผลที่ว่าส่งผลเสียต่ออัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจนั้น เป็นเสมือนเด็กนักเรียนมัธยมปลายที่ขี้เกียจเรียนโดยยกเอาปัญหาสุขภาพมาเป็นข้ออ้างฉันทันทีนั้น

2. อุตสาหกรรมญี่ปุ่นจะสูญเสียความสามารถในการแข่งขันในเวทีการค้าระหว่างประเทศ เกี่ยวกับทางแก้ปัญหานี้ ข้าพเจ้าได้อธิบายไว้แล้วข้างต้นอย่างละเอียด

3. จากการวิเคราะห์ห่ออาศัยตัวอย่างข้างต้นที่ยืนยันว่า การนำเอาระบบภาษีคาร์บอนมาใช้จะผลักดันให้การอุปโภคเชื้อเพลิงลดน้อยลง และยังสามารถลดจำนวนก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่ถูกปล่อยออกมาให้กลับไปอยู่ในอัตราที่เท่ากับในปี 1990 นั้น เชื่อได้ว่าอัตราภาษีที่จะเรียกเก็บจะต้องสูงเอามาก ๆ จนไม่อาจยอมรับได้ ข้าพเจ้าขอตอบคำถามข้อนี้ด้วยการชี้แจงว่า ตัวเลขที่คำนวณโดยวิธี quantity economic นั้น เป็นตัวเลขที่ได้มาจากการสมมุติในด้านต่าง ๆ มากมาย ไม่ค่อยมีความเชื่อถือเท่าใด หรืออีกนัยหนึ่ง การหาค่าด้วยวิธี quantity economic นั้นเป็นต้นเหตุที่ทำให้หาข้อสรุปไม่ได้มาจนถึงทุกวันนี้ ข้าพเจ้าจะไม่กล่าวถึงรายละเอียดของข้อจำกัดในการคำนวณด้วยวิธี quantity economic ตรงนี้ แต่จะขออธิบายคร่าว ๆ ว่าหากอัตราภาษีคาร์บอนตามที่อยู่ต่อด้านการนำระบบภาษีคาร์บอนมาใช้คำนวณไว้ว่าเท่ากับ 3 หมื่นเยนต่อ 1 ตันจริง ก็ย่อมหมายความว่าเมื่อซื้อน้ำมันเบนซิน 1 ลิตร จะต้องเสียภาษี 20 เยน หรือจะทำให้รายได้รวมจากภาษีคาร์บอนเท่ากับ 9 ล้านล้านเยน มากกว่าจำนวนภาษีโดยรวมที่ได้จากการเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มในอัตราร้อยละ 3 ซึ่งเท่ากับ 7 ล้านล้านเยนเสียอีก ถ้าเป็นดังนั้นจริง รับรองได้ว่าทั้งบริษัทและผู้บริโภคจะต้องออกมาต่อต้านภาระหนักหน่วงดังกล่าวอย่างไม่ต้องสงสัย แต่ถ้าเราตั้งอัตราภาษีไว้ในระดับต่ำ ๆ ไว้ตั้งแต่แรก เพื่อกระตุ้นให้ผู้บริโภคตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมเท่านั้นก็ย่อมไม่เป็นปัญหาแต่ประการใด

จากเหตุผล 3 ประการที่ข้าพเจ้ายกมาอธิบายข้างต้นนี้ คงทำให้ผู้อ่านสงสัยว่า แล้วทำไมภาคอุตสาหกรรมของประเทศนี้ยังคงยืนยันกรานที่จะไม่ยอมรับระบบภาษีคาร์บอนอยู่ คงต้องบอกว่าจากคำอธิบายของนายพอล สมิธ ที่ว่า

“มาตรฐานการครองชีพที่สูง” และ “ระดับการศึกษา” เป็นเงื่อนไขสำคัญของประเทศพัฒนาแล้วทางสภาพแวดล้อม ประเทศต่าง ๆ ในกลุ่มสแกนดิเนเวียและยุโรปตะวันออกต่างก็มีมาตรฐานการครองชีพสูงพอที่จะให้ความสนใจกับสภาพแวดล้อมได้ กล่าวคือ มี GDP ต่อหัวเฉลี่ยประมาณ 20,000 ดอลลาร์ ส่วนอัตราการศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยก็สูงเช่นกัน

เมื่อเปรียบเทียบกับญี่ปุ่นแล้ว ก็พบว่าไม่ได้มีความแตกต่างในเงื่อนไขทั้งสองแต่อย่างใด GDP ของประชากรต่อหัวในปี 1994 ของญี่ปุ่นสูงเป็นอันดับหนึ่งของโลกคือเท่ากับ 37,000 ดอลลาร์ อัตราการศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยก็ไม่ได้ต่ำเลยแม้แต่น้อย อีกทั้งปกติมหาวิทยาลัยญี่ปุ่นจะไม่ค่อยเข้มงวดกับนักศึกษา เมื่อเปรียบเทียบกับเปอร์เซ็นต์การจบการศึกษา ระดับมหาวิทยาลัยของคนในวัยเดียวกันทั่วโลกแล้ว เชื่อว่าญี่ปุ่นจะสูงเป็นอันดับหนึ่งของโลกเช่นกัน แต่ความสนใจต่อปัญหาสภาพแวดล้อมโดยรวมของผู้คนยังอยู่ในระดับที่ต่ำมาก ผู้บริหารบริษัทที่ต่างก็มีมาตรฐานการศึกษาในระดับสูง ๆ ทั้งนั้น กลับเป็นผู้ที่แสดงบทบาทคัดค้านการนำระบบภาษีหรือข้อบังคับมาใช้ในการแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมเสียเอง ทั้งนี้เพราะว่าแท้จริงแล้วประชาชนของญี่ปุ่นไม่ได้มี “มาตรฐานการครองชีพที่สูง” พอที่จะมี “พฤติกรรมทางเศรษฐกิจที่อ่อนโยนต่อสภาพแวดล้อม” จริงเมื่อเปรียบเทียบ GDP ที่แสดงตัวเลขสูงเป็นอันดับหนึ่งของโลกแต่อย่างใด และเหตุผลอีกประการหนึ่งคือ ประชาชนในประเทศนี้ไม่ได้มีระดับการศึกษาสูงพอที่จะ “ตระหนักถึงภัยจากปัญหาสภาพแวดล้อมและแสดงความคิดเห็นของตนออกมา” จริงนั่นเอง

เกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาและการยกมาตรฐานการครองชีพ “อุดมสมบูรณ์” จริงนั้น ข้าพเจ้าได้กล่าวรายละเอียดไว้แล้วในบทที่ 2.5 และ 2.6 คาดว่าผู้อ่านคงเข้าใจได้ดีว่าเงื่อนไขทั้งสองมีความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อมโลกอย่างไรบ้างแล้ว สรุปแล้วการที่นโยบายสภาพแวดล้อมของประเทศนี้ไม่ชัดเจนมาตลอดนั้นมีสาเหตุมาจากหนึ่งระบบการศึกษาในปัจจุบัน

ที่เน้นแต่เพียงการสร้างบุคลากรขึ้นมาป้อนสังคมอุตสาหกรรมในจำนวนมาก ๆ เท่านั้น และสอง ลัทธิการให้ความสำคัญกับบริษัทจนกระทั่ง “ประเทศญี่ปุ่น กลายเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์ได้เพราะคนญี่ปุ่นนั้นต้องทนกับชีวิตที่ยากจน” ตามคำกล่าวของนักสังคมศาสตร์ชาวฝรั่งเศส นายจิงโย ไตรียาล ฉันโดฉันนั้น

วิธีการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์โดยไม่ต้องยุ่งยากมากนัก

ในเดือนธันวาคม ปี 1997 นครเกียวโตจะเป็นเจ้าภาพจัดการประชุม CORP3 และคาดว่าจะมีการตกลงในสนธิสัญญาเกียวโตบังคับให้ประเทศ พัฒนาแล้วทั้งหลาย รวมทั้งรัสเซียและยุโรปตะวันออก ทำการลดการปล่อย ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ลงหลังจากปี 2000 เป็นต้นไปให้ได้ในระดับหนึ่งก่อน ปี 2005 หรือ 2010 ประเทศเหล่านี้ต่างก็ได้ตกลงที่จะลดการปล่อยก๊าซ คาร์บอนไดออกไซด์ในปี 2000 กลับไปให้เท่ากับที่เคยปล่อยในปี 1990 ไว้แล้ว แต่การตกลงดังกล่าวเป็นเพียงการพยายามที่จะบรรลุเป้าหมายเท่านั้น หากได้มี บทลงโทษใด ๆ ทั้งสิ้นหากแต่ละประเทศไม่สามารถลดปริมาณการปล่อยก๊าซ ได้จริง และในความเป็นจริงประเทศที่สามารถลดปริมาณการปล่อยก๊าซ คาร์บอนไดออกไซด์ในปี 1994 ให้เท่ากับที่เคยปล่อยในปี 1990 ได้จริงนั้น มีเพียงรัสเซีย เช็กโก เยอรมันนี และประเทศอื่น ๆ อีกไม่กี่ประเทศเท่านั้น แต่คาดกันว่าในการกำหนดตัวเลขเป้าหมายในครั้งนี้ จะมีการกำหนดข้อผูกมัด ทางกฎหมายด้วย หรืออีกนัยหนึ่ง ประเทศที่ไม่อาจบรรลุเป้าหมายได้จะต้อง จ่ายค่าปรับหรือรับโทษอื่น ๆ เท่าที่ผ่านมามีเพียงประเทศผู้ผลิตน้ำมัน กับออสเตรเลียซึ่งเป็นประเทศส่งออกถ่านหินเท่านั้นที่ไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอ ข้างต้น

หากญี่ปุ่นถูกกำหนดให้ตั้งเป้าการลดจำนวนก๊าซในปี 2005 ให้น้อยลง เท่ากับร้อยละ 5 จากจำนวนก๊าซในปี 1990 หรือลดจำนวนก๊าซในปี 2010

ให้น้อยลงเท่ากับร้อยละ 10 แล้ว ญี่ปุ่นจะต้องพยายามอย่างหนักที่จะบรรลุเป้าหมายนี้ ประเทศที่นำเทคโนโลยีในการประหยัดพลังงานมาใช้แทบทุกสาขา เช่นญี่ปุ่น จะสามารถลดจำนวนก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่ปล่อยออกมาได้ก็ต่อเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตประจำวันของผู้คนเสียใหม่ มีการเปลี่ยนแปลงระบบการขนส่งใหม่ มีการเพิ่มการผลิตกระแสไฟฟ้าไปพึ่งพิงโรงไฟฟ้าปริมาณมากขึ้น มีการนำเอาพลังงานแสงอาทิตย์มาใช้งานมากขึ้น มีการออกข้อบังคับให้ปั้มน้ำมันหยุดให้บริการในวันอาทิตย์ ฯลฯ (เช่นเดียวกับสมัยหลังวิกฤตการณ์น้ำมันใหม่ ๆ) หรือมีการบังคับให้ปิดไฟนีออนบนท้องถนนหลัง 5 ทุ่ม เป็นต้น ถ้าเพียงการรักษาระดับการปล่อยก๊าซให้เท่ากับปี 1990 เท่านั้นก็ยากเย็นมากพอแล้วหากจะต้องลดจำนวนก๊าซลงไปกว่านั้นอีกด้วยแล้ว ญี่ปุ่นคงต้องกลับไปอยู่ในสภาพคล้าย ๆ กับช่วงหลังวิกฤตการณ์น้ำมันอย่างไม่ต้องสงสัย แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าไม่มีวิธีใดเลยที่จะสามารถลดปริมาณก๊าซได้โดยไม่ต้องยุ่งยากเช่นที่กล่าวมา

ค่าใช้จ่ายในการลดปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่อหน่วยในแต่ละประเทศจะแตกต่างกันไป การลดการปล่อยก๊าซลงไปอีกหนึ่งหน่วยสำหรับภาคอุตสาหกรรมของประเทศที่มีการประหยัดพลังงานอย่างเต็มที่เช่นญี่ปุ่นนั้น จำเป็นจะต้องใช้ค่าใช้จ่ายสูงกว่าประเทศอื่น ๆ อย่างไม่ต้องสงสัย แต่สำหรับภาคอุตสาหกรรมของประเทศกำลังพัฒนาโดยทั่ว ๆ ไป รัสเซียหรือประเทศในยุโรปตะวันออกแล้ว ค่าใช้จ่ายต่อหนึ่งหน่วยย่อมถูกกว่ามาก ยกตัวอย่างเช่นในการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตกระแสไฟฟ้าของโรงไฟฟ้าถ่านหินของจีนกับของญี่ปุ่นในอัตราที่เท่ากันนั้น อันไหนจะเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่ากัน

เมื่อเปรียบเทียบกับ การเพิ่มประสิทธิภาพของการผลิตกระแสไฟฟ้าของโรงไฟฟ้าหรือโรงงานถลุงเหล็ก ซึ่งสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายอย่างมากแล้ว การหันมาให้พนักงานเดินทางมาทำงานด้วยรถไฟหรือรถเมล์แทนรถยนต์นั่งส่วนบุคคล การปรับอุณหภูมิเครื่องปรับอากาศให้สูงขึ้นประมาณ 1 องศา การเปลี่ยน

หลอดไฟขาวมาใช้หลอดไฟนีออน หรือการใช้วัสดุทนความร้อนในการสร้างที่อยู่อาศัย ฯลฯ ที่ช่วยกระตุ้นให้ปัจเจกบุคคลให้ความสนใจกับการประหยัดพลังงานย่อมไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด ปัญหาอยู่ที่ว่าจะทำอย่างไรให้ผู้คนกระตือรือร้นต่อการประหยัดพลังงานด้วยวิธีข้างต้นได้ สามปีหลังวิกฤตการณ์น้ำมัน การอุปโภคพลังงานในบ้านเรือนและการใช้พลังงานในการขนส่งได้ลดลงไปอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้เพราะราคาน้ำมันและไฟฟ้าสูงขึ้นเกือบร้อยละ 50 ดังนั้นเชื่อได้ว่าการนำระบบภาษีคาร์บอนมาใช้เพื่อดึงราคาน้ำมันให้สูงขึ้นจะช่วยทำให้ประชาชนประหยัดพลังงานมากขึ้น และแน่นอนย่อมส่งผลให้จำนวนการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ลดน้อยลงตามไปด้วย

การลดจำนวนรถยนต์นั่งส่วนบุคคลทำได้โดยการปรับปรุงการให้บริการขนส่งมวลชนให้ดีขึ้น และพร้อม ๆ กันนั้นการทำให้การใช้รถยนต์ไม่สะดวกก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่มีประสิทธิภาพสูงเช่น ด้วยการใช้ระบบ park and ride ในเมืองเช่นนครเกียวโต นำรถรางออกมาเปิดบริการอีกครั้ง หรือกวดขันการจับกุมการจอดรถในสถานที่ห้ามจอด การหยุดสร้างทางด่วน และวิธีอื่น ๆ ที่ทำให้การใช้รถยนต์ไม่สะดวก

การดำเนินการร่วมกันที่ยุติธรรมย่อมเป็นหนทางที่ดีที่สุด

ถึงแม้ว่าจะนำเอาวิธีต่าง ๆ มาใช้ก็ตาม เช่น การลดจำนวนก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่ปล่อยออกมาในปี 2010 ให้น้อยลงเท่ากับร้อยละ 10 ของจำนวนก๊าซในปี 1990 ก็ยังคงเป็นเรื่องยากอยู่เหมือนเดิม เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับข้อนี้ ข้าพเจ้าขอยกเหตุผลที่เยอรมันนีพยายามเสนอให้ตั้งเป้าตัวเลขไว้สูงมากในครั้งนี้นำพิจารณา กล่าวคือ เยอรมันนี่เป็นประเทศพัฒนาแล้วทางด้านสภาพแวดล้อม และนอกจากนั้นเหตุผลที่สำคัญที่สุดคือ เยอรมันนี่ได้รวมเอาเยอรมันนีตะวันออกเข้าไว้ ในเยอรมันนีตะวันออกนั้นยังคงมีโรงไฟฟ้า

ถ่านหินที่มีประสิทธิภาพต่ำจำนวนมากมาย ลำพังเพียงการติดตั้งเทคโนโลยีสมัยใหม่ในโรงงานเหล่านี้ก็สามารถลดจำนวนก๊าซที่ปล่อยออกมาได้มหาศาล หรืออีกนัยหนึ่งค่าใช้จ่ายในการลดจำนวนก๊าซต่อหน่วยของเยอรมันนี้ถูกกว่าประเทศพัฒนาแล้วอื่น ๆ มาก ดังนั้นเป้าหมายตัวเลขที่สูงจึงไม่เป็นการระเท่าไคนักสำหรับเยอรมัน

มาถึงจุดนี้ วิธีหนึ่งที่น่ามีประสิทธิภาพคือสิ่งที่ถูกเรียกว่า “การลดปริมาณก๊าซร่วมกัน” ระหว่างประเทศสองประเทศ สมมุติว่ามีประเทศ ก. กับประเทศ ข. สองประเทศ ก. เป็นประเทศพัฒนาแล้วซึ่งต้องลดจำนวนก๊าซตามสนธิสัญญาเกียวโต ส่วน ข. เป็นประเทศกำลังพัฒนาที่ยังไม่ต้องถูกผูกมัดด้วยสนธิสัญญา ค่าใช้จ่ายในการลดจำนวนก๊าซของประเทศ ข. จะถูกกว่าประเทศ ก. มาก ในกรณีนั้นหากประเทศ ก. เข้าไปลงทุนกับการลดจำนวนก๊าซในประเทศ ข. และสามารถลดก๊าซได้ประมาณ 1 ล้านตัน ประเทศ ก. ก็สามารถนำจำนวนก๊าซที่ลดได้นั้นไปคำนวณเป็นส่วนหนึ่งของก๊าซที่ตนเองถูกบังคับให้ลดได้ ดังนั้นสำหรับประเทศ ก. ที่ต้องใช้ค่าใช้จ่ายกว่า 1 พันล้านเยนในการลดจำนวนก๊าซในปริมาณที่เท่ากันในประเทศตนเองแล้ว การไปลงทุนเพียง 200 ล้านเยนในประเทศ ข. ย่อมเป็นการผ่อนเบาภาระลงได้มาก อย่างไรก็ตามหากยังมีวิธีการใด ๆ ที่ประเทศ ก. สามารถลดการปล่อยก๊าซในประเทศตนเองลงได้ด้วยงบประมาณต่ำกว่า 200 ล้านเยนต่อก๊าซ 1 ล้านตันใน 1 ปีแล้ว ประเทศ ก. ก็สมควรที่จะลงทุนตรงจุดนั้นก่อน วิธีลดที่มีราคาถูกที่สุดคือ การที่ค่าใช้จ่ายในการลดก๊าซของประเทศ ก. และประเทศ ข. มีราคาเท่ากันหลังจากที่การลดจำนวนก๊าซดำเนินไปมากขึ้น และทั้งสองประเทศก็ได้ร่วมกันลดจำนวนก๊าซรวมทั้งหมดเท่ากับเป้าหมายที่ประเทศ ก. ถูกบังคับไว้

การลดปริมาณก๊าซร่วมกันข้างต้นนี้ย่อมเป็นวิธีที่ประเทศ ก. พอใจอย่างไม่ต้องสงสัย แต่ถ้าประเทศ ก. จะนำเอาจำนวนก๊าซที่ลดได้ทั้งหมดไปคำนวณเป็นส่วนของตนเองเพียงด้วยการออกค่าใช้จ่ายอย่างเดียวนั้น ประเทศ

ข. ก็ยอมไม่ได้ประโยชน์อันใด และยิ่งหากประเทศ ข. จะต้องถูกบังคับให้ลดจำนวนก๊าซในอากาศด้วยแล้ว ก็ยอมเป็นการเสียผลประโยชน์อย่างใหญ่หลวง เพราะได้ยอมให้ประเทศ ก. ทำการลดก๊าซโดยอาศัยค่าใช้จ่ายค่าไปแทบทั้งหมดเสียแล้ว ในการสร้างแรงจูงใจให้ประเทศ ข. มีส่วนร่วมในการลดก๊าซด้วยนั้น ควรทำอะไร ข้าพเจ้าเห็นว่าควรให้ประเทศ ก. แบ่งปันผลประโยชน์บางส่วน (การประหยัดค่าใช้จ่ายทางด้านโอกาสจาก 1,000 ล้านเยนมาเป็นเพียง 200 ล้านเยน) จากเงินจำนวน 800 ล้านเยนให้กับประเทศ ข. บ้าง ไม่ใช่เก็บไว้คนเดียวตามลำพัง สมมุติว่าถ้าแบ่งผลประโยชน์จำนวนดังกล่าวกันครั้งต่อครั้ง ก็ย่อมหมายความว่าประเทศ ข. สามารถได้ผลประโยชน์จากการลงทุนกับเทคโนโลยี 200 ล้านเยนและจากค่าโอกาสข้างต้นอีก 400 ล้านเยนรวมเป็นเงินทั้งสิ้นเท่ากับ 600 ล้านเยน ถึงอย่างนั้นก็ตาม ประเทศ ก. ก็ยังคงสามารถประหยัดได้ถึง 400 ล้านเยน

วิธี “ลดก๊าซร่วมกัน” กับประเทศเพื่อนบ้านน่าจะเป็นวิธีที่ทำให้ญี่ปุ่นไม่ต้องยุ่งยากมากนักในการบรรลุเป้าหมายการลดจำนวนก๊าซตามสนธิสัญญาเกียวโตที่จะถูกจัดทำขึ้น อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินการข้างต้นจำเป็นต้องมีการจัดแบ่งผลประโยชน์ “ยุติธรรม” ที่สุดด้วย เกี่ยวกับจุดนี้ จำเป็นจะต้องมีการพิจารณารายละเอียดกันต่อไปภายหลัง

การเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคม ที่เป็นอารยธรรมแบบเมตาบอลิซึม (metabolism)

ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นว่า ทุกวันนี้มีเสียงเรียกร้องมากมายให้ปรับปรุงอารยธรรมสังคมอุตสาหกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ที่ครอบคลุมโลกเราอยู่ขณะนี้ใหม่ อารยธรรมปัจจุบันนี้เน้นการผลิต การบริโภค การทิ้ง และกำจัดในปริมาณมหาศาล จนกระทั่งส่งผลเสียอย่างร้ายแรงให้กับสภาพ

แวดล้อมของโลกเรา อารยธรรมในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ที่จะมาทดแทน อารยธรรมเก่านี้เป็นอารยธรรมแบบเมตาบอลิซึม (แบบถ่ายเทหมุนเวียน) คำว่า *เมตาบอลิซึม* แต่ดั้งเดิมหมายความถึงการที่สิ่งมีชีวิตทำการสันดาปเผาผลาญพลังงานในร่างกาย ส่วนคำว่า *อารยธรรมแบบเมตาบอลิซึม* นั้นหมายความถึงการบริโภคในจำนวนที่เหมาะสม การทิ้งหรือกำจัดในปริมาณที่น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ การนำวัสดุใช้แล้วมาหมุนใช้อีก การประหยัดพลังงาน การยืดอายุการใช้งานสินค้า ฯลฯ และในขณะเดียวกันก็หมายความถึงการอำลารวดกของคริสต์ศตวรรษที่ 20 เช่น การให้ความสำคัญกับบริษัทมากที่สุด การลงทุนกับการสาธารณูปโภคในวงเงินมหาศาล อารยธรรมรถยนต์ อารยธรรมน้ำมัน การมีศูนย์กลางอยู่แต่เฉพาะในเมืองใหญ่ ๆ เท่านั้น เป็นต้น

อย่างที่กล่าวไว้แล้วอีกเช่นกันว่า อารยธรรมการผลิตการบริโภคในจำนวนมหาศาลนั้นถือกำเนิดขึ้นในอเมริการะหว่างทศวรรษ 1910 ถึง 1920 แต่หลังจากนั้นผู้ที่เพิ่มการทิ้งและกำจัดในจำนวนมหาศาลเข้าไปด้วยนั้น ไม่ใช่ใครอื่นนอกไปเสียจากญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ตัวอย่างเช่น ลองคิดถึงสิ่งก่อสร้างประเภทที่อยู่อาศัยหรืออาคารที่ทำงานดูบ้าง หลังสงครามโลกครั้งที่สองได้มีการสร้างอาคารที่ทำงานขึ้นมากมายบริเวณใจกลางกรุงโตเกียวที่ถูกระเบิดทำลายจนกลายเป็นทุ่งโล่งเตียนไปหมด ในเวลานั้นคงมีแต่วัสดุที่ไม่ค่อยดีนักจึงสร้างได้แต่อาคารที่ไม่แข็งแรงเท่าไร หลังจากนั้นในปี 1964 ก่อนและหลังการแข่งขันโอลิมปิกโตเกียวเล็กน้อย ได้เกิดสมัยที่การก่อสร้างบูมขึ้นเป็นครั้งแรก และจากนั้นต่อมา 20 ปีประมาณก่อนและหลังปี 1985 ได้มีการซื้อขายอสังหาริมทรัพย์กันอย่างเอิกเกริก จนกระทั่งสมัยการก่อสร้างได้บูมอีกเป็นครั้งที่สอง ในเวลานั้นผู้คนพากันพูดถึง Intelligent Building กันให้ทั่วไปหมด

ดูเหมือนว่าอายุการใช้งานของอาคารในประเทศนี้จะถูกกำหนดไว้แค่ประมาณ 20 ปีเท่านั้น ในปารีสและลอนดอนนั้น แม้แต่ตามตีตกามที่มีอายุกว่า

100-200 ปี ก็ยังมีผู้คนอาศัยอยู่ จากการที่บ้านเรือนประชาชนส่วนใหญ่ ทำด้วยไม้กั้นเป็นเหตุผลอีกประการหนึ่งที่ทำให้อายุการใช้งานของอาคาร บ้านเรือนในญี่ปุ่นสั้น แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นความจริงที่ว่าการมีอายุใช้งานที่แสนสั้นของอาคารบ้านเรือนเหล่านี้เอง ที่เป็นปัจจัยรองรับการมีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วของญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง และด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้ 1 ใน 10 ของคนที่ทำงานมีอาชีพประจำในญี่ปุ่นเป็นผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับการก่อสร้าง จุดนี้เองที่เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สองมีอัตราการว่างงานต่ำที่สุดในโลกในสังคมอารยธรรมแบบเมตาบอลิสม จำต้องมีการแก้ไขวิธีก่อสร้างที่เน้น “การสร้างแล้วทุบทิ้งเพื่อสร้างใหม่” เช่นทุกวันนี้เสียใหม่

อายุการใช้งานของรถยนต์ในญี่ปุ่นก็สั้นกว่าอเมริกามากถึง 5 ปี ทั้งนี้เนื่องมาจากระบบการตรวจสภาพรถที่ใช้ในปัจจุบันนั่นเอง จะเห็นได้ว่าแท้จริงแล้วอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างสูงของญี่ปุ่นเท่าที่ผ่านมานในอดีตนั้นเป็นผลลัพธ์โดยตรงจากอารยธรรมการทิ้งและกำจัดในจำนวนมหาศาลนั่นเอง ในช่วง 50 กว่าปีหลังสงคราม พวกเราได้จมปลักอยู่กับอารยธรรมอุตสาหกรรมแบบคริสต์ศตวรรษที่ 21 มาตลอด แถมเรายังได้หันหลังให้กับกฎเกณฑ์เมตาบอลิสมนำเอาการทิ้งและกำจัดในจำนวนมหาศาลมาเป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบที่ไม่เคยพบเห็นในยุโรปหรืออเมริกามาก่อนอีกด้วย หากเป็นการผลิตและบริโภคในจำนวนมหาศาลในขณะเดียวกันเน้นถึงการทิ้งและกำจัดให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้แล้ว ก็ย่อมไม่ใช่อะไรที่เดินสวนกับหลักเกณฑ์ของเมตาบอลิสม เพราะว่าอารยธรรมการผลิตและบริโภคเป็นจำนวนมากแต่ทิ้งและกำจัดให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้นั้น เปรียบเสมือนกับผังของร่างกายของช่างยักษ์ ซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีกลไกของการสันดาป (metabolism) ที่สมบูรณ์ในตัวของมันนั่นเอง หรืออีกนัยหนึ่ง การทิ้งและกำจัดในจำนวนมหาศาลเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับหลักการเมตาบอลิสมอย่างสิ้นเชิง และ

เป็นการกระทำของมนุษย์ที่ควรหลีกเลี่ยง ทั้งนี้เพราะเป็นการกระทำที่นอกจากจะทำลายสภาพแวดล้อมโลกแล้ว ยังไปหยุดยั้งการพัฒนาที่ต่อเนื่องอีกด้วย หากการพัฒนาเศรษฐกิจของญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นการพัฒนาที่ถูกรองรับด้วยการผลิตและบริโภคในจำนวนมหาศาล ตามมาด้วยการทิ้งและกำจัดในจำนวนมหาศาลเช่นกันแล้ว ก็ย่อมหมายความว่า ความรู้สึกนึกคิดของคนญี่ปุ่นนั้นเป็นความคิดที่ตรงกันข้ามกับเกณฑ์เมตาบอลิสมอย่างสิ้นเชิงอีกด้วยเช่นกัน

ความรับผิดชอบข้ามรุ่น (generation)

ถ้าตระหนักถึงความผิดที่ได้กระทำมาอย่างทีกล่าวข้างต้นแล้ว สิ่งที่ญี่ปุ่นสามารถทำประโยชน์ให้กับโลกได้ในความคิดของข้าพเจ้าคงจะไม่มีอะไรล้ำเลิศไปกว่าการสร้างกรอบที่ชัดเจนของอารยธรรมเมตาบอลิสม พร้อมทั้งสร้างปรัชญารองรับที่แปลกแหวกแนวออกมาเป็นมาตรฐานใหม่ให้กับประชาโลก ข้อแตกต่างที่สำคัญที่สุดระหว่างอารยธรรมแบบเมตาบอลิสมกับอารยธรรมสังคมนิยมในคริสต์ศตวรรษที่ 20 อยู่ที่การให้ความเอาใจใส่กับการพัฒนาที่สามารถรักษาไว้ได้ต่อเนื่องหรือไม่ สัญญาณเตือนว่าอารยธรรมแบบสังคมนิยมในคริสต์ศตวรรษที่ 20 จะส่งผลให้การพัฒนาดังกล่าวหยุดยั้งที่ชัดเจนที่สุดนั้นคือ ปัญหาการเพิ่มอุณหภูมิของโลกในทุกวันนี้แน่นอน

ในช่วงการเปลี่ยนแปลงอารยธรรมนั้น จะมีทั้งคนที่เสียหายและคนที่ได้ประโยชน์จากมันมากมาย ถ้ากล่าวโดยรวม ๆ แล้ว อุตสาหกรรมการผลิตรถยนต์ น้ำมัน เหล็ก ไฟฟ้า ฯลฯ ซึ่งเป็นผู้ได้ประโยชน์มหาศาลเท่าที่ผ่านมา คงไม่ยินดีนักกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอย่างน้อยก็ในระยะสั้น แต่หากมองปัญหาในระยะยาวแล้ว ทุกคนก็สามารถรู้ได้ว่าการรักษาการพัฒนาให้เป็นไปได้อย่างต่อเนื่องนั้นเป็นผลดีไม่น้อยต่อคนเพียงใด เมื่อคำนึงถึงกรอบของ

ความยุติธรรมต่อคนรุ่นหลังแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องหลีกมรดกไว้ให้แก่นักรุ่นหลังต่อไปในอนาคต ตราบใดที่เราไม่สามารถย้อนกลับไปที่ชีวิตอยู่ในสมัยอะไดได้อีก เราก็ไม่สามารถลดการใช้เชื้อเพลิงที่ขุดจากชั้นใต้ดินซึ่งไม่มีวันจะสร้างทดแทนให้เป็นศูนย์ได้อีก เช่นเดียวกับที่เราไม่สามารถลดจำนวนการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ให้เป็นศูนย์ได้ด้วยเช่นกัน สิ่งเดียวที่คนเราในปัจจุบันนี้ทำได้คือ พยายามควบคุมการใช้เชื้อเพลิงเหล่านั้นและการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ออกมาให้น้อยที่สุด เพื่อที่จะได้มีการพัฒนาที่อยู่ในกรอบที่สามารถบรรลุได้ และถึงแม้จะทิ้งและกำจัดในปริมาณที่น้อยที่สุดเพียงใดก็ตาม ก็ไม่อาจทำให้เชื้อเพลิงที่ขุดได้จากชั้นใต้ดินเพิ่มขึ้นมาได้อีกต่อไป ดังนั้นอีกสิ่งหนึ่งที่เราทำได้ คือ การพยายามเหลือเทคโนโลยีทางด้านพลังงานและระบบสังคมที่มีค่าเทียบเท่ากับเชื้อเพลิงที่ต้องสูญหายไปนั้นให้แก่คนรุ่นหลังต่อไป ความรับผิดชอบดังกล่าวคือความรับผิดชอบต่อคนรุ่นหลัง ข้าพเจ้ามั่นใจเป็นอย่างยิ่งว่าจากเทคโนโลยีหรือระบบสังคมที่เราเหลือไว้ให้คนรุ่นหลังจะสามารถทำให้พวกเขาไปใช้พัฒนาพลังงานและลดการอุปโภคเชื้อเพลิงได้อย่างแน่นอนในวันข้างหน้า และหากการลดปริมาณการอุปโภคเชื้อเพลิงข้างต้นได้สะสมกันจนกระทั่งมีค่าสูงกว่าปริมาณเชื้อเพลิงที่เราได้อุปโภคไปเมื่อใด ก็ย่อมหมายความว่าเราได้แสดงความรับผิดชอบต่อข้ามวัยเรียบร้อยแล้ว ด้วยเหตุนี้เองที่ข้าพเจ้าอยากจะเน้นว่าการพัฒนาและนำเทคโนโลยีในการประหยัดพลังงานไปใช้อย่างแพร่หลาย การขยายการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การรักษาความปลอดภัยของโรงไฟฟ้าปรมาณู การรีไซเคิล ฯลฯ เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้อย่างเด็ดขาด

ในการสร้างสังคมอารยธรรมแบบเมตาบอลิสม์นั้น บทบาทของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง แต่ก็ได้หมายความว่า การพัฒนาเทคโนโลยีและการนำเทคโนโลยีดังกล่าวไปใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งการชักจูงให้ราคาของเครื่องมือเครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับการประหยัดพลังงานหรือ

การทำให้พลังงานชนิดใหม่มีราคาถูกลงนั้นจะขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีแต่ลำพังเพียงอย่างเดียว การปรับปรุงระบบต่าง ๆ ในสังคมให้สามารถสร้างแรงจูงใจให้นำเอาเครื่องมือเครื่องมือนั้นมาใช้ หรือการทำให้ราคาเครื่องมือเหล่านั้นถูกลงโดยการผลิตในจำนวนมาก ๆ ก็เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งด้วย ในความหมายข้างต้น ปัญหาการเพิ่มอุณหภูมิของโลกนับเป็นอุปสรรคที่ใหญ่โตที่สุดในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ที่มนุษยโลกทุก ๆ คนจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องด้วยอย่างเท่า ๆ กัน

บทสรุป

เอเชียตะวันออกเฉียงใปี 2010

ชาวจีนเป็นผู้เล่นที่แข็งแกร่งที่สุดในเศรษฐกิจแบบตลาด

อย่างที่ได้อ่านมาแล้วข้างต้นว่าญี่ปุ่นกำลังเผชิญกับอุปสรรคด้านต่าง ๆ มากมายตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21 และหากไม่มีการปฏิรูปครั้งที่ 3 เกิดขึ้นแล้วเชื่อได้แน่ว่าญี่ปุ่นคงจะต้องหายสาบสูญไปตามที่หลายคนทำนายไว้ ปัญหาอยู่ที่ว่าเนื้อหาของการปฏิรูปครั้งที่ 3 เป็นอย่างไรบ้าง เกี่ยวกับหลักการและยุทธศาสตร์ของการปฏิรูปครั้งที่ 3 นี้ ข้าพเจ้าได้อ่านรายละเอียดไว้แล้วในบทที่ 2 ของหนังสือเล่มนี้

อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าคิดว่าถ้าฟังเพียงแต่การปฏิรูปครั้งที่ 3 ภายในประเทศเท่านั้น ย่อมไม่เพียงพอต่อการยกเมฆก้อนสีดำมืดครึ้มที่ปิดบังประเทศออกไปได้ ทั้งนี้เพราะว่าอุปสรรคอันใหญ่หลวงที่ญี่ปุ่นต้องเผชิญจากนั้นต่อไปคือ “ปัญหามลพิษและปัญหาเคนสีในคริสต์ศตวรรษที่ 21” ซึ่งเป็นผลลัพธ์มาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมที่รวดเร็วของประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย และปัญหาการเพิ่มอุณหภูมิของโลก ซึ่งเป็นปัญหาที่มีสาเหตุเบื้องต้นมาจากอารยธรรมสังคมอุตสาหกรรมแบบคริสต์ศตวรรษที่ 21 เกี่ยวกับปัญหาสองประการหลังนี้ ข้าพเจ้าได้อธิบายรายละเอียดไว้แล้วในบทที่ 4

และเพื่อปิดท้ายหนังสือเล่มนี้ ข้าพเจ้าจะขอแสดงทัศนะของตัวเองเกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใปี 2010 ไว้สั้น ๆ ว่า เอเชียตะวันออกเฉียงใเป็นเขตเศรษฐกิจที่สำคัญของคนจีนในแผ่นดินใหญ่และคนจีนโพ้นทะเล ทั้งนี้เพราะ

1. จำนวนประชากรที่มีสัญชาติจีนและชาวจีนโพ้นทะเลมีจำนวนถึง 2

ใน 3 ของประชากรทั้งหมดในเอเชียตะวันออก การมีภาษาร่วมเป็นภาษาเดียวกันนั้นนับเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่สะดวกต่อการสร้างเขตเศรษฐกิจของคนจีน

2. คนจีนมีเครือข่ายของตนเองที่เหนียวแน่นมากในเอเชียตะวันออก เครือข่ายดังกล่าวหมายถึงการมีเอกลักษณ์ร่วมกัน เช่น อาชีพ ถิ่นฐานบ้านเกิด สถานศึกษา ฯลฯ ร่วมกัน และเอกลักษณ์ดังกล่าวยังเป็นเครื่องเชื่อมพวกเขาให้สนิทสนมชอบพอกันได้อีกด้วย นอกจากนี้ โดยทั่วไปแล้วบุตรหลานของชาวจีนเหล่านั้นมักจะเรียนต่อในอเมริกา จึงทำให้พวกเขาสามารถสร้างเครือข่ายที่มั่นคงระหว่างสังคมชาวจีนกับอเมริกาได้อีกด้วย พวกเขาสามารถใช้ทั้งภาษาจีนและภาษาอังกฤษในการสื่อสารได้อย่างแคล่วคล่อง ทำให้มีความสามารถต่อรองทางธุรกิจสูงไม่ว่าจะเป็นในเอเชียหรือในยุโรปและอเมริกา

3. คนจีนเป็นผู้เล่นที่แข็งแกร่งมากในระบบเศรษฐกิจแบบตลาด ชาวเข้ามีโอกาสสัมผัสกับนักเรียนต่างชาติจากประเทศจีนเป็นประจำ จนทำให้รู้ว่าถึงแม้ว่าพวกเขาจะเติบโตมาในรัฐแบบสังคมนิยมก็ตาม แต่พวกเขาคุ้นเคยและเข้าใจถึงกฎเกณฑ์ของเศรษฐกิจแบบตลาดได้ดีกว่าเด็กหนุ่มสาวชาวญี่ปุ่นมาก ความคุ้นเคยที่ว่านี้หมายถึงเมื่อเปรียบเทียบกับเด็กหนุ่มสาวชาวญี่ปุ่นที่มักจะ "ไม่ค่อยชอบการแข่งขัน ความเสี่ยง หรือการมีเสรีภาพในการเลือกซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ของเศรษฐกิจแบบตลาดเท่าใดแล้ว เด็กนักเรียนชาวจีนจำนวนมากจะชอบแข่งขัน ชอบเสี่ยง และชอบเป็นผู้ตัดสินใจเลือกด้วยตนเองมากกว่า หรืออีกนัยหนึ่ง คนจีนเป็นคนที่มีความเสี่ยงสูงโดยธรรมชาติของสัญชาตญาณ โดยเฉพาะการค้าแบบทุนนิยมมาโดยกำเนิดก็ว่าได้ จะเห็นได้ชัดจากการที่คนจีนจำนวนมากในสิงคโปร์ มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย ฯลฯ ต่างก็เป็นผู้กุมกิจการการขนส่ง การเงิน การบริการต่าง ๆ มากมาย

4. เท่าที่เห็นในทุกวันนี้ ญี่ปุ่นซึ่งเคยเป็นประเทศผู้นำทางเศรษฐกิจในเอเชียยังคงตกอยู่ในสภาพเศรษฐกิจถดถอยย่ำแย่อยู่ แลมยังต้องเจอกับปัญหา

การคอร์รัปชันของข้าราชการและนักการเมือง จนกระทั่งตกอยู่ในสภาพไร้จริยธรรมในการปกครอง ไม่สามารถสร้างความเป็นผู้นำทางการเมืองระหว่างประเทศได้อีกด้วย เมื่อดูจากสภาพปัจจุบันนี้แล้ว คงเป็นไปได้ยากมากที่ญี่ปุ่นจะกลับมาเป็นผู้นำในเอเชียตะวันออกได้อีก

5. คาดว่าเกาหลีเหนือและเกาหลีใต้คงจะรวมเป็นประเทศเดียวกันในท้ายที่สุด ซึ่งก็จะเท่ากับว่าเกาหลีเป็นประเทศพัฒนาทางอุตสาหกรรมที่มีพลเมืองกว่า 70 ล้านคน และที่สำคัญที่สุด เกาหลีจะกลายเป็นประเทศคู่แข่งทางเศรษฐกิจที่สำคัญประเทศหนึ่งสำหรับญี่ปุ่น และเป็นไปได้สูงมากกว่าเกาหลีจะถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเขตเศรษฐกิจของชาวจีน ทั้งนี้เพราะความคล้ายคลึงกันทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

6. ชาวจีนโพ้นทะเลเหล่านั้นนอกจากจะมีบรรพบุรุษที่ถือกำเนิดในแผ่นดินจีนแล้ว ยังนับถือลัทธิขงจื้อเหมือน ๆ กันด้วย

7. การพัฒนาเศรษฐกิจของเอเชียตะวันออกจะดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง หลังจากนั้น เกี่ยวกับจุดนี้มีนักวิชาการหลายคนที่คัดค้านข้อสรุปข้างต้นนี้ โดยเฉพาะนักเศรษฐศาสตร์อเมริกันที่พากันมองว่า “ความมหัศจรรย์ของเศรษฐกิจเอเชียที่ผ่านมาเป็นเพียงความฝันที่เพ้อเจ้อเท่านั้น” ข้าพเจ้าจะกล่าวถึงเรื่องนี้ทีหลัง

จากเหตุผลข้างต้นที่ข้าพเจ้ายกมาอ้าง คงพอทำให้ผู้อ่านเดาได้ว่าเอเชียตะวันออกในราวปี 2010 จะกลายเป็นเขตเศรษฐกิจที่สำคัญของคนจีนและชาวจีนโพ้นทะเลไป ปัญหาอยู่ที่ว่าเมื่อถึงตอนนั้น ญี่ปุ่นจะวางตัวอย่างไร ความเป็นไปได้ประการแรกคือญี่ปุ่นอาจถูกจัดให้เป็นส่วนหนึ่งของเขตเศรษฐกิจข้างต้นเช่นเดียวกับเกาหลี และก็อาจเป็นไปได้อีกประการหนึ่งว่า ญี่ปุ่นอาจจะคงเป็นประเทศพัฒนาแล้วทางอุตสาหกรรมประเทศเดียวในเอเชียตะวันออกที่ไม่สังกัดอยู่กับเขตเศรษฐกิจคนจีนและชาวจีนโพ้นทะเล

เขตอารยธรรมลัทธิขงจื้อกับเขตอารยธรรมญี่ปุ่น

ในบทความเรื่อง “การปะทะกันของอารยธรรม” (ในวารสาร Foreign Affairs ฉบับประจำฤดูร้อน ปี 1993) นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกัน นายแซมมวล ฮันติงตัน (Samuel Huntington) ได้แบ่งอารยธรรมโลกออกเป็น 6 กลุ่มด้วยกันได้แก่ อารยธรรมคริสต์ศาสนาของประเทศกลุ่มตะวันตก อารยธรรมกลุ่มสล่าฟ อารยธรรมฮินดูของอินเดีย อารยธรรมอิสลาม อารยธรรมลัทธิขงจื้อ และอารยธรรมญี่ปุ่น ฮันติงตันเชื่อว่าการปะทะกันระหว่างกลุ่มอารยธรรมข้างต้นนี้จะเป็นต้นเหตุของแรงกดดันในการเมืองระหว่างประเทศจากนี้ไป ข้อสรุปข้างต้นของฮันติงตันจะถูกหรือผิดมากน้อยแค่ไหนนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง แต่จุดที่น่าสนใจจากการแบ่งกลุ่มอารยธรรมข้างต้นของเขา คือ ฮันติงตันได้จัดให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่สร้างอารยธรรมของตนขึ้นมา โดยไม่ได้ใช้ศาสนาเป็นหลักเกณฑ์ แล้วยังเป็นประเทศที่ไม่มีศาสนาอีกด้วย

จริงอยู่ที่ว่าสำหรับคนญี่ปุ่นทั่ว ๆ ไปแล้ว ศาสนาเป็นเพียงเครื่องมือที่ถูกนำมาใช้ในบางครั้งบางคราวเท่านั้น เด็ก ๆ ที่มีอายุ 3, 5 และ 7 ขวบจะฉลองพิธีตามธรรมเนียมแบบชินโต ส่วนการแต่งงานนั้นถ้าไม่เลือกพิธีชินโตส่วนใหญ่ก็จะใช้พิธีแบบคริสต์ และคนญี่ปุ่นแทบทุกคนยังสนุกสนานกันเป็นพิเศษในเทศกาลคริสต์มาสและวันวาเลนไทน์ ซึ่งเป็นเทศกาลของศาสนาคริสต์ โดยเฉพาะ วัดคงเป็นเพียงสถานท่องเที่ยวมากกว่าสถานสักการะพระเจ้า และท้ายสุดตอนตายแทบทุกคนจะจัดงานศพแบบพุทธ หรืออีกนัยหนึ่งในชีวิตทั่วไปของคนญี่ปุ่นส่วนใหญ่จะมีศาสนา 3 ศาสนาด้วยกันที่ถูกนำมาแยกใช้แล้วแต่ความสะดวก ซึ่งข้าพเจ้าเชื่อว่านอกจากคนญี่ปุ่นแล้วคงไม่มีคนชาติใดแบ่งแยกการใช้ศาสนาเช่นอย่างเด็ดขาด และอาจมีผู้อ่านหลายคนที่ยพยายามจะโต้แย้งว่า เดิมทีแล้วญี่ปุ่นก็เป็นประเทศที่นับถือลัทธิขงจื้อไม่ใช่หรือ แต่สำหรับจุดนี้ดูเหมือนว่าฮันติงตันจะไม่คิดเช่นนั้น ประเทศที่ฮันติงตันจัดว่าอยู่

ในกลุ่มอารยธรรมลัทธิขงจื้อได้แก่ จีน ไต้หวัน เกาหลีใต้ เกาหลีเหนือ เวียดนาม สิงคโปร์ และประเทศอื่น ๆ ที่มีชาวจีนโพ้นทะเลที่ไม่ใช่อิสลามอาศัยอยู่

ในความหมายที่ว่าลัทธิขงจื้อเป็นปรัชญาสำคัญรองรับระบอบการเมืองของจีน และยังเป็นเครื่องหล่อหลอมจริยธรรมของปัจเจกบุคคลแล้ว ลัทธิขงจื้อของจีนก็มีบทบาทเทียบได้กับศาสนาคริสต์ของชาวตะวันตก ในประเทศจีนจนถึงสมัยราชวงศ์ฉินผู้ได้รับการศึกษาตามลัทธิขงจื้อถูกจัดให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิได้รับความเคารพนับถือจากผู้คนทั่วไป ผู้ที่จะสอบเป็นข้าราชการจะต้องศึกษาคำร่ำตามตำรับขงจื้ออย่างดีพอจึงจะสามารถสอบแข่งขันผ่าน ลัทธิขงจื้อข้างต้นนี้คงมีบทบาทในทำนองเดียวกันในเวียดนามและเกาหลี ชาวจีนโพ้นทะเลที่กระจัดกระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียง ก็เป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาตามลัทธิขงจื้อ และใช้ปรัชญาขงจื้อเป็นเครื่องหล่อหลอมโลกทัศน์ของตนไม่มากนักน้อย การที่ฮันติงตันยกเอาอารยธรรมลัทธิขงจื้อเป็นหนึ่งใน 6 อารยธรรมของโลกนั้น เป็นเพราะว่าเรามองว่าลัทธิขงจื้อเป็นต้นตำราที่สำคัญของอภีธรรมแบบตะวันออกที่สำคัญอย่างหนึ่งนั่นเอง

เป็นความจริงที่ว่าญี่ปุ่นในสมัยเอโดะนั้น ลัทธิขงจื้อที่เผยแพร่ในสมัยราชวงศ์หมิงถูกจัดให้เป็นวิชาหลักที่ชนชั้นนักรบอันเป็นชนชั้นปกครองต้องศึกษาเล่าเรียน โดยเฉพาะปรัชญาเล่าจื๊อนั้นถือได้ว่าเป็นปรัชญาที่มีบทบาทต่อการปฏิรูปในสมัยเมจิอย่างมาก แต่อาจเป็นเพราะว่าลัทธิขงจื้อในญี่ปุ่นนั้นได้ถูกจัดให้เป็นตำรับวิชาที่มีเอกลักษณ์พิเศษมากเกินไปกระมัง ที่ทำให้ปรัชญาขงจื้อไม่สามารถเข้าไปมีบทบาทเป็นตัวกำหนดกรอบชีวิตของผู้คนทั่วไปได้ และจุดนี้เองที่ข้าพเจ้าคิดว่าการแบ่งกลุ่มอารยธรรมญี่ปุ่นไว้ต่างหากกับกลุ่มอารยธรรมขงจื้อของฮันติงตันไม่ได้ผิดพลาดแต่อย่างใด และด้วยเหตุนี้เองกระมังที่ทำให้การเคารพบูชาพระบิ๊จกัรพรดิก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง หรือการเดินทางและเอาชนะประเทศตะวันตกหลังสงครามได้กลายมาเป็นเป้าหมายของประเทศที่มีบทบาทใกล้เคียงกับหลักเกณฑ์ทางศาสนาฉันใดฉันนั้น และ

เมื่อเราคนญี่ปุ่นได้บรรลุเป้าหมายของการเดินทางและเอาชนะข้างต้นไปแล้ว จึงตกอยู่ในสภาพงวย มองไม่เห็นเป้าหมายต่อไปอยู่เช่นนี้

การที่ประเทศต่าง ๆ สามารถรวมตัวกันสร้างกลุ่มเศรษฐกิจดังเช่น EU ฯลฯ ขึ้นมาได้ นั้น ไม่ใช่เพียงแค่เพราะมีผลประโยชน์ร่วมกันเท่านั้น แต่จำต้องมีพื้นฐานทางวัฒนธรรม ศาสนา ภาษา ฯลฯ ที่ถึงแม้จะไม่เหมือน ๆ กันก็ตาม แต่อย่างน้อยต้องมีความใกล้เคียงและสัมพันธ์กันบ้างไม่มากก็น้อย

มหัศจรรย์ในการพัฒนาของเอเชียเป็นเพียงความฝันที่เพ้อเจ้อจริงหรือ

หลังปี 1992 เป็นต้นมาที่เงินมีอัตราแลกเปลี่ยนโตทางเศรษฐกิจในระดับร้อยละ 10 กว่า ติดต่อกันถึง 4 ปีเต็ม ๆ แต่ปรากฏว่าพออย่างเข้าปี 1996 อัตราแลกเปลี่ยนโตทางเศรษฐกิจดังกล่าวได้ตกลงมาที่ระดับประมาณร้อยละ 9 ทั้งนี้เพราะรัฐบาลจีนได้ประกาศใช้นโยบายประหยัด แต่อย่างไรก็ตามจีนเองยังมองว่าเศรษฐกิจของตนจะยังคงเติบโตต่อไปเรื่อย ๆ ทั้ง ๆ ที่มีเสียงจากหลาย ๆ ฝ่ายที่แสดงความสงสัยต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจของจีน

นายพอล ครุกแมน (Paul Crookman) ศาสตราจารย์ของมหาวิทยาลัย MIT ได้ตีพิมพ์บทความชื่อ “มหัศจรรย์ในการพัฒนาของเอเชียเป็นเพียงความฝันที่เพ้อเจ้อจริงหรือ” ในวารสาร *Foreign Affairs* (ฉบับประจำเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม ปี 1994) บทความดังกล่าวได้รับความสนใจจากผู้คนทั่วโลกอย่างมากมาย บทความนี้ได้ตั้งข้อสงสัยต่อข้อสรุปเก่าที่ผ่านมาโดยทั่วไปเกี่ยวกับเอเชียที่ว่า “คริสต์ศตวรรษที่ 21 จะเป็นคริสต์ศตวรรษของเอเชีย” และท้ายสุดครุกแมนได้สรุปว่า “ต้องมีใครสักคนที่ออกมาโต้ตอบผู้คนที่กำลังคลุ้มคลั่งกับความเชื่อดม ๆ แล้ง ๆ ที่ว่าเอเชียจะเติบโตต่อไปเรื่อย ๆ”

ส่วนใหญ่แล้วข้อโต้แย้งทำนองนี้จะอ้างถึงการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนรับผิดชอบในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจหรือผู้บริหารกิจการของประเทศต่าง ๆ

ในเอเชียตะวันออก หรือโดยอาศัยตัวเลขและข้อมูลต่าง ๆ ทางเศรษฐศาสตร์ แต่สำหรับข้อโต้แย้งของครุ๊กแมนนั้นได้ใช้ “production function” ที่ประเมินจากข้อมูลในอดีตของสี่เศรษฐกิจ 4 ตัวในเอเชียกล่าวคือ เกาหลี ฮองกง ไต้หวัน และสิงคโปร์ มาอ้างดังนี้

ตามหลักเศรษฐศาสตร์นั้น ต้นทุนที่เป็นกายภาพกับแรงงานที่ใช้จะถูกจัดเป็นปัจจัยในการผลิตอัตราการขยายของการผลิต (อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ) ที่ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยอัตราการขยายต้นทุนที่เป็นกายภาพหรือแรงงานที่ใช้ไปจะถูกเรียกว่าอัตราการพัฒนาทางเทคโนโลยี (การปรับปรุงประสิทธิภาพในการผลิต) ครุ๊กแมนกล่าวว่าอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่ของสี่เศรษฐกิจทั้ง 4 ของเอเชียถูกรองรับด้วยการเพิ่มของต้นทุนที่เป็นกายภาพและการใช้แรงงาน (ไม่ได้หมายความว่าเพียงแต่จำนวนหัวที่เพิ่มขึ้นของผู้ใช้แรงงานหรือต้นทุนที่แสดงได้ด้วยจำนวนเงิน แต่ยังรวมไปถึงการปรับปรุงคุณภาพแรงงานเช่นด้วยการยกพื้นฐานการศึกษา หรือการนำเครื่องจักรมาใช้ในการผลิตเพิ่มขึ้นเป็นต้น) หรืออีกนัยหนึ่งครุ๊กแมนเชื่อว่าไม่มีการพัฒนาทางเทคโนโลยีให้เห็นเท่าใดนัก เขาได้กล่าวอีกด้วยว่า “เมื่อพิจารณาจากจุดที่ว่ามีการระดมเอาทรัพยากรที่มีอยู่ออกมาใช้อย่างเต็มที่เพื่อรักษาอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจแล้ว จะพบว่าสิงคโปร์ภายใต้การนำของลีควอนยิวเป็นเสมือนฝาแฝดกับการพัฒนาของรัสเซียอย่างใดอย่างนั้น” และเมื่อรัสเซียต้องชะลอการพัฒนาลงฉับใด เอเชียตะวันออกเช่นจีนหรือแม้แต่ญี่ปุ่นเองซึ่งมีการพัฒนาแบบระดมทรัพยากรใช้อย่างเต็มที่ก็ต้องชะลอตัวลงไม่ช้าฉับนั้น ทั้งนี้เพราะว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจที่อาศัยแต่เพียงการเพิ่มต้นทุนและแรงงานเป็นการเติบโตที่เกิดขึ้นได้เพียงหนเดียว ไม่สามารถหวนกลับมาได้อีกต่อไปนั่นเอง

ข้าพเจ้าขอโต้แย้งบทสรุปที่หนักไปในทางลบของครุ๊กแมน ด้วยเหตุผล 3 ประการดังต่อไปนี้

1. ความคิดที่ว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการระดมทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้อย่างเต็มที่เป็นการเติบโตที่เกิดขึ้นได้เพียงหนเดียว กับการเติบโตที่อาศัยการพัฒนาทางเทคโนโลยีเป็นหลักเป็นการพัฒนาที่ต่อเนื่องนั้นถูกต้องหรือไม่ ข้าพเจ้าต้องขอบอกว่า ข้อเสนอข้างต้นของครูกแมนเป็นข้อสรุปที่เกิดจากการปักใจเชื่อว่าการพัฒนาเศรษฐกิจของเอเชียซึ่งถูกรองรับด้วยการระดมใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเต็มที่ เป็น “การพัฒนาที่ไม่ต่อเนื่อง” และในทางตรงกันข้ามความคิดที่ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจที่พึ่งพานวัตกรรมทางเทคโนโลยีเป็นหลักเป็น “การพัฒนาที่ต่อเนื่อง” นั้น ก็เป็นข้อสรุปที่คลุมเครือไม่มีตัวอย่างมาเสริมคำอธิบายแต่อย่างใด คาดว่าเราคงคิดว่านวัตกรรมทางเทคโนโลยีจะไม่มีวันหยุดยั้งดังนั้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่อาศัยนวัตกรรมทางเทคโนโลยีก็ย่อมจะดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ ได้ด้วยกระมัง

2. ไม่ว่าประเทศใด ๆ ก็ตาม เมื่อยังอยู่ในระหว่างกำลังพัฒนา การใช้แรงงานที่มีราคาถูกและมีจำนวนมากมาช่วยกับการเพิ่มทุนด้านเครื่องมือในการผลิตย่อมเป็นทางเลือกที่ง่ายขายที่สุดสำหรับการเพิ่มปริมาณการผลิต และเมื่อการจ้างงานไม่สามารถเพิ่มขึ้นอีกต่อไป รวมทั้งมีการนำเอาเทคโนโลยีของประเทศพัฒนาแล้วมาใช้ ก็ย่อมมีการใช้เงินกับการวิจัยเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีของตนเองอย่างไม่ต้องสงสัย ดังนั้นความเชื่อของครูกแมนที่ว่าประเทศในเอเชียตะวันออกจะทำการพัฒนาประเทศโดยการระดมทรัพยากรมาใช้อย่างเต็มที่ต่อไป แม้ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ก็จะเป็นความคิดที่ไร้สาระเอามาก ๆ

3. เป็นที่น่าสงสัยมากกว่าเทคนิคในการนำสถิติมาประกอบคำอธิบายของครูกแมนข้างต้นสมบูรณ์จริงหรือ ข้ออ้างที่ว่า “ไม่พบการพัฒนาทางเทคโนโลยีหลังสงครามโลกครั้งที่สอง” ในประเทศสี่เศรษฐกิจทั้ง 4 ประเทศนั้นย่อมไม่ได้หมายความว่า “ไม่มีการปรับปรุงประสิทธิภาพในการผลิตเลย” แต่อย่างใด การไม่พบข้อมูลทางสถิติเกี่ยวกับการพัฒนาทางเทคโนโลยีสามารถยืนยันได้อย่างเดียวคือ “ไม่อาจยืนยันได้ว่ามีการพัฒนาทางเทคโนโลยี

หรือไม่”

และเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจของจีน ได้มีบางคนมองอนาคตในทางลบอยู่ค่อนข้างมากทีเดียว เช่น หลังจากตั้งเสี่ยวผิงถึงแก่กรรมลง การเมืองในจีนจะเข้าสู่ยุคอย่างแน่นอน (ก่อนที่จะข้าพเจ้าจะส่งต้นฉบับของหนังสือเล่มนี้ ปรากฏว่าสื่อมวลชนทั่วโลกได้ประโคมข่าวการถึงแก่กรรมของตั้งเสี่ยวผิงเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 1997) อิทธิพลทางการเมืองจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จนท้ายสุดเศรษฐกิจจีนก็จะวินาศไปในที่สุด ข้าพเจ้าเชื่อว่าสมมติฐานข้างต้นย่อมเป็นไปได้ ทั้งนี้เพราะเท่าที่ผ่านมาประเทศยุโรปและอเมริกา ญี่ปุ่น ประเทศกลุ่ม NIES ในเอเชียต่างพากันเข้าไปลงทุนเป็นจำนวนมหาศาลในจีนนั่นเอง หากปล่อยให้เศรษฐกิจของจีนต้องพินาศไป ก็ย่อมหมายความว่าท้ายสุดรัฐบาลและบริษัทของประเทศเหล่านั้นจะต้องเสียหายตามไปด้วย ดังนั้นเชื่อแน่ว่าเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตัวเองในจีน ประเทศเหล่านั้นจะร่วมมือกันสร้างเสริมให้การเมืองและเศรษฐกิจของจีนมันคงมีเสถียรภาพ

ที่สำคัญนักการเมืองจีนก็ไม่ได้ไว้สติถึงขนาดที่จะต่อสู้กันทางการเมืองจนปล่อยให้เศรษฐกิจของประเทศพินาศไป อีกทั้งเศรษฐกิจตลาดแบบสังคมนิยมในจีนก็ยังไม่ได้ถูกสันคลอนจากภาวะเงินเฟ้อขนาดสูง ช่องว่างทางรายได้ระหว่างภูมิภาค การขาดดุลการค้าระหว่างประเทศ ฯลฯ ซึ่งเป็นอาการป่วยขั้นต้นของการเริ่มนำเอาเศรษฐกิจแบบตลาดเข้ามาใช้เท่าใดนัก และก็เชื่อว่าจากนี้ไปก็ยังมีมั่นคงอยู่ต่อไปด้วย

เอเชียตะวันออกเฉียงจะกลายเป็นเขตเศรษฐกิจของคนจีน และชาวจีนโพ้นทะเล

ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นเล็กน้อยว่าเมื่อเอเชียตะวันออกเฉียงในราวปี 2010 กลายเป็นเขตเศรษฐกิจของคนจีนและชาวจีนโพ้นทะเลไปแล้ว ญีปุ่นจะจัดอยู่ในเขตใดเขตหนึ่งใน 2 เขตนี้ กล่าวคือ หากไม่ถูกผนวกเข้าไว้กับเขตเศรษฐกิจคนจีนและชาวจีนโพ้นทะเลแล้ว ก็จะถูกแยกตัวออกไปอยู่โดดเดี่ยวต่างหากนอกเขต

ถึงแม้ว่าจะจะเป็นความจริงที่ว่าพยากรณ์อนาคตมักจะผิดพลาดอยู่บ่อย ๆ ก็ตาม ข้าพเจ้าก็เชื่อว่าเป็นไปได้มากที่ญีปุ่นจะกลายเป็นประเทศโดดเดี่ยว ทั้งนี้เพราะว่าจำนวนคนจีนโพ้นทะเลในญีปุ่นนั้นน้อยมาก โอกาสที่นักเรียนต่างชาติชาวจีนจะประกอบอาชีพในญีปุ่นก็น้อยเช่นกัน นอกจากนี้ยังมีคนญีปุ่นจำนวนไม่น้อยที่พอใจกับ “ความเป็นชนชาติที่เป็น homo-geneous” รังเกียจคนต่างชาติอยู่ แม้สงครามจะสิ้นสุดมากกว่า 50 ปีแล้วก็ตาม จนถึงทุกวันนี้ยังมีสมาชิกรัฐสภาและผู้ทรงคุณวุฒิหลายคนทีเดียวที่ยังไม่ยอมรับความผิดที่ญีปุ่นกระทำในครั้งนั้น และเหนือไปกว่าอื่นใด ญีปุ่นเป็นประเทศที่ห่างไกลจากจีนมากที่สุด ในเอเชียก็ว่าได้ เมื่อคำนึงถึงความใกล้ชิดทางด้านวัฒนธรรมและภาษา และสำหรับญีปุ่นซึ่งเป็นประเทศพัฒนาแล้วทางอุตสาหกรรม การเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเขตเศรษฐกิจคนจีนและชาวจีนโพ้นทะเลจะไม่มีผลประโยชน์ตอบแทนเท่าใดนัก เช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ ในเขตเศรษฐกิจก็ดูเหมือนว่าจะไม่เห็นผลประโยชน์จากการรวมเอาญีปุ่นเข้าเป็นส่วนหนึ่งด้วยเท่าใด

“เขตเศรษฐกิจ” ที่กล่าวถึงนี้มีได้หมายความถึงการจัดตั้งองค์กรร่วมดังเช่น EU ซึ่งมีการรวมเงินตราหรือจัดระบบต่าง ๆ ให้คล้ายเคียงกันแต่อย่างใด และก็ไม่ใช้สมาพันธ์ที่รัฐบาลทำหน้าที่ควบคุมด้วย สำหรับคนจีนและ

ชาวจีนโพ้นทะเลแล้ว EAEC (สมาพันธ์เศรษฐกิจเอเชียตะวันออก) ที่นายกรัฐมนตรีของมาเลเซียเคยเสนอไว้อาจเป็นหน้าโขนให้ได้ แต่แท้จริงแล้วเขตเศรษฐกิจคนจีนและชาวจีนโพ้นทะเลที่ข้าพเจ้าวาดภาพไว้นั้นเป็นสมาพันธ์ที่มีสายใยอย่าง “หลวม ๆ” จัดตั้งโดยนักธุรกิจเอกชนต่าง ๆ และที่สำคัญสมาพันธ์ดังกล่าวยังไม่กีดกันคนภายนอกและไม่มี การตั้งกำแพงภาษีแต่อย่างใด ในราว ๆ ปี 2010 เอเชียตะวันออกจะเติบโตไปเป็น “โรงงานโลก” หรือเป็นศูนย์กลางการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมนานาประเภท ซึ่งมีกำลังในการแข่งขันสูงที่สุดในโลกอย่างไม่ต้องสงสัยและในเวลานั้น เขตเศรษฐกิจคนจีนและชาวจีนโพ้นทะเลก็จะต้องเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งทางการค้ากับประเทศในกลุ่ม EU และ NAFTA ซึ่งจะค่อย ๆ เปลี่ยนไปยึดลัทธิอนุรักษนิยม คล้าย ๆ กับที่ญี่ปุ่นเคยถูกอเมริกาโจมตีมาแล้วในทศวรรษ 1980

และถ้าเหตุการณ์เป็นไปตามสคริปป์ข้างต้นนี้แล้ว ย่อมหมายความว่า ญี่ปุ่นในปี 2010 อาจกลายเป็นประเทศอย่างฮ่องกงในเอเชียหรือสวิสเซอร์แลนด์ในยุโรปไปได้ กล่าวคือ มีนักวิเคราะห์ชาวจีนผู้รอบรู้เกี่ยวกับญี่ปุ่นได้กล่าวไว้ว่า เมื่อ 20 ปีที่แล้ว ญี่ปุ่นเคยเป็นประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจมาก่อน จริงอยู่ที่ว่าในปี 1994 ญี่ปุ่นมี GDP สูงที่สุดในโลก ตอนนั้นก็ยังเป็นประเทศที่ผู้คนอยู่ดีกินดีอยู่ดี สะอาด ปลอดภัย ผู้คนก็น้ำใสใจไมตรีกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติดี แต่ตอนนี้ญี่ปุ่นคงเป็นประเทศที่ไม่มีอิทธิพลอย่างใดเลยกับเศรษฐกิจหรือการเมืองระหว่างประเทศ

หากคุณค่าของญี่ปุ่นจะลดลงเรื่อย ๆ จากนี้ไป และเท่ากับศูนย์ในปี 2010 แล้ว อัตราแลกเปลี่ยนเงินเยนคงจะมี purchase power parity ประมาณเท่ากับ 180 เยน และถ้าเป็นเช่นนั้นจริง (สมมุติว่าอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของทุกประเทศเท่ากับศูนย์ และอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราอื่นยกเว้นเงินเยนไม่มีการเปลี่ยนแปลง) GDP ของประชากรญี่ปุ่นต่อหัวในปี 2010 คงจะเท่ากับ 21,365 ดอลลาร์ ตกลงไปที่อันดับที่ 13 เท่ากับฮอลแลนด์

และฮ่องกง จริงอยู่ที่ว่าในทศวรรษ 1980 ญี่ปุ่นถูกเรียกว่า “ประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ” ที่สำคัญของโลก แต่อิทธิพลของญี่ปุ่นในเวทีการต่อรองระหว่างประเทศนั้นล้นแล้วแต่มีพื้นฐานมาจากอำนาจทางเศรษฐกิจและเงินช่วยพัฒนาของรัฐบาลจำนวนมหาศาล ถึงแม้ว่าตำแหน่งที่ 13 ในหมู่ประเทศ OECD จะไม่ใช่ตำแหน่งที่เลวร้ายนักก็ตาม แต่อย่าลืมน่าเงินช่วยพัฒนาของรัฐบาล (ODA) นั้นเป็นเงินดอลลาร์ ดังนั้นเงินช่วยดังกล่าวในปี 2010 จะลดต่ำลงมาก ซึ่งท้ายสุดย่อมส่งผลให้อิทธิพลของญี่ปุ่นในการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศลดน้อยลงตามไปด้วย

**ญี่ปุ่นจะเป็นประเทศที่ถึงจะเล็กแต่ก็มีเอกลักษณ์
หรือจะเป็นประเทศที่ธรรมดา ๆ**

ต่อคำถามข้างต้นนี้ คาดว่า นายมาซาโยชิ ทาเกะมูระ หัวหน้าพรรคสาทิคาเคงจะตอบว่า “ก็ไม่เห็นจะเป็นอะไรเลยนี่” นายมาซาโยชิ ทาเกะมูระ ได้กล่าวไว้ในหนังสือของเขาที่มีชื่อว่า *ญี่ปุ่นประเทศที่ถึงจะเล็กแต่ก็มีความสำคัญ* (ก.ศ.1994, Koubunsha) ดังต่อไปนี้

ต่อคำถามที่ว่า “คุณวาดภาพอนาคตของญี่ปุ่นไว้อย่างไร” นั้น ข้าพเจ้าได้ตอบโดยไม่ลังเลทันทีว่า ญี่ปุ่นควรวางเป้าหมายเพื่อที่จะเป็นประเทศที่ถึงจะเล็กแต่ก็มีความสำคัญ คำว่า เอกลักษณ์ ในที่นี้หมายถึงการมีสง่าราศรี กล้าหาญ และสวยสะอาด จะต้องไม่ใช่ประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจที่ถูกนิทาว่า่วยโส ไร้วิญญาน หรือน่ารังเกียจ

การเป็นประเทศเล็กก็พอ นั้นหมายถึง การมีกำลังทหารแต่น้อย ญี่ปุ่นไม่มีความจำเป็นใด ๆ ที่ต้องเพิ่มกำลังทหารตามกำลังทางเศรษฐกิจ ข้าพเจ้าขอปฏิเสธการขยายอำนาจของญี่ปุ่นออกไปไม่ว่าจะเป็นทางด้านใดก็ตาม แทบจะไม่มีคนญี่ปุ่นสักเท่าใดที่จะหวาดเกรงการขยายอำนาจของประเทศตนเลย

แต่สำหรับผู้คนในเอเชียที่ผ่านประสบการณ์อันเลวร้ายในสงครามโลกครั้งที่สองมา มักจะหวาดระแวงต่อท่าทีของญี่ปุ่นตลอดเวลา

ญี่ปุ่นมีเนื้อที่น้อยมาก แต่เราก็ควรพอใจกับเนื้อที่น้อย ๆ ผืนนี้บรรพบุรุษของเราถือกำเนิดมาจากเกาะเล็ก ๆ นี้ไม่ใช่หรือ ญี่ปุ่นไม่ควรคิดที่จะทำให้ประเทศใหญ่ขึ้นหรือคิดที่จะเอาประเทศอื่นมาอยู่ในความดูแลของตน จากนั้นไปเราควรร่วมกันใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ มีชีวิตที่สว่างงามบนพื้นที่เล็ก ๆ แห่งนี้ดีกว่า

นายทาเกะมูระได้เสนอให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ถึงแม้จะเล็กแต่ก็มีเอกลักษณ์ แต่ด้วยวิธีใดเล่าที่จะทำให้ญี่ปุ่นมีเอกลักษณ์ได้ หากมัวแต่นั่งนิ่งโดยไม่ลงมือทำอะไรเลย ท้ายสุดข้าพเจ้าเชื่อว่าจะทำให้ญี่ปุ่นกลายเป็นประเทศที่ทั้งเล็กและทั้งไม่มีเอกลักษณ์ใดเหลืออยู่เลยด้วยซ้ำ ในหนังสือเล่มดังกล่าวนายทาเกะมูระได้เสนอให้ญี่ปุ่นใช้ยุทธศาสตร์ของการเป็นประเทศพัฒนาทางสภาพแวดล้อมมาเป็นเอกลักษณ์

ในทางตรงกันข้ามกับนายทาเกะมูระ คนที่จะไม่เห็นด้วยอย่างรุนแรงกับการที่ญี่ปุ่นจะต้องกลายเป็นเช่น “ฮ่องกงในเอเชีย” นั้นคงจะเป็นนายอิจิโร โอซาว่า นักการเมืองผู้จัดตั้งพรรคชินชินโต (ภายหลังเปลี่ยนมาเป็นพรรคจิไต) นายโอซาว่าได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง *โครงการปฏิรูปญี่ปุ่น* (ค.ศ. 1993, Koudansha) ดังต่อไปนี้

“ญี่ปุ่นจะต้องรักษาสันติภาพ เสถียรภาพ และเสรีภาพในสังคมนะหว่างประเทศ ไม่ว่าจะต้องลำบากมากมายเพียงใด ด้วยเหตุนี้จึงต้องรับผิดชอบและมีบทบาทในด้านนี้มากกว่าประเทศอื่น ๆ สำหรับญี่ปุ่นแล้วไม่มีทางเลือกอื่นใด นอกเหนือไปจากการเป็น “ประเทศที่ให้ความสำคัญกับการเมืองระหว่างประเทศ” หากต้องการก้าวไปในวันข้างหน้า ส่วนจะอย่างไรให้ญี่ปุ่นพัฒนาไปเป็นประเทศที่มีบทบาทในการระหว่างประเทศได้นั้นเป็นเรื่องที่ไม่ได้ยากเย็นแต่อย่างใด เพียงแค่เป็นประเทศธรรมดา ๆ ประเทศหนึ่งก็พอ

ประเทศธรรมดา ๆ คืออะไร เงื่อนไขสำคัญ 2 ประการคือ 1. อะไรที่เป็นเรื่องปกติธรรมดาในสังคมระหว่างประเทศ ญีปุ่นก็ต้องยอมรับว่าเป็นเรื่องธรรมดาด้วย และต้องแสดงความรับผิดชอบต่องั้น ๆ กล่าวคือ ให้คิดและทำในสิ่งที่นานาชาติเห็นว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดา อย่ายกเอาเหตุผลที่รับฟังได้ แต่เฉพาะในญีปุ่นเท่านั้นมาเป็นข้ออ้างปฏิเสธความรับผิดชอบ หรือทำเพียงเพราะถูกนานาชาติบีบ

สิ่งที่ข้าพเจ้าหมายถึงเป็นพิเศษคือ การป้องกันและรักษาความปลอดภัย คงไม่ต้องยกเอาการตัดสินใจและการโต้เถียงของรัฐสภาญีปุ่นว่าควรเข้ามีส่วนร่วมในสงครามคาบสมุทรตะวันออกกลางที่แล้วมาอย่างไรบ้างมาอธิบายซ้ำแล้วซ้ำอีก ถ้าฟังเพียงแค่พูดถึงข้อโต้เถียงเกี่ยวกับสนธิสัญญาเพื่อการรักษาความปลอดภัยที่ผู้คนจำนวนมากพยายามอ้างว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญนั้น ก็สามารยยืนยันได้พอเพียงถึงการพยายามปิดความรับผิดชอบร่วมระหว่างประเทศของญีปุ่นได้เป็นอย่างดี การยกเอาหน้าที่และความรับผิดชอบทางการรักษาความปลอดภัยของโลกออกจากหัวข้อเกี่ยวกับการทำประโยชน์ต่อสังคมระหว่างประเทศของญีปุ่น ทั้ง ๆ ที่ญีปุ่นเป็นประเทศที่ต้องทำประโยชน์ให้กับการรักษาสันติภาพและความปลอดภัยของโลกนั้น เป็นเรื่องที่ไม่อาจยกโทษให้ได้ อย่างเด็ดขาด

เงื่อนไขอีกประการหนึ่งคือ ญีปุ่นจะต้องให้ความร่วมมืออย่างมากที่สุดเท่าที่จะทำได้กับประเทศต่าง ๆ ที่พยายามยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชนให้อุดมสมบูรณ์และมั่นคง ตลอดจนการแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมโลกอันเป็นปัญหาร่วมกันของมนุษย์โลกในขณะนี้

หากญีปุ่นสามารถนำเงื่อนไขสองประการข้างต้นนี้มาปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่องเมื่อใด เมื่อนั้นญีปุ่นก็จะเปลี่ยนจาก “ประเทศที่หายใจด้วยปอดข้างเดียว” ไปเป็น “ประเทศธรรมดา ๆ” ที่สังคมระหว่างประเทศยอมรับอย่างหน้าชื่นตาบาน

ท้ายสุดนายโอซาวาไม่ลืมที่จะย้ำอีกครั้งว่าการเป็น “ประเทศธรรมดา ๆ” ตามที่เขาเสนอนั้นไม่ได้หมายความว่า “ญี่ปุ่นจะต้องสะสมกำลังทหารแต่อย่างใด” ยุทธศาสตร์ที่จะทำให้ญี่ปุ่นมีบทบาทตามที่เขาเสนอ นายโอซาวาได้สรุปไว้ดังต่อไปนี้

1. ให้แปลงยุทธศาสตร์ของกำลังป้องกันประเทศญี่ปุ่นจากการป้องกันตนเองมาเป็นการสร้างสันติภาพ
2. ญี่ปุ่นต้องทำหน้าที่ประสานรอยร้าวระหว่างเอเชียกับยุโรปและอเมริกา
3. เพื่อแสดงท่าทีที่ชัดเจนต่อนโยบายการต่างประเทศของญี่ปุ่นว่าให้ความสำคัญต่อภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกเพียงใด ให้จัดตั้งองค์การถาวรเพื่อ “การประชุมคณะรัฐมนตรีเอเชีย-แปซิฟิก” ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้นำแต่ละประเทศได้มีโอกาสพบปะและเจรจากันเป็นประจำ
4. ให้ใช้เงินช่วยของรัฐบาลเพื่อการพัฒนา (ODA) เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์การต่างประเทศ

หากญี่ปุ่นกลายเป็น “ฮ่องกงในเอเชีย” ไป ข้อเสนอข้างต้นของนายโอซาวาย่อมไม่สามารถนำมาปฏิบัติได้ เกือบ 4 ปีแล้วที่วันเวลาได้ผ่านไป นับตั้งแต่ นายโอซาวาได้เสนอบทความเรื่อง “ประเทศธรรมดา ๆ” เมื่อปี 1993 ปรากฏว่าสภาวะแวดล้อมญี่ปุ่นได้เปลี่ยนแปลงไปมากมาย บรรยากาศที่ทำให้ผู้คนรู้สึก “มืดมิด” ได้เข้ามาครอบงำประเทศ ในขณะที่การเติบโตของเอเชียก็ เป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ดูเหมือนว่าการนำยุทธศาสตร์ของนายโอซาวามาใช้ จะสายเกินไปเสียแล้ว แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม หากยังไม่ต้องการให้ญี่ปุ่นต้อง กลายเป็น “ฮ่องกงในเอเชีย” ไป ก็ต้องรีบเปลี่ยนญี่ปุ่นไปเป็น “ประเทศธรรมดา ๆ” ให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้

สำหรับคำตอบคำถามที่ว่า อยากให้ญี่ปุ่นเป็น “ประเทศที่ถึงแม้จะเล็ก แต่ก็มีเอกลักษณ์” หรือเป็น “ประเทศธรรมดา ๆ” นั้น คาดว่าผู้อ่านคงแยกเป็น 2 พวก แต่อย่างไรก็ตาม คำถามข้างต้นนี้เป็นคำถามที่อยากที่จะหาข้อสรุป

“ไม่ว่าจะได้เถียงกันแค่ไหนก็ตาม ทั้งนี้เพราะคำตอบนั้น ๆ ย่อมขึ้นอยู่กับว่า ผู้ตอบแต่ละคนจะมีวิสัยทัศน์ต่อประเทศ ประวัติศาสตร์ หรือมีปทัสถานเช่นใด ดูเหมือนว่ากุญแจดอกสำคัญต่อการเอาชนะ “อุปสรรคของญี่ปุ่น” จะขึ้นอยู่กับ โลกทัศน์ต่อประเทศของพวกเขาแต่ละคน ๆ มากกว่า

บรรณานุกรม

- F.L. Alen, *Only Yesterday*, 1931 แปลเป็นภาษาไทยญี่ปุ่นโดย Mine Fujihisa. Chikuma Shobo.
- Ezra Vogel, *Japan as Number One*, 1979 แปลเป็นภาษาไทยญี่ปุ่นโดย Wakako Hironaka, Shoko. Kimoto, TBS Britanika.
- คาเลล วอลเฟิร์น, "Japan Ploblem," *Foricgn Affairs*, ฉบับประจำฤดูหนาว ปี 1987.
- *Tami O Oroka Ni Tamote*, (ปล่อยยให้ฝูงชนโง่เขลาต่อไป) Mainichi Shimbunsha, 1995.
- Ichiro Osawa, *Nihon Kaizo Keikaku*, (แผนการปฏิรูปญี่ปุ่น) Kodansha, 1993.
- John K. Galbrez, *Babulu No Motogatari-Boraku No Mae Ni Tensai Ga Iru*, (นิทานเรื่องฟองสบู่-อัจฉริยะมักจะมีปรากฏตัวก่อนตลาดจะปั่นป่วน), 1990 แปลเป็นภาษาไทยญี่ปุ่นโดย Tetsutaro Suzuki, Diamondsha.
- Kankyochō, *Chikyū Ondanka Keizai System Kento Kai Dai San Kai Hokokusho*. (รายงานฉบับที่ 3 ในการประชุมเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจภายใต้การเพิ่มอุณหภูมิของโลก) 1996.
- John Menard Keynes, *Jijū Honin No Shūhen*, (การสิ้นสุดของลัทธิ Laissez-Faire) *Sekai No Meicho Keynes Harrot*, (สิ่งพิมพ์ชื่อดังของโลก เคนซ์ แฮร์รอต) Chuo Koronsha (รวบรวม) 1926.
- Paul Kennedy, *21 Seiki No Nanmon Ni Sonaete, Jo - Ge*, (เตรียมตัว

เพื่อเอาชนะอุปสรรคในคริสต์ศตวรรษที่ 21 เล่ม 1 และ 2), 1993
แปลเป็นภาษาญี่ปุ่นโดย Chikara Suzuki, Soshisha.

Al Gor, *Chikyū No Okite*, (ข้อบังคับโลก), 1992 แปลเป็นภาษาญี่ปุ่นโดย
Takashi Kosugi, Diamondsha.

มาลเคซ คอนโดลเซะ, *Ningen Seishin Shimpo Shi*, (ประวัติศาสตร์
การวิวัฒนาการทางจิตใจของมนุษย์) 1795, แปลเป็นภาษาญี่ปุ่นโดย
Makoto Watanabe, Iwanami Bunko.

Sakamoto Yoshikazu, “Sotaike No Jidai - Shimin No Seiki O
Mesashite”, (ยุคสมัยโดยรวมมุ่งสู่ศตวรรษของปวงชน), *Sekai*, 1997.

เลซด้า สาลิ, *Shihonshugi No Mirai*, (อนาคตของลัทธิทุนนิยม) 1996,
แปลเป็นภาษาญี่ปุ่นโดย Yoichi Yamaoka และ Kazuo Nihira, TBS
Britanika.

Takamitsu Sawa, *Bunka Toshite No Gijutsu*, (เทคโนโลยีในฐานะของ
วัฒนธรรม), Iwanami Shoten, 1987.

.....*Keizaigaku Ni Okeru Hoshu To Liberal*, (อนุรักษนิยมกับ
เสรีนิยมทางเศรษฐศาสตร์), Iwanami Shoten, 1988.

.....*Nijū Seiki Matsu No Shicho*, (ความคิดในปลายคริสต์ศตวรรษที่
20), Asahi Shimbun Sha, 1989.

.....*Taikoku Nihon No Choken*, (เงื่อนไขของญี่ปุ่นในฐานะของ
ประเทศมหาอำนาจ), Nihon Keizai Shimbunsha, 1989.

.....*Sonken Naki Taikoku*, (มหาอำนาจที่ไม่มีใครเคารพ), Koudansha,
1992.

.....*Heisei Fukyō No Seiji Keizaigaku*, (เศรษฐศาสตร์การเมืองใน
ช่วงเศรษฐกิจถดถอยในทศวรรษ 1990), Chuo Koronsha, 1994.

- Takamitsu Sawa, *Shihonshugi No Saiteigi*, (คำนิยามใหม่ของลัทธิทุนนิยม), Iwanami Shoten, 1995.
- Adam Smith, *Kokufu Ron*, (ทฤษฎีความมั่งคั่งของประเทศ), 1776, แปลเป็นภาษาญี่ปุ่นโดย Kazuo Ookouchi, Chuo Koronsha.
- Charles Darwin, *Tane No Kigen*, (ต้นกำเนิดของเมล็ด), 1859, แปลเป็นภาษาญี่ปุ่นโดย Ryuich Yasugi, Iwanami Bunkou.
- Masayoshi Takemura, *Chiisakutomo Kirari To Hikaru Kuni*, (ถึงจะเล็กก็เป็นประเทศที่โดดเด่น) Koubunsha, 1994.
- Yasunori Tateishi, *Kisha No Gosan Nichibei Computer Sensou No Gojuu Nen Jo/Ge*, (50 ปีสงครามคอมพิวเตอร์ระหว่างอเมริกากับญี่ปุ่นเล่ม 1 และ 2), Nihon Keizai Shimbunsha, 1993.
- พัท ซ้อท, *Eikyo Ryoku No Dairinin America No Seiji O Ugokasu Japan Money*, (อำนาจเงินญี่ปุ่น อิทธิพลเหนือการเมืองสหรัฐ), 1990, แปลเป็นภาษาญี่ปุ่นโดย Takase Iwao, Hayakawa Shobo.
- Denryoku Chuo Kenkyusho Chikyū Kankyo Kansai Forum (edit), *Chugoku Ni Okeru Kankyo Energy Mondai Chosa Houkokusho*, (รายงานผลการสำรวจปัญหาสภาพแวดล้อมและพลังงานในจีน), Denryoku Chuo Kenkyusho, 1993.
- Keitaro Hasegawa, *Touki No Jidai*, (สมัยทองแห่งการลงทุน), Chuo Koronsha, 1987.
- M. ฮัมมาร์ & J. ซัมปรี, *Reengineering Kakumei*, (การปฏิวัติทาง Reengineering), 1993 แปลเป็นภาษาญี่ปุ่นโดย Ikujiro Nonaka, Nihon Kei-Zai Shimbun.
- Milton Freedman, *Sentaku No Jijuu*, (เสรีภาพในการเลือก), 1979,

แปลเป็นภาษาญี่ปุ่นโดย Chiaki Matsuyama, Nihon Keizai Shimbunsha.

จั่ง โบโดเลียล, Takaaki Iwamoto, *Seiki Matsu O Kataru Aruiwa Shohi Shakai No Yukue Ni Tsuite*, (การสิ้นสุดของศตวรรษ หรืออีกนัยหนึ่งทิศทางของสังคมแห่งการบริโศก), Kiinokuniya Shoten, 1995.

เจมส์ โมนา, *Malthus To Kare No Gyoseki*, (มัลธัสกับผลงานของเขา), 1885, แปลเป็นภาษาญี่ปุ่นโดย Tachio Hori, Hideo Yoshida, Kaizousha.

Robert Malthus, *Shohan Jinkou No Genri*, (หลักการประชากรฉบับพิมพ์ครั้งแรก), แปลเป็นภาษาญี่ปุ่นโดย Iwasaburo Takano, Oouchi Konoe, Iwanami Bunkou.

John K. Galbres, *Fukakujitsu Sei No Jidai*, (สมัยแห่งความไม่แน่นอน), 1978, ควบคุมการแปลเป็นภาษาญี่ปุ่นโดย Shigeto Tsuru, TBS Britanika.

Samuel Hantington, *Bunmei No Shototsu*, (การปะทะกันทางอารยธรรม), Foreign Affairs, ฉบับประจำฤดูร้อน ปี 1993.

Roman Club, *Seicho No Genkai*, (ขีดจำกัดของการเติบโตทางเศรษฐกิจ), 1972, ควบคุมการแปลเป็นภาษาญี่ปุ่นโดย, Saburo Okita, Diamond Sha.

สถิติที่เกี่ยวกับญี่ปุ่น อเมริกา และจีนในหนังสือเล่มนี้
อ้างอิงจากหนังสือสถิติและสิ่งพิมพ์ของรัฐบาลดังต่อไปนี้

- Energy Keiryō Bunseki Center (edit), *Energy Keizai Tokei Yoran*, (ตารางสถิติพลังงานเศรษฐกิจ), Shoenergy Center, 1996.
- Kankyō Cho (edit), *Dou Suru Chikyū Dou Naru Nijū Issaiki*, (จะอย่างไรกับโลกและศตวรรษที่ 21 คี), Ookurasho Insatsu Kyoku, 1996.
- Keizai Kikaku Cho (edit), *Kokumin Keizai Keisan 1996 Nenban*, (ตัวเลขเศรษฐกิจประชาชาติประจำปี 1996), Ookurasho Insatsu Kyoku, 1996.
- Kousei Sho (edit), *Heisei Nana Nen Ban Kousei Hakusho*, (สมุดปกขาว กระทรวงสาธารณสุขประจำปี 1995), 1995.
- Soumu Cho Toukei Kyoku (edit), *Nihon Toukei Kan 1996 Nenban*, (พจนานุกรมทางสถิติญี่ปุ่น), Ookurasho Insatsu Kyoku, 1995.
- Nihon No Taiki Osen Keiken Kara No Kyokun Ni Kansuru Kentō Inkaï (edit), *Nihon No Taiki Osen Keiken Jisoku Kanou Na Kaihatsu E No Chousen*, (ประสบการณ์ทางมลภาวะของญี่ปุ่น การต่อสู้เพื่อการพัฒนาที่สามารถรักษาระดับได้อย่างต่อเนื่อง), 1996.
- Kokka Tokei Kankyo (edit), *Chugoku Tokei Tekiran 1996*, (สถิติประเทศจีน), Chugoku Tokei Shuppansha, 1996.
- Statistical Abstract of the United States 1996*, U.S. Department of Commerce, Economics and Statistics Administration and Bureau of Census, 1996.
- Balance of Payment Statistics Yearbook*, International Monetary Fund, 1995.

จาก

14 ถึง 6 ตุลา

ป่วย อังภากรณ์
เส้นห์ จามริก

เบเนดิก แอนเตอร์สัน
เกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒน์พานิช

คำนำโดย
นิธิ เอียวศรีวงศ์

บรรณาธิการ
ชาญวิทย์ เกษตรศิริ
ธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

พิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2542

อยุธยา

ประวัติศาสตร์และการเมือง
Ayutthaya : History and Politics

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ
Charnvit Kasetsiri

บรรณาธิการ : อังรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์
Editor : Thamrongsak Petchlert-anan

มูลนิธิหอสมุดไทย

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

ญี่ปุ่น : ฝ่าวิกฤตสู่อาคต

เมื่อเศรษฐกิจฟองสบู่เริ่มต้นขึ้นในปี 1987 หรือเมื่อสิบปีก่อนหน้านี้ ผู้คนพากันมัวเมากับราคาที่ดินและหุ้นที่ถีบตัวขึ้นสูงอย่างพรวดพราด ยิ้มหัวอย่างร่าเริงด้วยความเข้าใจผิดคิดว่าตนเองคือมหาเศรษฐี บรรดา “ผู้คนที่หลงนึกว่าตนคือมหาเศรษฐี” เหล่านั้น ต่างพากันควักกระเป๋าจ่ายยืมสินค้ำมีหย่อนานาชนิด ไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้า กระเป๋า รองเท้า ฯลฯ มาประดับกาย ตามโรงแรมหรูชั้นหนึ่ง ร้านอาหารราคาแพง ๆ ทุกแห่ง หรือรถดาวน์ซิงกิงเซนแทบทุกขบวน ต่างก็แน่นขนัดไปด้วยผู้คนที่มาใช้บริการอย่างต่อเนื่องทุกวัน

หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หรือโทรทัศน์ ต่างพากันตีพิมพ์บทความ หรือออกอากาศรายการที่กล่าวชมเชยกองระบบ ตลอดจนประเพณีต่าง ๆ ของญี่ปุ่นแทบทุกวัน คำว่า “การปฏิรูปโครงสร้างของประเทศ” อันเป็นศัพท์ที่ยอดฮิตในปัจจุบันนี้นั้น เมื่อสิบปีที่แล้วเป็นเสมือนคำศัพท์ของพวกฝ่ายซ้ายอย่างไรอย่างนั้น ไม่ว่าจะเป็นวงการวิชาการหรือเวทีการแสดงความคิดเห็นใด ๆ ก็จะมีแต่บรรดานักเศรษฐศาสตร์และนักบริหารที่พากันหลงตัวเองโอ้อวดว่า “ยุโรปและอเมริกาน่าจะหันมาเรียนรู้วิธีแบบญี่ปุ่นหากต้องการประสบความสำเร็จทางธุรกิจ” นักเศรษฐศาสตร์บางคนถึงกับยืนยันว่า “หมดสมัยที่อเมริกาจะครองโลกแล้ว นับจากปี 1990 เป็นต้นไปจะเป็นปีของญี่ปุ่น”

ในเวลานั้นจะมีสักกี่คนที่สามารถอ่านเหตุการณ์ได้ว่า เพียงสิบปีหลังจากนั้น ความกลัวที่ว่าสักวันหนึ่ง “ญี่ปุ่นจะหายสาบสูญไป” จะเข้ามาครอบคลุมสังคมเช่นทุกวันนี้

